

РАЙОНСТВО КРАТКО
БИБЛИОТЕКА

18299

Τοιούτου ὄντος τοῦ βιβλίου, τοῦ ὁποίου ἐγένοντο διάφοροι ἐκδόσεις κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐν Λειψία, Ὀλλανδία, Οὐρατισλαβία καὶ Βιέννη (Γραικολατινιστὶ) καὶ πρὸ εἰκοσαετίας ἐν Ἀθήναις, πέπεισμαι ὅτι διὰ τῆς παρούσης ἐκδόσεως ἀναπληροῦνται ἔλλειψίς τις σημαντικῆ, εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς μάλιστα χρόνους, ὅτε πανταχόθεν καὶ παντοιοτρόπως ἡ λύμη τῆς ἐτεροδιδασκαλίας καὶ ἰδίως ἡ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, διασειούσα τὰς πεποιθήσεις τῶν ἀπλουστέρων, οὐκ ἐπαύσατο οὐδὲ παύεται παρέχειν πράγματα τῇ ὀρθοδόξῳ μητρὶ Ἐκκλησίᾳ — μάρτυς τῶν λεγομένων τὰ πρὸ ὀλίγου διαδραματισθέντα ἐν τῇ ἀδελφῇ Βουλγαρίᾳ — καὶ ὅτι καὶ γὰρ συνεισφέρω τὸ ἐπ' ἐμοὶ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς μου καὶ ἰδίως πρὸς τὸν ζηλωτὴν τῆς εὐσεβείας ἱερόν μας κληρον, ὅστις διὰ τῆς προθύμου ἀποδοχῆς τοῦ παρόντος Βιβλίου θέλει ἐνθαρρύνει ἡμᾶς εἰς τὸν σκοπὸν, ὃν προεθέμεθα περὶ συνεχοῦς ἐκδόσεως ἐκκλησιαστικῶν καὶ θρησκευτικῶν βιβλίων.

Ὁ Ἐκδότης.

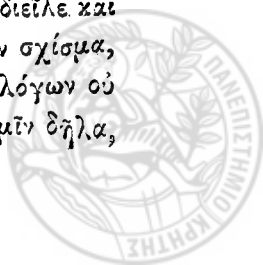
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

Τοῖς ἐν πάσῃ τῇ Ἀνατολικῇ, Καθολικῇ, καὶ Ἀποστο-
λικῇ Ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ Παναγιωτάτοις καὶ Μακρυω-
τάτοις Πατριάρχαις, πανιερωτάτοις Ἀρχιερεῦσιν, αἰ-
δεσιμωτάτοις Πρωτοϊερεῦσιν, εὐλαβεστάτοις Ἱερεῦσι,
χρησιμωτάτοις Ἀρχουσι, καὶ παντὶ τῷ Ὀρθοδοξοτά-
τῳ κλήρῳ καὶ λαῷ, τὴν ὀφειλομένην εὐλαβητικὴν
προσκύνησιν.

Οὐδὲν οὕτω Θεῷ περισπούδαστον ὡς ἀγάπη, δι' ἣν καὶ
ἄνθρωπος γέγονε, καὶ μέχρι θανάτου ὑπέγκρος· διὰ τοῦτο
γὰρ καὶ ἡ πρώτη κλήσις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀδελφοὶ
δύο γεγονάσιν, ἐνδειξαμένου διὰ τῶν προσιμίων εὐθύς
τοῦ πανσόφου Σωτῆρος, ὅτι πάντας τοὺς μαθητάς αὐτοῦ
ἀδελφικῶς συνάπτεσθαι βούλεται· ἀγάπης τοίνυν μηδὲν
ἡγώμεθα προτιμώτερον· ἥπερ συνδέει πάντα, καὶ ἐν ὁμο-
νοίᾳ συμφερούση φυλάττει. Τοιοῦτοτρόπως τῷ διδασκά-
λῳ Χριστῷ λέγοντι· « ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι
» ἐμοὶ μαθηταὶ ἐσέ, ἐάν ἀγάπην ἔχετε ἐν ἀλλήλοις· » ἐ-
πόμμενος ὁ ἱερός Ἰσιδώρος ἐν ταῖς αὐτοῦ γράφει ἐπιστο-
λαῖς. Τούτου λοιπὸν τοῦ συνδέσμου τῆς ὁμονοίας καὶ ἐ-
νότητος ὄντως πολυχρονίου ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Καθολικῇ
Ἐκκλησίᾳ, ὁ σπορεύς τῶν ζιζανίων φθονήσας διείλε καὶ
διεχώρισε, καὶ χάσμα μέγα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν σχίσμα,
καὶ τὴν μίαν εἰς δύο ἐποίησε. Τὰ πράγματα λόγων οὐ
χρῆζει, ἀυτὰ γὰρ ἐστὶ φαινόμενα καὶ πᾶσιν ὑμῖν δηλ.,

ἀλλὰ πρὸς μείζονα ἔνδειξιν καὶ σαφήνειαν πᾶσι τοῖς περιέργως καὶ ὀρθῶς ζητοῦσι, δι' ἣν αἰτίαν τοῦτο γέγονε, θείῳ ζήλῳ κινήθεις, καὶ παρά τινος ὀρθοδοξοτάτου αὐθέντου προσαχθεῖς, ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λίξει ΗΛΙΑΣ υἱός μου, καὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Κερνίκης καὶ Καλαβρῦτων ἐπαρχίας Ἐπίσκοπος, καὶ γνωστός πάσῃ τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς χρηματίσας ἐν αὐτῇ ἱεροκῆρυξ, καὶ εὐαγγελικὸς διδάσκαλος (καθὼς τὰ Πατριαρχικὰ καὶ Συνοδικὰ γράμματα μαρτυροῦσι) τὸ παρὸν βιβλίον ἐσύνθεσε, καὶ ΠΕΤΡΑΝ ΣΚΑΝΔΑΛΟΥ ἐπέγραψε, μελετῶν διηνεκῶς ὡς θερμότατος ζηλωτῆς, καὶ τέκνον γνησιώτατον τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὸ φῶς τοῦ τύπου, εἰς κοινὴν τῶν Ὁρθοδόξων σαφήνειαν, καὶ σὺν αὐτῷ ὅλον τὸ Κυριακοδρόμιον τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ Δεσποτικῶν, καὶ Θεομητορικῶν, καὶ ἑρταζομένων Ἀγίων τοῦ χρόνου, τοὺς πανηγυρικοὺς λόγους, εἰς κοινὴν τῶν χριστιανῶν ψυχικὴν ὠφέλειαν, καὶ εἰς μνημόσυνόν του αἰώνιον. Ἀλλ' ἡ θεία Πρόνοια, οἷς οἶδε κρίμασι, τὸν ἐπροσκάλεσε τοῦ τῆδε βίου εἰς τὸν τεσσαρακοστὸν ἕκτον χρόνον τῆς ἡλικίας του, καὶ εἰς τὸν τέταρτον τῆς ἐπισκοπικῆς του ἀξίας, εἰς τὰς αἰωνίους ἀναπαύσεις. Καὶ λοιπὸν, εὐρίσκοντας ἐγὼ μετὰ τὸν ἄωρον αὐτοῦ θάνατον, τὸ παρὸν μὲ τὰ λοιπὰ μερικά του Εὐαγγελικὰ συγγράμματα (τὰ ὅποια οὐκ οἶδα πῶς εὔρον διὰ τὸ ἀνέλπιστον τοῦ θανάτου του) σχεδιασμένα, καὶ τόσον συγκεχυμένα καὶ ἀτελεῖ, ὅπου μὲ πολὺν μου κόπον καὶ ἔρευναν, δακρυρρόων ἐδυνήθην νὰ τὰ ἀντιγράψω εἰς διάλεκτον Ῥωμαϊκὴν, καὶ ὀλίγα τινὰ Ἰταλικὴν, καὶ ἐρχόμενος εἰς Βενετίαν, καὶ δοὺς αὐτὰ εἰς τοὺς τύπους (ὡς φαίνονται μάλιστα αἱ ψυχωφελέσταται αὐτοῦ τῆς Τεσσαρακονημέρου Διδαχαὶ διεσπαρμέναι εἰς πᾶσαν τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν) ἔκρινα ἀ-

ΒΙΟΣ

ΕΝ ΣΥΝΟΨΕΙ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ.

Οὗτος ἦν γέννημα καὶ θρέμμα τῆς πόλεως καὶ νήσου Κεφαλληνίας, εὐγενῶν καὶ ἐντίμων γονέων υἱός, καὶ ὁ μὲν πατήρ ὁ αἰδεσιμώτατος Πρωτοπαπᾶς τῆς αὐτῆς πόλεως Φραγγίσκος Μηνιάτης, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πρώτη ἀξία ὕστερα ἀπ' ἐκείνην τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Ἐγεννήθη εἰς τοὺς αχξθ. καὶ ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐγνωρίσθη εἰς αὐτὸν μία θαυμαστὴ εὐφυΐα διὰ τὰς ἐπιστήμας. Ὄθεν ἐπέμψθη εἰς Βενετίαν ἀπὸ τῆν μητέρα τὴν Μορεζίαν πρὸς τὸν πατέρα του, ὄντα τότε ἐκεῖ εἰς τοὺς αχοθ, καὶ διὰ προσταγμάτων τῶν ἐξοχωτάτων αὐθεντῶν προβλεπτῶν, ἡγουν βεφορματόρων, τὸν ἔβαλαν τρόφιμον εἰς τὸ Φλαγγινιακὸν φροντιστήριον, εἰς τὸ ὅποιον ἐρμηνεύονται τὰ Ἑλληνικά, Ἰταλικά καὶ Λατινικά μαθήματα. Καὶ δὲν ἔλαθε τὰς ἐλπίδας τῆς φυσικῆς του εὐφυΐας καὶ καταλήψεως, ἐπειδὴ εἰς τόσον ἐπρόκοψεν εἰς τὰ μαθήματα εἰς ὀλίγον καιρὸν, ὅπου λείπωντας εἰς αὐτὸ τὸ φροντιστήριον κατὰ συμβεβηκὸς ὁ διδάσκαλος, ἐκρίθη ἀπὸ τοὺς αὐθέντας καὶ προβλεπτὰς αὐτὸς ἄξιος εἰς τόπον διδασκάλου, καὶ ἐρμήνευσε διὰ τρεῖς χρόνους μὲν μέγαλον ἔπαινον καὶ προκοπὴν τὴν διδασκαλίαν, καὶ μὲν κοινήν εὐχαρίστησιν. Ἀπεκείθεν ἐκράχθη διὰ τὴν αὐτὴν ἐπαγγελίαν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου διὰ ἑπτὰ χρόνους ἐρμήνευσε τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν καὶ τὴν Φιλοσοφίαν· καὶ διὰ ἄλλους τεσσάρους χρόνους ἔκαμε τὸ αὐτὸ εἰς Ζάκυνθον, κραγμένος ἀπ' ἐκείνους τοὺς ἄρχοντας. Ἐκείθεν τὸν ἐπροσκάλεσεν ὁ ἐξοχωτάτος αὐθέντης Προβλεπτῆς Γενεράλης, Ἀντώνιος Μολῆνος, διὰ γὰρ μαθητεύσῃ τοὺς

ἀνεψιούς του, κύριον Μαρκαντώνιον καὶ κύριον Μαρῖνον· εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιστασίαν καὶ εἰς ὄλας τὰς ἀπερασμένας, τὸν καιρὸν ὅπου εὐρίσκετο ἐλεύθερος, ἐσπούδαζε νὰ συνθέσῃ καὶ νὰ τελειώσῃ τὰς προκομμένας καὶ ψυχωφελεστάτας Διδαχάς του, διδάσκωντας πανταχόθεν καὶ εἰς κάθε καιρὸν, καὶ μάλιστα τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην Τεσσαρακοστὴν, εἰς γλῶσσαν Ῥωμαϊκὴν ἀπλήν, καὶ πολὺ λάκις Ἰταλικὴν, αἱ ὁποῖαι Διδαχαὶ διεφημίσθησαν πάντοθεν, ἐξόχως εἰς τὴν πολιτείαν τῶν ἀρχόντων Κορφιατῶν, ὅπου ἀκούοντές ταις τὴν πρώτην φορὰν ὄλην τὴν ἀγίαν Τεσσαρακοστὴν, ἓνα πλουσιώτατον μοναστήριον τοῦ ἐχάρισαν εἰς ἐκεῖνο τὸ νησίον καὶ ἄλλα φιλοδωρήματα. Τελειωμένη ἡ ἀξία τοῦ ἀνωθεν αὐθεντὸς Γενεράλη Μολίνου, ἦλθε μαζὴ του εἰς τὴν Βενετιάν εἰς τοὺς ἀχιη, καὶ εὐθὺς ἐφημίσθη διδάσκαλος τοῦ γένους εἰς τὸ ὁποῖον ἐπάγγελμα ἤθελε σταθῆ με κοινὴν εὐχαρίστησιν τοῦ γένους καὶ καρποῦς, ἀνίσως καὶ τὸν ἀκόλουθον χρόνον δὲν ἤθελε τὸν γνωρίσῃ ἀρμόδιον ὁ ἐξοχώτατος αὐλέντης Λορέντζος Σοράντζος, τῶρα ἀξιώτατος Καβαλιέρος καὶ Προκουρατόρος τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ψηφισμένος τότε Πρέσβυς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, νὰ τὸν ἔχη συμμά του εἰς ἐκείνην τὴν πρεσβείαν. Περισσὸν εἶναι νὰ εἰπῶ με πόσον ἔπαινον καὶ καρπὸν ψυχωφελῆ ἐκῆρυξεν ἐκεῖ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ ποῖαις δοκιμαῖς ἔδωκε τῆς φυσικῆς του ἀγχινοίας. Καθὼς ἀκόμη καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ τοῦ κόσμου ἦτον ἀξιώτατος· τεκμήριον τοῦ λόγου ἐστάθη, ὅτι καὶ Κωνσταντῖνος πρίγκιψ τῆς Μολδοβίας τὸν ἠθέλησε μαζὴ του, καὶ τὸν ἐπεμφε μέσα εἰς Βιένναν εἰς τοὺς ἀψγ, διὰ ἀναγκαίας ὑποθέσεις πρὸς τὸν θεοσεβέστατον τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκράτορα Λεοπόλδον, ὁ ὁποῖος τὸν ἀπεδεξιώθη με τιμὴν καὶ χάριν ἐξαιρετον. Τελειωμένον τὸ ἔργον διὰ τὸ ὁποῖον ἐπέμφθη εἰς ἐκεῖνο τὸ βασιλεῖον, ἐκαλέσθη πάλιν ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχην κύριον Γαβριῆλ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον με συνοδικὰ γράμματα ἐκηρύχθη Διδάσκαλος καὶ Εὐαγγελικὸς κῆρυξ τῆς Πατριαρχικῆς ἐκείνης μεγάλης Ἐκκλη-

σίας. Καὶ ἀγκαλὰ καὶ αὐτὴ ἦτον πρεπωδέστερον θέατρον διὰ ἓνα τοιοῦτον ὑποκείμενον, τόσον ἐπιθυμητὸν ἀπὸ ὅλην τὴν ἀρχιερατικὴν δμήγυριν καὶ τὴν ἐξάριετον τῶν ἀρχόντων πολιτείαν, ὅπου εἰς διάστημα χρόνων ἕξ τόσον εὐηρέστησε διδάσκωντας· ὁμως νικῶντας εἰς τὴν καρδίαν του κάθε ἄλλην περίβλεψιν ἢ ἀγάπη τῆς πατρίδος του, ὅπου τόσον τὸν ἐπεθύμει, ἐπέστρεψε μὲ τὸν ἐξοχώτατον αὐθέντην Κάρολον Ῥουστίνην, ἀξιώτατον Καβαλιέρον καὶ Προκουρατόρον τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ὅπου ὕστερα ἀπὸ τὸν αὐθέντην Σοράντζον εἶχε πάγη πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ λοιπὸν στρεφόμενος εἰς τὴν πατρίδα του Κεφαλληνίαν, εὐθὺς τὸν ἐπροσχάλεσαν οἱ ἄρχοντες τῶν Κορυφῶν διὰ νὰ κηρύξη καὶ τρίτην φορὰν, καθὼς καὶ ἐγένεν. Ὅθεν αὐξάνωντας μὲ ἀξιότητα ἢ φήμη του, ὁ ἐξοχώτατος Ἄγγελος Ἔμμος, Προβλεπτῆς Γενεράλης τότε εἰς τῆς Πελοπόννησον καὶ τώρα εἰς τὴν Δαλμακίαν, τοῦ ἔγραψεν ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ τεθῆ ἡ λυχνία εἰς τόπον ὑψηλότερον, διὰ νὰ χύνη τὸ φῶς τοῦ θείου λόγου εἰς ὠφέλειαν τόσων, ὅπου ἀκόμη ἐζοῦσαν περιπλεγμένοι εἰς τὰ σκότη τῆς ἀγνωσίας, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τέλος νὰ ἤθελε φθάσῃ εἰς τὸν Μωρέα, διὰ νὰ συντρέξῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν χηρεύουσαν μητρόπολιν τῆς Χριστιανουπόλεως. Ἀλλὰ καθὼς δὲν ἐπεθύμει ποσῶς ἓνα πρᾶγμα ὅπου ἤξευρε πῶς πρέπει νὰ τὸ ἐκδέχεται ἀπὸ μόνην τὴν Λεῖαν Πρόνοιαν, τόσον ἐμάχρυνε τὸν μισεμόν του ἀπὸ Κορυφούς, ὅπου εἶχε τὴν φροντίδα τῆς ἱεροκηρύξεως, ὅπου ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸν Μωρέα, εὔρε προμηθευμένην ἀπὸ ποιμένα τὴν Μητρόπολιν ἐκείνην. Ὅθεν ἕως ἄλλης εὐκαιρίας διὰ νέαν ἀρχιερατικὴν ἐκλογὴν, διὰ προσταγῆς τοῦ ἐξοχωτάτου αὐθέντου Φραγγίσκου Γρημάννη, Καπετὰν Γενεράλη, καὶ διὰ παρακαλέσεως τῆς κοινότητος καὶ πολιτείας τοῦ Ναυπλίου καὶ Ἄργους, ἔλαβε τὴν σχολαστικὴν ἐπαγγελίαν, καὶ τὴν Εὐαγγελικὴν τῆς Ἱεροκηρύξεως τοῦ ἁμβωνος. Τέλος πάντων εἰς τοὺς αἴψια ἐκλέχθη ἀπὸ τὸν ἐξοχώτατον αὐθέντην Μάρκον Λορεδάν, Προβλεπτὴν Γενεράλη τοῦ Μωρέως, κοινῆ

γνώμη, Ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας Κερνίκης καὶ Καλα-
 θρύτων. Καὶ ποιμάνας μὲ ἄγρυπνον μέριμναν καὶ ἔνθεον
 ζῆλον, διδάσκωντας καθ' ἑκάστην τὰ λογικὰ ἐκεῖνα πρό-
 βατα τὸν θεῖον λόγον, εὐαγγελιζόμενος τὰ περὶ τῆς βα-
 σιλείας τοῦ Θεοῦ μὲ καρπὸν ψυχωφελῆ καὶ σωτήριον,
 ὡς ποιμὴν καλὸς καὶ οὐ μισθωτὸς, μάλιστα εἰς τὴν Μη-
 τρόπολιν τοῦ Ναυπλίου, ὅπου ὁ ἐξοχώτατος αὐθέντης
 Αὐγουστῖνος Σαγρέδος, Καπετὰν Γενεράλης, τὸν ἔκρα-
 ξεν, ἔχωντάς τον πάντοτε σχεδὸν εἰς ὄλον τὸν καιρὸν
 τοῦ Γενεραλάτου του συμμά του διδάσκοντα, ὕστερα ἀπὸ
 χρόνους τρεῖς καὶ μῆνας δέκα τῆς ποιμαντικῆς του φρον-
 τίδος εἰς τοὺς ἀψιδ, Αὐγούστου πρώτῃ, ὅπου ἦτον ὁ τεσ-
 σαρακοστὸς πέμπτος χρόνος τῆς ἡλικίας του, ἀπέρχσεν
 εἰς τὴν εὐτυχεστάτην ζωὴν, εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πα-
 τρός του, τοῦ ἄνωθεν Πρωτοπαπᾶ, εἰς τὴν χώραν τῆς
 παλαιᾶς Πάτρας. Καὶ ἐκεῖθεν μετεχομίσθη εὐδὺς τὸ λεί-
 ψανόν του εἰς τὴν πατρίδα του Κεφαλληνίαν, καὶ ἐτέθη
 εἰς τὸ μνημεῖον τῶν προγόνων του, ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀγίου
 Νικολάου τοῦ ἐν τῷ Αἰξουρίῳ, μὲ κοινήν θλίψιν καὶ πό-
 νον τῶν τε ἐπαρχιωτῶν καὶ πατριωτῶν, ὕστερηθέντων τοι-
 οὔτον ἄξιον ποιμένα καὶ συμπατριώτην. Περὶ σὸν εἶναι
 νὰ περιγράψω ἐν πρὸς ἓν, ἐκεῖνα τὰ ὅποια τόσα διδασκα-
 λεία καὶ τόσα στόματα ὁμολογοῦσι, καὶ ἀρκετῶς ἤδη
 πανταχοῦ τὰ κηρύττουσιν· οἱ σπουδαῖοι τὴν σοφίαν καὶ
 οἱ πολιτικοὶ τὴν φρόνησιν, καὶ ἀπλῶς ὅλοι τὰ ἀξιομίμη-
 τά του κατορθώματα. Ἦτο καὶ ἐκ φύσεως ὀψεως ζώ-
 σης καὶ ἀγαθῆς, τὸ ὅποιον ἐφανέρωνε καὶ ἐξῶθεν τὴν ὀ-
 ξύτητα τοῦ νοός του, τὴν γλυκύτητα τῆς καρδίας του,
 καὶ τὸ τίμιον τῶν ἡθῶν του· εὐπροσήγορος εἰς τὰς συνα-
 ναστροφάς, χαριέστατος εἰς τὴν φιλίαν, θεοσεβέστατος,
 πλουτισμένος μὲ ἀληθινὴν εὐλάβειαν, καὶ μὲ ἄπλαστον
 καὶ ἀκολάκευτον ἀγάπην. Ἡ Φιλοσοφία, ἡ Θεολογία καὶ
 Μαθηματικὴ τοῦ ἐσχημάτισαν ἐκείνην τὴν εὐγλωττίαν,
 ὅπου ἔλαβεν ἀπὸ τῆν φύσιν, καὶ ὕστερον ἐτελειώσε μὲ τὴν
 τέχνην. Αἱ διδασκαλῖαι του κηρύττονται διὰ τὸ καλλίτε-
 ρον βιβλίον, ὅπου γὰ διαβάζεται εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀ-

πλήν διάλεκτον, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι τόσον δύσκολον εἰς τὸ νὰ γράψῃ τινὰς με καθαριότητα, ὅσον εἶναι εἰς τὸ νὰ εὔρῃ εἰς τοὺς παλαιούς Ἑλληνας βάρβαρον. Ἡξευρεν ἀκόμη καλὰ τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ τὴν Γερμανικὴν, καὶ περιπλέον τελειότατος εἰς τὴν Γαλλικὴν, εἰς δὲ τὴν Ἰταλικὴν εἰς τὸ νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ γράψῃ ἦτον ἄκρος, καθὼς φαίνεται φανερὰ ἀπὸ τοὺς τυπωμένους πανηγυρικοὺς λόγους καὶ διδαχὰς ἐποῦ εἰς τὰς διαφόρους ὑποθέσεις ἐπ' ἄμβωνος ἐδημηγόρησεν. Ἦτο καὶ ἄλλα πολλὰ εὐαγγελικὰ καὶ πανηγυρικά του συγγράμματα Ρωμαϊκὰ, καὶ τὰ περισσότερα Ἰταλικά, ὅπου εἰς τόσους χρόνους ἐδίδασκεν, ἀλλὰ δὲν εὐρέθησαν διὰ τὸ ἄωρον τοῦ σατάτου του. Καὶ ἀγχαλὰ ἐτοῦτα ἐχάθησαν, ἀλλὰ ἡ φήμη του δὲν θέλει λάβῃ λάθος, οὔτε τὸ μνημόσυνον τοῦ ὀνόματός του εἰς τὸν δρόμον τῶν αἰώγων.

Δημητρίου Προκοπίου Μακεδόνας Μοσχοπολίτου

κρίσις περὶ τοῦ συγγραφέως κειμένη παρὰ τῆ τοῦ Φαβρικού
βιβλίου. Ἑλλην. Τόμ. ΙΑ'. σελ. 787 ἀριθ. γδ'.

ΗΛΙΑΣ ΜΗΝΙΑΤΗΣ ἐκ νήσου Κεφαλληνίας, ἀκροατὴς τῶν ἐν
Ἰταλία διδασκάλων· ἀνὴρ σοφὸς καὶ πολυμαθὴς· δαήμων τῆς Ἑλ-
ληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης· πεπαιδευμένος οὐδενὸς τῶν κατ'
αὐτὸν ἔλαττον τὴν τέθραθεν φιλοσοφίαν, καὶ τὴν ἱερὰν Θεολο-
γίαν· πρὸ δὲ πάντων εὐδοκίμησεν ἐν τῇ Ῥητορικῇ, εὐροία τοῦ λό-
γου καὶ φυσικῇ εὐγλωττίᾳ κοσμούμενος, καὶ μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ
αἱ τύπῳ δεθεῖσαι Ἐνετίσιν Ἐκκλησιαστικαὶ αὐτοῦ Ὀμιλίαι, ἀπλῆ
διαλέκτῳ συγγεγραμμέναι· ἐχρημάτισεν Ἐπίσκοπος Κερνίκης τῆς
κατὰ τὴν Πελοπόννησον.

ΠΕΤΡΑ ΣΚΑΝΔΑΛΟΥ,

ΗΤΟΙ

Διασάφησις τῆς Ἀρχῆς καὶ αἰτίας τοῦ σχίσματος τῶν
δύο Ἐκκλησιῶν, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς.

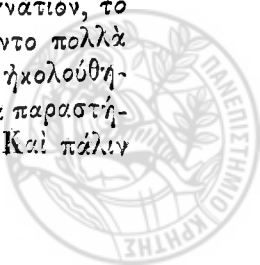

BIBLION ΠΡΩΤΟΝ.

Τὰ κατὰ Ἰγνάτιον καὶ Φώτιον Κωνσταντινου-
πόλεως Πατριάρχας.

1.

Εζήτησας παρ' ἐμοῦ, ἀρχῶν ἐνδοξότατε καὶ εὐσεβέ-
στατε, νὰ μάθης καταλεπτῶς, τί εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ χωρί-
ζει τὰς δύο ἐκκλησίας, Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν, τὴν αἰ-
τίαν δηλαδὴ τούτου τοῦ σχίσματος, καὶ τὰς διαφορὰς
τῶν δογμάτων· ἐγὼ μετὰ πάσης χαρᾶς θέλω νὰ σὲ εὐ-
χαριστήσω, πληροφωρῶν κατὰ τὸ δυνατόν τὴν σπουδαίαν
σου περιέργειαν. Καὶ διὰ τὴν ἀρχὴν μὲν τοῦ δυστυχοῦς
τούτου σχίσματος, πρέπει νὰ ἡξεύρης καταλεπτῶς ἐ-
κεῖνα, ὁποῦ ἐδυνέβησαν ἀναμέσον Ἰγνατίου καὶ Φωτίου,
Κωνσταντινουπόλεως Πατριαρχῶν, ὁποῦ τόσον ἐσύγχυ-
σαν τότε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ εἰς αὐτοὺς καὶ
εἰς τοὺς ἀκολούθους αὐτῶν ἐπροξένησαν οὐ μικρὰς θλί-
ψεις, καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν μιᾶς μεγάλῃς λογομαχίας, ἣ
ὁποία διαμένει ἕως τὴν σήμερον. Ὅμως καθὼς εἰς τὸν
καιρὸν ἐκεῖνον, ὅλος ὁ κληρὸς καὶ ὁ λαὸς ἦτον σχισμέ-
νος εἰς δύο μέρη, τὸ ἓνα δηλαδὴ μὲ τὸν Ἰγνάτιον, τὸ
ἄλλο μὲ τὸν Φώτιον, καὶ τὰ πράγματα ἐγίνοντο πολλὰ
ἐμπαθῶς, ἐτί ἐκεῖνοι ὁποῦ τὰ ἔγραφαν τότε, ἠκολούθη-
σαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ἴδιον πάθος διὰ νὰ παραστή-
σωσι τὸ μέρος ὅθεν ἐκρατοῦσαν δικαιοτέρον. Καὶ πάλιν

ἄλλοι μεταγενέστεροι κάμνοντες τὸ αὐτὸ, ὁ μὲν πιστεύων ἐνός, ὁ δὲ ἄλλου ἱστορικοῦ, ζωγραφίζουσι τὴν σκηνὴν ταύτην ὁ καθ' εἷς μὲ τὰ ἰδιά του χρώματα, παρρησιάζοντες, ὄχι καθὼς εἶναι ἀληθινὰ, ἀλλὰ καθὼς ἀρέσκει τῶν πραγμάτων τὴν ὄψιν. Καὶ διὰ τοῦτο δύσκολον εἶναι νὰ γνωρίσωμεν ἀληθῶς τὴν ἀλήθειαν, ἣ ὅποια μ' ὄλον τοῦτο καθ' ἑαυτὴν γνωρίζεται καὶ φαίνεται εἰς τὰ ὄμματα τῆς διανοίας, τὰ ὅποια μὴ ὄντα θολωμένα ἀπὸ πάθος, καὶ καθαρὰ βλέπουσι, καὶ ὀρθὰ διακρίνουσι. Λάβει λοιπὸν ἐκεῖνα ὅπου ἐδυνήθη φιλαλήθως νὰ διακρίνω εἰς τὰς διηγήσεις τῆς ὑποθέσεως ταύτης ὅπου διαφόρως ἐσύνησαν οἱ ἱστορικοί.

2. Ἐλαχεν ὁ Ἰγνάτιος γενεθλίῳν πολλὰ εὐγενῶν καὶ λαμπρῶν, ἀπὸ τὸ ἐκάτερόν μέρος, πατὴρ δὴ καὶ μητὴρ βασιλικῶν αἵματος, γεννημένος ἀπὸ Μιχαὴλ τὸν Κουραπαλάτην, λεγόμενον Ραγγαβέ, βασιλέα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀπὸ Προκοπίαν ἠγατέρα Νικηφόρου τοῦ Γενικοῦ, καὶ αὐτοῦ ὁμοίως βασιλέως. Λέων ὁ Ἀρμένιος ἐκατέβασεν ἀπὸ τὸν βασιλικὸν θρόνον τὸν Μιχαὴλ, εἰς τὸν ὅποιον αὐτὸς ἐκάθισε τυραννικῶς, καὶ διὰ τὸ ἀφανίσῃ ὀλότελα τὴν κληρονομίαν, ἔκαμε καὶ εὐνούχισαν τὸν Ἰγνάτιον, ὅστις διὰ τοῦτο ἐνδυσάμενος τὸ μοναχικὸν σχῆμα ὑπῆγε νὰ ἡσυχάσῃ εἰς τὸ Σατύρου λεγόμενον μοναστήριον.

3. Ἦτον καὶ ὁ Φώτιος (καθὼς λέγει Νικήτας Δαβίδ ὁ Παφλαγῶν εἰς τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου) οὐ τῶν ἀγενῶν καὶ ἀνωμόμων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐγενῶν κατὰ σάρκα καὶ περιφανῶν οἱ ὅποιοι μάλιστα ἔλαβον καὶ τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον, καθὼς τὸ ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος Φώτιος εἰς τὴν ἐπιστολὴν, ὅπου γράφει πρὸς Νικόλαον τὸν πρῶτον Πάπαν Ῥώμης, ὅπου διομάζει θεῖόν του τὸν μέγαν ἐκεῖνον Ταράσιον, χρηματίσαντα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν καιρὸν ἐγένετο καὶ ἡ δευτέρα ἐν Νικαίᾳ, ἧτις ἐστὶν ἐβδόμη οἰκουμένη ἡ σύνοδος κατὰ εἰκονομάχων.

4. Ἐνόμισάν τινες τῶν νεωτερικῶν πῶς ὁ Φώτιος νὰ

ἦτον εὐνοῦχος, καὶ τοῦτο συνάγουσιν ἀπὸ μίαν ἐπιστολήν Ἰωάννου τινὸς Πατρικίου καὶ Σακελλαρίου, ὅς τις γράφων πρὸς Φώτιον πολλὰ ὀνειδιστικά, φαίνεται νὰ τὸν λέγῃ εὐνοῦχον, καὶ τοῦ γυναικείου ἄξιον. Ὁμως τὴν ἄνωθεν ἐπιστολήν γράφει ὄχι ὁ Ἰωάννης πρὸς Φώτιον, ἀλλὰ μάλιστα ὁ Φώτιος εἰς τὸν Ἰωάννην, ὅς τις ἦτον Πατρικίος καὶ Σακελλάριος, ἐπιστάτης δηλαδὴ εἰς τὴν σύναξιν τῶν αὐθεντικῶν χρημάτων, καὶ ὡς φαίνεται, ἀπὸ τὰ πολιτικά ἤθελε νὰ ἀπλοχωρήσῃ καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά, ὅθεν ἐλέγχεται ὡς ἀθάδης κατὰ τὴν φύσιν τῶν εὐνοῦχων, ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁποίων ἦτον καὶ ὁ ἄνωθεν Πατρικίος· αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ Φωτίου πρὸς τοῖς ἄλλοις· «πίθον οὖν σὺ τοὺς ἑκατέρωθεν ὄρους ὑπερβάς, » εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας Θεοῦ μυστήρια παρεισέφησας, » ἄνω καὶ κάτω πάντα ποιῶν; » Ἡ ἐπιστολή αὕτη τοῦ Φωτίου μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην «Ἰωάννη Πατρικίῳ καὶ Σακελλαρίῳ» εὐρίσκεται ἀναμεταξὺ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἐπιστολῶν, ὅπου ἐτύπωσε Δαβὶδ ὁ Ἐχέλιος ἐκ τῶν χειρογραμμάτων Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου, ἔτει Χριστοῦ αἰχνα ἐν Αὐγούστη· καὶ ἐκείνων ἀκόμη ὅπου ἐξέδοτο Γραικολατίνας ἐν Λονδίῳ διὰ Ῥιχάρδου Μονετακουτίου Ῥόγερου Δανιήλ, ἔτει Χριστοῦ αἰχνα ἀπὸ ἄλλων παλαιότατων χειρογραμμάτων. Ἐξω ἀπὸ τοῦτο Θεογνώστος ὁ μοναχὸς, Νικήτας Δαβὶδ ὁ Παφλαγὼν, Μητροφάνης ὁ Σμυρναῖος, καὶ Στυλιανὸς Νεοκαισαρείας ἱστορικοὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου, προφανεῖς ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου (καθὼς τὸ μαρτυροῦσι τὰ συγγράμματα αὐτῶν) οἵτινες καὶ ἤξευραν, καὶ ἐδυνήθησαν νὰ τὸν κατηγοροῦσι, δὲν τολμῶσιν ὅμως νὰ εἰπῶσι πῶς νὰ ἐστάθῃ εὐνοῦχος ὁ Φώτιος.

5. Εἰς τὸν δρόμον τῶν ἐπιστημῶν τόσον ἐπροχώρησεν οὗτος ὁ νοῦς, ὅστις ἦτον ἀληθινὰ μία ἄβυσσος πολυμαθείας, ὅπου εἰς τοὺς καιροὺς του δὲν εἶχεν ὁμοίον, διὰ πολὺν καιρὸν ἢ φύσις δὲν ἤθελε γεννήσῃ ἓνα τοιοῦτον τέρας. Ὅχι εἰς μίαν μόνην, ἀλλὰ σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας ἦτον τελειότατος, εἰς τὰ φιλοσοφικά, ἰατρικά, ἀστρονομικά καὶ θεολογικά διδάσκαλος ἄκρος. Ἡ βί-

βλιοθήκη ἢ μυριόβ. βλ. ος ὁποῦ μᾶς ἄρισεν, εἶναι ἄρκετον τεκμήριον τῆς βαθυτάτης ἐκείνης γνώσεως ὁποῦ εἶχεν εἰς τὸ νὰ διακρίνη τὰ πράγματα, κρίνωντας ἀκριβῶς καὶ ὀρθῶς περὶ τῶν συγγραφέων, καὶ τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀναγνώσεως τοσοῦτων συγγραμμάτων ὁποῦ ἀπέρασεν. Εἰς τὰ πολιτικὰ πάλιν καὶ θεωρία καὶ πράξει ἦτον πολ- λὰ περιφανῆς, διὰ τοῦτο εἶχετο καὶ εἰς μεγάλην τιμὴν μέσα εἰς τὰ βασίλεια, ὅπου ἔλαβε καὶ ἀξιώματα ἐπίση- μα, ἐπειδὴ καὶ ἐστάθη πρωτοσπαθᾶριος καὶ πρωταση- κρήτης Θεοφίλου τοῦ βασιλέως, ἔπειτα εἰς τῆς συγκλή- του. Μάλιστα καθὼς λέγει Ἰωάννης διάκονος εἰς τὸν βίον Ἰωσήφ τοῦ ὑμνογράφου κεφ. λ'. τῆς συγκλήτου βουλῆς τὰ πρωτεῖα ἐπιφερόμενος, καὶ πάλιν διὰ προστάγματος τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ βασιλέως ἐπέμφθη εἰς πρεσβείαν πρὸς Ἀσσυρίους, καθὼς ὁ ἴδιος τὸ ὁμολογεῖ εἰς μίαν του ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἀδελφόν του Γαράσιον. Τοιοῦτος ἦν ὅ,τε Ἰγνάτιος καὶ ὁ Φώτιος πρὶν νὰ πατριαρχεύσῃ καὶ ὁ εἰας καὶ ὁ ἄλλος.

θ. Ἦτον ὁ ἕκτος χρόνος τῆς βασιλείας Μιχαὴλ, ὅς τις ἐβασίλευσε σὺν τῇ μητρὶ Θεοδώρα μετὰ τὸν θάνατον Θεοφίλου τοῦ πατρὸς του, ὅταν ἐτελεύτησεν ὁ θεῖος Με- θόδιος Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης, καὶ εἰς τὸν τό- πον αὐτοῦ ἐψηφίσθη ὁ Ἰγνάτιος. "Ὅχι ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί ἐσύντρεξαν εἰς τοιαύτην ψῆφον, ἱκανοὶ τὴν ἀπέβριπτον, ὡν πρῶτος ἦτον ὁ Συρακουσῶν ἀρχιεπίσκο- πος Γρηγόριος, τὸν ὁποῖον εἰς τόσον μῖσος εἶχεν ὁ Ἰ- γνάτιος, ὁποῦ τὴν ἡμέραν τῆς πατριαρχικῆς αὐτοῦ χει- ροτονίας δὲν τὸν ἠθέλησε συλλειτουργῶν, καὶ ἐπρόσταξε διὰ τοῦτο νὰ μὴν εἰρηθῇ εἰς τὴν ἱεροπραξίαν ἐκείνην, τὸ ὁποῖον πολλοὶ τὸ ἐμέμφθησαν ὡσὰν ὁποῦ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς πατριαρχείας του ἔδειξε κατὰ τοῦ Γρηγορίου τόσῃν ὀργήν. Ἦστερον πάλιν γενομένης συνόδου τὸν ἐκάθηρε, πέμπωντας καὶ γράμματα, καὶ πρεσβείαν πρῶτον πρὸς Λέοντα τέταρτον, ἔπειτα πρὸς Βενέδικτον τρίτον, Πάπαν Ῥώμης, ὅπως καὶ αὐτοὶ συμφώνως τὸ αὐτὸ κρίνωσι κατὰ τοῦ Γρηγορίου, διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν καθίρεσιν ταύτην

πλέον επίσημον, ὡσάν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν ὁμοῦ καὶ δυτικὴν ἐκκλησίαν γενομένην. Ὅμως οὔτε ὁ Λέων, οὔτε ὁ Βενέδικτος ἠθέλησαν νὰ ἔχωσι μέρος εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν, δηλαδὴ εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Γρηγορίου· τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ὁ μετ' ἐκείνους ἀρχιερατεύσας ἐν Ῥώμῃ Νικόλαος πρῶτος γράφων πρὸς τὸν βασιλέα Μιχαήλ, ἀγκαλιὰ καὶ τὰ ἐναντία γράφει Στυλιανὸς Νεοκαισαρείας, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ὁ Βαρώνιος.

7. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ὁ Γρηγόριος παρρηγοισθεὶς, ἔπρεπε χωρὶς ἄλλου νὰ ἀγωνίζεται κατὰ τοῦ διώκοντος μὲ κάθε μέσον, συμβοηθὸς εἶχε καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ κληρικούς, καὶ ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς πολιτείας οὐκ ὀλίγους, ἐν οἷς καὶ τὸν Φώτιον, καλῶς ὁ ἴδιος τὸ ὁμολογεῖ εἰς τὴν ῥιὰ ἐπιστολὴν ὅπου γράφει πρὸς ἐκεῖνον. Ἐλαχε δὲ καὶ μία ἀφορμὴ ὅπου ὅσοι ἐμισοῦσαν, ἢ δικαίως ἢ ἀδίκως τὸν Ἰγνάτιον, ἐδυνήθησαν πολλὰ νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὸ νὰ τὸν βλάψωσιν εἰς ἄκρον· ἐστὶ δὲ αὕτη.

8. Ἐνδεκα χρόνοι ἦτον ἀπερασμένοι ἀφ' οὗ ἐπατριάρχευσεν ὁ Ἰγνάτιος, ὅταν ὁ Βάρδας, ὁ Πατρικίος καὶ Δομέστικος τῶν σχολῶν, ἀπολύσας (λέγουσι, χωρὶς αἰτίας) τὴν ἰδίαν του γυναῖκα, ἐσυνουσιάζετο παρανόμως μὲ τὴν νύμφην του. Τὸ σκάνδαλον ἦτον φανερόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἐδύνατο νὰ ὑποφέρῃ ὁ ζῆλος τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις πολλάκις καὶ ἐνουτέησε, καὶ ἤλεγξε τὸν παραβάτην τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων, πλὴν εἰς μάτην. Ὅθεν εἰς μίαν τῶν ἡμερῶν, δηλαδὴ τῶν Φώτων, ἐκεῖ ὅπου ὁ Βάρδας ὁμοῦ μὲ τὸν βασιλέα ἐτόλμησε νὰ συμμῶσῃ εἰς τὴν κοινωσίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὁ Πατριάρχης τὸν ἐδίωξεν ὡς παράνομον καὶ ἀνάξιον τῆς θείας μεταλήψεως. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Βάρδας ἐπάσχισε μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐξιλέωσῃ τὸν Πατριάρχην, μὰ ὡσάν ἐτούτος δὲν ἐδύνατο νὰ συγχωρήσῃ, ἢ νὰ ὑποφέρῃ τοιαύτην παρανομίαν, ἐτίθη ἀναψε πλέον τὸν θυμὸν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐμελέτησε νὰ τὸν διώξῃ καετβάζωντάς τον ἀπὸ τὸν θρόνον του. Ἡ ἐξουσία τοῦ Βάρδα τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἦτον μεγάλη· αὐτὸς ἦτον βασιλεὺς τοῦ βασιλέως Μιχαήλ, ὡς ἀδελφὸς Θεοδώρας,

ἡ ὁποία ἴσως δὲν εὐχαριστεῖτο εἰς τὰς πράξεις του, καὶ ἐκυβέρνα ὡς ἤθελε καὶ τὸν βασιλέα καὶ τὸ βασίλειον. Λοιπὸν διὰ νὰ μὴν ἔχη κανένα ἐμπόδιον εἰς ἐκεῖνα ὅπου ἐμελέτα, παρακινεῖ τὸν βασιλέα νὰ διώξῃ ἀπὸ τὰ βασίλεια τὴν μητέρα Θεοδωραν καὶ Θεέκλαν τὴν ἀδελφὴν, ὅπου εἶχον μέρος τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, καὶ νὰ προστάξῃ τὸν Πατριάρχην Ἰγνάτιον νὰ ταῖς κουρεύσῃ, ἔλεγε καὶ τὴν ἀφορμὴν πῶς δηδαδὴ ὄντας ὁ βασιλεὺς ἐξω τῆς παιδικῆς ἡλικίας, δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ ᾔναι ὑποκείμενος τῇ μητρὶ, μάλιστα ὅπου αὐτὴ ἐμελέτα νὰ πάρῃ ἄλλον ἀνδρα, καὶ νὰ τὸν στέψῃ βασιλέα, εἰς τὸν ὅποιον ἔχει σύμβουλον καὶ συνεργὸν τὸν Πατριάρχην Ἰγνάτιον. Πιστεύει ὁ νέος βασιλεὺς τὰ λόγια τοῦ θεοῦ του, προστάζει εὐθὺς τὸν Πατριάρχην νὰ κουρεύσῃ τὴν μητέρα καὶ ἀδελφὴν· ὁ Πατριάρχης δὲν στέργει λέγωντας, πῶς εἶναι πρᾶγμα ἐξω παντὸς νόμου νὰ κουρεύσῃ τὰς βασιλίσσας ζανικῶς, καὶ δὲν δύναται νὰ τὰς βιάσῃ εἰς τὴν μοναχικὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν αὐταῖς θεληματικῶς δὲν ἐζήτησαν, πῶς ὑπεσχέθη μεθ' ὄρκου εἰς αὐτάς, (καθὼς εἶναι συνήθεια νὰ γίνεται ἡ μεθ' ὄρκου ὑπόσχεσις εἰς ὄλους τοὺς βασιλεῖς καὶ βασιλίσσας) νὰ μὴ κάμῃ ποτὲ ἐναντίον τῶν καμμῶν ἐπιβουλήν. Ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ διὰ τοῦτο μάλιστα βεβαιώνεται εἰς τὰς ὑποψίας ὅπου τὸν ἔβαλεν ὁ Βάρδας κατὰ τῆς μητρὸς καὶ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, καὶ χωρὶς ἄλλης διορίας ἐξορίζει τὴν μητέρα Θεοδώραν καὶ τὴν ἀδελφὴν ἀπὸ τὰ βασίλεια, καὶ προστάζει νὰ ταῖς κουρεύσουν εὐθὺς μοναχαῖς ἐν ταῖς τοῦ Καριανοῦ· μετ' ὀλίγον ἐξορίζει καὶ τὸν Πατριάρχην.

9. Ἐάν ᾔναι ἀληθινὰ ἐκεῖνα ὅπου διηγοῦνται οἱ ἱστορικοὶ φίλοι τοῦ Ἰγνατίου, ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, ὁ Βάρδας καὶ σύμβουλοι αὐτῶν τὸ πρᾶχθὲν προβλέποντες, πῶς, ἀνίσως καὶ ὁ Ἰγνάτιος θεληματικῶς δὲν ἤθελε παραιτήσῃ τὸν θρόνον, πολλοὶ κληρικοὶ δὲν ἤθελον δεχθῆ μετὰ χάρας τὸν νέον Πατριάρχην, ὅπου ἐμελλε νὰ ψηφισθῆ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἐπεμφαν ἅπαξ καὶ δις τινὰς ἐπισκόπους καὶ ἐπισήμους πατρικίους νὰ παρακινήσωσι τὸν Ἰγνά-

τιον, τώρα μὲ ὑποσχέσεις, τώρα μὲ ἀπειλὰς νὰ δώσῃ ἰδιόχειρον τὴν παραίτησίν του, τὸ ὅποιον ἐκεῖνος εἰς κανένα τρόπον δὲν ἔστεργεν. Ὅμως εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὅπου ἔγραψεν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Πάπαν Νικολαον, φαίνεται πῶς ὁ Ἰγνάτιος διὰ γῆρας καὶ τοῦ σώματος ἀδυναμίαν παραιτησάμενος ὑπεχώρησε τῆς ἐκκλησίας.

10. Καὶ λοιπὸν γενομένης μακρᾶς σκέψεως καὶ βουλῆς περὶ τοῦ μέλλοντος διαδέξασθαι τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, ὡσάν ὅπου ὁ Φώτιος τότε εἶχε μεγάλῃν φήμην, ἔχι μόνον εἰς τὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν εὐλάβειαν, ἔττι ἐφάνη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀξιώτερος νὰ λάβῃ τὴν ὑπερτάτην ταύτην ἀξίαν, καὶ γενομένης συνόδου ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, ἐν ἧ ἦν ὁ, τε βασιλεὺς καὶ ὁ θεὸς του Βάρδας, ψηφίζεται τῆς βασιλίδος ἀρχιερεὺς· «Τὰ πλεῖστα καθ' ἑαυτοὺς συσχεφάμενοι, καὶ πᾶσαν κενεὴν κινήσαντες βουλήν, Φώτιον, πρωτοσπαθάριον τε ὄντα καὶ πρωτασηκρήτην, εἰς ἀρχιερέα τῆς βασιλίδος προχειρίζονται.» λέγει Νικήτας Δαβίδ ὁ Παφλαγῶν. Ὅμως δὲν στέργει τὴν ψῆφον ὁ Φώτιος, παραιτεῖ, καὶ πικραλεῖ, κλαίει, εἰς κανένα τρόπον δὲν θέλει νὰ δεχθῇ τὴν προσφερομένην πατριαρχικὴν ἐξουσίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἤθελεν ἐξ ἀποφάσεως ὁ βασιλεὺς, ἀφ' οὗ εἶδε, καὶ ὁ Φώτιος δὲν δέχεται τὸ πατριαρχεῖον θεληματικῶς, τὸν βιάζει καὶ ἄκοντα βάζωντάς τον εἰς φυλακὴν, ὡς ὅπου τέλος πάντων εὐχαριστήθη. Καὶ ἐπειδὴ ἦτον λαϊκὸς χειροτονεῖται ἀπὸ τὸν Συρακουσῶν ἀρχιεπίσκοπον Γρηγόριον, τὴν μίαν ἡμέραν μοναχὸς, τὴν ἄλλην ἀναγνώσης, τὴν τρίτην ὑποδιάκονος, τὴν τετάρτην διάκονος, τὴν πέμπτην πρεσβύτερος, καὶ τὴν ἕκτην, ὅπου ἦτον κέ τοῦ δεκεμβρίου, ἡμέρα τῶν γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ, πατριάρχης, ἔχι καλῶς γράφει ὁ Νεοκαισαρείας Στυλιανὸς πρὸς Στέφανον ἕκτον, αὐθημερόν. Τοῦ Φωτίου τὴν ψῆφον ἐδέχθησαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐπίσκοποι φίλοι τοῦ Ἰγνατίου, ἀγκαλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐφάνοντο ἐναντίοι· ὥστε ὅπου μὲ τὴν κοινὴν γνώμην καὶ συμφωνίαν ὅλου τοῦ κλήρου ἔγειγεν ἐξαιρουμένων πέντε μόνον. Καὶ εἰς τοῦτο δύσχω-

λον εἶναι νὰ πιεῦσῃ τινὰς ἐκεῖνα ὁποῦ διηγοῦνται, ὅ,τε Σμυρναῖος Μητροφάνης, ὁ Νεοκαισαρείας Στυλιανός, ὁ Νικητάς καὶ ὁ Θεόγνωστος, φανεροὶ ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου, οἵτινες ἀληθινὰ ὀμιλοῦσι πολλὰ ἐμπαθῶς, σωρεύοντες ὄνειδη φοβερὰ ἐπάνω εἰς τὸν Φῶτιον, κάνοντές τον πταίστην εἰς πράγματα, τῶν ὁποίων ἐκεῖνος δὲν εἶχεν εἰδῆσιν οὔτε μέρος, ὡσάν ὅταν λέγουσι πῶς τῆς ἐξορίας τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῶν κακῶν ὁποῦ ἔπαθεν αἴτιος ἦτον ὁ Φῶτιος διὰ τὴν ἄκραν ἐπιθυμίαν ὁποῦ εἶχε νὰ γένη πατριάρχης. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸν Ἰγνατίον τὸν ἐξώρισεν ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Βάρδας, καὶ ἐσημειώσαμεν παράνω τὴν ἀφορμὴν· δεῦτερον δὲ ὁ Φῶτιος μάλιστα ἔκαμεν ὅ,τι ἐδουγήθη, νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐδέχθη στανικῶς καὶ εἰς τοῦτο εἶναι μάρτυς ἀξιόπιστος αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁποῦ ὄχι μόνον τὸ γράφει πρὸς Νικόλαον Πάπαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Βάρδαν, εἰς τὸν ὁποῖον παρόντα καὶ ἔχοντα τελείαν εἶδησιν τῶν πραγμάτων ὁποῦ ἔτρεξαν, δὲν ἤθελε τολμήσει νὰ γράφῃ ἓνα δι' ἄλλο, ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου δὲν εἶναι μάρτυρες ἀξιόπιστοι ὡς ἐχθροὶ, μάλιστα ὁποῦ εἰς κάποια πράγματα ἓνας ἐναντιοῦται τοῦ ἄλλου.

II. Ἀκόμη λοιπὸν δὲν ἦτον ἀπερασμένοι δύο μῆνες τῆς πατριαρχείας τοῦ Φωτίου, ὅταν οἱ φίλοι τοῦ διωχθέντος Ἰγνατίου, οἵτινες καταλλαγέντες ὕστερα μετὰ τοῦ Φωτίου τὸν ἐδέχθησαν ὡς γνήσιον πατριάρχην, πάλιν στρέφονται εἰς τὰ ὀπίσω, ἀθετοῦσιν ὅσα ἔστερξαν, χωρίζονται ἀπὸ τὴν κοινωσίαν τοῦ Φωτίου, συνάγονται εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Εἰρήνης, ἐκεῖ τὸν καθαίρουσι καὶ ἀναθεματίζουσι, καὶ κοινῇ καὶ μεγάλη φωνῇ ζητοῦσι νὰ ἐπιστραφῇ πάλιν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Ἰγνατίος, τὸν ὁποῖον μόνον ἐγνώρισαν ὡς γνήσιον ἀρχιερέα καὶ ποιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησίας. Τοῦτο τὸ πρᾶγμα ὁποῦ ἔκαμε ἀληθινὰ μεγάλην ταραχὴν, καὶ ἔσυρε πολλοὺς ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Φωτίου εἰς τὸ μέρος τοῦ Ἰγνατίου, ἐγένετο εἰς φανεράν κατασχύνην τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ καὶ τοῦ Καίσαρος Βάρδα, ὁποῦ ἦτον οἱ

θερμοὶ τοῦ Φωτίου ἀντιλήπτορες· ὅθεν τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου ὁ θυμὸς ἀναψεν εὐχὴς εἰς ἄκρον, καὶ ἐπειδὴ ἦτον εἰς ὑποψίαν ὁ Ἰγνάτιος, πῶς αὐτὸς νὰ κινή τοιαύτας παραχὰς, ἐπιθυμῶν νὰ ἀναβῆ πάλιν εἰς τὸν θρόνον, ἔπαθεν ἀληθινὰ πολλὰ, δὲν λέγω θλίψεις μόνον καὶ ταλαιπωρίας, ἀλλὰ καὶ ὕβρεις, καὶ ὀνειδισμοὺς (καθὼς γράφει Νικήτας) καὶ κολαφισμοὺς εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ δεσμὰ, καὶ φυλακὰς, καὶ τέλος πάντων, ἐξορίζεται ἀπὸ τὴν νῆσον Τερέβινλον εἰς Μιτυλήνην. Ὁμοίως καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν οἱ μὲν ἐξορίζονται, οἱ δὲ φυλακώνονται, μάλιστα ἐνὸς κάποιου Βλασίου χαρτοφύλακος διὰ τὴν ἐλευθεροστομίαν κόπτεται ἡ γλῶσσαι διὰ προστάγματος βασιλικοῦ, γίνεται καὶ σύνοδος ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου εὐρέθη παρῶν ὁ, τε βασιλεὺς καὶ ὁ Βάρδας, καὶ ἀποκηρύττεται ὁ Ἰγνάτιος ἀνάξιος τῆς ἀρχιερωσύνης, ἀφορίζεται καὶ ἀναθεματίζεται.

12. Δὲν ἦτον ἀληθινὰ ὁ Ἰγνάτιος ἀξίος τοσοῦτων παθημάτων, ἴσως ἀδίκως ἐξωρίσθη, ἀδίκως παιδεύεται, ἀξίος μάλιστα ἦτον καὶ εὐλαβείας ὡς ἀρχιερεὺς, καὶ συμπαθείας ὡς γέρον, ἀλλὰ, καθὼς εἶδαμεν εἰς ἄλλα παραδείγματα, δὲν ἔχει οὔτε νόμον οὔτε μέτρον τῶν κρατούντων ὁ θυμὸς. Οἱ φίλοι τοῦ καλοῦ τούτου γέροντος, ἔπρεπεν ἄλλην οἰκονομίαν νὰ εἶχον κάμωσιν εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων· ἀλλ' αὐτοὶ εἶχον μῖσος πολλὸν κατὰ τοῦ Φωτίου, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου δὲν ἐδύναντο νὰ βλέπωσιν ἀναθρασυμένον εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν. Ἐνδέχεται νὰ ἐνεργοῦσαν διὰ ζῆλον, ὅμως ὁ ζῆλός των ἦτον ἀδιάκριτος. Πλὴν πῶς τὸ πάθος των νὰ ἦτον ἄμετρον κατὰ τοῦ Φωτίου, φαίνεται καὶ ἀπὸ τοῦτο, ὅτι τῶν κακῶν, δηλαδὴ ὅπου ἔπαθε τότε ὁ Ἰγνάτιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, αἴτιον κάνουν τὸν Φώτιον διὰ νὰ τὸν παραστήσωσιν εἰς ὅλους μισητόν. Ἄλλ' ὄχι μόνον ὁ Φώτιος δὲν ἐσυνήργει, μάλιστα δὲ (καθὼς ὁ ἴδιος γράφει πρὸς Βάρδαν τὸν Καίσαρα) συνέπασχεν, ἐπὶ οἱ, ἐβλήβετο εἰς τοιαῦτα

κακά, ἐμεσίτευσε διὰ τὸν ἄνω εἰρημένον γλωσσότμητον Βλάσιον, ἐμέμφετο τὸν Βάρδαν ὡς αἴτιον τῶν γενομένων, ἐπαρᾶπνονεῖτο πῶς ἄκοντά τὸν ἐψήφισαν πατριάρχην, ἔλεγε πῶς διὰ τοῦτο δὲν ἤθελεν ἐξ ἀρχῆς νὰ λάβῃ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, διατι ἐπρόβλεπε τὰς μελλούσας συμφοράς, καὶ πῶς ἔτοιμος διὰ τοῦτο εἶναι νὰ τὴν παραιτήσῃ. Καὶ ταῦτα μὲν ἔγραφε πρὸς ἄνθρωπον ὄχι ξένον, ἢ μακρὰν ἀπόντα, ἢ ὁποῦ δὲν εἶχε τῶν πραγμάτων ὁποῦ ἀπέρασαν καμμίαν εἰδῆσιν, ἀλλὰ, καθὼς εἶπον παράνω, πρὸς αὐτὸν τὸν Βάρδαν, ὁποῦ καὶ τὰ πάντα ἤξευρε καὶ τὰ πάντα ἔκανεν· ὥστε ὁποῦ ὁ Φώτιος ταῦτα δὲν ἔλεγεν ὑποκρινόμενος, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν εἰλικρινῶς ὁμολογῶν.

13. Μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔπαυε, μάλιστα τῦξανεν εἰς περισσότερο τῶν δύο μερῶν ἢ μάχη, καὶ τῆς ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἀκόμη μεγαλητέραν ἢ ἀναφυσῆσα αἵρεσις τῶν εἰκονομάχων. Ἐγνω διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἔτζι συμβουλευθεὶς ἀπὸ τὸν θεῖόν του Βάρδαν, νὰ γράψῃ πρὸς Νικόλαον Πάπαν Ῥώμης, νὰ πέμψῃ λεγάτους εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ γενομένης συνόδου νὰ εὑρεθῇ τρόπος νὰ παύσωσι τὰ σκάνδαλα τῆς ἐκκλησίας. Πέμπει λοιπὸν πρέσβεις, Μεθόδιον, Σαμουήλ, Ζαχαριάν καὶ Θεόφιλον, ἐπισκόπους, καὶ ἓνα πρωτοσπαθάριον μὲ δῶρα πολύτιμα, σκευὴ δηλαδὴ ἱερὰ, καὶ ἄμφια ὄντως βασιλικὰ, τὰ ὁποῖα περιγράφει Ἀναστάσιος ὁ Βιβλιοθηκᾶριος· εἰς τὸν βίον τοῦ Νικολάου· καὶ διὰ νὰ εἰρηνεύσῃ τὰ μέρη Φωτίου καὶ Ἰγνατίου, δὲν ἔφθανον αἱ ψῆφοι τῶν Ἀνατολικῶν Ἀρχιερέων, οἵτινες ἐδιαφωνοῦσαν ἀνάμεσόν τους εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν· ἂν καὶ ὁ Πάπας Νικόλαος ἤθελε στέρξῃ καὶ αὐτὸς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Φωτίου τὴν ἐκλογὴν εἰς τὴν σύνοδον, ὁποῦ ἐμελλε νὰ γίνῃ, εὐκολα ἤθελε σύρει καὶ τοὺς λοιποὺς, τὸ αὐτὸ δηλαδὴ τέλος πάντων νὰ στέρξωσι, καὶ τέτοιας λογῆς νὰ εἰρηνεύσωσι τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, οὔτε πρεσβείαν ἔπεμψε πρὸς Νικόλαον ὁ Πατριάρχης Φώτιος· οἱ δὲ τοῦ Φωτίου ἐχθροὶ Νικήτας δηλαδὴ, Μητροφάνης καὶ Στυλιανός, ὡς καὶ εἰς

τοῦτο προφανῶς τὸν συκοφαντοῦσι, γράφοντες πῶς ἐκεῖνος ἐζήτησε παρὰ τοῦ Νικολάου λεγάτους πρὸς κύρωσιν. Πλὴν τὸ ἐναντίον φαίνεται εἰς τὴν ἐπιστολὴν Φωτίου πρὸς Πάπαν Νικόλαον· ἔστι δὲ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐν τῇ προσθήκῃ τῆς βιβλιοθήκης τῶν πατέρων διὰ Φραγγίσκου Κομβεφριτίου, τυπωθεῖσα ἐν Παρισίοις ἔτει Χριστοῦ αχοβ', ἧς τινος ἡ ἀρχὴ· « τῷ τὰ πάντα ἀγιωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ » συλλειτουργῷ, Νικολάῳ πάπα πρεσβυτέρας Ῥώμης » καὶ εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πάπα Νικολάου πρὸς Φώτιον εἰς ἀπόκρισιν, ἐν ταῖς ὁποίαις οὐδεὶς λόγος περὶ λεγάτων, ὅπου κατὰ τοὺς ἄνωθεν ἱστορικοὺς ἐζήτηε ὁ Φώτιος ἀπὸ τὸν Νικόλαον. Διὰ τὴν φυλάττεται ὁ σύνδεσμος τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης καὶ ἀμοιβαίας κοινωνίας, ὅπου ἐκρατοῦσαν ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἡνωμένας τὰς ἐκκλησίας, ἐστέλλοντο καὶ ἀμοιβαῖαι ἐπιστολαὶ ἑκατέρων τῶν μερῶν, μάλιστα ὅταν ἦτον καὶ μεγάλαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις· αὗται ἐλέγοντο καὶ ἐγκύκλιοι ἐπιστολαί, ἐν αἷς μάλιστα καὶ οἱ νεοχειροτονηθέντες ἐπίσκοποι ἐδίδον εἰδῆσιν τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔπεμπον καὶ μίαν ἔχθεσιν πίστεως, ὅπως φαίνωνται ὁμοφρονοῦντες. Ταύτην τὴν παλαιὰν συνήθειαν φυλάττων καὶ ὁ Φώτιος εἶχε γράψει πρὸς Νικόλαον, δίδωντας εἰδῆσιν πῶς ἔλαβε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἄκων καὶ μὴ θέλων, τὸν ἔπεμψε καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ὅτι πασῶν ἀρίστη ἐλεγέν ἔστι τῆς πίστεως ἡ κοινωνία, καὶ πασῶν μεγίστη αἰτία τῆς ἀγάπης τῆς ἀληθοῦς, καὶ ἄλλα ὅμοια.

14. Ὅποια καὶ ἂν ἦτον ἡ βουλὴ τοῦ βασιλέως νὰ πέμψῃ τέτοιας λογῆς πρεσβεῖαν πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον, δὲν ἦτο καλὴ βουλή· διατι ἐστάθη ὕλη ὅπου ἀναψεν ἐκεῖνο τὸ ὀλέθριον πῦρ, ὅπου ἐπροξένησε πολλὴν φθορὰν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ τὸ σχίσμα ὅπου ἠκολούθησεν. Ὁ πάπας Νικόλαος εἶχε πνεῦμα ἡγεμονικὸν καὶ μίαν ἀπλετοὺν ἐπιθυμίαν, ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ, νὰ ἀπλώσῃ τὴν ἐξουσίαν του ἀπὸ τὴν δύσιν (τὴν ὁποίαν εἶχε σχεδὸν δουλωμένην) ἕως τὴν ἀνατολήν, διὰ τὴν κάμη ἐκείνην τὴν παγκόσμιον ἐκκλησιαστικὴν μοναρχίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν

ἀφεώρα ἡ δυτικὴ ὄφρυς, καθὼς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος. Τούτου τὴν γνώμην ἐσκιαγράφησε τοῖς μεταγενεστέροις πρὸς τοῖς ἄλλοις Οὐλδερῖκος ἐπίσκοπος, ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς πρὸς αὐτὸν περὶ κληρικῶν ἐγκρατείας καὶ τὰ Φράγγικα χρονικὰ ἔτει Χριστοῦ 865, καὶ 868, ὅπου φαίνεται μὲ ποῖαν τυραννικὴν ἐξουσίαν ἤθελε νὰ κυριεύσῃ. Καὶ λοιπὸν μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἐδέχθη τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τὴν πρεσβείαν, τὰ δῶρα καὶ τὰς ἐπιστολάς, καὶ εὐθὺς ἐδιώρρησε νὰ πληρώσῃ τὸ ζήτημα, ἐλπίζοντας, πῶς τοῦτος νὰ ἦτον ἐπιτήδειος τρόπος νὰ κατορθώσῃ τὸ μελετώμενον, δηλαδὴ νὰ κάμῃ ὑποκειμένην τῇ δυτικῇ τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν. "Ἐπεμψε λοιπὸν πρέσβεις Ῥοδόαλδον καὶ Ζαχαρίαν, ἐπισκόπους, παραγγείλας αὐτοῖς, ὅτι εἰς μὲν τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἁγίων εἰκόων νὰ διορίσωσι καὶ νὰ ἀποφασίσωσιν ὃ, τι ἤθελε τοὺς φανῆ εὐσεβές καὶ δίκαιον, τὰ δὲ κατὰ Φῶτιον καὶ Ἰγνάτιον νὰ μὴ διορίσωσιν, ἀλλὰ νὰ ἐξετάσωσιν ἀκριβῶς, καὶ ἐπιστρέφοντες εἰς Ῥώμην νὰ τοῦ ἀναφέρωσι τὰ πάντα, ὅπως αὐτὸς ὡς ἐξ ὑπερτάτου κριτηρίου νὰ κάμῃ τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀπόφασιν. "Ἐφθασαν οἱ λεγάτοι τοῦ Πάπα εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἄρχησεν ἡ σύνοδος ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων· συνήχθησαν ὅλοι τιη, ὅσοι ἦτον καὶ εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ ἁγιωτάτην σύνοδον, ἐκράχθη καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν ἐξορίαν, καὶ ἐπειδὴ ἐμαρτυρήθη ὅτι διαφωνούντων τῶν ἐπισκόπων ἐψηφίσθη, ἀποκηρύττεται ὡς ἄκυρος καὶ παράνομος ἡ χειροτονία αὐτοῦ· ὅθεν κατακρίνεται, ἀναδεικνύεται δὲ νόμιμος καὶ γνήσιος πατριάρχης ὁ Φῶτιος, τὸ ὅποιον στέργουσι καὶ οἱ λεγάτοι τοῦ Νικολάου, παραβαίνοντες χωρὶς ἄλλο τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ· διατὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης ὅπου ἐπεθύμησαν τοὺς λεγάτους τούτους, ὄχι ὡς ἐξεταστὰς καὶ κριτὰς τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, ἀλλ' ὡς συμβοηθοὺς καὶ συνεργοὺς τῆς κοινῆς εἰρήνης, δὲν ἤθελαν στέρεξῃ νὰ γένη ποτὲ τὸ θέλημα τοῦ Πάπα Νικολάου, δηλαδὴ εἰς τὴν Ῥώμην, ἦτοι εἰς ξένον κριτήριον· μία ὑπόθεσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησίας. Λυθείσης τῆς συνόδου ταύτης (ἦτις πρώτη

καὶ δευτέρα ὀνομάζεται, διὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν συνέλευσιν τῶν πατέρων ἐκείνων), πέμπει καὶ ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν καγγελάριον Λέοντα τὰς πράξεις πρὸς Νικόλαον, γράφωντας ὁμοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ παρακαλῶν νὰ στέρξη τὰ πάντα. Γράφει καὶ ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἀποκρινόμενος πρὸς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Νικολάου, ὅπου εἶχε λάβει πρὸ τῆς συνόδου, ἐξηγῶν ἐπιεικῶς ὡς σημεῖα ἀγάπης καὶ ζήλου ἐκεῖνα, ὅπου ὁ Νικόλαος εἶχε γράψει λίαν τραχέως καὶ πικρῶς, ὁμολογεῖ, πῶς στανικῶς ἐβιάσθη νὰ λάβῃ τὸ πατριαρχὸν ἀξίωμα, καὶ συγκρίνωντας τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς πατριαρχείας του μὲ τὴν προτέραν του ἡσυχίαν, γνωρίζεται κατὰ τὸ παρὸν πολλὰ δυστυχῆς, ὅθεν λέγει, πῶς εἶναι πλέον ἀξίος λύπης, παρὰ ἐλέγχου. Προσθέτει πῶς ἂν ἔλαβε τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα λαϊκός, τοῦτο ὁμῶς δὲν ἔκαμε παραβαίνοντας τοὺς κανόνας· οἱ κανόνες ὅπου ἀπαγορεύουσι τὸ τοιοῦτον, εἶναι κανόνες τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, καὶ ὄχι τῆς Ἀνατολικῆς, δὲν παραβαίνει τοὺς κανόνας ἐκεῖνος, ὅπου τοιούτους κανόνας δὲν δέχεται· τοὺς οἰκουμενικοὺς κανόνας, τοὺς ὁποίους ὅλοι δέχονται, ὅλοι ὁμοίως πρέπει νὰ διαφυλάττωσιν, ἀπὸ δὲ τοὺς μερικοὺς τινὲς τῶν Λατίνων ἐναντιοῦνται τοῖς ἀνατολικοῖς· ὡς ἂν παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς συγχωρεῖται τοῖς ἱερεῦσιν ὁ γάμος, παρὰ δὲ τοῖς Λατίνοις ἀπαγορεύεται· καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν Νεκτάριος, Ταράσιος καὶ Νικηφόρος, λαϊκοὶ ὄντες, ἀνεβιάσθησαν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, εἰς τὴν Λατινικὴν δὲ ὁ Μεδιολάνων Ἀμβρόσιος, ὁμοῦ ἔλαβε τὸ βᾶπτισμα καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην. Πρὸς τοῦτοις γράφει πῶς διὰ νὰ στερεώσῃ μᾶλλον τὴν συμφωνίαν καὶ ὁμόνοιαν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, καὶ διὰ νὰ σηκώσῃ κάθε πέτραν σκανδάλου, ἔκαμεν εἰς τὴν σύνοδον συμμὰ εἰς τοὺς ἄλλους κανόνας καὶ τοῦτον, ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν λαϊκός νὰ μὴ προβιάζεται εἰς ἐπίσκοπον. Κατόπιν παρακινεῖ τὸν Νικόλαον νὰ μὴ παραβαίῃ τοὺς ὅρους τῶν πατέρων, δεχόμενος τοὺς φεύγοντας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ῥώμην χωρὶς συστατικὰ γράμματα, καὶ νὰ

μὴ τοὺς διδῆ πίστιν ἔτι παρευθὺς, ἐπειδὴ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι σκανδαλοποιοί, ἐνοχοί τινος πταίσματος, καὶ διὰ τὸ νὰ φύγωσι τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν προστρέχουσι εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου σπέρνουσι συκοφαντίας κατὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, καὶ συγχίζουσι τῶν προεστώτων τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν. Ἔλος πάντων ὁμολογεῖ, πῶς, καθὼς ἄκων ἐδέχθη τὸ πατριάρχειον, ἔτι ἄκων κάθεται εἰς τὸν θρόνον, ἐπιθυμῶν ἐξ ἀρχῆς νὰ κάμῃ παραίτησιν.

15. Καθ' ἕνας δύναται νὰ στοχασθῆ πῶς ἐφάνηκαν τῷ Νικολάῳ τὰ ὀρισθέντα εἰς ταύτην τὴν σύνοδον. Βλέπωντας πῶς τὸ τέλος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πραγμάτων κατὰ τὴν ἰδίαν του ἐλπίδα καὶ ἐπιθυμίαν δὲν ἐξέβη, πνέων θυμοῦ, καὶ ἀπειλῆς, καὶ ἡγεμονικῆς ἐξουσίας, φανερός τοῦ Φωτίου ἐχθρός, τοῦ Ἰγνατίου ἀντιλήπτωρ, καὶ τῆς ὑπερτάτης ἐκκλησιαστικῆς δυναστείας ὑπέρμαχος, γράφει πρῶτον μὲν πρὸς Μιχαὴλ τὸν βασιλέα στέργων τὰ κατὰ τῶν εἰκονομάχων πραχθέντα, ἀναιρῶν δὲ τὰ κατὰ τὸν Ἰγνατίον καὶ Φώτιον ἀπορρίπτων καὶ ἐκείνου τὴν ἐκλογὴν, καὶ τούτου τὴν καθαιρέσιν. Τὸν παραινεῖ προσέτι νὰ θελήσῃ, ὅτι τὰ σκάνδαλα, καὶ διχόνοια τῶν μαχομένων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν νὰ εἰρηνεύσωσι μίαν φορὰν, μετῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας τὴν βουλήν καὶ κρίσιν· καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τὸν βασιλέα μετριώτερόν πως. Πρὸς δὲ τὸν πατριάρχην Φώτιον αὐστηρότερον γράφει· πῶς ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης διὰ τὸ προνόμιον ὅπου ἔλαβεν ὁ Πέτρος ἀπὸ τὸν Χριστὸν, εἶναι κεφαλὴ πασῶν τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, καὶ διὰ τοῦτο ὅ,τι ἤθελεν ἀποφασίσῃ ἐκείνη, πρέπει καθ' ἕνας νὰ τὸ κρατῆ ἀπαρασάλευτον, εἰ καὶ τῆ συνηθείᾳ ἐναντίον. Πῶς γενόμενος ἐκ λαϊκοῦ ἀρχιερεὺς, εἶναι πταίστης ἀπροφάσιτος, ἐπειδὴ τοῦτο ἀπαγορεύουσι οἱ κανόνες τῆς οὐτικῆς ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τὰ ἐντάλλματα πρέπει νὰ ἡξεύρῃ καὶ νὰ κρατῆ. Πῶς ἀληθινὰ ὁ Νεκτάριος ἐκ λαϊκοῦ ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην, διατὶ ἄλλος ἀναμέσον τοῦ κλήρου ἀξιώτερος δὲν εὐρίσκετο, ὁμοίως ὁ Ταράσιος, διατὶ ἦτον ὑπέρμαχος τῆς

προσκυνήσεως τῶν εικόνων, καὶ ὁ Ἀμβρόσιος διὰ τὰ θαύματα, ἀμὴ αὐτὸς, ὄχι μόνον λαϊκὸς, ἀλλὰ ζῶντος καὶ ἄκοντος τοῦ Ἰγνατίου ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικόν, ὅθεν αὐτὸν μὲν δὲν γνωρίζει ὀλότελα διὰ πατριάρχην, ἕως ὅπου νὰ γνωρισθῆ δικαίως κατακριθεὶς καὶ καθαιρεθεὶς ὁ Ἰγνάτιος, τὸν ὁποῖον ὡς τόσον κρατεῖ εἰς τὴν προτέραν πατριαρχικὴν τιμὴν. Τοιαύτη ἦτον ἡ περίληψις τῆς ἐπιστολῆς Νικολάου πρὸς Φωτίον ἀποκρινόμενου, ὅμως εἰς δύο κεφάλαια δὲν ἀποκρίνεται, πρῶτον διὰ τὸν Νικηφόρον, ὅπου ἐκ λαϊκοῦ πατριάρχην ἐκλεξε καὶ ἔστερξεν ἡ Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησία, οὐδεμιᾶς ἐπικειμένης ἀνάγκης· δεύτερον διὰ ἐκείνους τοὺς σκανδαλοποιοὺς πταίστας, ὅπου ἐφευγον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς Ῥώμην, τοὺς ὁποίους ἐδέχετο ὁ Νικόλαος. Γράφει ὁμοίως ἄλλην ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς πατριάρχας καὶ ἀρχιερεῖς τῆς ἀνατολῆς, δηλοποιῶν, πῶς ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία δὲν στέργει τὴν καθαιρέσιν τοῦ Ἰγνατίου, καὶ Φωτίου τὴν ἐκλογὴν, καὶ ὅπως κάμωσι καὶ ἐκεῖνοι τὸ αὐτὸ, καὶ τοῖς λοιποῖς ἄλλοις δηλοποιήσωσι, τοὺς προστάζει δὲ μὲ τρόπον αὐθεντικόν, ἀποστολικῆ (καθῶς λέγει αὐτὸς) γράμματος ἐξουσία.

16. Ταῦτα ἔγραψεν ὁ Νικόλαος πρὸς τὴν ἀνατολήν· τί δὲ ἔκαμεν εἰς τὴν δύσιν; ἔκραξεν ὅλους τοὺς ἐπίσκοπους τῆς δύσεως εἰς τὴν Ῥώμην, ἔκαμε σύνοδον, ἐκεῖ ἐπρόσταξε νὰ ἀναγνωσθοῦν τὰ πραχθέντα κατὰ Ἰγνατίου εἰς τὴν σύνοδον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκήρυξε τὰ ἐγκλήματα τοῦ Φωτίου, πῶς ἐηλαδῆ αὐτὸς λαϊκὸς ἀνέβη εἰς τὸν πατριαρχικόν θρόνον ὡς μοιχὸς, καὶ ὡς ἀλλαγθὲν ἀναβαίνων λησῆς καὶ κλέπτῆς· πῶς ἐστάθη ἐπίορκος, ἔστρωντας νὰ ἔταξε μὲ ἰδιόχειρον, νὰ μὴ κακοποιήσῃ τὸν ἐξορισθέντα Ἰγνάτιον, οὔτε τοὺς φίλους αὐτοῦ, ἐκεῖνος δὲ καὶ τοῦ Ἰγνατίου, καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ πολλὰ κακὰ ἐποίησεν, ὥστε ὅπου τέλος πάντων τὸν ἀνεθεμάτισαν ἐπὶ συνόδου, πῶς ἔκαμε σύνοδον παράνομον, πῶς εἰς καταισχύνῃ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐπλάνασε τοὺς λεγάτους, καὶ τοὺς ἔσυρεν εἰς τὴν γνώμην του ἐναντίον τῶν

ιδίων αὐτοῦ προσταγμάτων, πῶς ἐκάθηρε τοὺς ἐπισκόπους ὁποῦ ἦτον ἐναντίοι, καὶ ἔβαλεν εἰς τοὺς ἐκείνων θρόνους ἄλλους ὁμοφρονοῦντας αὐτῷ· ὅθεν διὰ ταῦτα πάντα ἐκάθηρε τοῦ Πατριαρχείου, καὶ τῆς ἱερωσύνης τὸν Φώτιον, καὶ ὁμοῦ ὅλους τοὺς χειροτονηθέντας, τοὺς ὁποίους ἀπεκήρυξεν ὡς λαϊκούς. Ἀπεφάσισεν ὅτι ὁ μὲν Ἰγνάτιος νὰ γνωρίζεται ὡς γνήσιος καὶ ἀληθινὸς πατριαρχης, οἱ δὲ διὰ τὴν αὐτοῦ αἰτίαν ἐξόριστοι ἐπίσκοποι, πάλιν νὰ εἶναι ἐγκρατεῖς τῶν ιδίων θρόνων, ἐφοβέρτεσε δὲ ἀνάθεμα, κατάραν καὶ ἀφορισμὸν ἄλυτον, κόλασιν αἰώνιον τόσον λαϊκῶν, ὅσον καὶ κληρικῶν, ὁποῦ ἠθέλασι παρέβη τοιοῦτον ὄρον, ὁποῦ αὐτὸς ἔκαμεν εἰς ταύτην τὴν σύνοδον. Ταῦτα ἐδήλοποίησεν αὐτὸς τοῖς Ἀνατολικοῖς, καὶ τὰ ἴδια μετέγραψε πρὸς αὐτὸν τὸν Φώτιον, πρὸς Βάρδαν τὸν Καίσαρα, καὶ πρὸς Ἰγνάτιον. Ἐξ ὧν φαίνεται πῶς ὁ Νικόλαος νὰ ἐπίστευσε πολλὰ ἐκείνων τῶν ἐχθρῶν τοῦ Φωτίου ὁποῦ ἦτον φευγάτοι εἰς τὴν Ῥώμην, ἐπειδὴ καὶ σωρεύει ἐπάνω εἰς τὸν Φώτιον ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ ἔκαμε κατὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῶν ἀκολούθων αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Βάρδας, τὸ ὁποῖον προγνωρίζωντας ὁ Φώτιος, τὸν εἶχε γράψει νὰ μὴ δέχεται τοιοῦτους ἀνθρώπους, καὶ νὰ μὴ τοὺς πιστεῦῃ παντελῶς. Καὶ πρέπει νὰ ἦτον ἀληθινὰ τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἰς τὴν Ῥώμην, ὁποῦ διὰ βάρεια ἐγκλήματα (τὰ ἐποῖα σημειῶνει ὁ Φώτιος γράφων πρὸς Νικόλαον) ἔφυγον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ φύγωσι τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν, καὶ καθῶς συνειθίζουσιν ὁμοιοι πταῖσται νὰ κακολογοῦσιν ἐναντίον ἐκείνων τῶν κριτῶν, τῶν ὁποίων φοβοῦνται τὴν δικαίαν ἀπόφασιν, καὶ αὐτοὶ ὁμοίως πρέπει πολλὰς συκοφαντίας νὰ ἐπλεγον κατὰ τοῦ Πατριαρχοῦ Φωτίου, πρὸς τὰς ὁποίας ἐδίδο πίστιν ὁ Νικόλαος, ὁποῦ χωρὶς ἄλλο εἰς τοῦτο ἐπαρέβαινε τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, μάλιστα τῆς Δυτικῆς, ὁποῦ ἀπαγορεύει, τινὰς νὰ μὴ δέχεται τοὺς τοιοῦτους χωρὶς συστατικῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τοῖς τοιοῦτοις νὰ μὴ δίδεται πίστις εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ κατηγοροῦσι, λέγει ὁ κανὼν, «ὁ διασβεβλημένος πατέρων καὶ ἐπισκόπων κατηγορῶν μὴ

προσδεχέσθω.» ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου ἐνεργεῖ τὸ πάθος, οἱ κανόνες εὐκολὰ παραβλέπονται.

17. Οὗτοι οἱ ἀφορισμοὶ καὶ τὰ ἀναθέματα ὅπου ὁ Νικόλαος ἔρριπτεν ἀπὸ τὴν Δύσιν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐνομιζόντο ὡς βέλη ἀνίσχυρα νηπίων ὡσάν ἀπὸ ξένου κριτήριον βαλλόμενα. Ἀπεκρίθη πρὸς Νικόλαον ὁ ἴδιος βασιλεὺς διὰ Μιχαὴλ πρωτοπαθαρίου, ἀναιρῶν τὴν ἀκραν ἐκείνην ἐξουσίαν, ὅπου ἤθελε νὰ ἔχη ἐπάνω εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας ὁ πάπας Νικόλαος, καὶ φανερώωντας τὴν γνώμην του· πῶς δηλ. διὰ τοῦτο ἠθέλησε νὰ κράξῃ τοὺς Λεγάτους τῆς Ῥώμης, (εἰ καὶ τοῦτο τινὰς τῶν πρὸ αὐτοῦ Βασιλέων δὲν ἔκαμε) εἰς σημεῖον τιμῆς, ὄχι νὰ ὑποτάξῃ τῇ Δυτικῇ τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν, ὄχι νὰ φερθῇ ἢ ὑπόθεσις τοῦ Φωτίου καὶ Ἰγνατίου εἰς τὴν κρίσιν μόνον τοῦ Πάπα Ῥώμης, ἀλλ' ὅπως παρόντων καὶ τῶν ἐκείνου Λεγάτων στερχοθῇ μᾶλλον τοῦ ἤδη καβαيرهθέντος Ἰγνατίου ἢ καθαίρεσις, καὶ τοῦ ἤδη ἐκλεχθέντος Φωτίου ἢ ἐκλογὴ, καὶ τέτοιας λογῆς ἀρθῇ τελείως τὸ μεσότειχον, ὅπου ἐχώριζε τὰ δύο μέρη, πῶς ἀγκαλιὰ καὶ ταῦτα δὲν ἔστερξεν αὐτὸς ὁ Νικόλαος, ἔμως οἱ πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς τὸ ἔστερξαν.

18. Ἀλλ' ὁ Νικόλαος στεχόμενος στερεώτερος εἰς τὴν γνώμην του, ὁρμεῖ περισσότερον εἰς τὸ ἐπιχείρημα, καὶ ἀρματωμένος μὲ ὄλην τὴν πανοπλίαν τῆς θείας γραφῆς, πάσχει νὰ πολεμήσῃ τῶν Ἀνατολικῶν τὴν ἀντίπαλον γνώμην. Γράφει λοιπὸν πρὸς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ διέσχυριζόμενος, πῶς ἐπειδὴ καὶ ὄχι ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ, ὄχι δηλαδὴ ἐκ τῶν συνοδῶν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἔλαβεν ὁ Πέτρος τὸ προνόμιον τῆς ἐξουσίας ἐπάνω εἰς ὄλην τὴν Ἐκκλησίαν, ὅθεν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης οἱ ἐκείνου διάδοχοι εἶναι ὑπέρτατοι κριταὶ πάσης ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως. Διὰ τοῦτο τὸν παρακινεῖ νὰ πέμψῃ εἰς τὴν Ῥώμην αὐτὸν τὸν Ἰγνατίον καὶ Φώτιον, διὰ νὰ τοὺς κρίνῃ αὐτὸς, ἀλλέως καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἠθέλασι δυνηθῆναι νὰ ὑπάγῳσι, πρῶτον μὲν νὰ τὸν πληροφωρήσωσι μὲ ἐμμέτρως γράμματα, διατὶ δὲν δύναν-

ται νὰ ὑπάγωσι, καὶ τότε νὰ πέμψωσιν ἐπιτρόπους νὰ ἀναθεωρηθῇ ἐξ ἀρχῆς ἡ ὑπόθεσις. Ζητεῖ δὲ ἐκ μέρους τοῦ πατριάρχου Φωτίου ἐκείνους, ὁποῦ μὲ τὸν Συρακουσῶν Γρηγόριον ὁμοφρονοῦσιν αὐτῶ, καὶ ἐκ μέρους τοῦ Ἰγνατίου κατ' ὄνομα τὸν Κυζίκου Ἀντώτιον, τὸν Θεσσαλονίκης Βασίλειον, τὸν Λαρίσσης Κωνσταντῖνον, τὸν Σμύρνης Μητροφάνην, τὸν Ἡρακλείας Πόντου Παῦλον, πρὸς τούτοις τοὺς ἡγουμένους Χρυσουπόλεως Νικήταν, καὶ Στουδίου Νικόλαον, καὶ ἄλλους· ἐκ μέρους δὲ τοῦ βασιλέως ἓνα τοῦ παλατίου, διὰ νὰ εἶναι παρῶν εἰς τὰ μέλλοντα γίνεσθαι. Ὅμως μὲ ταῦτα ὁ Νικόλαος ἐδίδεν ἀφορμὴν τοῖς Ἀνατολικοῖς νὰ ἀναιροῦσι μάλιστα ἐκείνην τὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἐθρύλλει ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν· ἐκεῖνοι ἤρουντο πῶς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης νὰ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Χριστὸν πασῶν τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν τὴν ἐξουσιαστικὴν ἐπιστασίαν· ἔλεγον δὲ πῶς ἡ Ῥώμη διὰ τοῦτο μόνον ἐτιμᾶτο περισσότερο, διατὶ ἦτον θρόνος τῶν βασιλέων. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ βασίλειον ἀπὸ τῆς Ῥώμης μετεκομίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁμοῦ μὲ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἐκεῖ ἀπέρασε καὶ ἡ ἀρχιερατικὴ τιμὴ· ὅθεν ὁ ταύτης ἐπίσκοπος δὲν ἐνομίζετο εἰς οὐδὲν μικρότερος ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης, διὰ τοῦτο καὶ ἐκείνου ἄκοντος ἐφημιζέτο **Πατριάρχης οἰκουμενικός**.

19. Εἰς τοῦτο τοῦ καιροῦ τὸ διάστημα ἐκστρατεύει ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, ὁποῦ ἐτυραννοῦσαν τὴν Κρήτην, ὁμοῦ μὲ τὸν θεῖόν του Βάρδαν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξουσία εἶχεν ἀνέβη εἰς ἄκρον, καὶ διὰ τοῦτο ἐδίδε τῶ βασιλεῖ μεγάλας ὑποψίας, ὅθεν διὰ βασιλικοῦ προστάγματος γενομένης αἰφνιδίου ὁρμῆς, φονεύεται ὁ ἄθλιος ἐμπρὸς εἰς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως. Ἐπαναστρέφεται εἰθὺς ὁ βασιλεὺς εἰς Βυζάντιον, καὶ γνωρίζωντας τὸν ἑαυτὸν του πῶς δὲν εἶναι ἱκανὸς μόνος νὰ κυβερνᾷ τὸ βασίλειον, καὶ φοβούμενος ἄλλας ἐπιβουλάς, κάμνει σύνθρονον καὶ σύντροφον τῆς βασιλείας του τὸν Μακεδόνα Βασίλειον, ἀνδρα πολλὰ φημιζόμενον ἐπὶ φρο-

νήσει καὶ ἀνδρεία, τὸν ὁποῖον προτῆτερα εἶχεν υἰοθετήσει καὶ προστάξει νὰ στεφθῆ μετὰ τὸ βασιλικὸν διάδημα μετὰ παρρησίαν μεγάλην, εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντήκοστῆς, διὰ χειρὸς τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, ὅς τις βέβαια, ἀποθανόντος τοῦ Βάρδα, ἐστερήθη ἐνὸς μεγάλου ἀντιλήπτορος.

20. Πάλιν ὁ πάπας Νικόλαος βλέπωντας πῶς μετὰ τὰ γράμματα οὐδὲν κατορθώνει, εἰς τὸ τέλος τοῦ χρόνου ἐκείνου ἐδιώρισε νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς βασιλέα Μιχαὴλ πρέσβεις, Δονάτον δηλαδὴ ἐπίσκοπον, Λέοντα πρεσβύτερον καὶ Μαρίνον διάκονον μετὰ τὸ μέσον τούτων ἐπαρακίνει τὸν βασιλέα νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Ἰγνάτιον καὶ νὰ διώξῃ τὸν Φώτιον, τοὺς ὁποίους πάλιν ἤθελεν ὅτι ὁ Μιχαὴλ νὰ στείλῃ εἰς Ῥώμην πρὸς αὐτὸν, καὶ νὰ ρίψῃ εἰς τὴν φωτίαν ἐκείνην τὴν ἐπιστολὴν ὅπου εἶχε τοῦ στείλῃ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεκρίνατο ἀναίρων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας τὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ προνόμια· ἀλλέως ἐφοβέριζε πῶς αὐτὸς ἤθελε κάμῃ σύνοδον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ κρεμῶντας εἰς ἓνα ξύλον ἐκεῖνα τὰ γράμματα, ἤθελε τὰ δώσῃ εἰς πῦρ μετὰ μεγάλην κατασχύνην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ πάλιν ὄχι μετὰ λόγια καὶ μετὰ γράμματα, ἀλλὰ μετὰ αὐτὰ τὰ ἔργα ἠθέλησαν νὰ κάμωσι τὸν Πάπαν Νικόλαον, νὰ γνωρίσῃ, πῶς αὐτοὶ οὐδ' ὅλως στέργουσιν ὅσα ἐκεῖνος καὶ κάμνει καὶ φρονεῖ μελετῶν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίαν· διατὶ ὅ,τε βασιλεὺς Μιχαὴλ, καὶ ὁ Καῖσαρ Βασίλειος ἐπρόσταξαν, ὅτι οἱ Λεγάτοι τοῦ Νικολάου νὰ μὴ εἰσέβουσιν εἰς τὰ ὄρια τῆς βασιλείας, ἂν πρῶτον δὲν δώσωσι Λίβελλον πίστεως, ἀθετοῦντες καὶ ἀναθεματίζοντες ὅσα Λατινικὰ δόγματα ἀπορρίπτει ἡ Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία. Ἔως εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἶχαν φθάσῃ οἱ Λεγάτοι τοῦ Πάπα, ὅπου ἀργοπόρησαν τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ γνόντες τὰ βασιλικὰ προστάγματα, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Ῥώμην, ἀναγγέλλοντες τῷ Νικολάῳ ὅσα ἤκουσαν.

21. Τὸ σκάνδαλον τοῦτο τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐγένετο

ἀκόμη μεγαλύτερον με τὴν ἀφορμὴν τῶν νεοφωτίστων Βουλγάρων. Τὸ γένος τοῦτο ἤθελε γένη πολλὰ φοβερόν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων, τὴν ὁποίαν με τὰς συνεχεῖς ἐπιδρομὰς ὁποῦ ἔκαμνεν, ἐξημίωσε καὶ ἔβλαψε πολλὰς φοραῖς. Τὸν χρόνον ἐκεῖνον διὰ τὴν στέρησιν τῶν καρπῶν καὶ σπορίμων, ἦτον πολλὰ στενοχωρημένη ἀπὸ τὴν πείναν ὅλη ἡ περίχωρος τῆς Βουλγαρίας· καὶ λοιπὸν ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ, καὶ ὁ Καῖσαρ Βάρδας ὁ θεῖός του, λαβόντες ταύτην τὴν εὐκαιρίαν, ἐσήκωσαν στρατὸν πολὺν κατὰ τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους τέτοιας λογῆς ἐστενοχώρησαν διὰ ξηραῖς καὶ διὰ θαλάσσης, ὁποῦ τοὺς ἔφεραν εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. ὅθεν ἐβουλεύθησαν με τὸν βασιλέα αὐτῶν Βόγορον νὰ παραδοθῶσι θεληματικῶς, καὶ γενόμενοι χριστιανοί, νὰ ὑποτάξωσι τὴν αὐθεντίαν τοὺς τῷ Κωνσταντινουπόλεως βασιλεῖ, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς τῷ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχῃ. Καὶ λοιπὸν γενομένης συνθήκης ἤλθεν ὁ Βόγορος εἰς τὴν βασιλεύουσαν μὲ δόλους τοὺς ἀρχοντας, καὶ ἔλαβε τὸ ἅγιον βάπτισμα, τὸν ὁποῖον ἀνεδέχθη ἀπὸ τὴν θείαν κολυμβήθραν ὁ ἴδιος βασιλεὺς, καὶ τὸν ὠνόμασε με τὸ ἰδίον του ὄνομα Μιχαήλ. Ἐπιμελήθη ἀπὸ τότε ὁ πατριάρχης καὶ ἐπεμφε διδασκάλους εἰς τὴν Βουλγαρίαν, διὰ νὰ κατηχῆσωσι τὸν νεοσύλληκτον ἐκεῖνον λαόν, ἐρμηνεύοντες τοὺς τῆς ὀρθοδοξου πίστεως τὰ δόγματα, καὶ πάλιν δι' ἐπιστολῶν δὲν ἔλειπε νὰ στερεώνη τὸν ἴδιον βασιλέα Μιχαήλ εἰς τὴν πίστιν ὁποῦ ἐδέχθη. Ὅθεν εἰς τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἐπιστολὴν τὸν ὀνομάζει. « ὦ καλὸν ἄγαλμα τῶν » ἐμῶν πόνων, καὶ ὦ τῶν ἐμῶν πνευματικῶν ὠδίνων εὐ- » γενές καὶ γνήσιον γέννημα. » Ὅμως δὲν εἶχεν ἀπεράση ὁ δεύτερος χρόνος, καὶ ὁ Πάπας Νικόλαος ἐπεμφεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἰδίους ἐπισκόπους νὰ διδάξῃ τὸν λαόν ἐκεῖνον τὰ δόγματα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Καὶ ἀληθινὰ τόσον ἐπροχώρησε τῶν ἐπισκόπων ἐκείνων ἡ διδασκαλία, ὁποῦ καταπεισθεὶς ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ, ἀφίνων τὸν πατριάρχην Φώτιον, ἐπεμφε πρέσβεις καὶ δῶρα ὁ-

μοῦ πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον, ζητῶν συμβουλὰς περὶ διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης, καὶ τί ἔμελλε νὰ κάμῃ διὰ τοὺς λοιποὺς Βουλγάρους, οἵτινες ἦτον ἀκόμη ἀβάπτιστοι; Δὲν ἦτον τόσον δύσκολον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰ Βούλγαροι ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἄνθρωποι νεοβαπτισμένοι, πρωτόπειροι, καὶ ὡσὰν τρυφερά κλωνάρια εὐκολοὶ νὰ κλίνωσιν ὅθεν ἤθελαν τραβιχθῆ, μάλιστα ὅπου ἐκεῖνοι οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Νικολάου ἐκήρυττον φανερά, πῶς ὁ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης Φώτιος δὲν ἦτον ἀληθινὸς καὶ γνήσιος Ἀρχιερεὺς, καὶ διὰ τοῦτο ὅσα εἶχε κάμῃ, ὅλα ἦτον ἄκυρα· ὅθεν διὰ τὴν ἀφορμὴν ταύτην ἔχριον πάλιν μετὰ τὸ ἅγιον Μύρον, ὅσους εἶχον βαπτισμένους οἱ Ἀνατολικοὶ τὸ πρῶτον ἐκεῖ ἀπεσταλμένοι.

22. Τοσούτον ἐφαίνετο τὸ πρᾶγμα τοῦτο βαρὺ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅσον ἐνόμιζον, πῶς τοὺς ἄρπαξαν ἀπὸ τοὺς ἰδίους κόλπους ἐκεῖνα τὰ πνευματικὰ τέκνα, ὅπου αὐτοὶ πρῶτον διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγέννησαν, καὶ πρῶτοι ἐδύξασαν μετὰ τὸ γάλα τῆς εὐσεβείας. Παρωξυνθεὶς εἰς ἄκρον ὁ πατριάρχης Φώτιος, γράφει πρὸς τοὺς πατριάρχας καὶ ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς, παράπονεῖται μεγάλα εἰς τὸ ἀδίκον ὅπου ἔκαμεν ὁ Πάπας Νικόλαος, πάσχων μετὰ κάθε τρόπον νὰ ἀπλώσῃ τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, δηλοποιεῖ τὰ δόγματα, ὅπου οἱ ἐκ Ῥώμης ἐπίσκοποι ἔσπερναν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, καὶ πρὸς ταῖς ἄλλοις ἐξαιρέτως, πῶς ἐναντίον τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Συνοδικῶν κανόνων ἐμπόδιζαν τὸν γάμον τῶν ἱερέων, ὅθεν τοὺς ὀνομάζει ἀρχηγούς ἀποστασίας καὶ τοῦ ἀντιχρίστου λειτουργούς· τοὺς πέμπει τὰ ἴσα τῶν ἐπιστολῶν ὅπου εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἐν αἷς τινὲς ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἤγουν ὁ Τρηουῖρων ἀρχιεπίσκοπος Θεούτγαυδος, ὁ Κολωνίας Γουνθέριος, καὶ Ῥαουέννης Ἰωάννης ἐπαραπονοῦντο δυνατὰ εἰς τὴν τυραννίδα τοῦ Νικολάου, καὶ ἐζητοῦσαν βοήθειαν ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τοὺς κράζει τέλος πάντων εἰς σύνοδον, εἰς σύστασιν καὶ ἀντίληψιν τῶν πατρικῶν νόμων

καὶ προνομίων, εἰς στερέωσιν τῆς κοινῆς εἰρήνης, καὶ ἀναίρεσιν ἐκείνων ὁποῦ ἐμελέτα ὁ Πάπας Νικόλαος. Δὲν ἀργήσῃ νὰ γείνη ἡ σύνοδος παρόντων τῶν τοποτηρητῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Ἐπισκόπων, Κληρικῶν καὶ Καίσαρος Βασιλείου, ὁμοῦ δὲ καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς συγκλήτου Πατρικίων, καὶ πολλῶν ἄλλων λαϊκῶν, προεδρεύοντος τοῦ πατριάρχου Φωτίου, ἀναγινώσκονται εἰς ἐπήκοον πάντων ὅσα ὁ Νικόλαος ἔκαμε, καὶ ἐξετάζονται ἀκριβῶς· ἔπειτα καθαιρεῖται, κηρύττεται ἀνάξιος τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, καὶ τέλος ἀναθεματίζεται αὐτός, καὶ ὁμοῦ πάντες οἱ αὐτῷ ὁμοφρονούντες· τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης πέμπονται πρὸς αὐτὸν τὸν Νικόλαον εἰς Ῥώμην διὰ Ζαχαρίου Μητροπολίτου Χαλκηδόνος, καὶ Θεοδώρου Καρείας, εἰς εἶδησιν.

23. Ἄλλ' ἰδοὺ νέων πραγμάτων νέα σκηνή, ἰδοὺ μία μεγάλη καταστροφή εἰς τὰ βασίλεια καὶ εἰς τὸ πατριαρχεῖον. Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς ἀφ' οὗ ἐβασίλευσεν ἔτη ιε'. μετὰ τῆς μητρὸς Θεοδώρας, καὶ θ'. μοναχός, καὶ ἕνα χρόνον καὶ τέσσαρας μῆνας, ἀφ' οὗ ἔστεφε Καίσαρα τὸν Μακεδόνα Βασίλειον, φθάνει εἰς τὰς ὑστέρας ὥρας τῆς ζωῆς, φονευθεὶς εἰς τὸ παλάτιον τοῦ ἀγίου μάρτυρος Μάμαντος ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιον Βασίλειον· ὅστις βέβαια ἤθελε σταθῆ ἕνα τέρας ἀχαριστίας, ἀνίσως καὶ δὲν ἦτον λόγος περὶ αὐτοῦ, πῶς δευλαδὴ φοβούμενος μήπως καὶ διὰ φθόνον τῶν ἐχθρῶν του, ὁ Μιχαὴλ, ὅς τις ἦτον εὐκόλος νὰ πιστεῦν ἕκαστε πρᾶγμα, παρακινήθῃ ἀπὸ κακαῖς συμβουλαῖς, ἤθελε τὸν ἀσπύξῃ τὴν ζωὴν, αὐτὸς ἠθέλησε νὰ προφθάσῃ, μάλιστα ὁποῦ πολλακίς τὰς κατ' αὐτοῦ γενομένας ἐνέδρας καὶ ἐπιβουλάς ἐγνώρισεν. Ἐκάτισε λοιπὸν μόνος εἰς τὸν θρόνον ὁ Μακεδὼν Βασίλειος, Αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ἀνακραχθεὶς, καὶ μετ' ὀλίγου ἐξορίζει ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Φώτιον, τὸν ὁποῖον ἀσφαλίζει εἰς τὸ κοινόβιον, Σκέπη λεγόμενον· πέμπει δὲ Ἠλίαν Δρουγκάριον τοῦ στόλου, καὶ ἀνακαλεῖ ἀπὸ τῆς ἐξορίας τὸν Ἰγνάτιον, καὶ ἀναβιβάζει εἰς τὸ πατριαρχεῖον. Εἶναι πρᾶγμα ἀληθινὰ ἄξιον ἀπορίας ἢ αἰφνίδιος αὕτη ὄργη,

ὅπου ἔδειξεν ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ πατριάρχου Φωτίου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔδειξε πάντοτε ἄκραν τιμὴν, καὶ ἀγάπην, καὶ ἐμπιστοσύνην, εἰς τρόπον ὅτι τὸν εἶχε κάμη παραπατέρα τοῦ ἰδίου του υἱοῦ. Τινὲς λέγουσι, πῶς τοῦτο νὰ ἔκαμεν ὁ Βασίλειος, ὡς ζηλωτῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἀναμέσον τῶν δύο μαχομένων μερῶν, καὶ πῶς ἴσως γνωρίζοντας, πῶς ὁ Ἰγνάτιος ἀδίκως νὰ ἐδιώχθη ἀπὸ τὸν θρόνον του, ἐπρόσταξε τὸν Φώτιον ὡς τόσον νὰ ἡσυχάσῃ, ἕως ὅπου ἐκεῖνος νὰ ἀπεράσῃ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Ἄλλοι πάλιν διὰ τινὰς οἰκείας ὀρέξεις, καθὼς συνειθίζουσιν οἱ βασιλεῖς, οἵτινες εἰς κάθε πρᾶγμα ἐέλουσιν ὑπακοήν, ἀλλέως ἐὰν θυμωθῶσιν, εἰς ἄκρον ἀνάπτουσι τὸν θυμὸν κατὰ τῶν ἀνθισταμένων. Ποῖαι δὲ νὰ ἦτον αὐταὶ αἱ οἰκείαι ὀρέξεις; αὐτὸς μὲν ὁ ἴδιος Φώτιος νέμει σκεπαστὰ εἰς μίαν του ἐπιστολὴν γράφων πρὸς μοναχὸν Θεοδοσίον, φανερὰ δὲ τὸ λέγει ὁ Ζωναρᾶς εἰς τὰ χρονικά του, ἔτει Χριστοῦ 867, τμήμα ρά. πῶς δηλαδὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαήλ, πηγενάμενος νεοστεφθεὶς ὁ Βασίλειος εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ πλησιάζοντας εἰς τὴν μετάληψιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐμποδίσθη ἀπὸ τὸν πατριάρχην Φώτιον, ἐλεγχόμενος ὡς φονεὺς τοῦ Μιχαήλ, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὑποφέρωντας τοιοῦτον ἔλεγχον, ἄλλαξεν εὐθὺς εἰς ἄκρον μῖσος τὴν προτέραν ἀγάπην· τὸ αὐτὸ λέγει καὶ Λέων ὁ Γραμματικὸς, καὶ Ἰωὴλ ἐν τῇ συνόψει τῶν ἱστοριῶν του.

24. Εὐχαριστημένος ἦθελ' ἦτον ὁ Φώτιος νὰ καταβῆ μόνον ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ νὰ ἡσυχάσῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ κοινόβιον ὅπου τὸν ἐδόθη ὡσάν φυλακὴ· ὅμως ἔξω ἀπὸ τοῦτο ἐγείρεται κατ' αὐτοῦ μέγας πόλεμος· ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ πατριάρχης Ἰγνάτιος εὐθὺς ὅπου ἐκάθισεν εἰς τὸν θρόνον καὶ ἔλαβε πάλιν τὴν Πατριαρχικὴν ἐξουσίαν, ἀφορίζει καὶ αὐτὸν καὶ ἐκείνους ὅπου ἀπ' αὐτὸν ἐχειροτονήθησαν, καὶ ἐκείνους ὅπου μετ' αὐτοῦ συνεκοινωνήσαν ἀπὸ τὸ ἄλλο ἠξεύρωντας ὁ βασιλεὺς βέβαια, πῶς ὁ πάπας Νικόλαος ἠθέλε δώσῃ τὴν ἰδίαν ψῆφον εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Φωτίου, πέμπει πρὸς αὐτὸν ὡς κριτὴν,

πρεσβείαν διὰ νὰ κρίνη ταύτην τὴν ὑπόθεσιν. Πρέσβεις δὲ ἦτον, ὡς ἐκ μέρους τοῦ Ἰγνατίου μὲν Ἰωάννης Μητροπολίτης Συλαίου, τοῦ δὲ Φωτίου Πέτρος Μητροπολίτης Σάρδεων, καὶ τοῦ βασιλέως, Βασίλειος ὁ πρωτοσπαθάριος, διὰ νὰ εἶναι μάρτυς τῶν γενομένων, καὶ γράφει, ὅτι ἀφ' οὗ θεωρηθῆ εἰς τὴν Ῥώμην ἡ ὑπόθεσις, νὰ στείλῃ ὁ Πάπας ὁμοῦ με τοὺς ἄνωθεν πρέσβεις, καὶ τοὺς ἰδίους Λεγάτους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ γένωσι τὰ αὐτὰ ἐπὶ συνόδου. Ἐμίσεισαν λοιπὸν οἱ πρέσβεις ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν φέροντες με τοῦ λόγου τους καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς ὑστέρας συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναθεματισθῆ ὁ Πάπας Νικόλαος, καὶ διὰ θαλάσσης ἐπλεον εἰς τὴν Ῥώμην· ἀλλ' ὁ μὲν δυστυχῆς Σάρδεων Μητροπολίτης Πέτρος, ὅστις ἐμελλε νὰ ἀπολογηθῆ διὰ τὸν Φώτιον, ἐναυάγησε με τὸ πλοῖον ὅπου ἦτον καὶ ἐπνίγη, οἱ δὲ λοιποὶ ἔφθασαν κατευοδούμενοι. Εὐκόλον εἶναι νὰ γνωρίσῃ τινας τὸν σκοπὸν τοῦ Βασιλείου ὅπου παραδίδει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Φωτίου εἰς χεῖρας τοῦ Πάπα Νικολάου, ἦτοι τοῦ μεγάλου του ἐχθροῦ· θέλει εἰς κάθε τρόπον ὁ Βασίλειος ἀφανισμένον τὸν Φώτιον, ἀπόβλητον, κατὰ χριτον, καὶ καθηρημένον με τὰς ψήφους τῆς μιᾶς καὶ ἄλλης ἐκκλησίας· ἀλλὰ με τὸν τρόπον ὅπου ἐπιχειρίζονται, δὲν βλέπει, πῶς ὁ Πάπας Νικόλαος ἤθελε λάβῃ ἀφορμὴν, νὰ ζητῆ μᾶλλον ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἐξουσίαν ὅπου ἐφαντάσθη, καὶ πρὸς τῆς ὁποίας τὴν ὄρεξιν μᾶλλον τὸν ἐπαρακίνησεν ἡ πρεσβεία τοῦ προαποθανόντος· καθ' ἕνα δύναται νὰ στοχασθῆ πόσον ἤθελε χαρῆ ὁ Πάπας Νικόλαος εἰς τοιαύτην πρεσβείαν, βλέπωντας παρεστῶτα ἔμπροσθεν τοῦ κριτηρίου του τὰ δύο μέρη τῶν πατριαρχῶν, Ἰγνατίου καὶ Φωτίου, ὑποκείμενα εἰς τὴν κρίσιν του· πρᾶγμα ὅπου τόσον εἶχεν ἐπιθυμήσῃ προτίητερα, καὶ διὰ τὸ ὅποιον εἶχε κινήσῃ κάθε λίθον· ὅμως δὲν ἔλαβε τοιαύτην χαρὰν, διατὶ πρὶν νὰ γένη αὐτὸς κριτῆς τῶν δύο κρινομένων πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, ἐκράχθη ἀπὸ τὸν ἄνω χριτὴν ζώντων καὶ νεκρῶν, ἀποθανῶν ἐκεῖνον τὸν ἴδιον

χρόνον καὶ ἀφίνωντας διάδογον τοῦ θρόνου τοῦ Ἀδριανὸν δεύτερον.

25. Εἰς τούτου τὰς χεῖρας παρέδωκαν τὰ βασιλικὰ γράμματα οἱ πρέσβεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀνέφερον τὰ παραγγέλματά του. Αὐτὸς κάμνωντας μίαν τοπικὴν σύνοδον, στέργει ὅσα ἔκαμεν ὁ Βασίλειος κατὰ τοῦ Φωτίου, κρίνει ἄξια πυρὸς ἐκεῖνα ὁποῦ ὁ Φώτιος ἔκαμῆ κατὰ τοῦ Νικολάου, ἀναθεματίζει τον Φώτιον καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας, τοὺς ὁποίους προσάζει νὰ γνωρίσωσιν ὡς λαϊκοὺς (ἀγκαλὰ καὶ τοῦτο ἦτον παράλογον, ἐπειδὴ ἄς ἦτον καὶ ἀληθινὰ τὰ κατὰ τοῦ Φωτίου λεγόμενα ἐγκλήματα, πλὴν μ' ὅλα ταῦτα δὲν γίνε-ται ἄχυρος ἢ χειροτονία), ὁμοίως καὶ ὅλους τοὺς ὁμοφρονήσαντας αὐτῷ εἰς τὴν ὑστέραν σύνοδον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συγχωρεῖ δὲ ἄλους ἐκεῖνους ὁποῦ ἤθελαν ἀθετήσῃ τὰ πρακτικὰ τῆς αὐτῆς συνόδου, καὶ ἐξόχως τὸν βασιλέα Βασίλειον, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει υἱὸν εὐμενέστατον καὶ ὀρθοδοξότατον βασιλέα, καὶ τὸν παραινεῖ νὰ κράξῃ σύνοδον εἰς τὴν Βασιλεύσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδιώρισε Λεγάτους, Δονάτον καὶ Στέφανον ἐπισκόπους καὶ Μαρῖνον διάκονον, ὅπως στερεώσωσιν ὅσα αὐτὸς ἔκαμεν εἰς τὴν Ῥώμην κατὰ τοῦ Φωτίου, ἐξαιρέτως δὲ νὰ παρθῶσι τὰ ἴσα τῆς συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναθεματισθῆ ὁ Νικολαος, καὶ νὰ ριφθῶσιν εἰς τὴν φωτιαν πάντων ὀρώντων, διὰ νὰ μὴ μείνῃ ἓνα ἰῶτα ἀπ' αὐτὰ, ἀλλέως ὁποῖος δὲν ἤθελε τὰ δῶσῃ, νὰ ἀναθεματίζεται αἰωνίως, καὶ νὰ νομίζεται ἀνάξιος τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος, τὰ ὁποῖα ἔγειναν κατὰ τὴν Ἀδριανοῦ γνώμην. Διατι ὡς ἔφθασαν τὰ γράμματα του καὶ οἱ Λεγάτοι του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἐκρότησε τὴν σύνοδον τῆς 869, ἔτει Χριστοῦ 869, ἔτει τρίτῳ τῆς βασιλείας του, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξῶ ἀπ' αὐτὰν τὸν βασιλέα, τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, Κωνσταντῖνον καὶ Λέοντα, τοὺς τρεῖς Λεγάτους Ἀδριανοῦ, τὸν πατριάρχην Ἰγνάτιον, καὶ τοὺς τοποτηρητὰς τῶν πατριαρχικῶν Ἀνατολικῶν θρόνων, (περὶ τῶν ὁποίων ἀκόμη εἶναι λόγος,

πῶς νὰ ᾔτον πρέσβεις τῶν Ἰσμαηλιτῶν προτίτερα ἀποσταλμένοι ἀπὸ τὸν Ἀμυράν τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν) ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ὁποῦ ἐσύντρεξαν ἀπὸ τὰς Ἀνατολικὰς ἐπαρχίας ἦτον ἑκατὸν δύο. Τέτοιας λογῆς, κατὰ τὴν γνῶμην, κατὰ τὴν ὄρεξιν, καὶ κατὰ τὸ πάλος τῶν βασιλέων πολλάκις μὲ πολλὴν βλάβην τῆς Ἐκκλησίας ἐκυβερνοῦντο τῆς Ἐκκλησίας τὰ πράγματα, καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς δὲν ἐκινουῦντο ἀπὸ ζῆλον τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πίστεως, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ πρόσταγμα καὶ τὸ ἀρεσκόμενον τῶν βασιλέων.

26. Τῇ κγ'. ὀκτωβρίου μηνὸς ἐγένετο ἡ πέμπτη πρᾶξις τῆς συνόδου ταύτης, ἣτις παρὰ Λατίνοις νομίζεται ὀγδόη οἰκουμενικῆ, καὶ τότε ἐπέμφθη εἰς τὴν σύνοδον ἀπὸ τὸν βασιλέα ὁ Φῶτιος· καὶ δοθείσης εἰδήσεως τοῖς πατρᾷσιν, οἱ Λεγάτοι τοῦ Πάπα Ἀδριανοῦ ἐπρόσταξαν νὰ πεμφθῶσιν ὄχι ἱερωμένοι μὰ λαϊκοὶ νὰ τὸν φέρωσι πρὸς τοὺς ὁποίους λέγωντας ὁ Φῶτιος πῶς δὲν ἦλθε θεληματικῶς, ἀλλὰ θία, καὶ διὰ τοῦτο ἐδιώρισε νὰ μὴ ἀνοίξῃ στόμα νὰ εἰπῇ οὐδὲν, προσθέτωντας καὶ τὰ λόγια τοῦ Δαβὶδ· «Εἶπα φυλάξω τὰς ὁδοὺς μου τοῦ μὴ ἄμαρ-»
 » τάνειν με ἐν γλώττη μου, ἐθέμην τῷ στόματί μου
 » φυλακὴν,» ἤκουσεν ἀπὸ τὸν σύγχελλον Ἥλιαν ἕνα τραχὺν ἔλεγχον εἰς ἀπόκρισιν, πῶς δηλαδὴ διὰ τοὺς πεισματάριδας πταίστας ἐγράφη ὁμοίως ἐν τοῖς ψαλμοῖς· « Ἐν κημῶ καὶ χαλινῶ τὰς σιαγόνας αὐτῶν »
 » ἄγξαις τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ. » Παρασταβείς ἔμπροσθεν τῆς συνόδου καὶ ἐρωτηθείς ἂν στέργῃ τοὺς ἁεσμοὺς τῶν ἐπισκόπων τῆς Ρώμης, τὴν ἐκθεσιν τὴν πρῶην τοῦ Πάπα Νικολάου καὶ τὴν ὕστερον γενομένην σύνοδον τοῦ Ἀδριανοῦ, οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Εἶπον τότε οἱ Λεγάτοι, πῶς ἡ σιωπὴ τοῦ Φωτίου ὑβρίζει τὴν σύνοδον, καὶ παρασταίνει αὐτὸν τὸν ἴδιον ἀναπολόγητον πταίστην, τότε ἀπεκρίθη ὁ Φῶτιος· « τῆς φωνῆς μου (λέγων) καὶ »
 » ἐμοῦ σιωποῦντος ἀκούει ὁ Θεός.» Καὶ πάλιν λεγόντων ἐκείνων, μὲ τὴν σιωπὴν του γίνεται αὐτοκατάκριτος, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησοῦς (ἀπεκρίθη ὁ Φῶτιος) σιωπῶν κατεκρίθη.

Ἔδω ὡς τόσον ἀνεγνωσθησάν τινες ἐπιστολαί, ὁποῦ εἶχε γράψει ὁ Πάπας Νικολαος, καὶ ὕστερα Βαάνης ὁ Πατρίκιος, λέγωντας πρὸς αὐτὸν, πῶς εἰς τὴν σύνοδον ἐκείνην παρίστανται καὶ ἐκ Δύσεως καὶ ἐξ Ἀνατολῆς, ὅθεν τυχαίνει νὰ ἀπολογηθῆ, διατι ἐὰν κλεισθῆ ἡ θύρα, δὲν θέλει εἶσθαι τινὰς νὰ τὴν ἀνοίξῃ ὕστερα. Εἶπε, τὸν ἡνάγκασον, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ποίαν ἔχεις ἀπολογία; « αἱ ἀπολογίαι μου (ἀπεκρίθη ὁ Φώτιος) οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦσαν, ὑμεῖς ἂν οἶδατε. » Ἠάλιν ὁ Βαάνης, ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι ἀπὸ σύγχυσίν σου καὶ φόβον οὐκ ἔχεις τι ἀπολογηθῆναι· διὰ τοῦτο ἡ ἅγια αὐτὴ σύνοδος σοῦ δίδει διορίαν νὰ συλλογισθῆς καλλίτερα, καὶ τώρα μὲν σὲ ἀποστέλλει εἰς τὰ ἴδια, προστάζει δὲ πάλιν νὰ ἐπιστρέψῃς. « Ἐγὼ (ἀπεκρίθη ὁ Φώτιος) διορίαν μὲν οὐ ζητῶ, ἵνα δὲ ἀπέλθω τῆς ὑμῶν ἐστὶν ἐξουσίας. » Εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ ὁ Πατρίκιος τοῦ μεταλέγει, πῶς δηλαδὴ ἡ σύνοδος εἶναι ὄχι ἐξ ἑνὸς μέρους, ἀλλ' ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, καὶ πῶς κάμνει κρίσιν ἀπροσωπόληπτον καὶ θεόπνευστον, καὶ διὰ τοῦτο τυχαίνει νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν τῶν ἐπταισμένων διὰ νὰ λυθῆ ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα, καὶ πῶς ὅ,τι εἶπη, ἡ κάμη μετὰ τὸν μισεμὸν τῶν Λεγάτων τοῦ Πάπα, ὅλα θέλουσιν εἶσθαι ἄχυρα καὶ ἄκαιρα, ὁ Φώτιος ἔστεκε σιωπῶν, ὅθεν διὰ προσταγῆς τῆς συνόδου ἐξῆλθε.

27. Γενομένης τῆς ζ'. πράξεως τῆ κθ'. ὀκτωβρίου πάλιν ἐκράχθη εἰς τὴν σύνοδον ὁ Φώτιος, ὅπου εἰσέβη μετὰ τὴν βακτηρίαν, τὸ ὁποῖον ἐπειδὴ ἐφάνη σημεῖον ὑπερφανείας, ἐπάρθη ἀπὸ τὰς χειρὰς του, καὶ τὸν ἔβαλαν νὰ καθίσῃ εἰς τὸν ἔσχατον τόπον. Εἰσέβη ὁμοῦ μετ' ἐκεῖνον ὁ Συρακουσῶν Γρηγόριος, καὶ ὁ Ἡρακλείας Ἰωάννης, ὅς τις ἐρωτηθεὶς ἂν δέχεται τὸν Λίβελλον τοῦ Πάπα, ἐν ᾧ ἀναθεματίζεται ὁ Φώτιος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἦτον χειροτονημένος, ἀπεκρίθη « ὁ ἀναθεματίζων τὸν Ἀρχιερέα αὐτοῦ, ἔστω ἀνάθεμα » ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι, ὁποῦ καὶ αὐτοὶ εἰσέβησαν ὁμοῦ μετὰ τὸν Φώτιον ἐρωτηθέντες περὶ τῶν αὐτῶν· « καὶ τοῖς παραλόγως (εἶπον)

» πραπτομένοις οὐ συναινοῦμεν τοὺς τοποτηρητάς τοῦ
 » Πάπα δηλαδή ἡμεῖς κριτάς οὐ δεχόμεθα.» καὶ πάλιν
 εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ τοὺς ἠρώτησαν λέγοντες, «καὶ τίς ἐστίν
 » ὁ βοηθήσων ὑμῖν; ἀπεκρίθησαν· οἱ κανόνες τῶν Ἀπο-
 στόλων· τέλος πάντων, ἀφ' οὗ οἱ ἐν τῇ συνόδῳ ἐγνώρι-
 σαν, πῶς ὁ Φώτιος οὐδ' ὄλως στέργει τὰ τοῦ Νικολάου
 καὶ Ἀδριανοῦ, ἀνεγνώσθησαν πρῶτον οἱ ὄροι, τοὺς ὁ-
 ποίους εἶχον κάμη κατ' αὐτοῦ οἱ ἄνωθεν Πάπιδες, ἔπειτα
 σταθεῖς Στέφανος διάκονος καὶ Νεκτάριος, μεγάλη φωνῇ
 ἐκήρυξε κατὰ τοῦ Φωτίου τὸ ἀνάθεμα· μάλιστα μίαν μα-
 κρὰν ἀκολουθίαν πολλῶν ἀναθεμάτων, δηλαδή· Φωτίῳ
 τῷ ἐκ τῆς αὐλῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσορμήσαντι ἀνά-
 θεμα· Φωτίῳ τῷ ἐκ τοῦ παλατίου καὶ λαϊκῷ ἀνάθεμα·
 Φωτίῳ τῷ νεοφύτῳ καὶ τυράννῳ ἀνάθεμα· Φωτίῳ τῷ
 σχισματικῷ καὶ κατακρίτῳ ἀνάθεμα· Φωτίῳ τῷ μοιχῷ
 καὶ πατροκτόνῳ ἀνάθεμα· Φωτίῳ τῷ νέῳ Μαξίμῳ Κυρι-
 κῷ ἀνάθεμα· τῷ νέῳ Διοσκόρῳ ἀνάθεμα· τῷ νέῳ Ἰούδα
 ἀνάθεμα· πᾶσι τοῖς ὁπαδοῖς καὶ συμβοηθοῖς αὐτοῦ ἀνά-
 θεμα. Ταῦτα πάντα ἤκουεν ὁ Φώτιος σιωπῶν, ὑποφέρων
 τὰς φοβερὰς ἐκεῖνας βροντὰς τοῦ συχνοῦ ἀναθέματος,
 περὶ τοῦ ὁποίου καυχᾶται μάλιστα εἰς μίαν του ἐπιστο-
 λὴν πρὸς Ἰγνάτιον, Κλαυδιουπόλεως Μητροπολίτην, ἧς
 ἡ ἀρχὴ· «ἦν ποτὲ φευκτὸν καὶ φοβερὸν τὸ ἀνάθεμα, ὅτε
 κατὰ τῶν ἐνόχων τῆς ἀσεβείας, ὑπὸ τῶν τῆς εὐσεβείας
 κηρύκων ἐφέρετο, ἀφ' οὗ δὲ καὶ τ. λ.

28. Εἰς τὴν ἐπιούσαν πρᾶξιν, ἣτις ἐγένετο τῇ γ'. νο-
 εμβρίου, Θεοφύλακτος διάκονος καὶ βεφερενδάριος ἔφερε
 τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναθε-
 ματισθῆ ὁ Πάπας Νικόλαος, καὶ ἄλλα χειρόγραφα τοῦ
 Φωτίου καὶ τῶν αὐτοῦ ἐπισκόπων, καὶ διὰ Γεωργίου Ὀρ-
 φανοτρόφου ἐδόθησαν τοῖς ὑπηρέταις τῶν Λεγάτων, οἵ-
 τινες ἐπρόσταξαν γὰ ριφθῶσιν εἰς τὴν φωτίαν, καθὼς
 ἔγεινε, διατὶ ἐκεῖ εἰς ἓνα σκεῦος χαλκοῦν καιομένου πυρὸς
 ἐρρίφθησαν καὶ κατεκάησαν. Εἰς τὰς ὑστέρας τοῦ ἰαν-
 νουαρίου ἐτελειώθη ἡ σύνοδος αὕτη, βέβαια καθὼς ἤθελεν
 ὁ Πάπας Ἀδριανός, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξουσία μὲ τοιοῦτον

τρόπον ἑσπερεύοντο μάλιστα μὲ ἓνα κανόνα, ὅστις ἔχει (μετ' ὀλίγων) οὕτω « Εἰ δὲ συγκροτηθείσης συνόδου οἰ-
 » κουμενικῆς γένηται τις καὶ περὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων
 » ἐκκλησίας ἀμφιβολία, ἔξεστιν εὐλαβῶς, καὶ μετὰ τῆς
 » προσηκούσης αἰδοῦς διαπυθάνεσθαι περὶ τοῦ προκει-
 » μένου ζητήματος, μὴ μὲν τοι θρασέως κατὰ τῶν τῆς
 » πρεσβυτέρας Ῥώμης ἱεραρχῶν. » Καὶ καθ' ὅλου, ὅ,τι
 ἠθέλησαν, καὶ καθὼς ἠθέλησαν οἱ Λεγάτοι, ἔτζι ἔκαμεν ἡ
 σύνοδος, τὰ πάντα στέργοντος τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ
 πατριάρχου Ἰγνατίου, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Δυτικοὶ λέγουσι,
 πῶς αὕτη ἡ σύνοδος μετὰ τὴν ἐβδόμην, ὀγδόη Οἰκουμε-
 νικὴ ἐστὶ.

29. Τρία πράγματα ἔγεινον εἰς τὴν σύνοδον ταύτην,
 τὰ ὅποια εἶναι τόσον ἄξια σημειώσεως, ὅσον εἰς καμμίαν
 ἄλλην σύνοδον δὲν ἔγεινον κανένα καιρόν.

Τὸ πρῶτον εἶναι, διὰ νὰ γένωσι τὰ πάντα εἰς βεβαίαν
 καθαίρεσιν καὶ κατάκρισιν τοῦ Φωτίου, εἰς χαρὰν δὲ καὶ
 κατὰ γνώμην τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ, τινὰς δὲν
 εἶχε νὰ εἰσέβῃ εἰς ἐκείνην τὴν σύνοδον, ἂν πρῶτον δὲν
 ἠθέλεν ὑπογράψῃ ἰδιοχείρως καὶ διὰ μαρτύρων τὸν Λίβελ-
 λόν, ἐποῦ ἔφερον ἐκ Ῥώμης οἱ Λεγάτοι τοῦ Πάπα, ὅστις
 εἶχε (μετ' ὀλίγα) « Ἐπόμεθα δὲ τῇ Ἀγίᾳ συνόδῳ, ἣν ὁ
 » μακαρίας μνήμης Νικόλαος ἐτέλεσεν, ἐν ἣ καὶ αὐτὸς
 » Δέσποτα, Ἰσαγγελε, Ἱεράρχα Ἀδριανὲ ἔγραψας, ἀπο-
 » δεχόμενοι οὗς ἐκεῖνος ἀποδέχεται, καὶ κατακρίνοντες
 » τοὺς ἐν αὐτῇ κατακριθέντας, ἐξαιρέτως Φώτιον καὶ
 » Γρηγόριον Συρακουσῶν, καὶ τοὺς ἐμμένοντας ἐν τῷ
 » σχίσματι ὁπαδοὺς αὐτῶν, καὶ οἵτινες ἐμμένουσι μέτο-
 » χοι τῆς κοινωνίας αὐτῶν. Τὰς δὲ συναγωγὰς τῶν πο-
 » νηρευομένων, καὶ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν διεστραμμένων
 » δογμάτων ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ βασιλέως δις κατὰ τοῦ
 » μακαριωτάτου πατριάρχου Ἰγνατίου, καὶ ἅπαξ κατὰ
 » τοῦ κορυφαιοτάτου τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου, ἀλύτοις
 » ἀναθέματος δεσμοῖς συνέχομεν, καὶ τοὺς διεκδικούντας
 » αὐτοὺς, ἢ τὰς ἀσεβεῖς αὐτῶν πράξεις ἀποκρύπτοντας.
 » Περὶ τοῦ τιμωτάτου Ἰγνατίου πατριάρχου καὶ τῶν

» ὑπὲρ αὐτοῦ φρονούντων, ὅπερ ἡ αὐθεντία τοῦ Ἀποστο-
 » λικοῦ θρόνου ἐξέθετο, ὅλη διανοία ἀκολουθοῦμεν. Ταύ-
 » τήν μου τὴν ἀμολογίαν ἐγὼ ὁ δεῖνα ἐπίσκοπος ἰδίᾳ
 » μου χειρὶ ὑπέγραψα, καὶ σοὶ τῷ ἀγιωτάτῳ Δεσπότη,
 » καὶ μεγάλῳ Ἀρχιερεῖ, καὶ οἰκουμενικῷ Πάπᾳ Ἀδρια-
 » νῷ, διὰ τῶν σῶν Λεγάτων, Δονάτου καὶ Στεφάνου,
 » δηλαδὴ, τῶν ἀγιωτάτων Ἐπισκόπων, καὶ Μαρίνου, τῆς
 » ἀγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωμαϊκῆς διακόνου,
 » προσέφερον, καὶ μάρτεϊς ἵνα ὑπογράψωσι παρεκάλεσα.»
 Αὐτὸς ὁ ἴδιος βασιλεὺς καὶ πατριάρχης εἶπον, πῶς τοῦ
 Λιβέλλου τούτου ἡ ὑπογραρὴ εἶναι πρᾶγμα νέον, καὶ
 ὅπου ποτὲ δὲν ἠκούσθη, ὅμως ἐγένει. Θεόδουλος Ἀγκύ-
 ρας, καὶ Νικηφόρος Νικαίας μὴ στέργοντες νὰ ὑπογρά-
 ψωσι τὸν Λιβέλλον, δὲν ἔλαβον ἄδειαν νὰ εἰσέβωσιν εἰς
 τὴν σύνοδον, μὰ τί περισσότερον; Θεόδωρος Καρείας
 Μητροπολίτης ἀγκαλὰ καὶ νὰ εἶχεν ὑπογράψῃ, ὅμως
 ἐπειδὴ καὶ εὐρέθη πῶς αὐτὸς ἦτον εἰς τὴν σύνοδον τοῦ
 Φωτίου ὅπου ἀναθεματίσθη ὁ Νικόλαος, ἐδιώχθη ἀπὸ
 τὴν σύνοδον ἐκείνην. Τόση ἦτον ἡ ὀργὴ κατὰ τῶν τοῦ
 Φωτίου ὀπαδῶν ὅπου καὶ μετανοοῦντες δὲν ἐσυγχωροῦντο!

Τὸ δεύτερον, εἶναι λόγος, πῶς τῶν Ἀνατολικῶν Πα-
 τριαρχικῶν θρόνων οἱ τοποτηρηταί, δὲν ἦτον ἀληθινοὶ
 τοποτηρηταί τῶν πατριαρχῶν, ἀλλὰ πρέσβεις ἀπεσταλ-
 μένοι προτῆτερα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὸν
 Ἀμυράν τῆς Συρίας, δηλαδὴ τὸν ἄρχοντα τῶν Ἰσμαη-
 λιτῶν, καὶ τοῦτο δὲν λέγει μόνον ὁ Φώτιος γράφων τὸ
 παράδοξον πρὸς Θεοδόσιον μοναχόν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ γρά-
 φει καὶ Ἠλίας πατριάρχης Ἱεροσολύμων εἰς μίαν ἐπι-
 στολὴν, ὅπου διὰ τοῦ Μαρτυρουπόλεως Μητροπολίτου ἀ-
 πεσταλμένου παρὰ τοῦ Ἀντιοχείας πατριάρχου ἐπεμφε
 πρὸς τὴν σύνοδον, ἥτις ἐγένειεν ὕψερα. Τῆς ὁποίας ἐπισο-
 λῆς τὴν περίληψιν σημειώνει Καῖσαρ ὁ Βαρώνιος, ἀγ-
 καλὰ καὶ νὰ λέγη πῶς τοῦτο ἐγρᾶφη ψευδῶς καὶ δολίως.

Τὸ τρίτον, ὅπου ἀληθινὰ εἶναι ἀκουσμά φοικτὸν, «οἱ
 » πατέρες ἐκεῖνοι ὑπογράφουσιν (αὐτὰ εἶναι λόγια Νικήτα
 » Δαβὶδ Παφλαγῶνος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἰγνατίου) τῆ

» καθαιρέσει δηλαδή τοῦ Φωτίου, οὐ φιλῶ τῷ μέλανι τὰ
 » χειρόγραφα ποιούμενοι, ἀλλὰ τὸ φρικωδέστατον (ὡς
 » τῶν εἰδῶτων ἀήχησα διαβεβαιωμένων) καὶ ἐν αὐτῷ τοῦ
 » Σωτήρος τῷ Αἵματι βάπτοντες τὸν κάλαμον.» Τοῦτο
 δὲν τὸ ἔκαμαν οἱ θεσπέσιοι παλαιοὶ πατέρες ὅταν ἀναθε-
 μάτισαν τὸν Νεστόριον, τὸν Μακεδόνιον, καὶ αὐτὸν τὸν
 Ἄρειον, τοὺς ἀσεβεστάτους θεομάχους. Ἴσως τοῦτο ἔκα-
 μαν μὲ τὸ παράδειγμα Θεοδώρου πάπα Ῥώμης, ὅστις
 τοιοῦτοτρόπως ὑπέγραψε κατὰ τοῦ μονοθελήτου Πύρρου
 Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου. Ἀλλὰ ποία εὐλαβῆς
 ψυχὴ δὲν φρίττει εἰς τοιαύτας ἱεροσυλίας;

30. Ἀλλὰ τὸ ὀγλιγώροτερον ἐμετανόησαν οἱ καλοὶ
 ἐκεῖνοι ἐπίσκοποι εἰς τὸ γεγονός, τὸ ὀγλιγώροτερον ἔ-
 δραμον πρὸς τὸν βασιλέα παραπονούμενοι, πῶς ἐτζι ἁ-
 θλία ὑπέταξε τῇ Δυτικῇ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν,
 καὶ ἐζήτησαν ἐπιπόνως νὰ παρθῶσιν ὀπίσω οἱ Λίβελλοι
 ἐκεῖνοι ὅπου ἔγραψαν. Ἐκαμὲ τὸ θέλημα τῶν παρακα-
 λούντων ἐπισκόπων ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐπρόσταξε νὰ παρ-
 θῶσι κρυφὰ διὰ τῶν ὑπηρετῶν ἀπὸ τὰ ταμεῖα τῶν Λε-
 γάτων, οἵτινες γνόντες ὁμῶς τὸ συμβᾶν, τόσα ἔκαμαν,
 ὅπου πάλιν τοὺς ἔβαλον εἰς χεῖράς τους. Ταῦτα ὅλα διη-
 γεῖται Ἀναστάσιος Βιβλιοθηκᾶριος, συγγραφεὺς τῆς ζωῆς
 τοῦ Νικολάου, ὅστις ἦτον τότε ὁμοῦ μὲ τοὺς Λεγάτους
 εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ λέγει, πῶς αὐτὸς ἔφερε τοὺς
 ἄνωθεν Λιβέλλους εἰς τὴν Ῥώμην. Ὁ μετ' αὐτὸν ἀκο-
 λουθήσας νὰ γράψῃ τοὺς βίους τῶν Πάπιδων, εἰς τὴν
 ζωὴν τοῦ Ἀδριανοῦ τούτου προσθέτει, πῶς τέλος πάντων
 οἱ Λεγάτοι ἀνέφερον πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν ὑπόθεσιν
 τῶν Βουλγάρων. Πλὴν λέγει, πῶς εἰς τὴν ἀναφορὰν
 ταύτην ἐσυγχίσθη ἡ καρδία τοῦ βασιλέως, καὶ ἀγκαλὰ
 καὶ δὲν τὸ ἔδειχνεν εἰς τὸ πρόσωπον, ὁμῶς ἀφ' οὗ τοὺς
 ἐφίλευσε καὶ τοὺς ἐφιλοδώρησε, τοὺς ἐπαρέδωκε Θεοδοσίῳ
 τῷ πρωτοσπαθαρίῳ, διὰ νὰ οἰκονομήσῃ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς
 μισεμὸν, τὸ ὅποιον ἔγεινε πολλὰ ἀμελῶς, καὶ δὲν τοὺς
 ἐσυνεύγαλε μὲ τὴν πρέπουσαν τιμὴν· πῶς αὐτοὶ πλείοντες
 εἰς τὴν Ῥώμην, ἔπεσον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σλάβων, οἱ-

τινες τοὺς ἐξεγύμνωσαν πέρνοντές τοὺς ἀκόμῃ ὀλόκληρον τὸν Κώδῃκα, μὲ ὄλα τὰ Πρακτικὰ καὶ ὑπογραφὰς τῆς συνόδου. Τοῦτο ἂν ἔγεινεν ἢ μὲ τὸ πρόσαγμα, ἢ μὲ τὴν εἶδῃσιν τοῦ βασιλέως, εἶναι ἀδήλον, φανερόν ὁμῶς εἶναι, πῶς ἔγεινε μὲ τὴν γνώμην τῶν Ἀνατολικῶν.

31. Ὡς τόσον ὁ Φώτιος ἐξωρισμένος ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἀπὸ τὰ βασιλεία, εἰς τόσῃν μεγάλην ὀργὴν τοῦ βασιλέως, ὅστις ἀπὸ τὸν ἄκρον βαθμὸν τῆς τιμῆς, τὸν ἐκατέβασεν εἰς ἓνα βαθύτατον χάος πάσης ταλαιπωρίας, εἰς τόσον μέγαλον μῖσος τῶν ἐχθρῶν του, ὅπου ἐθριάμβευον εἰς τὰς δυστυχίας του, χωρὶς τὴν ἀντίληψίν τινος τοῦ παλατίου, οἵτινες ὄλοι ἀκολουθεῖσαν τοῦ βασιλέως τὴν βουλήν, χωρὶς τὴν συνδρομὴν καὶ συμπάθειαν τῶν φίλων του, οἱ ὅποιοι ὄλοι στεκόμενοι στερεοὶ εἰς τὴν φιλίαν, καὶ μὴ στέργοντες τὰ παρὰ τῶν Λεγάτων γενόμενα εἰς τὴν σύνοδον, ἐξωρίσθησαν διασπαρμένοι εἰς μακρυνοὺς τόπους, ὑστερημένοι ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δούλων, ἀπὸ συκτυχίαν κάθε ἀνθρώπου, ἀπὸ ὄλα τὰ ἀναγκαῖα, ἐγκαταλελειμμένος ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη, μόνος εἰς τὴν μοναξίαν καὶ ταλαιπωρίαν μιᾶς φυλακῆς, τὴν ὁποίαν ἐβλεπον πάντοθεν ἄγρυπνοι φύλακες, δὲν εἶχεν ἄλλην συντροφίαν παρὰ τοὺς ἰδίους λογισμοὺς, ἄλλην παρηγορίαν παρὰ τὴν ὑπομονὴν του. Εἰς τόσῃν ἱλιάδα κακῶν, τὰ ὅποια περιγράφει εἰς μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐπισκόπους, ἓνα πρᾶγμα τοῦ ἐθλίβε περισσώτερον ἀπὸ ὄλα, πῶς δηλαδὴ ἦτον στερημένος ἀπὸ κάθε λογῆς βιβλίον, ὅπου τοῦ ἦτον ἀπηγορευμένον διὰ προσταγματος βασιλικῶν τῶν βιβλίων ἢ ἀνάγνωσις ἦτον ἢ γλυκυτέρα τροφὴ τοῦ πολυμαθεστάτου καὶ φιλοπόνου ἐκείνου νοός, περὶ τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ μέγας ἐχθρὸς του Νικήτας ὁ Παφλαγῶν, πῶς «καὶ νύχτες αὐτῶν ἄϋπνοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν ἐμμελῶς ἐσχολαχότι.» ὡς εἰ ὅπου διὰ τοῦτο μάλιστα τοῦ ἐπροξένει μίαν ἀνείκαστον καὶ ἀνυποφόρητον λύπην τῶν βιβλίων ἢ ὑστέρησις, ἐπαρπονεῖτο εἰς τὸ ὑπερβολικὸν μῖσος τῶν ἐχθρῶν του, οἵτινες τοῦ ἐκαίμαν πόλεμον, καὶ κατὰ τοῦ σώματος, καὶ

κατὰ τῆς ψυχῆς, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος, «ἀλλ' ὅτι ἕστερή-
» θημεν καὶ βιβλίων, καινὸν τοῦτο καὶ παράδοξον, καὶ
» νέα καθ' ἡμῶν ἐπινηνοημένη τιμωρία. » ὅθεν γράφων
πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα, καὶ περιγράφοντας ὅλα του τὰ
πάθη, τὰ ὅποια ὅλα ἦτον ἄξια συμπαθείας, ἐξήτει διὰ
χάριν τὸν θάνατον.

34. Εἰς τὰ ἐλεεινὰ παρακάλια τοῦ ἐξωρίστου καὶ φυ-
λακωμένου Φωτίου δὲν ἐστάθη ἀνίλεος ὁ βασιλεὺς· ἐκι-
νήθη τέλος πάντων εἰς σύγκατάβασιν, καὶ ἐδειξε σπλάγγ-
χνα ἐλέους· ἐστοχάσθη τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν, τὴν ἀ-
μετρον ταλαιπωρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὗρισκετο ἐκεῖνος ὁ
Ἀρχιερεὺς, ἐνθυμήθη τὴν παλαιὰν φιλίαν, τὴν συνομι-
λίαν, τὴν συναναστροφὴν, ἐμέτρησε τὴν ἄκραν ἐκείνην
σοφίαν καὶ μάθησιν, καὶ ἐγνώρισε πῶς ἓνας τοιοῦτος ἄν-
θρωπος, καὶ ἄκρος φίλος, καὶ ἄκρος σῶφρος, δὲν ἦτον ἄ-
ξιος τοσαύτης παιδεύσεως καὶ τιμωρίας. Ὅθεν μεταβάλ-
λωντας πάλιν τὸ μῖσος εἰς ἀγάπην, τὴν ὀργὴν εἰς εὐμέ-
νειαν, τὸν εὐγάνει ἀπὸ τὴν φυλακὴν, καὶ τὸν κράζει εἰς
τὰ βασίλεια, παραδίδωντας τῇ διδασκαλίᾳ του τοὺς δύο
τοῦ υἱοῦ, καὶ ἀνταμείβωντας τὰς προτέρας δυστυχίας
καὶ συμφορὰς μὲ ἄλλας τόσας εὐεργεσίας. Ὅμως ταύ-
την τὴν νέαν τύχην τοῦ Φωτίου ἀλλέως περιγράφει Νι-
κήτας ὁ Παφλαγών. Πῶς δηλαδὴ ὁ Φώτιος στοχαζόμε-
νος τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν ὀνομάτων τοῦ βασιλέως Βα-
σιλείου Β: τῆς Αὐγούστης Εὐδοκίας, Ε: καὶ τῶν τεσσάρων
υἱῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου, Κ: Λέοντος, Λ: Ἀλεξάν-
δρου, Α: καὶ Στεφάνου Σ: νὰ ἐσύνθεσεν ἐκτούτων ἓνα πλα-
στὸν ὄνομα, ἤγουν ΒΕΚΛΑΣ, καὶ κάμνωντας μίαν ψεύ-
τικὴν γενεαλογίαν ἀπὸ Τιριδάτου βασιλέως τῶν Ἀρμε-
νίων, τὴν ὁποίαν ἔγραψε μὲ παλαιὰ Ἀλεξανδρινὰ γράμ-
ματα εἰς παλαιὸν χαρτί διὰ νὰ φαίνεται πῶς εἶναι βιβλί-
ον πολλῶν ἐτῶν, μὲ ἐπίπλαστα ὀνόματα ἐκατέβαινεν εἰς
τοὺς γονεῖς τοῦ Βασιλείου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ἦτον προ-
φητεία πῶς ἔχει νὰ γεννηθῇ ἓνας ὀνομαζόμενος Βεκλᾶς,
ὁ ἐνδοξότερος καὶ εὐγενέστερος βασιλεὺς ὁποῦ νὰ ἐκά-
θησεν εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν Ὀρόνον· καὶ πῶς ὁ Φώτιος μὲ

τὸ μέσον Θεοφάνους Παλαιστίνου (ὅστις ἦτον καὶ φίλος τοῦ Φωτίου, καὶ εἰς μεγάλην τιμὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ) ἔκαμε, καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον ἐβάλλθη εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην· πῶς ὁ Θεοφάνης ἐξεπίτηδες τὸ ἔδειξε τῷ βασιλεῖ, ὡς βιβλίον πλήρες προφητειῶν παραδόξων, καὶ προσποιοῦμενος πῶς οὔτε αὐτὸς ἤξευρε νὰ τὸ ἀναγνώσῃ, οὔτε ἄλλος τις παρὰ ὁ Φῶτιος, παρεκίνησε τὸν βασιλέα νὰ τὸν κράξῃ· καὶ πῶς τέτοιας λογῆς ἐρχόμενος ὁ Φῶτιος, καὶ ἐξηγῶν τὸ μυστηριῶδες ἐκεῖνο ὄνομα Βεκλας, τόσον εὐχαρίστησε τὸν βασιλέα, ὅπου ἀπόκτησε τελείως τὴν ἀγάπην του. Μὰ πρῶτον μὲν ὁ Νικήτας εἶναι φανερός ἐχθρὸς τοῦ Φωτίου, ὅθεν δὲν εἶναι ἄξιος πίστεως εἰς ὅλα ἐκεῖνα ὅπου γράφει κατ' αὐτοῦ· πάλιν τοιαύτη ραψωδία, καθὼς δύναται νὰ στοχασθῇ πᾶς νουνεχῆς, δὲν ἀρμόζει τῇ φρονήσει τοῦ Φωτίου οὔτε τοῦ βασιλέως. Πολλὰ ἀπλοῦς ἤθελ' ἦτον ὁ Μακεδὼν Βασιλεὺς, ἀνίσως καὶ ἀπὸ τοῦτο μόνον τὸ σημεῖον ἤθελε γνωρίσει τοῦ Φωτίου τὴν πολυμάθειαν καὶ σοφίαν. Αὐτὸς, καὶ πρὶν νὰ γένη βασιλεὺς, τὸν ἐγνώριζε πολλὰ καλά, τὸν ἠγάπα, τὸν ἐτίμα, καὶ καθὼς εἶπομεν παράνω, τὸν εἶχε κάμη ἀνάδοχον καὶ ἐνός του υἱοῦ. « Ἄκουσον, ὦ φιλανθρωπότατε βασιλεῦ, » (ἔτσι τοῦ ἔγραφεν ἐκ τῆς ἐξορίας ὁ Φῶτιος) οὐ προ- » θάλλομαι νῦν παλαιὰν φιλίαν, οὐ φρικτῶδεις ὄρκους » καὶ συνθήκας, οὐ χρίσμα καὶ χειροθεσίαν βασιλείας, » οὐχ ὅτι ἡμετέραις χερσὶ προσιῶν τῶν ἀχράντων καὶ » φρικτῶν μυστηρίων, οὐδὲ τὸν δεσμὸν, ὃν ἡμᾶς ἢ τοῦ » καλοῦ παιδὸς υἰοθεσία συνέδεσεν κ.τ.λ. » ὅθεν ταῦτα μᾶλλον ἀναθυμηθεὶς ὁ Βασιλεὺς, καὶ λυπηθεὶς τέλος πάντων τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν τοῦ παλαιοῦ φίλου, σοφοῦ, καὶ ἀρχιερέως, ἐξιλεώθη, καὶ τὸν ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν φιλίαν του.

33. Ὡς τόσον ἀπέρασαν ἀπὸ ταύτην εἰς ἄλλην ζωὴν οἱ δύο μεγάλοι ἀντίπαλοι τοῦ Φωτίου, δηλαδὴ Ἀδριανὸς ὁ δεύτερος εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ Ἰγνάτιος ὁ πατριάρχης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, γέρων ἤδη ὀγδοήκοντα χρόνων, καὶ ὁ μὲν Ἀδριανὸς ἄφησε διάδοχον Ἰωάννην τὸν

δγδσον ἢ ἔννατον, ὅστις μιμητὴς τῶν πρὸ αὐτοῦ **Πάπιδων**, **Ἀδριανοῦ** καὶ **Νικολάου**, ἐπεθύμει καὶ ἔπασχεν ἐπιπόνως νὰ ὑποτάξῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὴν ἐκκλησίαν τῆς **Βουλγαρίας**, ἣ ὁποία ἦτον ὑποτεταγμένη τῷ θρόνῳ τῆς **Κωνσταντινουπόλεως**. Ὅθεν εἶχε γράψῃ μίαν καὶ δύο φοραῖς πρὸς **Ἰγνάτιον** περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀλλ' εἰς μάτην. Ὅθεν ἐδιώρισε νὰ πέμψῃ καὶ τρίτην φορὰν **Λεγάτους**, **Παῦλον** καὶ **Εὐγένιον** τοὺς ἐπισκόπους, μὲ γράμματα ἀπειλητικά, ὅτι δηλαδή ἂν ὁ πατριάρχης εἰς διορίαν τριῶν ἡμερῶν δὲν ἤθελε κράξῃ ἀπὸ τὴν **Βουλγαρίαν** ὅλους τοὺς ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς **Ἀνατολικούς**, ὅπου ἐκεῖ εὐρίσκοντο διδάσκοντες ἐκείνον τὸν λαόν, καὶ δὲν ἤθελε παραιτήσῃ ὀλοτέλα τὴν **Βουλγαρίαν** εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς **Ῥώμης**, τὸν ἔκρινεν ἀνάξιον τῆς θείας μεταλήψεως, καὶ καθηρημένον τοῦ πατριάρχου. Οἱ **Λεγάτοι** ἀκόμη δὲν εἶχον φθάσῃ εἰς τὴν **Κωνσταντινούπολιν** ὅπου ὁ **Ἰγνάτιος** ἐμακαρίσθη, εἰς ταῦ ὁποίου τὸν τόπον χωρὶς κανένα δισταγμὸν ἔβαλεν εὐθὺς τὸν **Φώτιον** ὁ βασιλεὺς **Βασίλειος**, ὅστις ἐπιθυμῶν νὰ γένη μία τελεία ἔνωσις τῆς **Ἀνατολικῆς** καὶ **Δυτικῆς Ἐκκλησίας**, καὶ νὰ παύσῃ κάθε σκάνδαλον, ἔπεμψε πρεσβείαν πρὸς **Πάπαν Ἰωάννην**, ζητῶν ὅπως δεχθῇ εἰς κοινωμίαν τὸν **Φώτιον**, ἥδη ψηφισμένον τὸ δεύτερον πατριάρχην. τὸ αὐτὸ ἔγραψε καὶ ὁ **Φώτιος** (μὲ τὸν ὁποῖον οἱ **Λεγάτοι** τοῦ **Πάπα**, ἥδη φθάσαντες εἰς **Κωνσταντινούπολιν**, δὲν ἤθελον νὰ συγκαινωνήσωσι καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί) τοῦτο φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν **Ἰωάννου**, **Λατινιστί** γεγραμμένων, ἥτοι ρξθ', πρὸς **Γρηγόριον Πριμηκήριον**, **Ἰνδικτιῶνος** ιβ'. ἀπριλίου γ', καὶ ρνθ', πρὸς τοὺς κληρικοὺς τῆς **Κωνσταντινουπόλεως**, **Ἰνδικτιῶνος** ιβ'. αὐγούστου, ἔτει ἀπὸ **Χριστοῦ** 879, περὶ τῶν ὁποίων ἐπιστολῶν τοῦ **Ἰωάννου**, δεῖ εἰδέναί, ὅτι αἱ **Λατινικαὶ** διαφέρουσιν ἀπὸ τὰς **Ἑλληνικὰς**, καὶ λέγουσιν, οἱ μὲν **Λατῖνοι**, ὅτι αἱ **Ἑλληνικαὶ** ἐνοθεύθησαν παρὰ τῶν ἡμετέρων, οἱ δὲ ἡμέτεροι, ὅτι αἱ **Λατινικαὶ** ἐνοθεύθησαν παρ' ἐκείνων, τὸ ὁποῖον γεννᾷ **λογομαχίας** καὶ **σύγχυσιν**.

34. Ἴδου λοιπὸν μία μεγάλη ἐνλλαγὴ τῶν πραγμάτων, Ἴδου πάλιν ἀνεβασμένος εἰς τὸ πατριαρχεῖον ὁ Φώτιος, ἐνδεκα χρόνους ὕστερον ἀφ' οὗ ἐπατριάρχευσε τὴν πρώτην φορὰν, ὅστις ἐνόμισεν εἶναι ἀναγκαίαν μίαν νέαν σύνοδον, διὰ νὰ παύσῃ τελείως ἡ ζάλη τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τοῦτο ὁποῦ ἐπεθύμει πολλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς, ἐσύντρεξε καὶ ὁ Πάπας Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν πρεσβείαν τοῦ βασιλέως ἀπεκρίθη παρευθὺς, καὶ ἐπειδὴ ἤξευρε τὰ ἐσυνέβη τοῖς πρὸ αὐτοῦ, Νικολάῳ καὶ Ἀδριανῶ, ἐσυλλογίσθη νὰ πιάσῃ μίαν ἄλλην ὁδὸν καὶ νὰ ἐπιχειρισθῇ ἓνα πραότερον τρόπον. Διορίζει Λεγάτους εἰς τὴν ἀνωθεν σύνοδον τοὺς ἀνωθεν ἐπισκόπους, Παῦλον καὶ Εὐγένιον, οἵτινες ἀκόμη εὐρίσκοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει, προσθέτωντας καὶ τρίτον, Πέτρον δηλαδὴ πρεσβύτερον Καρδινάλην, τοῦ ὁποῖου ἔδωκε τὸ κομμονιτόριον, ἦτοι τὸ ἐνταλτήριον, ὁποῦ ἐπαρήγγειλε τί ἐμελλον νὰ κάμωσιν εἰς τὴν σύνοδον οἱ Λεγάτοι. Τὰ γράμματα τοῦ Ἰωάννου πρὸς ὅλους ἦτον γεμέτα ἐγκωμίων καὶ περιποιήσεων, ὅλα εἰρηνικά, ὅλα ἡμερα· ὁμως ὀλοῦθεν ἐθρυλλεῖτο τοῦ Πέτρου ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία καὶ τῆς Ῥώμης τὰ προνόμια, ὀλοῦθεν μὲ τὴν ἀγάπην καὶ εὐμένειαν ἦτον συγκεκραμμένη ἡ αὐθεντία καὶ ἡ προσταγή. Εἰς αὐτὰ ἔστεργε τοῦ πατριάρχου τὴν ἐκλογὴν, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζε γνήσιον καὶ ἀληθινὸν πατριάρχην, ἀδελφόν καὶ συλλειτουργόν· ἔλυεν αὐτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πάντας παντὸς ἀναθέματος, καὶ ἀναθεμάτιζεν ἐκείνους ὁποῦ δὲν ἤθελαν τὸν δεχθῆ ὡς τοιοῦτον· παρακινεῖ τὸν βασιλέα νὰ τὸν ἔχη εἰς ἀγάπην, εὐλάβειαν καὶ τιμὴν, καὶ κατέκρινεν ὡς ἄκυρα τὰ πρακτικὰ κάλε συνόδου ὁποῦ ἔγεινον κατ' αὐτοῦ, ἀναισῶν καὶ τὴν σύνοδον Ἀδριανοῦ τοῦ δευτέρου· (τοῦτο φαίνεται εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα τὴν Λατινικὴν, καὶ ὄχι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν·) μὲ τούτο ὅτι ὁ Φώτιος ἐνώπιον τῆς συνόδου νὰ ἤρηθη συγχώρησιν καὶ ἔλεος, πῶς δηλαδὴ εἴρηφίθη χωρὶς νὰ δώσῃ πρότερον εἰδήσιν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ τοῦτο ὁμοίως εἰς μὲν τὴν Ἑλληνικὴν πρὸς τὸν βασιλέα δὲν φαίνεται, εἰς δὲ τὴν

πρὸς τὸν κληρὸν Κωνσταντινουπόλεως ἀλλέως ἀναγι-
νώσκειται· ἤγουν ὅτι ὁ Φώτιος ἐπὶ συνόδου νὰ κηρύξη τὸ
θεῖον ἔλεος, τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας τὴν διαφέντευσιν
καὶ σπουδὴν πρὸς αὐτόν· ἐζήτει δὲ θερμότατα, μάλιστα
ἐπρόσταζεν, ὅτι ὁ πατριάρχης νὰ μὴ ἔχη νὰ κάμη δλό-
τελα μὲ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βουλγαρίας, τὴν ὁποίαν ἤθε-
λε μὲ κάθε τρόπον ὑποτεταγμένην τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥώ-
μης, καὶ ἐφοβέριζεν ἄλυτον ἀφορισμόν. Τοῦ κομμουνιστο-
ρίου ἢ περίληψις ἦτον τοιαύτη· ἐπρόσταζε τοὺς Λεγάτους
αὐτοῦ νὰ συκοινωνήσωσι μὲ τὸν Φώτιον, καὶ ὡσάν πα-
ρασταθοῦν εἰς τὴν σύνοδον, νὰ ἐρωτήσωσιν ἂν ὅλοι τῆς
συνόδου στέργουσιν ὅσα ἐγράφησαν πρὸς τὸν βασιλέα,
καὶ ἂν ὅλοι ἀποκριθῶσι πῶς τὰ στέργουσι, τότε νὰ εἰ-
πῶσι πῶς ὁ ἀγιώτατος Πάπας τοὺς ἐστειλε συναγαγεῖν
τὰ ἐσκορπισμένα, ἐνώσαι τὰ διεστῶτα, ἐγειραῖ τὰ πεπτω-
κότα, προξενῆσαι τὴν εἰρήνην καὶ ἀφελεῖν τὰ σκάνδαλα·
ἔπειτα νὰ πρόσθέσωσι καὶ ταῦτα· πῶς αὐτὸς ὁ ἀγιώτα-
τος Πάπας θέλει, ὅτι κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῶν πα-
τέρων μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Φωτίου, νὰ μὴ ψηφισθῆ
λαϊκὸς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, θέλει, ὅτι ὁ
πατριάρχης νὰ μὴ χειροτονήσῃ πλέον τινὰ ἐπίσκοπον ἢ
πρεσβύτερον τῆς Βουλγαρίας, καὶ τέλος πάντων νὰ κη-
ρυχθῆ εἰς τὴν σύνοδον, πῶς ἡ γενομένη κατὰ τοῦ Φω-
τίου ἐπὶ Ἀδριανοῦ δευτέρου σύνοδος τόσον εἰς τὴν Ῥώ-
μην, ὡσάν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, νὰ ἦναι ἀκυρὸς,
καὶ νὰ μὴ συναριθμῆται ταῖς ἄλλαις συνόδοις. Ταῦτα
ἐπρόσταξε γράφων ὁ Πάπας Ἰωάννης, τί δὲ ἐκαμὲν ἢ
σύνοδος;

35. Αὕτη ἄρχισεν ἔτει Χριστοῦ 879, τῷ γ'. χρόνῳ
τῆς βασιλείας Βασιλείου, ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῶν κατη-
χουμένων τῆς Ἀγίας Σοφίας. Παρήσαν ἐπίσκοποι τῆς
οἱ Λεγάτοι τοῦ Πάπα Ἰωάννου, Παῦλος, Εὐγένιος καὶ
Πέτρος Καρδινάλης πρεσβύτερος, ἅμα δὲ καὶ οἱ τοποση-
ρηταὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, προεδρεύοντες Φωτίου·
τὰς ἐκλογὰς τῆς συνόδου ταύτης εἰς ἑπτὰ πράξεις ἐφύ-
λαξεν τοῖς μεταγενεστέροις Ἰωάννης ὁ Βέκκος, πατριάρ-

χης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῷ λόγῳ περὶ εἰρήνης ἐκκλησιαστικῆς, καὶ Γραικολατῖναι εὐρίσκονται εἰς τὸν δεύτερον τόμον τῶν πάνδεκτῶν, φύλλα 273· τὰ αὐτὰ πρακτικὰ εὐρίσκονται γεγραμμένα παρ' ἄλλου ἀνωνύμου ἀκριβέστερα καὶ πλατότερα εἰς τὸν ἀριθμὸν μόνον τῶν πράξεων, ἀπ' ἐκεῖνα τοῦ Βέκκου διαφορετικᾶ, καθὼς γράφει Γουλιέλμος Κάβε εἰς τὸν δεύτερον τόμον τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφεῶν, φύλλα 303, ἐξ ὧν ἀλλήλοις συχραιομένων συνάγονται ταῦτα.

Πράξις πρώτη. Προκαθεζομένου τοῦ πατριάρχου Φωτίου, εἰσέρχονται τοῦ Πάπα οἱ Λεγάτοι, φέροντες τὰ πεμφθέντα παρὰ Ἰωάννου εἰς δῶρον ἀρχιερατικὰ ἄμφια, τοὺς ὁποίους μετὰ πολλῆς τιμῆς καὶ περιποιήσεως ἐκδέχεται ὁ πατριάρχης· δημηγορεῖ δὲ ὁ Ἡρακλείας Ἰωάννης λέγων, πῶς ὄλων τῶν ἀπερασμένων σκανδάλων τῆς Ἐκκλησίας αἰτία ἦτον ὁ Πάπας Νικόλαος, καὶ ὁ τούτου διάδοχος Ἀδριανός, ἐπαινεῖ τὸν Πάπαν Ἰωάννην, καὶ διηγῆται ὅσα ἔπαθεν ἀδίκως ὁ Φώτιος.

Πράξις δευτέρα. Ἀναγινώσκονται αἱ τοῦ Ἰωάννου ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πρὸς τὸν Φώτιον, καὶ ὁμοίως αἱ ἐπιστολαὶ τῶν τριῶν πατριαρχῶν, Μιχαὴλ Ἀλεξανδρείας, Θεοδοσίου Ἱεροσολύμων καὶ Θεοδοσίου Ἀντιοχείας, αἵτινες κατακρίνουσι καὶ ἀναθεματίζουσι τὴν κατὰ τοῦ Φωτίου γενομένην σύνοδον ἐπὶ Ἀδριανοῦ. Εἰσέβη καὶ Θωμᾶς μητροπολίτης, ὅστις ἦν εἷς τῶν τοποτηρητῶν ἐπὶ τῆς κατὰ τοῦ Φωτίου συνόδου, καὶ ἐζήτησε συγχώρησιν.

Πράξις τρίτη. Ἀναγινώσκειται ἡ ἐπιστολὴ Ἰωάννου πρὸς τοὺς ἐπίσκοπους τῆς Ἀνατολῆς, τῆς ὁποίας δὲν ἤρεσεν ἡ ἔννοια, διατὶ ἐφαίνετο πῶς ἐκεῖνος εἰς τοῦτο μόνον ἀφορᾷ, ὅπως δηλαδὴ τὴν μὲν ἐπαρχίαν τῆς Βουλγαρίας ὑποτάξῃ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥώμης καὶ ἀπλώσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, καὶ μάλιστα τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὅθεν ἔλεγον φανερὰ πῶς τοιαῦται ἐπιστολαί, μάλιστα ἐκεῖ ὅπου ὁ Πάπας Ἰωάννης γράφει, ὅτι ἐστὶλε τοὺς Λεγάτους διὰ νὰ προσενή-

σωσι τὴν εἰρήνην τῶν Ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν, ἦτον περιτταί, ἐπεὶ καὶ ὅλοι αὐτοὶ εἰρηνεύουσι, δεχόμενοι ὁμοφώνως τὸν Φώτιον ὡς γνήσιον πατριάρχην, καὶ πῶς ἐκείνοι εἰς τὴν ψῆφον τοῦ Φωτίου ἐπιθυμοῦσαν τὴν συγκοινωνίαν τῆς Ῥώμης, ὄχι τὴν κρίσιν, καὶ τοῦτο ἔκαμεν εἰς σημεῖον ἀγάπης, ὄχι ὑποταγῆς. Ὅσον διὰ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βουλγαρίας ἀποκρίνονται, πῶς αὕτη ἡ ὑπόθεσις ἀνήκει πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ὄχι πρὸς τὴν σύνοδον. Δημηγορεῖ ὁ Χαλκηδόνος Ζαχαρίας, ἀπολογούμενος ὑπὲρ Φωτίου, πῶς δηλαδὴ ἐκ λαϊκοῦ ἔγεινε πατριάρχης, ὅμως μὲ τὸ παράδειγμα πολλῶν ἄλλων· πῶς ἡ συνήθεια καὶ ἡ ἀνάγκη ἀναιρεῖ πολλάκις τὸν κανόνα, τὸ ὅποιον ἀποδείχνει μὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ μεγάλου Βασιλείου γραφοντος ὁμοίον τι πρὸς Ἰκονίου Ἀμφιλόχιον· ἀναγινώσκονται καὶ αἱ πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἐπιστολαί, συνευδοκούντων τῇ ψήφῳ τοῦ Φωτίου· ἔπειτα ἀναγινώσκειται τὸ κομμονιτόριον ὑπεγεγραμμένον παρὰ ις'. ἐπισκόπων, ζ'. πρεσβυτέρων, καὶ β'. διακόνων, ἐν ᾧ ἀναιρεῖται ἡ κατὰ Φωτίου ἐπὶ Ἀδριανοῦ σύνοδος.

Ἡράξις τετάρτη. Ἐρχεται Βασίλειος Μαρτυρουπόλεως τοποτηρητῆς τοῦ Ἀντιοχείας, φέρων πρὸς τὸν πατριάρχην γράμματα Ἡλιοῦ Ἱεροσολύμων, νεωστὶ χειροτονημένου, ἐν οἷς ἐγράφετο πῶς ἐπὶ τῆς ὕστερον γενομένης κατὰ Φωτίου συνόδου, οἱ νομιζόμενοι τοποτηρηταὶ τῶν πατριαρχικῶν θρόνων, ἦτον ἀληθινὰ πρέσβεις τῶν Σαρακηνῶν· ὅθεν ἡ σύνοδος ὤρισεν οὕτω. « Τὴν γενομένην » σύνοδον κατὰ Φωτίου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου ἐν » Ῥώμῃ ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ μακαριωτάτου Πάπα, καὶ » τὴν γενομένην σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ » τοῦ αὐτοῦ ἀγιωτάτου Φωτίου, ὀρίζομεν παντελῶς ἐ- » ξωστραχισμένην καὶ ἀποκεκρηγυμένην εἶναι, καὶ μῆτε » μετὰ ἀγίων συνόδων συναριθμεῖσθαι καὶ συγκαταλέγε- » σθαι, μῆτε μὴν σύνοδον ὅλως καλεῖσθαι· μὴ γένοιτο· » ἡ ἀγία σύνοδος, τοὺς ἀπατήσαντας τὴν ἀγίαν τοῦ » Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ Φώτιον τὸν ἀγιώτατον πα-

» τριάρχη, ἀκοινωνίας ἐπιτιμῶ τοῦ Σώματος καὶ Αἵ-
 » ματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς τῶν πιστῶν συνάξεώς τε
 » καὶ συναυλίας καθυποβάλλει ὡσὰν ἐπιμείνωσι τῇ ἀ-
 » ποστασίᾳ. »

Πρᾶξις πέμπτη. Καλεῖται εἰς τὴν σύνοδον καὶ ὁ Σμύρ-
 νης Μητροφάνης, διὰ τὴν δόση λόγον τοῦ σχίσματος, μὴ
 θέλων δηλαδὴ στέρξει τὴν ψῆφον τοῦ Φωτίου· προφασί-
 ζεται πῶς εἶναι ἄβρωστος, πέμπονται πρὸς αὐτὸν τρεῖς
 μητροπολίται, καὶ ἀποκρινόμενος τὸ αὐτὸ, ἀφορίζειται ὡς
 σχισματικὸς. Ἐν αὐτῇ ἡμέρᾳ γίνονται οἱ τρεῖς οὗτοι κα-
 νόνες. Πρῶτος· ὅτι ὁποῖος ἤθελεν ἢ καθαιρεθῆ, ἢ ἀναθε-
 ματισθῆ ἀπὸ τὸν Πάπαν Ἰωάννην, καθηρημένον νὰ κρατῆ
 καὶ ὁ πατριάρχης Φώτιος, καὶ πάλιν ὁποῖον καθαίρη, ἢ
 ἀναθεματίσῃ ὁ πατριάρχης Φώτιος, τοιοῦτον νὰ κρατῆ
 καὶ ὁ Πάπας Ἰωάννης, « μὴδὲν τῶν προσόντων (ἔτι ὁ
 » κανὼν τελειώνει) πρεσβείων τῶ ἀγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς
 » Ῥωμαίων ἐκκλησίας, μηδὲ τῶ ταύτης προέδρῳ τὸ σύ-
 » νολον καινοτουμένῳν, μήτε νῦν, μήτε εἰς τὸ μετέπειτα. »
Δεύτερος· ὁποῖος ἀρχιερεὺς ἤθελε παραιτήσῃ τὴν ἐπισκο-
 πὴν του γενομένου μοναχός, νὰ μὴ γίνεταί τὸ δεύτερον
 ἐπίσκοπος. **Τρίτος·** ὅτι ἡ ἐξουσία τῶν λαϊκῶν νὰ μὴ βάλῃ
 χερί νὰ παιδεύῃ τοὺς ἱερωμένους. Ἀναθεματίζονται πάλ-
 λιν οἱ εἰκονομάχοι, καὶ βεβαιοῦνται τὰ ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἐν
 Νικαίᾳ συνόδῳ γενομένα, τὴν ὁποίαν ὀρίζουσιν οἱ πατέ-
 ρες τῆς συνόδου ταύτης, νὰ ἀριθμηταί μετὰ τὰς ἐξ ἄλλας
 συνόδους ὡς ἐβδόμη οἰκουμένη· καὶ τοῦτο ἔγεινε διατι-
 ἐλέγετο πῶς οἱ Δυτικοὶ ὅλοι δὲν δέχονται τοὺς ὄρους
 τῆς ἐβδόμης συνόδου περὶ τῆς τῶν ἀγίων εἰκόνων προσ-
 κυνήσεως. Καὶ τούτων γενομένων, οἱ Αεγάτοι τοῦ Πά-
 πα, οἱ τοποτηρηταί τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, καὶ ὅλοι οἱ
 λοιποὶ ἐπίσκοποι ἐβεβαίωσαν ὑπογράψαντες ὅλοι συμφώ-
 νως στέργοντες τὸν Φώτιον καὶ ἀναθεματίζοντες τὰ κατὰ
 τοῦ Φωτίου.

Πρᾶξις ἕκτη. Συνήχθησαν οἱ πατέρες τῆς συνόδου ἐν
 τῷ χρυσοτρικλίνῳ τοῦ βασιλικοῦ παλατιοῦ· ἦτον παρῶν
 αὐτὸς ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ὅς τις ἐπαρακίνησε νὰ

ἀναγνωσθῆ τὸ Ἅγιον Σύμβολον, σύμφωναν τῷ ἐν Νικαίᾳ τὸ πρῶτον, καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἀγίαις οἰκουμενικαῖς συνόδοις, καὶ ἀνεγνώσθη τὸ Ἅγιον Σύμβολον καθὼς ἔγεινεν ἐν τῇ δευτέρᾳ οἰκουμενικῇ συνόδῳ· καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὤρισαν οἱ πατέρες τὴν αὐτὴν πίστιν νὰ κρατῆ ἀπαρραλλάκτως κάθε χριστιανός· ὅστις δὲ ἤθελε τολμήσῃ νὰ προσθέσῃ τι, νὰ ἦναι καθηρημένος καὶ ἀφωρισμένος. Με τοῦτο ἠθέλησεν ἡ σύνοδος νὰ κατακρίνῃ τὴν γενομένην ἐν τῷ Συμβόλῳ προσθήκην «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» ἡ ὁποία πολλὰ ἐσκανδάλιζε τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὑπέγραψεν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Αὐγουστοί, Λέων καὶ Ἀλέξανδρος καὶ Στέφανος ῥητῶς, εἰς στερέωσιν τῆς ἀγίας ἐβδόμης συνόδου, καὶ τοῦ Φωτίου πατριάρχου, καὶ ἀναίρεσιν τῶν λεχθέντων, ἢ γραφέντων κατ' αὐτοῦ.

Ἠρᾶξις ἐβδόμη. Ἀνεγνώσθη πάλιν ὁ Ὄρος τῆς πίστεως, καθὼς ἦν προχθὲς κοινῇ γνώμῃ βεβαιωθείς, ἐκφωνούντων πάντων «οὕτω κρατοῦμεν, καὶ οὕτω πιστεύομεν.» Ἐδημηγόρησεν εἰς ἔπαινον τοῦ πατριάρχου Φωτίου ὁ Καισαρείας Προκόπιος, καὶ μετὰ τὸν λόγον οἱ Λεγάτοι τοῦ Πάπα εἶπαν «εἵτις δὲν νομίζει γνήσιον πατριάρχην τὸν ἀγιώτατον Φώτιον, καὶ δὲν κοινωνεῖ μετ' αὐτοῦ, εἴη ἡ μερίς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα.» καὶ ἀπεκρίθησαν συμφώνως ὅλη ἡ σύνοδος «εἵτις αὐτὸν Θεοῦ Ἀρχιερέα οὐ νομίζει, μὴ ἴδοι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.» καὶ γενομένης τῆς συνήθους φήμης, ἐλύθη ἡ σύνοδος, κατὰ τῆς ὁποίας πολλὰ καὶ λέγουσι καὶ γράφουσιν οἱ Δυτικοί, μάλιστα Καῖσαρ ὁ Βαρώνιος, Σεβερίνος Βίνιος, καὶ Λέων ὁ Ἀλλάτιος, ὅστις ἐσύνθεσεν ἓνα ἐξεχωριστὸν βιβλίον, οὗ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιγραφῆς «Σύνοδος Φωτινιανῆ» τυπωθὲν ἐν Ῥώμῃ, ἔτει Χριστοῦ 1662· καὶ θέλει νὰ ἀποδείξῃ ποτὲ μὲν, πῶς τὰ πρακτικὰ ἐνοθεύθησαν, ποτὲ δὲ, πῶς καὶ αὐτὴ ἡ σύνοδος νὰ μὴν ἐστάθῃ παντελῶς· εἰς τόσον τὸν ἤφερε τὸ πάθος! ἀγκαλὰ καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὄχι μόνον Ἀνατολικοῖς, ἀλλὰ καὶ Δυτικοῖς αὐτοῖς, ὁ Πάπας Ἰωάννης μαρτυρεῖ φανερὰ πῶς ἔγεινε τοιαύτη σύνοδος εἰς τὴν σ'. ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν τὸν Φώτιον, καὶ σιὰ:

πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, ἰνδικτιῶνος ιγ'. Αὐγούστου ιγ'. ἔτει Χριστοῦ 880. Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

36. Ὡσάν ὁ Πάπας Ἰωάννης ἔμαθε τὰ γενόμενα ἐπὶ τῆς συνόδου ταύτης, καὶ εἶδε πῶς δὲν ἐπέτυχεν οὐδενὸς τῶν ποθουμένων, ἐξόχως τῆς ἐπαρχίας τῶν Βουλγάρων, περὶ τῆς ὁποίας δύο φοραῖς ἔγραψε, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Βουλγαρίας Μιχαήλ, πρῶτον μὲν ἐκατέκρινεν αὐτὴν τὴν σύνοδον καὶ τὸν πατριάρχην Φώτιον, ἔπειψε δὲ Λεγάτον ἐκείνον τὸν Μαρίνον, ὅστις ἀπεσταλμένος παρ' Ἀδριανοῦ παρῆν εἰς τὴν κατὰ Φωτίου σύνοδον, ὅπως ἀλλάξῃ τὴν γνώμην τῶν Ἀνατολικῶν. Ἄλλ' ὁ Μαρίνος φθάνωντας εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ πάσχωντας μὲν κάθε τρόπον νὰ κάμῃ τὸ θέλημα καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἰωάννου δὲν ἐκέρδησεν ἄλλο παρὰ καταφρόνησιν, καὶ ἀφ' οὗ ἐστάθη τριάκοντα ἡμέρας εἰς φυλακὴν κλεισμένος, ἐγύρισε ἀπρακτος· γενόμενος ὕστερον διάδοχος τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, καὶ ἐνθυμούμενος τὰς ὕβρεις ὁποῦ ἔλαβεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀναθεμάτισε καὶ αὐτὸς τὸν Φώτιον καὶ τὴν σύνοδον αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸ ἔκαμε καὶ τοῦ Μαρίνου ὁ διάδοχος Ἀδριανὸς τρίτος, καὶ μετὰ τοῦτον Στέφανος ἕκτος, εἰς τόσον, ὅτι ἀπὸ τὰ συγχνά τους τὰ βέλη τῶν πολλῶν ἀναθεματισμῶν ὁποῦ ἐρρίπτον ἀπὸ τῆν Ῥώμην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡσάν ὁποῦ ἀναπτον περισσότερον τὴν φωτίαν τῆς μάχης ἀναμέσον τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, τόσον δυνατὰ ἐπαρωξύνθη ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, ὁποῦ γράφωντας εἰς Ῥώμην μὲν τρόπον πολλὰ δξὺν εἰς ἀναίρεσιν τῆς θρυλλουμένης Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ἔδειξε πόσον θερμὸν ζῆλον εἶχεν εἰς διαφέντευσιν τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ μὲν Φώτιος μετ' ὀλίγον χρόνον ἐστερήθη τοιοῦτου θερμοῦ προστάτου καὶ ἀντιλήπτορος, ἐπειδὴ καὶ ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἐφθασεν εἰς τὰς ὑστέρας ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἔμεινε εἰς τὸ μῖσος τῶν παλαιῶν του ἐχθρῶν, οἵτινες βάνοντές τον εἰς ὑποψίαν ἐπιβουλῆς πηρὰ τῷ νέῳ βασιλεῖ Λέοντι

διὰ τὴν αἰτίαν τοῦ Σανταβαρηνοῦ Θεοδώρου, ἐπισκόπου Εὐχαίτων, ἐξωρίσθη εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Ἀρμονιακῶν, ὅπου βαρεμένος ἀπὸ τὸ φορτίον καὶ τῶν χρόνων καὶ τῶν θλίψεων, ἀπέρασεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, πατριαρχεύσας τὴν πρώτην φοράν ἔτη θ'. καὶ τὴν δευτέραν ἡ, ἔτει Χριστοῦ 886, τῷ πρώτῳ χρόνῳ τῆς βασιλείας Λέοντος.

37. Ὡσάν ἦτον πολυάριθμον τὸ μέρος ἐκείνων τῶν ἐπισκόπων ὅπου ἐκρατοῦσαν μὲ τὸν Φωτίον, καὶ ὅπου βαρέως ὑπέφερον τὴν ἄδικον ἐκείνου ἐξορίαν, διὰ παρακινήσεως τοῦ ἐτέρου μέρους, μάλιστα τοῦ Νεοκαισαρείας Στυλιανοῦ, ἐγράφησαν γράμματα πρὸς τὸν Ῥώμης, ὅπως συντρέξῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Φωτίου, καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου πατριάρχου Στεφάνου, δηλαδὴ ἀδελφοῦ Λέοντος τοῦ βασιλέως. Ἄλλ' ὁ Ῥώμης ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τῶν πρὸ αὐτοῦ ὅπου ἤθελον νὰ ᾖναι κριταὶ τῶν ὑποθέσεων, ὅπου ἐσυνέβαινον εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίαν, ἐζήτηι νὰ πεμφθῶσι πρέσβεις πρὸς αὐτὸν καὶ τῶν δύο μερῶν, διὰ νὰ κάμῃ εἰς τὴν Ῥώμην τὴν ἐξέτασιν καὶ τὴν κρίσιν· ἀλλ' εἰς τοῦτο ὑπερίσχυσε τὸ μέρος τοῦ Φωτίου, καὶ δὲν ἔστερξαν οἱ Ἀνατολικοὶ φυλάττοντες τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ἦτον ἀπερασμένοι τρεῖς χρόνοι καὶ ἐτελεύτησεν ὁ πατριάρχης Στέφανος, ἀφίνωντας διάδοχον Ἀντώνιον τὸν λεγόμενον Καυλέαν· ἠκολούθησε χρόνον ἰκανὸν μετὰ τὴν δευτέραν ἐξορίαν καὶ θάνατον τοῦ Φωτίου τὸ σκάνδαλον· καὶ πάλιν Φόρμωσος ὁ Πάπας, διάδοχος Στεφάνου, ἐπεμφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν Λεγάτους, ὅμως ποτὲ δὲν ἔστερξαν οἱ Ἀνατολικοὶ, οὔτε νὰ δώσωσι τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βουλγαρίας, οὔτε νὰ ὑποφέρωσι τὴν ἐξουσίαν ἐκείνην ὅπου ἤθελεν ὁ Πάπας Ῥώμης νὰ ἔχῃ ἐπάνω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ τέτοιας λογῆς τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος μένωντας στερεὸν εἰς τὴν γνώμην του, ἐλύθη τέλος πάντων ἐκεῖνος ὁ τῆς ἀμοιβαίας συγκοινωνίας καὶ ἀδελφικῆς ἀγάπης δεσμός, ὅπου

ἐκράτει εἰς τόσους χρόνους προτῆτερα ἠνωμένην τὴν Δυτικὴν μὲ τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν.

38. Τοῦτο ὄλον τὸ μέγα κακὸν ἐπροξένησεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ πάθος, θελώντας τὸ ἓνα μέρος νὰ καταπλακώσῃ τὸ ἄλλο· ἐκράξαν εἰς συνδρομὴν τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν, ὅπου λαβοῦσα ἐκ τούτου τὴν ἀφορμὴν ἐπάσχισε νὰ ἀπλώσῃ ἐπάνω εἰς τὴν Ἀνατολικὴν τὴν ἐξουσίαν ἐκείνην ὅπου ὀρυλλεῖ ἕως τὴν σήμερον. Τὸ κακὸν γυξήθη μὲ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Βουλγάρων, καὶ καθὼς ὅταν ἀνάψῃ τὸ σκάνδαλον τῶν δύο μερῶν, τὸ ἓνα ἐλέγγει τοῦ ἄλλου κάθε μικρὸν ἐλάττωμα, ἔτσι ἠκολούθησε καὶ ἡ περίδογματων λογομαχία, ἣτις ἔκαμε τὸ μέγα σχίσμα ἀναμέστον Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν, ξεμακρύνοντας ὁλότελα τὴν μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐκκλησίαν.

39. Πολλαῖς φοραῖς ἐν διαφόροις καιροῖς ἐπροβάλλθη τῶν δύο κεχωρισμένων ἐκκλησιῶν ἡ ἔνωσις· ἀλλὰ καθὼς ἐκεῖνοι ὅπου τὰ ἐπρόβαλλον δὲν ἐκινούντο ἀπὸ θεῖον ζῆλον διὰ τὴν εἰρήνην τῶν χριστιανῶν, ἀλλ' ἐξ ἰδίας βουλῆς διὰ μερικὰ τέλη ἀπλῶς κοσμικὰ, ἔτσι ποτὲ δὲν ἠκολούθησεν ἡ ποθουμένη ἔκβασις, καὶ κάθε συνέλευσις ἢ σύνοδος ὅπου ἔγαινε περὶ τούτου, δὲν ἔλαβε κανένα τέλος καλὸν, μάλιστα καὶ περισσότερον κακὸν ἐπροξένησε, κακῶς θέλομεν τὸ ἰδῆ.

40. Μετὰ τὸν θάνατον Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως ὅπου εἶχεν ἀνακαινίσῃ τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων ἐν Νικαίᾳ πόλει τῆς Βιθυνίας, μετὰ τὴν παρὰ Λατίνων γενομένην ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐβασίλευσεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ καὶ γαμβρὸς, Ἰωάννης Δούκας Βατάλης, ὅτις ἀυξάνωντας τὰς νίκας ὅπου εἶχε κάμῃ ὁ πενθερός του ἐν Ἀσίᾳ, ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἑλλησπόντῳ, ἐτρόπωσεν ὅλους τοὺς ἐχθροὺς ὅπου ἀντεστέκοντο, καὶ ἀνέλαβε σχεδὸν ὅλους τοὺς τόπους τῆς βασιλείας, εἰς τρόπον ὅπου δὲν ἔμεινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Λατίνων, παρὰ μόνῃ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ὁ βασιλεὺς τῶν Λατίνων Βαλδουίνος ὁ νέος, καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ζητῶν βοήθειαν παρὰ τοῦ Πάπα

καὶ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν βασιλέων, διὸ καὶ ἔγεινεν ἡ ἐν Λουγδούνῳ σύνοδος. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐπροβάλλθη τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡ ἔνωσις τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Ταύτην ἐπεθύμει ὁ βασιλεὺς διὰ νὰ κερδήσῃ τὴν φιλίαν τοῦ Πάπα, ὡς ἀναγκαιότατον μέσον διὰ νὰ καταπραύνη καὶ τοὺς λοιποὺς μεγιστάνους Λατίνους, πρίγκιπας καὶ βασιλεῖς, τοὺς ὁποίους ἐπαρώξυνεν ἐναντίον του ὁ φθόνος τῶν κατορθωμάτων του καὶ ἡ παρακίνησις τοῦ Βαλδουίνου· τὴν ἐπεθύμει καὶ ὁ Πάπας, ὅστις ἦν Γρηγόριος ἑννατος, πρῶτον μὲν διὰ τὸ παλαιὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ δεύτερον, ἐπειδὴ καὶ ἦτον τότε πολλὰ πικρὸν τὸ μῖσος τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Λατίνων διὰ τὴν ἀλῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠθέλε μὲ τὴν εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ τὰ δύο μέρη, μάλιστα ὅπου καλὰ ἐγνώριζε, πῶς χωρὶς τῆς φιλίας τῶν Ῥωμαίων πολλὰ δύσκολον ἦτον νὰ ἀναλάβωσιν οἱ Λατῖνοι τοὺς τόπους ὅπου ἔχασαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην, τοὺς ὁποίους ἐκρατοῦσεν οἱ Σαρακηνοί.

41. Καὶ λοιπὸν δύο φοραῖς ἔγεινεν ἡ περὶ ἐνώσεως πραγματεία· μίαν εἰς Νυμφαίαν πόλιν τὴν Βιθυνίας ὅπου εἰς μίαν μικρὰν σύνοδον παρόντος τοῦ βασιλέως, πᾶσαι αἱ διαφοραὶ συνηρέθησαν εἰς δύο μόνον, ἤτοι περὶ τῆς Ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ περὶ Ἀζύμων· περὶ ὧν καὶ διὰ φωνῆς ζώσης καὶ διὰ γραμμάτων ἔγεινε διάλεξις· συνηγόρουσιν ἐκ μέρους τῶν Λατίνων δύο πατέρες Δομινικάνοι, καὶ δύο Φραγκισκάνοι διδάσκαλοι θεολόγοι, ἐκ δὲ τῶν Ἀνατολικῶν, ὅ,τε πατριάρχης Γερμανὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εὐρεθέντες ἀρχιερεῖς. Ἀλλὰ καθὼς ἡ διάλεξις ἐπροχώρει μόνον εἰς λογομαχίαν, ὁ βασιλεὺς ἔκρινεν (ὡς πολιτικὸς, ὄχι ὡς θεολόγος) νὰ συμβάσῃ καὶ τὰ δύο μέρη τέτοιαις λογῆς, ὅτι οἱ Λατῖνοι τὰ μὲν Ἄζυμα νὰ κρατῶσι, τὴν δὲ προσθήκην «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» ὡς πέτραν σκανδάλου νὰ ἐκβάλωσι, καὶ τοῦτο ἐπρόβαλεν ὡς κρᾶσιν καὶ μέσον ὄρον εἰρήνης, διὰτι ἀπὸ τὰς δύο διαφορὰς, ἡ μὲν ἐλύετο κατὰ γνώμην τῶν Ἀνατολικῶν. Ἀλλ' οἱ Λατῖνοι ἐκείνοι πατέρες λέγοντες πῶς δὲν θέ-

λουν νὰ ἀφήσουν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας ἰῶτα ἐν, μάλιστα ζητοῦντες περιπλέαν ὅτι καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ τὰ αὐτὰ νὰ δοξάζωσι, καὶ νὰ καύσωσιν ὅσα βιβλία ἐγράφησαν κατὰ Λατίνων, παρῶξυναν εἰς μεγάλην ὀργὴν τὸν βασιλέα, τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς τρόπον ὅτι ἤκουσαν πολλὰς ὕβρεις. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης Γερμανὸς μὲ τὸν κάλαμον, ὁ δὲ βασιλεὺς μὲ τὸ σπαθί, ἐπολέμησαν τέτοιας λογῆς τοὺς Λατίνους μὲ τὴν συμβοήθειαν τῶν Βουλγάρων, ὅπου τοὺς ἤφερον εἰς τὰς ἐσχατίας, καὶ τότε περισσότερον ὁ Βαλδουίνος ἐπαρακί- νει τὴν συμμαχίαν κατὰ τὴν ὁρμὴν τῶν Ῥωμαίων.

42. Τότε ἐστάθη ἡ δευτέρα φορὰ ὅπου πάλιν ἐπρα- θάλη ἡ ἔνωσις. Πάπας ἦτον Ἰννοκέντιος τέταρτος, καὶ διὰ συνεργείας τοῦ πατρὸς Λαυρεντίου Φραγκισκάνου Λεγάτου εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ τοῦ πατρὸς Ἰωάννου Δεσπάρμα Γενεράλου τῶν Φραγκισκάνων, ἅμα τε καὶ Μα- ρίας θυγατρὸς τοῦ ποτὲ Θεοδώρου Λασκάρεως βασιλέως, ἣτις ἦν γυνὴ Βέλα τετάρτου, Ῥηγὸς τῆς Οὐγγαρίας, μετὰ καιρὸν ἱκανὸν ὅπου ἐμεσολάβησαν εἰς τὴν πραγμα- τείαν ταύτην, ἐπέμφθησαν παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ῥώμην ὁμοῦ μὲ τὸν Σάρδεων Ἀνδρόνικον, καὶ Κυζίκου Γεώργιον, οἵτινες ἐκμέρους τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐδίδον τῷ Πάπᾳ τῆς Ῥώμης ὅ,τι ἐδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ διὰ τὸ πρωτεῖόν του, ὅλα ὅμως σύμφωνα τῇ θείᾳ γραφῇ καὶ ἔσω τῶν συνοδικῶν ὄρων. Ἐζητοῦσαν δὲ καὶ τρία τι- νὰ, πρῶτον, τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς καθέδραν τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας· δεύτερον, ὅτι ὁ μὲν πατριάρχης ὁ Ἀνατολικὸς νὰ κάθηται ἐκεῖ ὡς γνήσιος ἀρχιερεὺς τοῦ Ὁρόνου μετὰ πάντων τῶν προνομίων αὐτοῦ, ἀναχωροῦν- τος τοῦ πατριάρχου Λατίνων· καὶ τρίτον, νὰ μὴ δοθῇ τῷ Βαλδουίνῳ καμμία βοήθεια· εἰς τὰ ὅποια ἀπεκρίθη ὁ Πάπας μὲ λόγια ἀόριστα. Πῶς δηλαδὴ εἰς μίαν σύνοδον οἰκουμενικὴν θέλει ἀναθεωρηθῆ ἡ ὑπόθεσις τῶν δύο βασι- λέων Βατάκη καὶ Βαλδουίνου, καὶ θέλει διορισθῆ τίνος ἄρᾳ γε δικαιότερον τυχαίνει ἡ Κωνσταντινούπολις· καθὼς ὅταν ἤθελεν ἔλθῃ αὐτὴ ἡ Βασιλεύουσα πόλις εἰς τὴν ἐξου-

εἶαν τῶν Ῥωμαίων, ἤμποροῦσαν καὶ οἱ δύο πατριάρχαι νὰ καθήσωσιν, ὅ, τε Ῥωμαῖος καὶ Λατίνος, ὡσάν ὁποῦ καὶ οἱ δύο ἔχουσι ποιμνιον ἴδιον. Ταῦτα ἔλεγε, καὶ ὑπέσχετο ἄλλα φιλικὰ πρὸς τοὺς πρέσβεις καὶ ἄρχιερεῖς, τοὺς ὁποίους ἐπεμφεν ὀπίσω μετὰ δώρων. Ἄλλ' ὁ μὲν Πάπας ἀπέθανεν εἰς τὸ τέλος τοῦ χρόνου τούτου, ἀπέθανεν ὁμοίως σχεδὸν τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ὁ βασιλεὺς Βατάκης καὶ οὕτως ἔμειναν τὰ πράγματα ἀτελείωτα.

43. Ἴδου καὶ ἄλλη πραγματεία περὶ ἐνώσεως καὶ εἰρήνης τῶν ἐκκλησιῶν· ἀποθανόντος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Δούκα Βατάκη, ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος ὁ Λάσκαρης, ὁ δεύτερος, ὅσιν ἐκράτησε τέσσαρας μόνους χρόνους τὴν βασιλείαν, καὶ ἀποθανὼν τὴν ἀφήκε τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, ὁποῦ ἦτον ἀκόμη παιδίον ἐξ ἐτῶν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν Γεωργίου τοῦ Μουζάλωνος πρωτοβεστιαρίου, καὶ Ἀρσενίου πατριάρχου· ἀλλὰ τὸν μὲν Γεώργιον ἐφόνευσαν οἱ ἄρχοντες ὁποῦ δὲν εὐχαριστοῦντο εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁποῦ ἔκαμνεν. Ἄλλ' ὁ καλὸς πατριάρχης παρέδωκε τὸν βασιλέα εἰς τὴν ἐπιτροπὴν Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου· οὗτος ὁποῦ καὶ διὰ τὰ γένος, καὶ διὰ τὴν φύσιν, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν, ἦτον ἀληθινὰ ἀξίος τῆς βασιλείας, μάλιστα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὁποῦ τῶν Ῥωμαίων ἡ βασιλεία ἐχρειάζετο τινος ἀξίου ὑποκειμένου, διὰ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν προτέραν μεγαλειότητα, ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς, καὶ μετὰ ἓνα χρόνον ἀνέλαβε καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Λατίνων, διὰ συνεργείας Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου Καίσαρος.

44. Καὶ λοιπὸν ὁ Μιχαὴλ διὰ νὰ στερεώσῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς ἀπογόνους του εἰς ἐκεῖνον τὸν βασιλικὸν θρόνον, ὁποῦ χωρὶς ἀμφιβολίαν ἐπῆρεν ἐπιβατικῶς, ἐπιχειρίσθη ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀνθρώπινα μέσα ὁποῦ ἐρμηνεύει ἡ πολιτικὴ φρόνησις. Τὸν νέον βασιλέα ἐξώρισεν εἰς Μαγνησίαν ἐσφαλισμένον εἰς φυλακὴν, τὸν ὁποῖον τέλος πάντων ἐτύφλωσεν· ἐξώρισε καὶ τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον, ὅστις τὸν εἶχεν ἀφορέσῃ διὰ τὴν μεγάλην ταύτην παρανομίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν συγχω-

ρήση ποτέ, και ἔκαμεν ἄλλον, δηλαδή τὸν ἡγούμενον και πνευματικόν του Ἰωσήφ, παρ' οὗ ἔλαβε και τὴν συγχώρησιν· περιπλέον τὰς τρεῖς ἀδελφὰς τοῦ πτωχοῦ Ἰωάννου δὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς ἀνδρας τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας, φοβούμενος μήπως οἱ ἀνδρες ἢ τὰ παιδιά αὐτῶν ζητήσωσι τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν, ἀλλὰ τὰς ὑπάνδρευσε μὲ ξένους ἄρχοντας, πλουσίους ἀληθινὰ και εὐγενεῖς, διὰ νὰ τὰς πάρωσιν ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς βασιλείας· ὅθεν ἔδωκε τὴν πρώτην Μαθαίῳ Βαλαϊνκούρτῳ, ἄρχοντι ἀπὸ τὰς Γαλλίας, τὴν δευτέραν, ἄλλῳ ἄρχοντι Βουλγάρῳ, και τὴν ἄλλην, τὴν τρίτην, Γουλιέλμῳ κόμητι Δὲ Βιντιμίμια. Ἐνα πράγμα ἐμπόδιζε τὴν τελείαν στερέωσιν, και ἐτάραττε τὴν εἰρήνην τοῦ βασιλέως Μιχαήλ. Κάρολος Δ' Ἀγγιοῦ, ῥήγας τῆς Νεαπόλεως και Σικελίας, ἦτον ὁ πλέον εὐτυχησμένος και ἀξιώτερος στρατηγός, φρόνιμος και ἀνδρείος νικητὴς τῶν ἐχθρῶν του, και τροπαιοῦχος περισσῶν πόλεων, κρατῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του πόλεις διαφόρους τῆς βασιλείας, και ὅλος ἔτοιμος μὲ ἓνα στρατὸν νὰ ἀπεράσῃ διὰ ξηρᾶς, και μὲ ἄπειρον στόλον διὰ θαλάσσης νὰ ὑπάγῃ νὰ πολεμήσῃ και ἄλλα κάστρη τῶν Ῥωμαίων, και νὰ ἀπεράσῃ ἕως τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Βαλδουίνος ἐξόριστος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐζήτει βοήθειαν τοῦ Καρόλου τάσσωντάς τον, ἂν τὸν μεταβάλλῃ εἰς τὴν βασιλείαν, νὰ τοῦ δώσῃ ὅλην τὴν Ἀχαίαν και Πελοπόννησον, και τὸν υἱόν του Φίλιππον ὡς ἀνδρα τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ μὲ ὑπόσχεσιν, ὅτι ἂν ὁ Βαλδουίνος και ὁ υἱός του ἠθελον ἀποθάνη χωρὶς κληρονομίαν, ὁ Κάρολος και οἱ μετ' αὐτὸν νὰ ἔχωσιν ὅλα τῆς βασιλείας τὰ δικαιώματα. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος Ἀλουίσιος, ῥήγας τῆς Γαλλίας, ἀδελφὸς τοῦ Καρόλου ὁμοῦ μὲ ἄλλους πρίγκιπας Φράγγους εἶχον ἀσπικώσει τὸν Σταυρὸν και κινήσει πολεμον μὲ πολλὴν τάξιν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, διὰ νὰ ξαναπάρωσιν ἀπὸ τὰς χεῖρας των τὴν Παλαιστίνην. Ταῦτα εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Μιχαήλ, και ἐφοβεῖτο, μήπως και οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐλθῶσι καταπάνω του και τὸν ἐξορίσωσι τῆς βασιλείας. Ὅθεν

ἔγνω ὡς πολιτικός νὰ φιλιωθῇ μὲ τὸν Πάπαν, ὅπως ὕπερον μὲ τὴν ἀντίληψιν τούτου ἐκφύγη τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, καὶ φιλιωθῇ ὁμοίως μὲ τοὺς λοιποὺς Λατίνους ἐξαγοραζόμενος τὸν καιρὸν· πραγματεύεται λοιπὸν μὲ ὄλον τὸ πνεῦμα καὶ δύναμιν τὴν ἑνωσιν τῆς ἐκκλησίας.

45. Οὐρβανὸς τέταρτος, Πάπας Ῥώμης, διὰ παρακαλέσεως τοῦ Βαλδουίνου ἐπαρακίνει θερμῶς ὅλους τοὺς πρίγκιπας τῆς Εὐρώπης κατὰ τοῦ Μιχαήλ· ὅθεν μὲ τοῦτον ἄρχισεν ὁ βασιλεὺς τὴν πραγματείαν μὲ τὸ μέσον τινῶν φρατόρων Φραγκισκάνων καὶ τῶν ἰδίων πρέσβειων, τοὺς ὁποίους ἐπέμφε κατὰ καιρὸν, ἀναβάλλων τὰ πράγματα, καὶ κερδαίνων τοὺς καρδιναλίδεις, καὶ ἐκείνους ὅπου ἴσχυον παρὰ τῷ Πάπα μὲ πολὺτιμα δῶρα. Καθὼς γύξανον καθ' ἑκάστην αἱ πράξεις καὶ αἱ νίκαι τοῦ Καρόλου (ὅστις μάλιστα ἤνωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις μὲ ἐκείνας τοῦ ἀδελφοῦ του τοῦ Ἀλουϊσίου), ἔτι γύξανε καὶ ὁ φόβος τοῦ Μιχαήλ· ὅθεν καὶ πρὸς τὸν Ἀλουϊσίον ἐπέμφε διπλὴν πρεσβείαν παρακαλῶν, μάλιστα ἐξορκίζων αὐτὸν νὰ μεσιτεύσῃ διὰ τὴν ἑνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν· καὶ θερμότερον ἐπραγματεύετο μὲ τὸν διάδοχον τοῦ Οὐρβανοῦ, Κλήμεντα τέταρτον, ὁ ὁποῖος στοχαζόμενος τὸν φόβον τοῦ βασιλέως, καὶ γνωρίζωντάς τον στενοχωρημένον, καθὼς ἦτον ἀληθινὰ βέβαιος πῶς εἶχε τὸν κάμη νὰ δεχθῇ κάθε συνθήκην, τοῦ ἐμήνυσεν, ὅτι διὰ τὴν ἑνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, δὲν εἶναι χρεῖα οὔτε διαλέξεων, οὔτε συνόδων, διατὶ τὰ δόγματα τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας ἦτον πολλὰ καλὰ διωρισμένα συνοδικῶς· ἀλλ' ἐὰν θέλῃ τινὰς ἀληθινὰ νὰ ἐνωθῇ, πρέπει νὰ δεχθῇ καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ὅλοι οἱ Ἀνατολικοὶ ἀρχιερεῖς, καὶ ὅλοι οἱ ὑποκείμενοι τῆς βασιλείας του, τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ὅπου τοῦ ἐπέμπε, περιέχουσαν ὅλην τὴν Λατινικὴν διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς μὲν πρῶτον νὰ ὑπογράψῃ, καὶ νὰ ἀναγκάσῃ καὶ τοὺς λοιποὺς νὰ ὑπογράψωσιν, ἔπειτα νὰ στείλῃ εἰς τὴν Ῥώμην τὰς ὑπογραφὰς διὰ νὰ εὐρίσκωνται εἰς αἰώνιον ἐνθύμησιν.

46. Ἀλλ' ἔως ἐδῶ ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ ἐπραγματεύετο

μέ λόγους μόνον καὶ ὑποσχέσεις κατὰ τὸ φανερὸν, ἀλλὰ κρυφὰ ἐπασχεν ὅσον ἐδύνετο νὰ ἀσπικήσῃ ἐχθρούς κατὰ τοῦ Καρόλου, μάλιστα τοὺς Ἑνετούς. Μὰ καθὼς δὲν εἶχε νὰ κάμῃ πλέον, ἢ μὲ τὸν Οὐρβανόν, ἢ μὲ τὸν Κλήμεντα, ὅστις ἐτελεύτησεν, ἐστανεύθη νὰ πραγματευέται καὶ μὲ τὸ ἔργον, διατὶ εἶχε νὰ κάμῃ μὲ ἓνα Πάπαν, ἀνδρα ὑψηλοῦ πνεύματος, καὶ ἄλλο τόσον πολιτικοῦ, ὅσον ἦτον καὶ αὐτὸς ὁ Μιχαήλ. Αὐτὸς ἦτον Γρηγόριος δέκατος διάδοχος τοῦ Κλήμεντος εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, ὅστις καταλαμβάνοντας τὴν βουλήν τοῦ βασιλέως, ἠθέλησε μὲ κάθε τρόπον νὰ τὸν στανέψῃ εἰς τὴν ἔνωσιν· καὶ πρῶτον μὲν ἐμπόδισε τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑνετῶν, ὅπου ἐπεθύμει κατὰ τοῦ Καρόλου ὁ Μιχαήλ. Ἐγραψε πρὸς ὅλους τοὺς ῥηγάδες καὶ πρίγκιπας τῆς Εὐρώπης, νὰ ἦναι ἔτοιμοι μὲ τὰ ἄρματα· τοὺς ἐκάλεσε μαζῇ μὲ ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς εἰς σύνοδον, ὅπου ἐκρότησε διὰ τὸν ἐρχόμενον χρόνον ἐν Λουγδούνῳ· ἐμήνυσε δὲ μὲ Λεγάτους καὶ μὲ γράμματα πολλὰ δραστικά πρὸς τὸν Μιχαήλ, ὅτι πρέπει ἐξ ἀποφάσεως, ἢ προσωπικῶς ἢ δι' ἐπιτρόπων νὰ φανῇ εἰς τὴν σύνοδον, ὅπου χωρὶς καμμίας διαλέξεως νὰ κάμῃ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἐκείνην, ὅπου τοῦ ἔστειλαν οἱ πρὸ αὐτοῦ, καὶ τέτοιας λογῆς νὰ ἔχη τὴν φιλίαν τῶν Λατίνων.

47. Ἦτον λοιπὸν στενοχωρημένος ὁ Μιχαήλ νὰ βάλῃ εἰς ἔργον ἐκεῖνο ὅπου ἐνόμιζε μόνον μέσον, διὰ νὰ φύγῃ τὴν ὀργὴν τῶν ἐχθρῶν του, καὶ διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν βασιλείαν του, δηλαδὴ νὰ ὑποτάξῃ ἀήλιως τὴν Ἀνατολικὴν τῇ Δυτικῇ ἐκκλησίᾳ! Ἄλλ' ἐτοῦτο δὲν εἶναι μόνον καὶ πρῶτον παράδειγμα ἑνὸς βασιλέως, ὅπου προτιμᾷ τὰ πολιτικά τῶν ἐκκλησιαστικῶν· καὶ προτῆτερα, καὶ ὑστερώτερα, καὶ τώρα εἰς τοὺς ἐδικούς μας καιροὺς βλέπομεν, πῶς τὸ εὐαγγέλιον δουλεύει τῷ κόσμῳ, πῶς ἢ περὶ πίστεως ὑπόθεσις εἶναι περικάλυμμα τῆς πολιτικῆς· ἢ ἐπιθυμία τῆς κοσμικῆς βασιλείας εἰς μίαν ὑπερήφανον ψυχὴν, ὅπου θέλει νὰ βασιλεύῃ, καταπατεῖ ὅλα τὰ ἱερά καὶ ἅγια, ἀρνεῖται τὴν φύσιν, σκληρύνεται κατὰ

τῶν συγγενῶν, καὶ παραβλέπει τοὺς φίλους. Ταῦτα πάντα ἔκαμεν ὁ Μιχαὴλ, καὶ δὲν εἶναι νὰ θαυμάσῃ τινὰς, ἀνὲν ἓνα τοιοῦτον πνεῦμα, ἀφ' οὗ ἀπὸ ἐπίτροπος τοῦ πτωχοῦ Ἰωάννου ἔγεινε τύραννος, ἀφ' οὗ ἐπαρέβη φρικωδεστάτους ὄρκους, καὶ ἀφ' οὗ ἔκαμε τὴν πλέον παράνομον πράξιν διὰ νὰ πάρῃ τὴν βασιλείαν, καταπατήσας τοὺς νόμους, καὶ θείους καὶ ἀνθρώπινους, καὶ παραδίδωντας τὴν ἰδίαν ψυχὴν, ἐπρόδωκεν ὑσερον καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Τί νὰ εἶπε, καὶ τί νὰ ἔκαμε διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Πάπαν Γρηγόριον, ἐγὼ δὲν ἔχω κατὰ νοῦν νὰ τὰ περιγράψω ὅλα· ὅποιος θέλει ἄς ἀναγνώσῃ τοὺς ἱστορικοὺς ὅπου τὰ περιγράφουσι καταλεπτῶς· ὅπου θέλει εὖρει, πῶς στεκόμενος στερεὸς εἰς τὸ ἐπιχείρημα, ἔβαλεν εἰς ἔργον ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα ὅπου ἐγνώριζεν ἀναγκαῖα διὰ νὰ σύρῃ ὅλον τὸ ὑπῆκρον εἰς τὴν γνώμην του· πρῶτον παρακινήσεις γλυκείας, ὑπόσχέσεις, δῶρα, τιμὰς· ἔπειτα ὕβρεις, φοβηρισμοὺς, τιμωρίας, ἐξορίες, θανάτους· ἀλλὰ τί δὲν κάμνει ὅταν ἐξ ἀποφάσεως ζητῇ ὑπακοὴν ἑνασ βασιλεῦς;

48. Τὸν πατριάρχην Ἰωσήφ, τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα, τὸν εὐλαβῆ δεῦλον τοῦ Θεοῦ, τὸν πνευματικόν του, ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχε λάβῃ τὴν συγχώρησιν τῆς μεγάλης παρανομίας του, τὸν ὅποιον ἠγάπα καὶ εὐλαβεῖτο περισσά, ἔκατέβασεν ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ ἐστάλισεν εἰς ἓνα μοναστήριον. Ἰωάννην τὸν Βέκκον, τὸν περιβόητον ἐκεῖνον χαρτοφύλακα τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας (ὅπου εἶχε μεγάλην φήμην καὶ ὑποληψὶν πολυμαθείας, καὶ διὰ τοῦτο καὶ μεγάλην παρρησίαν εἰς τὸ πατριαρχεῖον, εἰς τὰ βασίλεια, συνέτος ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα, καὶ λόγου καὶ παιδείας τρόφιμος, τοσοῦτοις δὲ καὶ παρὰ τῆς φύσεως συγκεκροτημένος χάρισμασιν, ὅσοις τῶν τότε ἀνθρώπων οὐδεὶς) ἐπάσχισε πρῶτον μὲν αὐτὸς, ἔπειτα διὰ Κωνσταντίνου Μελιτηνιώτου, Γεωργίου Μετοχίτου, καὶ Γεωργίου Κυπρίου, οἵτινες εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀφιερώθησαν τῇ βουλῇ καὶ τῇ ὀρέξει τοῦ βασιλέως, νὰ σύρῃ εἰς τὴν γνώμην του· μὰ ὡσάν αὐτὸς ἐφαίνετο ἐναντίος, καὶ παρρησία ἤγλεγε τοὺς Λατίνους ὡς αἰρετικούς· πρῶτον μὲν

διὰ Ἰωάννου τινὸς Χούμνου ἔβαλε καὶ τὸν ἐγκάλεσαν ὡς ἐπίβουλον τῆς βασιλείας ἐπὶ συνόδου, ὅπου ἔβαλε συμμὰ εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς καὶ κριτὰς πολιτικούς ἀνθρώπους ἐδικούς του, πρῶτον, Γεώργιον τὸν Ἀχροπολίτην, μέγαν λογοθέτην· ἔπειτα τὸν ἐσφάλισεν εἰς φυλακὴν, ὅπου ὁ καλὸς Βέκκος συλλογισθεὶς καλλίτερα τὰ ἴδια, καὶ βλέπωντας πόσον ἦτον ἐπικίνδυνον νὰ ἀντισέκη ἐνὸς βασιλέως, καὶ μάλιστα τοῦ Μιχαήλ, ὅπου ἤθελεν εἰς πάντα τρόπον ὑπακοῆν, ἠλλαξε γνώμην, καὶ ἔγεινεν ἀρχηγὸς τῶν Λατινοφρόνων, καὶ λόγῳ καὶ πράγματι πάντα ἦν αὐτὸς τῷ βασιλεῖ, καὶ γλῶττα, καὶ χεῖρ, καὶ κάλαμος γραμματέως ὄξυγράφου, καὶ λέγων, καὶ γράφων, καὶ δογματίζων. Ἡ συμφορὰ τοῦ πτωχοῦ Μιχαήλ Ὀλοβόλου, ῥήτορος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, εἶναι ἀξιο-Ορρήγητος· διατὶ ἐλάλει, καὶ κατ' ἰδίαν καὶ φανερά τὴν ἀλήθειαν, ἐπρόσταξεν ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν ἐκοφαν τὰ χεῖλη καὶ τὰς ῥίνας, τὸν ἐξώρισεν εἰς ἓνα μοναστήριον τῆς Βιθυνίας, τὸν ἤφερον ἔπειτα εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ δημοσίᾳ ἔβαλε καὶ τὸν ἐδειραν, προστάξας νὰ τύπτουν τὸ πρόσωπόν του μὲ ἔντερα ζώου ἔγκαιρα ἐσφαγμένου διὰ περισσοτέραν του ἐντροπὴν, τὸ ὅποιον ἔβαλε μέγαν τρόμον εἰς ὅλον τὸ πλῆθος, ὥστε ὅπου τινὰς δὲν ἐτόλμα νὰ ἀντιστέκεται. Δὲν ἔκαμεν ὀλιγώτερον μὲ τοὺς ἰζίους συγγενεῖς, τῶν ὁποίων ἄλλους ἐτύφλωσε, δείχνωντας εἰς τὰ δμμάτια τῶν Λεγάτων τοῦ Παπᾶ, εἰς μείζονα πίσιν, πῶς παιδεύει τοὺς σχισματικούς, καὶ πῶς θέλει ὀλοφύχως τὴν ἔνωσιν τῆς ἐκκλησίας. Δὲν ἦτον μεγαλήτερη ἀγάπη ἀνάμεσον εἰς ἀδελφοὺς, ὡσάν ἐκείνη ὅπου ἦτον ἀνάμεσον αὐτοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς Εὐλογίας, ὅπου τὸν ἀνέθρεψε μικρὸν, ὅπου καὶ πρὸ τῆς βασιλείας καὶ μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ ἐδειξεν εἰς ὅλα πόσον θερμότατον· ἀλλὰ διατὶ καὶ αὐτὴ ἔστεκε στερεὰ μὲ τὸ μέρος τῶν ὀρθοδόξων, ἠλλαξε τὴν τοσαύτην ἀγάπην ὁ Μιχαήλ εἰς πικρότατον μῖσος. Τίς ἐδύνατο πλέον νὰ ἀντιστέκεται εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως; ὅλοι ἔπεσαν καὶ ἐδόθησαν νικημένοι.

49. Γρηγόριος δέκατος Πάπας, σύνοδον ἐν Λουγδούνῳ ἐσύναξε· πρὸς ταύτην ἔπεμψε πρέσβεις ὁ Μιχαὴλ ἐκ μέ-
 ρους αὐτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἀνδρονίκου, τὸν μέγαν Λο-
 γοθέτην Γεώργιον Ἀκροπολίτην, τὸν πρωτοβεστιάριον
 Πανάρετον, καὶ τὸν μέγαν διερμηνευτὴν Βερρόιτην, καὶ
 ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, Γερμανὸν τὸν χρηματίσαντα
 μετέπειτα πατριάρχην, τὸν Νικαίας Μητροφάνην συντρο-
 φιασμένον μετὰ τινος τῶν κληρικῶν, ἐν οἷς καὶ Ἰωάννης
 ὁ Βέκκος. Ἄλλ' ἡ τριήρης ὁποῦ ἦτον οἱ πρέσβεις τοῦ
 βασιλέως ἐναυάγησε, μόνου σωθέντος τοῦ Ἀκροπολίτου,
 ὅστις ἦτον εἰς τὴν ἄλλην τριήρην τῶν ἀρχιερέων καὶ
 κληρικῶν. Αὐτοὶ ἐφθασαν εἰς τὴν σύνοδον τὰς κς'. ἰου-
 νίου, καὶ ἐδέχθησαν μετ' ὄρκου τὴν ὁμολογίαν τῆς πί-
 στεως κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ἣν
 καὶ ὑπέγραψαν· καὶ οὕτω τὰ μὲν πάντα ἐτελείωσαν, κα-
 τὰ τὴν γνώμην τοῦ Πάπα, ὁποῦ ἐπεθύμει τὴν ὑποταγὴν
 τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν φιλίαν τῶν Ῥωμαί-
 ων, ἐλπίζοντας, μὴ ἔχων τούτους ἐχθρούς, εὐκολὰ νὰ
 ἀναλάβωσιν οἱ Λατίνοι τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν ἀπὸ
 τὰς χεῖρας τῶν Σαρακηνῶν, κατὰ τῶν ὁποίων εἶχον ἀ-
 σσηκώσῃ τὸν Σταυρόν· ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁποῦ μετὰ τοῦτο τὸ
 μέσον ἦτον βέβαιος νὰ κατορθώσῃ τὴν εἰρήνην μετὰ τοὺς
 Λατίνους, ἐξόχως μετὰ τὸν Κάρολον, τοῦ ὁποίου τὰ ἄρ-
 ματα ἐφοβείτο, καὶ οὕτω νὰ στερεωθῇ ἀσφαλῶς εἰς τὴν
 βασιλείαν του, καὶ διὰ νὰ δείξῃ πῶς ἦτον ἀληθινὰ ἠνω-
 μένος ὁ πολιτικὸς βασιλεὺς, ἀφ' οὗ ἐπαναστράφησαν οἱ
 πρέσβεις του, καὶ τοῦ ἔδωκαν εἰδήσιν τῶν γενομένων,
 πρῶτον μὲν ἐπὶ συνόδου ἠνάγκασε τὸν πατριάρχην Ἰω-
 σήφ καὶ ἔκαμε παραίτησιν, ὡσάν ὁποῦ δὲν ἔστεργε τὴν
 ἐνωσιν ταύτην, ἔκαμε δὲ πατριάρχην τὸν ὁμόφρονα Ἰω-
 ἀννην Βέκκον, σφαλίζοντας εἰς ἓνα κάστρον, Ἰῶβ Ἰασί-
 ττην, ὀρθόδοξον πιστὸν συνεργὸν τοῦ Ἰωσήφ· ἐπειτα εἰς
 τὴν πρώτην λειτουργίαν ὁποῦ ἐγεινεῖν, ἐπρόσταξε καὶ
 ἐφημίζετο εἰς τὰ δίπτυχα τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα πρῶτον
 ἀπὸ τῶν ἄλλων· ὁ Πάπας πάλιν πρὸς τὸν ὁποῖον ἔπεμ-
 ψε καὶ ἄλλους πρέσβεις ὁ βασιλεὺς, δὲν ἔλειπε νὰ κρατῇ

τὰ ἄρματα τοῦ Καρόλου, παρακαλῶν νὰ ἔχῃ εἰρήνην μετὰ τὸν Μιχαήλ, διὰ νὰ φυλάττεται τῆς ἐκκλησίας ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ὁμόνοια.

50. Μ' ὅλα ταῦτα ὅπου ἔκαμεν ὁ βασιλεὺς, δὲν ἦτον ὅμως πληροφορημένος ὁ Πάπας Νικόλαος τρίτος, διάδοχος τριῶν Πάπιδων, Γρηγορίου δεκάτου, Ἰννοκεντίου πέμπτου, καὶ Ἰωάννου εἰκοστοῦ πρώτου, ὅπου ἀπέθανεν ἓνας κατόπιν ἀπὸ τὸν ἄλλον μέσα εἰς ὀλίγον καιρὸν· αὐτὸς ἐβλεπε πῶς ὁ μὲν βασιλεὺς ἐνήργει εἰς τὰ τῆς ἐνώσεως, μόνον διὰ πολιτικὸν τέλος, τὸ δὲ βασιλείον ὅλον δὲν ἔστεργεν οὐδ' ὅλως τὴν ἔνωσιν· ὅθεν ἐπεμψε πρέσβεις πρὸς Μιχαήλ, παρακινῶν αὐτὸν πρὸς μείζονα πίστωσιν τῶν γενομένων, πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅπου ἔστερξαν εἰς τὴν σύνοδον, νὰ στέρξῃ καὶ τὸ Σύμβολον μετὰ τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» καὶ νὰ κάμῃ τὸ αὐτὸ νὰ δεχθῇ ὅλη ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία· τοῦτο τινὰς ἄλλος Πάπας, οὔτε προτῆτερα, οὔτε ὑστερώτερα δὲν ἐζήτησε ποτὲ ἀπὸ τοὺς Ἀνατολικούς· ὅθεν ἦτον πάλιν ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ μέσα εἰς μίαν πολλὰ στενὴν κατάστασιν. Τοῦτο οὔτε αὐτὸς ἔστεργεν, οὔτε ἐτόλμα νὰ τὸ προβάλλῃ εἰς τοὺς ἡμετέρους, οἵτινες οὔτε τὴν ἔνωσιν ἔστεργον, στερεοὶ εἰς τὰ πάτρια δόγματα, καὶ ἔδειχνον μίαν ψυχρότητα τόσοσιν περισσὴν εἰς τὸν βασιλέα, ὅπου ἐκινδύνευε νὰ σηκωθῇ τινὰς φοβερός ἐμφύλιος πόλεμος· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἤθελε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Πάπαν, διὰ νὰ φαίνεται πῶς δὲνπραγματεύεται μετὰ δόλον, μάλιστα ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς πράξεις ὅπου καθ' ἡμέραν ἔκαμνε μεγαλητέρας ὁ Κάρολος. Διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς πολίτας εὐγαλεν ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Ἰωάννην τὸν Βέκκον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ ὑποφέρῃ, διατὶ ἀληθινὰ ἦτον ἀνὴρ ἰσχυρογνώμων καὶ ὀχληρὸς, θέλων μετὰ κάθε τρόπον νὰ γένη ὁ λόγος του εἰς ὅσα ἤθελε ζητήσῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα. Ὅσον μετὰ τὸν Πάπαν, ἠκολούθει πραγματευόμενος, τώρα μετὰ ὑποσχέσεις καὶ τώρα μετὰ προφάσεις, εἰς τρόπον ὅπου τὸν ἐκέρδησεν ὀλοτελῶς· μάλιστα διατὶ καὶ ὁ Πάπας διὰ τινὰς αἰτίας ἦτον μέγας ἐχθρὸς

τοῦ Καρόλου, εὔρεν ὁ Μιχαὴλ μίαν πολλὰ καλὴν εὐκαιρίαν νὰ συμφωνήσῃ μετ' αὐτοῦ τὴν κρυφὴν ἐκείνην πραγματείαν, ὅπου ἐσυνήργει Ἰωάννης, ἄρχων τῆς νήσου Προχύτης, ὁμοῦ μετὸν Πέτρον, ῥήγα τῆς Ἀραγωνίας, ὅπου ἤθελεν εἰς κληρονομίαν τὴν Σικελίαν, τὴν ὁποίαν ἐκράτει ὁ Κάρολος. Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ὑστερηθεὶς πάντων τῶν ὑπαρχόντων παρὰ Καρόλου, ἐνδεδυμένος σχῆμα μοναχικὸν διὰ νὰ μὴ γνωρίζεται, καὶ ἀπερνῶντας εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς Φώμην καὶ εἰς Ἰσπανίαν μετὰ πολλὰ ἐπιτήδειον μυστικὸν τρόπον, ὠκοδόμησε τὴν μηχανήν, καὶ ἐπαρακίνησε νὰ συμφωνήσωσι κατὰ τοῦ Καρόλου τὸν βασιλέα Ῥωμαίων, τὸν ῥήγα τῆς Ἀραγωνίας, καὶ τὸν Πάπαν Νικόλαον· ἡ δὲ μηχανὴ ἦτον ἡ ἐπανάστασις τῆς Σικελίας.

51. Ἄλλ' ὁ Πάπας Νικόλαος ἐτελεύτησε τοῦτον τὸν καιρὸν, καὶ διὰ συνεργείας τοῦ Καρόλου ἐκλήθη διάδοχος αὐτοῦ Μαρτῖνος τέταρτος, πρὸς τὸν ὁποῖον δὲν ἔλειψεν ὁ Μιχαὴλ νὰ στείλῃ πρέσβεις, Λέοντα Ἡρακλείας, καὶ Θεοφάνην Νικαίας, διὰ νὰ φυλάττῃ τὴν πρώτην ὑπόληψιν· μὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς πραγματείας ταύτης τὰ ἐκκλησιαστικά ἠκολούθουν τὸν δρόμον τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐκατέρωθεν, καὶ καθὼς ἄλλαξαν τὰ πολιτικά, ἔτι καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά. Διὰ τὸν Πάπαν Μαρτῖνον ἦτον φίλος τοῦ Καρόλου, διὰ παρακινήσεως αὐτοῦ ἀφώρισε τὸν βασιλέα Μιχαὴλ χωρὶς καμμίας εὐλόγου αἰτίας, καθὼς δὲν δύναται νὰ κάμῃ ἀλλέως, παρὰ νὰ τὸ βεβαιώσῃ καὶ ὁ πατὴρ Ἀλουΐσιος Μαϊμποῦργος Ἰησοῦίτης, ὅπου γράφει τὸ πρᾶγμα καταλεπτῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ σχίσματος ὅπου ἔγραψε καθ' ἡμῶν. Μάλιστα, καὶ μετὰ τοὺς Ἐνετοὺς ἐσυμφώνησε νὰ κινήσῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Μιχαὴλ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης, ὅμως εἰς μάτην· διὰ τὴν ἡ τύχην, ἢ μᾶλλον ὁ Θεὸς, ἀλλέως ἔκαμε καὶ ἐξέβησαν τὰ πράγματα. Ὅσάν ἔμαθε τὰ γενόμενα παρὰ τοῦ Πάπα ὁ Μιχαὴλ, πρῶτον μὲν μίαν κυριακὴν ἐκεῖ ὅπου ὁ διάκονος εἰς τὴν λειτουργίαν ἤθελε νὰ μνημονεύσῃ τὸν Πάπαν, καθὼς ἔκανε προτῆτερα μετὰ τὴν ἐν Λουγδούμφ

σύνοδον, ὁ βασιλεὺς ἀσηκωθείς ἀπὸ τον θρόνον του μεγάλῃ τῇ φωνῇ εἰς ὑπήκοον πάντων τὸν ἐμπόδισε· δευτερον, ἐκύρωσε τὴν πραγματείαν τῆς συμφωνίας μετὰ τὸν Ἀραγωνίας ῥῆγα Πέτρον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπεμφε τριάντα χιλιάδες ὀγγιαῖς χρυσάφι διὰ τὸν πόλεμον ὁποῦ ἄρχισε πολλὰ εὐτυχῶς. Εἰς τὴν Ἀλβανίαν τὰ στρατεύματα τοῦ Μιχαὴλ ἐχάλασαν ἓνα μέρος τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρόλου· εἰς τὴν Σικελίαν πάλιν ἡ ἐπανάστασις ἐξέβη μετὰ εὐτυχέστατον τέλος, εἰς τρόπον ὅτι τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου Πάσχα, πῆ ὦρα τοῦ πρώτου ἐσπερινοῦ, καθὼς ἦτον ἡ συμφωνία, οἱ Σικελοὶ ἐσηκώθησαν, ἐπίασαν τὰ ἄρματα καὶ κατέκοψαν ὅλους τοὺς Γάλλους, καὶ εὐγῆκαν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Καρόλου, ὁ ὁποῖος καὶ ἀλλαχόθεν περιπλακωθείς ἀπὸ ἄλλαις πολλαῖς συμφοραῖς ἀπέθανε, καὶ μετ' αὐτὸν ἐσθέσθη ἡ ἐλπίς τῶν πολλῶν κατορθωμάτων, καὶ ἔμεινεν εἰς τελείαν ἀσφάλειαν ὁ Μιχαὴλ, ὅστις ὅμως δὲν ἔζησε πολὺν καιρὸν μετὰ τὸν Κάρολον, διατὶ μετὰ ἓνα χρόνον κινήσας νὰ ὑπάγῃ νὰ πολεμήσῃ Ἰωάννην, ἄρχοντα τῆς Θετταλίας, ὁποῦ ἀποστάτησε, φθάσας εἰς χωρίον καλούμενον Παχωμίου, ἐκεῖ ἐτελεύτησεν ἀφίνωντας τὴν βασιλείαν τῷ υἱῷ Ἀνδρονίκῳ, ὅστις δὲν ἠθέλησε νὰ θάψῃ τὸν πατέρα μετὰ τιμὴν βασιλικήν, ἀλλ' ἔρριψεν ἀτίμως τὸ λείψανόν του εἰς ἓνα λάκκον, κάμνωντας νὰ τὸν σκεπάζωσι μετὰ τὸσον γῶμα, ὅσον διὰ νὰ μὴ τὸ καταφάγωσι τὰ θηρία καὶ τὰ ὄρνεα. Ἀνεκαλέσθη εἰς τὸ πατριαρχεῖον ὁ γέρων Ἰωσήφ· ἐπανεστράφη εἰς τὰ βασίλεια ὅθεν ἦτον ἐξόριστος ἡ Εὐλογία· ἐσυγχωρήθησαν μετανοήσαντες, ὅσοι ἐφάνησαν ὁμοφρονοῦντες τοῖς Λατίνοις· τὰ νέα δόγματα τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἀναθεματίσθησαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν περισσότερον ἀκόμη ἀπὸ τὸ πρῶτον ἐμάκρυνεν ἡ Ἀνατολική. Αὕτη ἐστάθη ἡ ἀρχή, καὶ τοῦτο τὸ τέλος τῆς πραγματείας ὁποῦ ἔκαμεν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος διὰ τὴν ἐνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν.

52. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ, ὅστις βέβαια ἀνεξωρογόνησε τῶν Ῥωμαίων τὴν βασιλείαν μετὰ

τὴν βουλὴν καὶ ἀνδρείαν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀνδρονίκου, ἄρχισαν τὰ πράγματα νὰ κλίνωσιν εἰς τὸ χεῖρον, διατί τότε ὁ Ὀθωμάνος ὁποῦ πρῶτος ὠνομάσθη Σουλτάνος τῶν Τούρκων, καὶ ἔζησε τὸν βασιλικὸν θρόνον εἰς Προῦσαν πόλιν τῆς Βιθυνίας, πολλὰ ἐνόχλησε τὸ βασιλείον, τὸ ὁποῖον ἔκδυσε ἀπὸ πολλοὺς τόπους ἐκ μέρους τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ πάλιν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀρχάνης μὲ καθημερινὰς νίκας ἐπροχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην λεηλατῶν τὰ τῶν Ῥωμαίων δεινῶς, εἰς τὸν καιρὸν Ἀνδρονίκου τοῦ νέου, ὁποῦ ἐκατέβασε δεινασικῶς ἀπὸ τὴν βασιλείαν τὸν πάππον Ἀνδρόνικον. Εἰς τὰς ἡμέρας ταύτας ἦτον ἡ βασιλεία πολλὰ τελλιμμένη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, καὶ ἀπὸ ἀποστάτας περισσοῦς. Τότε, ὅτε καὶ αὐτὸς διὰ τὸν φόβον τῶν ἐχθρῶν, καὶ διὰ ἐλπίδα τῆς βοήθειας τῶν Λατίνων, ἔγνω νὰ πραγματευθῆ πάλιν τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁθεν ἔστειλε πρέσβεις πρὸς μὲν τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππον, ἕνα ἄρχοντα Ἐνετὸν Δάνδολον, πρὸς δὲ τὸν Πάπαν Βενέδικτον δωδέκατον, τὸν μοναχὸν Βαρλαάμ, ἐκεῖνον ὁποῦ εἶναι τόσον ὀνομαστός εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν διὰ τὸ σχίσμα ὁποῦ ἐπροξένησε, περὶ οὗ πλατύτερον γράφουσιν ὅ,τε Γρηγορᾶς καὶ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ὁ ὕστερον βασιλεύσας. Δύο πράγματα ἐπρόβαλεν εἰς τὸν Πάπαν τοῦτον ὁ μοναχός· πρῶτον νὰ παρακινήσῃ ὁ Πάπας τοὺς πρίγκιπας Λατίνους κατὰ βαρβάρων, μὲ τὸ ὁποῖον ἤθελε τοὺς φιλιῶσει καὶ τοὺς σύρει εἰς τὴν ἔνωσιν· δεύτερον ἐζήτησε νὰ γένη σύνοδος οἰκουμενικῆ, ὅπου πρῶτων πάντων τῶν Ἀνατολικῶν πατριαρχῶν, ἢ τοποτηρητῶν αὐτῶν, ἢ ἔνωσις θέλει γένη μὲ τρόπον ἀσφαλέστερον παρά ὁποῦ ἔγεινεν ἐν Λουγδούνῳ. Εἰς ταῦτα ἀπεκρίνατο ὁ Βενέδικτος ἐξ ἐναντίας πῶς πρέπει νὰ γένη πρῶτον ἡ ἔνωσις τῶν Ἀνατολικῶν, ἔπειτα ἤθελε παρακινήσῃ τὰ ὄπλα τῶν Λατίνων εἰς βοήθειαν· διὰ σύνοδον ἔλεγε πῶς δὲν χρειάζεται, ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι καμμία ἀνάγκη νὰ ἐξεταχθοῦν τὰ δόγματα τῆς

Δυτικῆς ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα ἤδη εἶναι σαφῆσιμμένα καὶ διωρισμένα τόσαις φοραῖς συνοδικῶς.

53. Μὲ τοιαύτην ἀπόκρισιν ἐμίστευσεν ὁ Βαρλαάμ· πλὴν διὰ νὰ γένη δοκιμὴ τῆς ποθουμένης ἐνώσεως, ἐμίστευσε συντροφιασμένος μὲ δύο ἐπισκόπους Λατίνους, τοὺς ὁποίους ἔστειλεν ὁ Πάπας εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ διαλεχθῶσι μὲ τοὺς Ἀνατολικούς· ἀλλὰ τὴν διάλεξιν ταύτην τὴν ἐμπόδισε Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς μὲ ἓνα λόγον, ὁποῦ ἔκαμεν ἐνώπιον τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχιερέων, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέδειξε μετὰ πολλῆς εὐφραδειας, μὲ λογαριασμούς καὶ μὲ ῥητὰ τῶν πατέρων, πῶς εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ περὶ πίστεως διάλεξις, καὶ πῶς τὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἶναι τόσον σαφῶς διωρισμένα ἐν διαφόροις συνόδοις, ὁποῦ δὲν μένει πλέον καμμία ἀμφιβολία περὶ αὐτῶν. Καθὼς οὗτος ὁ Νικηφόρος ἦτον τότε καὶ παρὰ τῷ βασιλεῖ εἰς μεγάλην τιμὴν, καὶ παρὰ τῷ ἱερῷ καταλόγῳ εἰς μεγάλην ὑπόληψιν πολυμαθείας, ὁ λόγος του ἰσχυσε, καὶ οὕτως ἐπανεστράφησαν οἱ Λατίνοι ἐπίσκοποι, καὶ δὲν ἔλαβε κανένα τέλος ἡ πραγματεία, μάλιστα ὁποῦ εἰς ὀλίγον καιρὸν ἀπέθανε καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος.

54. Ὡς τόσον τὰ πράγματα τῶν Ῥωμαίων ἐξέκλινον εἰς τὸ χειρότερον καθ' ἑκάστην, ἐξόχως εἰς τὰς ἡμέρας Ἰωάννου Παλαιολόγου, υἱοῦ τοῦ ἄνωθεν Ἀνδρονίκου, ὁποῦ ἔλαβε τόσα σκάνδαλα μὲ τὸν ἐπίτροπόν του, καὶ πενθερόν, Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνόν· ὅθεν διὰ πολλοὺς χρόνους ἀναπτεν ἀνάμεσόν τους ἓνας αἰμοβόρος καὶ ἐμφύλιος πόλεμος. Δύο μεγάλους ἐχθροὺς εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι, ἀπὸ τὸ ἓνα τὸν βασιλέα τῶν Τούρκων, ὁποῦ ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ τὴν βασιλείαν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸν Πάπαν ὁποῦ ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐκκλησίαν· καὶ οἱ ἄθλιοι βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων διὰ νὰ ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τὴν τυραννίδα τὴν βασιλείαν, εὐχαριστήθησαν ἐξ ἀνάγκης νὰ ὑποτάξωσι τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν τῇ Δυτικῇ· μὲ τοῦτο τὸ τέλος ἐγείναν αἱ πραγματεῖαι περὶ ἐνώσεως, ὁποῦ δὲν ἐτελεσφόρησαν ποτέ, διατὶ ἐκ μέρους

τῶν Ῥωμαίων ἐπαρακίνει εἰς τοῦτο ἡ ἀνάγκη διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς κατὰ τῶν βαρβάρων βοηθείας, καὶ ἐκ μέρους τῶν Λατίνων ποτὲ δὲν ἐδόθη τοῖς Ἀνατολικοῖς ἡ ζητούμενη βοήθεια.

55. Δύο πρεσβείας ἔστειλε πρὸς τὸν Πάπαν ὁ Καντακουζηνός, μίαν πρὸς τὸν Κλήμεντα ἕκτον, καὶ ἄλλην πρὸς Ἰννοκέντιον ἕκτον, χωρὶς καμμίαν ὠφέλειαν. Ἰωάννης πάλιν ὁ Παλαιολόγος, ἀφ' οὗ ὁ Καντακουζηνός ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν βασιλείαν καὶ ἔγεινε μοναχός, ἀναγκασθεὶς ἀπὸ ταῖς πολλαῖς νίκαις Ἀμουράτου βασιλέως τῶν Τούρκων (ὅπου ἀπέρασεν εἰς Καλλιούπολιν, καὶ μὲ ἓνα πολυάριθμον στράτευμα ἔτρεχε νικητῆς ἕως εἰς τὰς πύλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως) καὶ διὰ πρεσβείας, καὶ αὐτὸς προσωπικῶς ὑπήγεν εἰς Ῥώμην, ὅπου, καθὼς καυχῶνται οἱ Λατῖνοι, ἀγκιλά καὶ τὸ πρᾶγμα μένει ἀμειψόλον, ἔδωκε τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως μὲ χρυσόβουλλον, καὶ ἐζήτηε βοήθειαν κατὰ τῶν βαρβάρων· ἀλλὰ τίς ὄχι μόνον δὲν ἔλαβε καμμίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπαστρεφόμενος ἀπὸ Ῥώμης, τὸν ἐκράτησαν οἱ χρεωφειλέται εἰς Βενετίαν· ὅθεν δὲν ἤθελεν εὐγῆ, ἀν δὲν ἤθελε στείλῃ τὴν πληρωμὴν ὁ υἱὸς τοῦ Μανουήλ, καὶ φθάσας εἰς Κωνσταντινούπολιν πτωχότερος καὶ ἀδυνατώτερος ἀπὸ ὅ,τι ἦτον, ἠναγκάσθη νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸν Ἀμουράτ μὲ συνθήκας πολλὰ ἐπιζημίους, εἰς τόσον ὅτι διὰ προσταγῆς τοῦ βαρβάρου, ἐτύφλωσε καὶ τὸν πρῶτόν του υἱὸν Ἀνδρόνικον, τὸν δὲ δεύτερον Μανουήλ, διάδοχον τῆς βασιλείας, παρέδωκεν ὡς ἐνέχειρον.

56. Ἐρθασεν εἰς τὴν βασιλείαν διεσθαρμένην καὶ καταπλακωμένην ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ αὐτὸς πλανεμένος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῆς παρὰ τῶν Λατίνων βοηθείας, ἐπῆγε προσωπικῶς νὰ τὴν ζητήσῃ εἰς Γαλλίαν παρὰ Καρόλου ἕκτου ῥηγός, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀγγλίαν, ἀλλὰ ὡς ἡργοπάρησεν ἐκεῖ περισσὸν καιρὸν, ματαίως ἐνασχολούμενος, ἐγύρισεν ἄπρακτος.

57. Ἡ ὑστέρᾳ πραγματεία περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, ἔγεινε ἀπὸ Ἰωάννην Παλαιολόγον, υἱὸν τοῦ

Μανουήλ, εἰς ἓνα καιρὸν ὁποῦ ἀπὸ ὅλον τὸ βασιλείον δὲν ἔμεινε σχεδὸν ἄλλο παρὰ ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ τὰ πράγματα τῶν Ῥωμαίων εὐρίσκοντο εἰς ἐσχάτην ταλαιπωρίαν. Εὐγένιος τέταρτος Πάπας, ἐκρότησε σύνοδον ἐν Φεβράρια, ἡ ὁποία ἐτελείωσεν ὁμως ἐν Φλωρεντία, με τοῦτον τὸν σκοπὸν, δηλαδὴ διὰ ν' ἀνατρέψῃ τὰ γενόμενα ἐν Κωνσταντία καὶ Βασιλεία, τὰ ὁποῖα ἀνέτρεπον ὀλό- τελα τοῦ Πάπα τὴν ἐξουσίαν, καὶ διὰ νὰ σύρῃ τοὺς Ἀνατολικούς ἀπὸ τὸ μέρος του, πλανεμένους με τὴν ἐλπίδα τῆς βοήθειας, τῆς ὁποίας τότε μάλιστα ἐχρειάζετο τὸ βασιλείον. Τί νὰ ἔγεινεν εἰς τὴν σύνοδον ταύτην ὁποῦ ἐσυνήλθον, ὅ,τε βασιλεὺς Ἰωάννης, Δημήτριος ὁ δεσπό- της, Ἰωσήφ ὁ πατριάρχης με πολλοὺς ἀρχιερεῖς καὶ κληρικούς, καὶ τί νὰ ἠκολούθησεν ὕστερον, γράφει κατα- λεπτῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς συνόδου ταύτης Σίλβεστρος ὁ Συρόπουλος, μέγας ἐκκλησιάρχης καὶ δικαιοφύλαξ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, ὁποῦ ἦτον εἰς ὅλα παρῶν, καὶ ξε- σκεπάζει τὸν σκοπὸν καὶ τὸν δόλον τῶν Λατίνων, καὶ τὴν κατεπεύγουσαν ἀνάγκην τῶν Ἀνατολικῶν. Τί δὲ ἠ- κολούθησεν; ἡ ἐν Φλωρεντία σύνοδος, ὁμοῦ με τὰ πρα- χθέντα ἐν αὐτῇ, ἐκηρύχθη ἄκυρος εἰς ἄλλην σύνοδον γε- νομένην ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας ἐπὶ Κωνσταντίνου βασιλέως, ἀδελφοῦ Ἰωάννου, βοήθεια δὲ οὐδὲ μία ἐδόθη παρὰ Λατίνων, οἵτινες μάλι- στα ἐστέκοντο ὀκνοὶ θεαταὶ εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Κων- σταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν ἐκαταπολέμησε Μωάμεθ ὁ δεύτερος, γενόμενος κύριος πάσης τῆς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων. Τέτοιας λογῆς μένει ἕως τὴν σήμερον τὸ σχίσμα ἀναμέσον τῶν ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας ἄμποτε νὰ ἐνώσῃ με ἄλυτον δεσμὸν ἡ χάρις τοῦ παναγίου πνεύ- ματος. Ἀμήν.

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΕΝΤΕ ΔΙΑΦΟΡΩΝ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Κατὰ τοὺς καιροὺς τοῦ αἰοιδίμου Φωτίου, ἐν οἷς ἐγένετο τὸ σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν μετὰ τὸν τρόπον ὁποῦ ἠκούσατε, ἐνδοξότατε Ἀρχων, ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία φαίνεται πῶς νὰ μὴν εἶχε διαφωνίαν ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν παρὰ εἰς ἐκεῖνα μόνον, τὰ ὁποῖα ἐλέγχει αὐτὸς εἰς τὴν δευτέραν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν, δηλαδὴ πρῶτον, πῶς οἱ Δυτικοὶ ἐνήστευον τὸ σάββατον· δεύτερον, πῶς περικόπτοντες ἀπὸ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν τὴν πρῶτην ἑβδομάδα, κατέλυον τυρὸν, καὶ γάλα, καὶ ὅμοια· τρίτον, πῶς ἀπεστρέφοντο τὸν νόμιμον γάμον τῶν πρεσβυτέρων· τέταρτον, πῶς ἐκρατοῦσαν ἄκυρον καὶ ἄχρηστον τὸ χρίσμα τοῦ ἁγίου μύρου, ὁποῦ ἐτέλουν οἱ ἱερεῖς, λέγοντες πῶς τοῦτο εἶναι ἔργον μόνον τῶν ἐπισκόπων· ὅθεν οἱ εἰς Βουλγαρίαν ἐκ Δύσεως ἐλθόντες ἐπίσκοποι ἀνεμύριζον τοὺς χριστιανούς, οὓς εἶχον χρισμένους προτήτερον οἱ Ἀνατολικοὶ ἱερεῖς· καὶ πέμπτον, πῶς ἔκαμαν τὴν προσθήκην εἰς τὸ ἅγιον Σύμβολον, δογματίζοντες πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὸ ὁποῖον δόγμα ὀνομάζει ὁ Φώτιος τῶν κακῶν κορωνίδα. Ἀνίσως καὶ τῷ καιρῷ ἐκεῖ, ὅταν ἀναπτεν ὁ πόλεμος

τῶν δύο μαχομένων μερῶν, Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν, ἤθελ' ἦτον ἄλλη καμμία διαφορὰ, μοῦ φαίνεται πῶς καὶ ταύτην ἤθελ' ἐλέγξει καὶ στηλιτεύσει ὁ Φῶτιος. Τοῦτο τὸ δόγμα, δηλαδὴ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὸ ὁποῖον οἱ Δυτικοὶ ἐπρόσθεσαν εἰς τὸ ἅγιον Σύμβολον, περισσότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐσκανδάλιζε τοὺς Ἀνατολικούς, διατι ἀληθινὰ τοῦτο μόνον περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἦτον ἄξιον σκέψεως, ὡσὰν ὁποῦ τοῦτο ἐγγίζεν ἓνα ἄρθρον τῆς πίστεως, τὰ δ' ἄλλα εἶναι ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις.

Ἀλλὰ κατὰ τοὺς παρόντας καιροὺς, τὰ κύρια καὶ καθολικά, ἐν οἷς διαφωνοῦσιν ἀπὸ ἡμᾶς οἱ Λατῖνοι, εἶναι πέντε· πρῶτον, ἡ ἀρχὴ τοῦ Πάπα· δεύτερον, ἡ ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος· τρίτον, τὰ Ἄζυμα· τέταρτον, τὸ Καθαρτήριον· καὶ πέμπτον, ἡ ἀπόλαυσις τῶν Ἀγίων· περὶ ὧν ἐκάστου θέλω δώσει τῇ ἐνδοξότητί σου μίαν εἰδησιν σύντομον ἐν εἴδει κατηχήσεως μᾶλλον, ἢ διαλέξεως, μὲ τὸ ὁποῖον ἐλπίζω περισσότερον γὰ σὰς εὐχαριστήσω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ

ΠΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑ.

Ι.

Πρώτην διαφορὰν ἐγὼ νομίζω τὴν περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα, διατὶ τοῦτο εἶναι κατὰ τοὺς παρόντας καιροὺς τὸ μέγα μεσότειχον ὅπου χωρίζει τὰς ἐκκλησίας· αὐτὴ εἶναι μία ὑπόθεσις ὅπου ἐγγίζει τὴν καθολικὴν κυβερνήσιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπ' αὐτὴν κρέμονται ὅλα τ' ἄλλα. Ἄν ὅλοι κοινῶς οἱ χριστιανοὶ ἐσυμφωνοῦσαν εἰς τὸ ἄκρον τοῦτο κεφάλαιον, ποῖος δηλαδὴ νὰ ἦναι ὁ τρόπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης κυβερνήσεως, ἀριστοκρατικὸς τάχα, ὡς θέλομεν ἡμεῖς, ἢ μοναρχικὸς ὡς θέλουσιν οἱ Λατῖνοι, εὐχολον ἦτον νὰ συμφωνήσωμεν καὶ εἰς τὰ λοιπά. Ὅπου εἶναι λόγος περὶ ἐξουσίας, ἐκεῖ καθολικὰ φαίνεται μεγαλῆτερος ὁ ζήλος καὶ ἡ ἔρις τῶν μερῶν· τῶν μὲν, ὅπου ὀρέγονται νὰ ἐξουσιάζωσι, τῶν δέ, ὅπου δὲν εὐχαριστοῦνται νὰ ὑπότάσσωνται· διατὶ φυσικὰ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὀρέγεται τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀποστρέφεται τὴν ὑποταγὴν. Ὅθεν τὰ μαχόμενα μέρη τέτοιας λόγῃς ξεμακρύνονται ἀλλήλων, ὅπου πηδῶσιν ἐκ τῶν ὀρίων εἰς τὰ ἄκρα καὶ μένει ἐν τῷ μέσῳ χάσμα πολὺ, ὡσάν ἐκεῖνο ὅπου μεσολαβεῖ τώρα ἀναμέσον τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐξουσίας, ὅπου ἡ Δυτικὴ ζητεῖ ἐπάνω τῆς Ἀνατολικῆς, καὶ ἡ Ἀνατολικὴ ἀποφεύγει μ' ὄλην τὴν δύναμιν· ὅθεν προέροχεται ἡ μεγάλη ἐκείνη ἔχθρα, ἢ ὅποια καὶ ἐμποδίζει τὸν τρόπον τῆς συμφωνίας εἰς τὰς ἢ περὶ δογμάτων, ἢ περὶ διατά-

ξείων διαφοράς, καὶ ἀναθρύει μάλιστα ἄλλας νέας αὐξάνουσα καθ' ἑκάστην τὸ σκάνδαλον.

2. Πολλὰ ἐγράφησαν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀλλ' ἐγράφησαν ἐμπαθῶς, ἢ ἀπὸ κολακείαν, ἢ ἀπὸ μῖσος καὶ πάθη, ὅπου εὐκολα προστρέχουσιν εἰς τὸ μέσον ὅπου εἶναι ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἡ μὲν κολακεία τῶν παπολατρῶν ἀνεβίβασε τὸν Πάπαν ἐκεῖ ὅπου ἤλελε νὰ ἀνέβῃ ὁ Ἐωσφόρος, ἡγουν ἔβαλε τὸν Ὄρόνον τοῦ ἐπάνω τῶν νεφελῶν, καὶ τὸν ἔκαμεν ὅμοιον τῷ Ἰψίστῳ. Τὸ μῖσος πάλιν τῶν Λουθηροκαλβίνων τὸν ἐκατέβασεν ἀληθινὰ ἐκεῖ ὅπου ἔκατέβῃ ὁ Ἐωσφόρος, ἡγουν εἰς τὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς, ἀποδείχνοντές τον αὐτὸν τὸν ὄντως Ἀντίχριστον. Ἐγὼ ἀφίνωντας ἐκεῖνα ὅπου λέγουσι περὶ τοῦ Πάπα καὶ κατὰ τοῦ Πάπα, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἔξω τοῦ σκοποῦ μου, προφέρω μόνον ποῖα δοξάζουσι τοῦ Πάπα οἱ προσκυνηταί, τὰ ὅποια συναίρουνται εἰς τρεῖς προτάσεις.

Πρῶτον μὲν αὐτοὶ δοξάζουσι, πῶς ὁ Πάπας εἶναι παντεξουσίος καὶ παντοκράτωρ μονάρχης τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, ἔχων ἀμέσως ἐκ Θεοῦ τὰς κλεῖς τῆς ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ παρ' αὐτοῦ λαμβάνουσι τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, καὶ πατριάρχαι καὶ μητροπολίται, καὶ ἐπίσκοποι εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, οἵτινες ἂν δὲν λάβωσι παρ' αὐτοῦ τὴν στερῆσιν, δὲν εἶναι γνήσιοι ἀρχιερεῖς.

Δεύτερον, πῶς αὐτὸς εἶναι ἄκρος κριτῆς καὶ νομοδότης, καὶ μόνος ἐξηγητῆς τῆς θείας Γραφῆς, κριτῆς, ὅπου εἶναι ὑπέρτερος τῶν συνόδων, μὰ ἐξηγητῆς καὶ νομοδότης, ὅπου ὅταν ὀρίσῃ τι ἐκ καθέδρας (ὡς λέγουσιν) ἔχει τὸ ἀναμάρτητον, ἡγουν δὲν δύναται νὰ σφάλλῃ· ὅθεν οἱ ὄροι τοῦ εἶναι λόγια τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἤτοι τῆς ἀψευδοῦς ἀληθείας.

Τρίτον, πῶς αὐτὸς εἶναι κύριος καὶ βασιλεὺς παντὸς τοῦ κόσμου, ἡγουν ἔχει τὴν παντοκρατορίαν, ὄχι μόνον εἰς τὰ πνευματικὰ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σωματικὰ, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει ἐκ Θεοῦ τὴν ἐξουσίαν νὰ χειροτονῇ καὶ νὰ καλεῖται τοῦ κόσμου τοὺς βασιλεῖς ἀκωλύτως. Ἡμεῖς δὲ οἱ ὀρθόδοξοι τί λέγομεν; Ἡμεῖς κρατοῦμεν μίαν μέστην

ὁδὸν ὁποῦ εἶναι ἀσφαλῆς, ἀπέχοντες ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα, ἀπὸ τῶν Λουθηροκαλδίων δὲ λαδῆ καὶ Παπολατρῶν· καὶ κατὰ μὲν τῶν πρώτων λέγομεν, πῶς ὁ Πάπας δὲν εἶναι Ἀντίχριστος, ἀλλ' εἶναι γνήσιος διάδοχος τῶν Ἀποστόλων καὶ μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας πρωτόθρονος, ὡσὰν παρὰ τῶν ἱερῶν συνόδων τετιμημένος· κατὰ δὲ τῶν ἄλλων ὁμολογούμεν. Πρῶτον, πῶς ἡ κυβέρνησις τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας δὲν εἶναι μοναρχικὴ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀριστοκρατικὴ, ἤγουν πῶς ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία τῇ ὁδηγίᾳ καὶ ἐπινοίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διέπεται καὶ κυβερνᾶται παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀρίστων ἀρχιερέων, ὁμοφρονούντων καὶ συμφωνούντων ἐν ἐνότητι πίστεως, οἵτινες ὅλοι κοινῶς ἔχουσι τὰς κλεῖς, ἡτοῦ τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὴν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, καὶ πῶς ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος εἰς ἑστί τῶν ἀρίστων τῆς ἐκκλησίας, ἐν ἣ διαφυλάττεται ἡ ἀρμονία καὶ ἡ τάξις, ὁποῦ εἶναι ἀναγκαῖα εἰς πᾶσαν καλὴν κυβέρνησιν· ἔχει τὰ πρωτεῖα τῆς τιμῆς, καὶ ὄχι τῆς ἐξουσίας· ὥστε ὁποῦ νὰ ᾔηται πρῶτος τῶν ἄλλων ἀδελφῶν, καὶ τοῦτο, ὅταν συμφωνῇ τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πίστεως. Δεύτερον, πῶς ὄχι ὁ Πάπας Ῥώμης, ἀλλ' αὐτὴ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, γνησίως καὶ κανονικῶς συναχθεῖσα εἰς σύνοδον, ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἀνακρίνῃ πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν ὑπόθεσιν, καὶ αὐτὸν τὸν Πάπαν, τοῦ ὁποίου εἶναι ὑπερέτερα, ὡς κεφαλὴ μέλους, νὰ ἐξηγῇ τὰς θείας γραφὰς, καὶ νὰ κάμνῃ κανόνας καὶ νόμους, εἰς τοὺς ὁποίους νὰ ἔχη χρέος νὰ πείθεται πᾶς χριστιανὸς, καὶ πῶς ὅλα ταῦτα κάμνει μὲ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον λαμβάνει τὸ ἀναμάρτητον, καὶ δὲν δύναται νὰ σφάλῃ· ὥστε ὁποῦ ὅ,τι κρίνει, ὅ,τι νομοθετήσῃ, ὅ,τι ἐξηγήσῃ, νὰ ᾔηται θεόπνευστον. Τρίτον, ἀρνούμεθα παντάπασιν ὅτι ὁ Πάπας, ὅστις εἶναι ἀρχιερεὺς μόνον καὶ ὄχι βασιλεὺς, ἔξω ἀπὸ τὴν πνευματικὴν, νὰ ἔχη μιᾶς λογῆς ἐξουσίαν κοσμικὴν· τὰ ὁποῖα ὅλα φαίνονται ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ὁμολογίαν καὶ πράξιν, κατὰ

τῆς ὁποίας οὐδέ μίαν ἰσχὺν ἔχουσι τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Δουτικῶν, μὲ τὰ ὁποῖα πάσχουσι νὰ θεμελιώσωσι τὴν Παπιστικὴν μοναρχίαν, καὶ ἄς ἰδοῦμεν ποῖα εἶναι.

3. Ἐπάνω εἰς τρία ῥητὰ τοῦ Εὐαγγελίου στερεώνουσιν αὐτοὶ τὴν πρώτην πρότασιν, ἣτοι τὴν παντοκρατορικὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα. Πρῶτον, ὅταν ἤθελεν ἔλθῃ ὁ Χριστὸς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου, ἐκεῖ ἠρώτησε τοὺς μαθητάς του «Τίνα μὲ λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ἀπεκρίθησαν οἱ μαθηταί· ἄλλοι λέγουσι νὰ ἦναι Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ἄλλοι Ἡλίας, ἄλλοι Ἰερεμίας, ἢ εἰς τῶν προφητῶν· καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἐσεῖς τί λέγεται νὰ εἶμαι; καὶ ἀποκριθεὶς Σίμων Πέτρος εἶπε, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· τότε ὁ Χριστὸς τοῦ ἔδωκε ταύτην τὴν ἀπόκρισιν· μακάριος εἶ Σίμων Βᾶρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ γὰρ σοὶ λέγω, σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν.» Δεύτερον, «Καὶ δώσω σοὶ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ ὅσα ἂν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.» Τρίτον, ἀρ' οὐκ ἀνέστη ὁ Χριστὸς, τὴν τρίτην φορὰν ὅπου ἐφανερώθη εἰς τοὺς μαθητάς του ἐπὶ τῆς θαλάσσης Τιβεριάδος, ἐδῶ εὕρισκε τὸν Πέτρον καὶ τὸν ἐρωτᾷ τρεῖς φοραῖς, «Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, ναὶ Κύριε σὺ οἶδας, ὅτι φιλῶ σε· τότε ὁ Ἰησοῦς τοῦ λέγει, βόσκει τὰ ἀρνία μου, ποιμαίνει τὰ πρόβατά μου κ.τ.λ.» Ἐδῶθεν συμπεραίνουσιν οἱ Λατῖνοι, πῶς ὁ Πέτρος μόνος νὰ ἦναι ἡ πέτρα καὶ τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, μόνος νὰ ἔλαβε τὰς κλεῖς, ἤγουν τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, καὶ μόνος νὰ ἔλαβε τὴν ἐπιστάσιν τοῦ βόσκειν καὶ ποιμαίνειν τὰ λογικὰ πρόβατα, τοὺς πιστοὺς, τὰ ὁποῖα εἶναι σύμβολα μιᾶς μοναρχικῆς κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ Πέτρος ἀπὸ τὸν Χριστόν.

4. Ἁγίως καὶ ὁ Χριστὸς ἤθελεν εἰπῆ αὐτὰ τὰ λόγια

μέ την έννοιαν μέ την όποιαν τά λαμβάνουσιν οί Λατί-
 νοι, βέβαια κατά την αὐτήν έννοιαν ήθελαν τά έξηγήσει
 και οί ιεροί διδάσκαλοι, αλλά τών διδασκάλων ή έξήγη-
 σεις εἶναι πολλά διάφορος. Καί όσον μέν εις τό πρώτον
 ρήτόν, ήγουν επί ταύτη τή πέτρα οίκοδομήσω μου την
 Έκκλησίαν· πέτραν, επάνω της όποιας οίκοδομεῖται και
 θεμελιοῦται ή Έκκλησία τοῦ Χριστοῦ, οί μέν έννοοῦσιν
 αὐτήν την όμολογίαν όποῦ έκαμεν ό Πέτρος, και τό λέ-
 γει φανερά ό Χρυσόστομος έξηγών αὐτό τό ίδιον ρήτόν
 επί ταύτη τή πέτρα, τουτέστιν επί τή πίστει της όμολο-
 γίας· τό αὐτό έννοεῖ Θεοδώρητος και Αὐγουστίνος διά
 νά άφήσω πολλούς άλλους. "Άλλοι δέ πέτραν έννοοῦσιν
 αὐτόν τόν Χριστόν, τόν όποῖον ώμολόγησεν ό Πέτρος,
 και εις τοῦτο φθάνει ή μαρτυρία τοῦ αὐτοῦ Αὐγουστίνου,
 όστις λέγει, λόγω ος'. εις τό ιδ'. κατά Ματθαῖον, και
 άλλαχοῦ· Super hanc petram κ.τ.λ. τουτέστιν, «επί ταύτη
 » τή πέτρα ήν ώμολόγησας λέγων, σὺ εἶ ό Χριστός κτλ.
 » οίκοδομήσω μου την Έκκλησίαν, ήτοι επ' έμοί αὐτῶ
 » τῶ υἱῶ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος οίκοδομήσω μου την Έκ-
 » κλησίαν, επ' έμοί οίκοδομήσω σε, οὐχι επί σοί έμέ.»
 τό όποῖον συμφωνεῖ μέ ταῖς θείαις γραφαῖς, έν αἷς πέτρα,
 και λίθος, και θεμέλιον κυρίως λέγεται και εἶναι αὐτός
 ό Κύριος· 'Ησαίας κή. ψαλμός ριζ'. Παῦλος ά. Κορινθ.
 γ'. και ί. Καί δέν άρνοῦμαι, πῶς πολλοί εκ τοῦ ρήτεῦ
 τούτου λαβόντες την άφορμήν, πέτραν της πίστεως ώνό-
 μασαν και αὐτόν τόν μακάριον Πέτρον· όθεν ψάλλει ή
 εκκλησία μας· «'Η πέτρα Χριστός την πέτραν της πί-
 » στεως, δοξάζει φαιδρῶς τών μνητῶν τόν πρόκριτον»
 'Ιανουαρίου ις'. και άλλαχοῦ. Πλήν εις τοῦτο άφίνωντας
 νά ειπῶ, πῶς τά έγκώμια δέν εἶναι δόγματα, δύο τινά
 άποκρίνομαι, κατά την γνώμην τών ιερῶν διδασκάλων.
 Πρώτον, άγκαλά και ό μακαριος Πέτρος λέγεται και
 παρά της Έκκλησίας και παρά τών Πατέρων κοινῶς πέ-
 τρα και θεμέλιον της πίστεως, τοιοῦτος δέν λέγεται κα-
 τά την γνώμην τών παπισῶν· και άς άκούσωσι διά ποίαν
 άφορμήν λέγει ό μέγας Βασίλειος εις τό β'. κεφ. 'Ησαίου,

ὠνομάσθη πέτρα ὁ Πέτρος· διατι ὡσάν πέτρα στερεά ἐβ-
 ρίζωθη εἰς τὴν πίστιν, διατι ὡσάν πέτρα ἀσάλευτος ἐσά-
 θη εἰς τοὺς κοσμικοὺς πειρασμοὺς. « Πέτρα δὲ ὑψηλή, ἣ
 » ψυχὴ τοῦ μακαρίου Πέτρου ὠνομάσθη, διὰ τὸ παγίως
 » ἐνεβρίξασθαι τῇ πίστει, καὶ στεγρῶς καὶ ἀνευδότως
 » ἔχειν πρὸς τὰς ἐκ πειρασμῶν ἐπαγομένας πληγὰς. »
 Εἰς τὸ ρητὸν τοῦτο « σὺ εἶ Πέτρος· » ἄς ἀκούσωσι καὶ
 τὸν ἄλλον Βασίλειον Σελευκείας, ὅστις λέγει, πέτρα ὠ-
 νομάσθη ὁ Πέτρος, διατι πρῶτος ὠμολόγησε τὴν ὁμολο-
 γίαν ἐκείνην, ὅπου εἶναι ἀληθινὴ πέτρα τῆς πίστεως, καὶ
 ἔλαβε τοῦτο τὸ ὄνομα ὡσάν σημεῖον τῆς ὁμολογίας.
 « Ταύτην τὴν ὁμολογίαν πέτραν καλέσας ὁ Κύριος, πέ-
 » τραν ὀνομάζει τὸν πρῶτος ταύτην ὁμολογήσαντα,
 » γινώρισμα τῆς ὁμολογίας τὴν προσηγορίαν δωρούμε-
 » νος· αὕτη γὰρ ἀληθῶς ἐστὶ τῆς εὐσεβείας ἡ πέτρα. »
 Δεύτερον, ἂν ὁ Πέτρος λέγεται πέτρα τῆς πίστεως, καὶ
 θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, τάχα λέγεται αὐτὸς μοναχός;
 τάχα δὲν λέγονται τοιοῦτοι καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι καὶ
 μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ; καὶ τί ἄλλο σημεῖον τὸ ρητὸν
 ἐκεῖνο τοῦ Παύλου; « Ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ
 » τῶν Ἀποστόλων. » ὁ Ἰωάννης· κεφ. κá. εἰς τὴν Ἀ-
 ποκάλυψιν, δὲν εἶδε τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ θεμελιω-
 μένην ἐπάνω εἰς δώδεκα θεμέλια, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ δώδε-
 κα θεμέλια ὀνόματα τῶν Ἀποστόλων τοῦ ἀρνίου; Ἄς
 ἰδῆ ὁποιος (έλει τὸν Ὠριγένην· κεφ. á. εἰς τὸ ις'. τοῦ
 Ματθαίου· τὸν Κυπριανὸν ἐπιστολῇ κζ'. τὸν Θεοδώρητον,
 τὸν Ἱερώνυμον, τὸν Αὐγουστίνον εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ
 πς'. ψαλμοῦ· « οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἀγί-
 οισ, » οἱ ὅποιοι ὅλοι θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, λέγουσι,
 δὲν εἶναι μόνος ὁ Πέτρος, ἀλλὰ πάντες οἱ Ἀπόστολοι
 κοινῶς· ὥστε ὅπου ἀπὸ τὸ πρῶτον τοῦτο ρητὸν, οὐδὲν
 συνάγεται κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ κατ' ἄλλον σκοπὸν
 πολλὰ διαφορετικόν, δηλαδὴ, ἣ διατι ἐφάνη στερεὸς ὡ-
 σάν πέτρα, καθὼς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, ἣ διατι
 πρῶτος ὠμολόγησε ταύτην τὴν πέτραν, καθὼς λέγει
 ὁ Σελευκείας, ἣ διατι τοιοῦτος εἶναι κοινῶς μὲ τοὺς λοι-

ποὺς Ἀποστόλους, καθὼς μαρτυροῦσιν οἱ περισσότεροι διδάσκαλοι.

5. Καὶ ἀπὸ τὸ δεύτερον ῥητὸν οὐδὲν συνάγουσιν οἱ Λατῖνοι· αἱ κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εἶναι σύμβολα τῆς ὑπερτάτης ἀξίας τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, ταύτας ἔταξεν ὁ Χριστὸς νὰ δώσῃ τῷ Πέτρῳ, ἀλλὰ τὰς αὐτὰς ἔταξεν, ὀλίγον ὑστερώτερα μὲ τὰ αὐτὰ λόγια, καὶ τοῖς λοιποῖς μαθηταῖς, « Ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Καὶ ταῦτα πρὸ τῆς ἀναστάσεως· μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, ἐξίσου εἰς ὅλους ἔδωκεν αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, ὅταν ἐνεφύσησε καὶ εἶπεν αὐτοῖς· « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἂν τινῶν ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἂν τινῶν κρατῆτε, κεκρατῆνται. » Αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ δὲν χρειάζονται ἀπὸ ἄλλην ἐξηγήσιν, οὔτε ἀπὸ ἄλλων μαρτύρων. Τίς τῶν ἁγίων Πατέρων εἶπέ ποτε, πῶς ὁ Πέτρος μόνος ἔλαβε τὰς κλεῖς; ἢ μάλλον, τίς δὲν εἶπε πῶς ὅλοι κοινῶς οἱ Ἀπόστολοι τὰς ἔλαβον;

6. Καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ τρίτον ῥητὸν, τί συμπεραίνεται; Μὲ τὰ λόγια ἐκεῖνα, ὅπου εἶπεν ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πέτρον· « βόσκει τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, » ἰάτρευσε τὴν μεγάλην πληγὴν τῆς παρὰ τοῦ Πέτρου γενομένης ἀρνήσεως, διορθώνωντας μὲ τὸ τρίτον τῆς ἐρωτήσεως, τὸ τριττὸν τῆς ἀρνήσεως ταύτης, διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ πόσῃ δύναμιν ἔχει ἡ μετάνοια ἢ ὁποῖα ἀνεκάλεσε τὸν Πέτρον εἰς τὴν προτέραν του τιμὴν, καὶ ποιμαντικὴν ἐξουσίαν, ἔτζι λέγει ὁ θεολόγος Γρηγόριος ὁμιλῶν κατὰ Ναβάτου, ὅστις ἀρνεῖτο τῆς μετανοίας τὴν ὠφέλειαν καὶ δύναμιν εἰς τοὺς ἀρνητάς. « Πέτρον τὸν μέ-
 » γαν, παθόντα τι ἀνθρώπινον περὶ τὸ σωτήριον πάθος,
 » ὁ Ἰησοῦς ἐδέξατο, καὶ τῷ τρισσῶ τῆς ἐρωτήσεως καὶ
 » τῆς ὁμολογίας τὸ τρισσὸν τῆς ἀρνήσεως ἐθεράπευσε. »
 Καὶ ὁ Χρυσόστομος· « Ἄμα δὲ καὶ δεικνύς αὐτῷ ὅτι χρῆ
 » θαρρῆν λοιπὸν, ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξεληλαμένης, ἐγ-
 » χειρίζεται τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. » πῶς σημει-

ώνει δηλαδή πρωτεῖον τάξεως καὶ τιμῆς, οἷόν ἐστιν ἀνά μέσον ἀδελφῶν, ὄχι πρωτεῖον ἐξουσίας καὶ αὐθεντίας, οἷόν ἐστιν ἀναμέσον κυρίου καὶ δούλων. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς διδάσκαλος· «μὲ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο πτώμα (οὐδὲν » γὰρ κακὸν ἀρνήσεως ἴσον) πρὸς τὴν προτέραν ἐπανά- » γαγε τιμὴν, καὶ τὴν ἐπιστασίαν τῆς οἰκουμενικῆς ἐκ- » κλησίας ἐνεχείρισε.» Λοιπὸν τὸ βόσκειν καὶ πομαίνειν τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ, διηλοῖ τὴν ἐπιστασίαν τῆς Κα- » θολικῆς ἐκκλησίας· ἀλλὰ τάχα τὴν ἐπιστασίαν ταύτην ὁ Χριστὸς δὲν ἐνεχείρισε κοινῶς εἰς ὅλους τοὺς Ἀποστό- » λους του; Ὁ ἁγιωτὴν Χρυσόστομος· «ἐπειδὴ ἐμελλον (ἦ- » τοι οἱ Ἀπόστολοι) τὴν τῆς οἰκουμένης ἐπιτροπὴν ἀ- » ναδέξασθαι, τὰ πρόβατα αὐτῶν τοῖς ἀξίοις Ἀποστό- » λοις ἐνεχείρισεν ὁ Χριστὸς.» Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Ἀ- » ποστόλου Παύλου μαρτυρεῖ, ὅτι τὴν τῆς Οἰκουμένης » πρόστασιν ἐδέξατο. Καὶ ἀληθινὰ αὕτη ἡ ἐπιστασία τῆς » οἰκουμένης, τί ἄλλο ἦτον, παρὰ νὰ κηρύξωσιν εἰς ὅλην » τὴν οἰκουμένην τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ μαθητεύσωσιν εἰς ὅ- » λους τὴν πίστιν, καὶ νὰ τοὺς βαπτίσωσιν εἰς τὸ ὄνομα » τοῦ Χριστοῦ; καὶ μίαν ὁμοίως ἐπιστασίαν ἔδωκε κοινῶς » εἰς ὅλους ὅταν εἶπε· «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαν- » τα, κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει, μαθη- » τεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄ- » νημα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ- » ματος·» ὥστε ὁποῦ ἡ εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐκκλησία » τοῦ Χριστοῦ, ἦτον ὡς μία κοινὴ ποίμνη, τῆς ὁποίας τὴν » κυβέρνησιν ἔλαβον κοινῶς οἱ Ἀπόστολοι, καὶ διὰ τοῦτο » πανταχοῦ ἐχειροτονοῦσαν ἐπισκόπους κατὰ πόλιν, καὶ » χῶραν. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ διαφορὰ ἀναμέσον τῶν Ἀπο- » στόλων, καὶ τῶν μετ' αὐτοὺς ἐπισκόπων· ὅτι οἱ διάδοχοι » τῶν Ἀποστόλων ἀρχιερεῖς, ἦτον καὶ εἶναι ἑνὸς μέρους » τῆς οἰκουμένης ἐπίσκοποι, οἱ δὲ Ἀπόστολοι τῆς οἰκου- » μένης ἀπάσης, εἰς τρόπον ὅτι, καὶ Πέτρος, καὶ Παῦλος, » καὶ Ἰωάννης, ἕνα κατ' ἀκρίθειαν εἶπω, ἦτον ἐπίσκοποι » τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' οὔτε Πέτρος, οὔτε Ἰω- » ἄννης, οὔτ' ἄλλος τις, μόνος τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας

ἐπίσκοπος. Ὅπου θέλει νὰ εἰπῆ, τὸ νὰ εἰπῶμεν πῶς ὁ Πέτρος λόγου χάριν ἦτον ἐπίσκοπος τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, εἶναι ἀληθινόν· διατι μὲ τοῦτο δὲν ἐξαιρεῦνται καὶ οἱ λοιποὶ τῆς αὐτῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας συνεπίσκοποι, τῆς αὐτῆς ποιμνῆς συμποίμαινες, τοῦ αὐτοῦ οἴκου συνοικονόμοι· μὰ νὰ εἰποῦμεν πῶς ὁ Πέτρος ἦτον καθολικὸς ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθινόν, διατι μὲ τοῦτο κάμνομεν μόνον τὸν Πέτρον ὡσαν ποιμενάρχην, καὶ ἐξαιροῦμεν τοὺς λοιποὺς, τοὺς δποίους ἀποδειχνομεν κατωτέρους· ὅχι· ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν μὲ τὸν θεῖον Χρυσόστομον εἰς τὸ ῥητόν, τίς ποιμαίνει ποιμνῆν κ.τ.λ. «ὅτι οἱ Ἀπόστολοι, καὶ γεωργοί, καὶ » στρατιῶται, καὶ ποιμένες ἦσαν, οὐ γῆς, οὐ πολέμων » αἰσθητῶν, οὐκ ἀλόγων, ἀλλὰ ψυχῶν λογικῶν, καὶ τῆς » πρὸς τοὺς δαίμονας παρατάξεως.» Συμπεραίνομεν λοιπὸν μὲ τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο ῥητόν τοῦ Αὐγουστίνου, ὅτι καὶ τὰς κλεῖς, καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιμαίνεται ἔδωκεν ὁ Χριστὸς ὅχι τῷ ἐνὶ, ἀλλὰ τῇ ἐνότητι, ὅχι δηλαδὴ μόνῳ τῷ Πέτρῳ, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἀποστόλοις κοινῶς.

7. Πλὴν τοῦτο εἶναι ἄξιον στοχασμοῦ, πῶς δηλαδὴ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἠθέλησε νὰ προτιμήσῃ ἓνα μόνον Ἀπόστολον, ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους· διατι πρὸς ἓνα μόνον εἶπε τὰ ἄνωθεν λόγια, τὰ ὁποῖα βέβαια εἶναι σημεῖα μιᾶς ἐξαιρέτου τιμῆς· καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος εἶναι ὁ παρὰ τοῦ Κυρίου ἐξαιρέτως τιμηθεὶς, ὡς στοχάζεται ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐκεῖ ὅπου ἐξηγεῖ τὸ ιζ'. κεφ. τοῦ Ματθαίου, διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν διδράχμων εἰς Καπερναοῦμ. Εἰς τοῦτο βέβαια ἡ σεσαρκωμένη σοφία τοῦ Θεοῦ, ὅπου κἀνένα πρᾶγμα δὲν ἔκαμεν εἰκῆ καὶ μάτην, εἶχε κἀνένα σκοπὸν καὶ τέλος ἀπόκρυφον, καὶ ἄς τὸ ἐρευνήσωμεν.

8. Ἀνάμεσα εἰς τ' ἄλλα χαρακτηριστικὰ ὅθεν γνωρίζεται ἡ ἀληθινὴ ἐκκλησία, τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον, τοῦτο τὸ κύριον καὶ ἐξαίρετον, νὰ ἦναι μία, ἡγοῦν ὅλοι οἱ πιστοὶ νὰ συμφωνοῦσιν εἰς μίαν ἐνότητα πίστεως, καθῶς

λέγει ὁ Παῦλος· εἷς κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα· ὡς τε ὁποῦ ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία εἶναι ὡσάν ἐκ πολλῶν ὕλικῶν συναρμολογουμένη, μία οἰκοδομή, εἷς ναὸς ἅγιος, ἐν κυρίῳ θεμελιωμένος, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἶναι ὡσάν ἐκ πολλῶν μελῶν ἐν σῶμα, ὑποκάτω εἰς μίαν κεφαλὴν, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν Χριστόν· μάλιστα εἶναι σῶμα τοῦ Χριστοῦ τέλειον, ὁλόκληρον, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη εἶναι εἰς ἓν βαπτισμένα· ὅποιος εἶναι χωρισμένος ἀπὸ τοῦτο τὸ σῶμα, ὡσαύτως σχισματικὸς καὶ αἰρετικὸς, εἶναι ὡσάν μέλος ἢ σεσηπωμένον, ἢ νεκρόν· τόσον εἶναι ἀναγκαία εἰς σύστασιν τῆς ἐκκλησίας ἢ ἕνωσις τῆς πίστεως. Τώρα εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων του, ὁποῦ ἦτον ὡσάν ἀρτίτοκος ἢ ἐκκλησία αὐτοῦ, ἓνα μόνον προτιμᾷ τῶν λοιπῶν, ἓνα προβάλλει πέτραν θεμελιώδη, ἓνα κλειδοῦχον, ἓνα ποιμένα, διὰ τὸ μᾶς παραστήσῃ τὴν ἄκραν ἐνότητα, ὁποῦ θέλει νὰ φυλάττεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν του, ὁποῦ εἶναι τὸ μυστικὸν αὐτοῦ σῶμα, ἡγουν θέλει, ὅτι ὅλοι οἱ μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι, εἰς τὸ νὰ θεμελιώσωσιν, εἰς τὸ νὰ κυβερνήσωσιν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, τέτοιας λογῆς νὰ ἦναι σύμφωνοι καὶ ὁμογνώμονες, ὡσάν νὰ ἦτον οἱ πολλοὶ ἐκεῖνοι εἰς μόνος, ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, κατὰ τὸν Παῦλον. Καὶ πάλιν ἐπειδὴ καὶ εἰς κάθε λογῆς ἑταιρίαν καὶ συντροφίαν ἀναγκαίως πρέπει νὰ ἦναι μία τάξις, καὶ νὰ εὑρίσκεται ἓνας πρῶτος τῶν πολλῶν, δύναται τινὰς νὰ ἀρνηθῇ, πῶς ὁ Χριστὸς νὰ ἠθέλησε νὰ φυλαχθῇ μία τοιαύτη τάξις, εἰς τρόπον ὁποῦ νὰ ἦναι ἓνας πρῶτος τῶν πολλῶν, ἢ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων καὶ μαθητῶν; Οὕτως ἐστάθη ὁ μακάριος Πέτρος, ἢ διατι ἦτον ἀπὸ ὅλους γεροντότερος, ἢ διατι ἐστάθη πρωτόκλητος τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, ἐπειδὴ καὶ ἀγκαλὰ καὶ ὁ Ἀνδρέας πρῶτος ἠκολούθησε τὸν Χριστόν, πλὴν εἰς τὴν ἀποστολὴν πρῶτος ἐκλήθη ὁ Πέτρος, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ· «μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν.» ἢ διατι θερμότερος τῶν ἄλλων ἦτον εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Χριστόν· ὅθεν προ-

θυμότερος εἰς τὰς πράξεις, καὶ ἐτοιμότερος εἰς τὰς ἀποκρίσεις ἐφαίνετο, καὶ διὰ τοῦτο ὁ μακάριος (λέγει εἰς πολλοὺς τόπους ὁ Αὐγουστίνος) ἦν ἐπιφέρων πρόσωπον ὄλου τοῦ χοροῦ τῶν μαθητῶν καὶ ὅλης τῆς ἐκκλησίας· καὶ ὡς πρόσωπον ὄλου τοῦ χοροῦ τῶν μαθητῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐλάμβανε τὰς ἀποκρίσεις ἀπὸ τὸν Χριστόν. Ὅπου θέλει νὰ εἴπῃ, ὅταν ἔλεγεν ὁ Χριστὸς, «δῶσω σοι τὰς κλεῖς, ποιμαίνε, βόσκει τὰ ἀρνία μου, τὰ πρόβατά μου.» ὁμιλῶν πρὸς τὸν Πέτρον, ἀπέτεινε τὴν ὁμιλίαν πρὸς ὅλους τοὺς μαθητάς· ὠμίλει μὲ ἓνα, ὅπου ἐπαρρησίαζεν ὅλην τὴν ἐνότητα. Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη ἐνὸς σοφωτάτου καὶ ἀγιωτάτου διδασκάλου καὶ μάρτυρος τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, λέγω τοῦ Κυπριανοῦ, ὅστις ἔζη εἰς τοὺς σξ'. ἀπὸ Χριστοῦ, ἦτοι πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καὶ εἰς τὸ βιβλίον ὅπου ἐσύνθεσε περὶ ἐνότητος τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, λέγει οὕτω: Super illum unum κ.τ.λ. «Ὅπου θέλει νὰ εἴπῃ· ἐπάνω εἰς ἐκεῖνον, ἦτοι τὸν Πέτρον οἰκοδομεῖ τὴν ἐκκλησίαν του, καὶ εἰς ἐκεῖνον πα-
 » ραδίδει τὰ πρόβατά του νὰ τὰ βόσκη, καὶ ἀγκαλᾷ
 » μετὰ τὴν ἀνάστασίν του τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἔδωκε
 » πᾶσι τοῖς Ἀποστόλοις, ὅμως διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν
 » ἐνότητα, μίαν καθέδραν ἐδιώρισε, καὶ διέταξε μίαν ἀρ-
 » χὴν ἐνότητος ὅπου ἀρχίζει παρ' ἐνός. Ὅτι ἦτον ὁ Πέ-
 » τρος, τὸ αὐτὸ ἦτον καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, συμμέ-
 » τοχοι τῆς αὐτῆς τιμῆς καὶ ἐξουσίας· ἀλλὰ τὸ προοί-
 » μιον προέρχεται παρὰ τῆς ἐνότητος· τῷ Πέτρῳ δίδε-
 » ται τὸ πρωτεῖον, ἵνα φανερωθῇ μία ἐκκλησία, καὶ μία
 » καθέδρα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ποιμένες εἰσὶ πάντες, ἀλλὰ
 » μία ποιμνὴ ἀναδείχεται, ὅπου νὰ ποιμαίνεται ἀπὸ ὅ-
 » λους τοὺς Ἀποστόλους μὲ ὁμόψυχον συμφωνίαν.» ὥς ἐ-
 ὅπου διὰ νὰ εἰποῦμεν καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῶν Λατίνων, ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο (ὡς λέγει Κυπριανός) ἐπροτίμησε τὸν Πέτρον, ἤγουν ἓνα ἀνάμεσα εἰς τοὺς πολλοὺς, ὄχι δι' ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἄκραν ἐνότητα, ὅπου θέλει ὁ Χριστὸς νὰ εὑρίσκηται εἰς τὴν ἀγίαν του ἐκκλησίαν· ὁ μακάριος ἐπαρρησίαζεν ὅλην τὴν ἐνότητα, ὅπου

θέλει νὰ εἰπῆ, ὅ,τι ἔλαβεν ὁ εἷς, ἔλαβε καὶ ἡ ἐνότης ὅλη, τὸ ὅποσον δὲν φέρει εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον Ἀπόστολον ἄλλο, παρὰ μόνον πρωτεῖον τιμῆς. Ἐώρα ὅσα εὗρωμεν ῥητὰ τῶν ἀγίων Πατέρων, ὅπου μεγαλύνουσι τὸν μακάριον Πέτρον (καὶ εὐρίσκομεν ἀληθινὰ πολλὰ ἐξαίρετα) ὅλα ἐννοοῦνται μὲ τὴν ἐννοίαν ταύτην, τούτέστι πῶς ὅλα παρρασταίνουσι τὸν Πέτρον, ὡς ἐπιφέροντα πρόσωπον ὄλων τῶν λοιπῶν, τὸ ὅποσον πολλαχοῦ μαρτυρεῖ ὁ Αὐγουστίνος, ὡς πρῶτον ἀδελφὸν παρῤῥησιάζοντα ὄλην τὴν ἀδελφότητα, ὡς ἓνα τύπον ἐκείνης τῆς τελειοτάτης ἐνώσεως, ὅπου συμβιβάζει καὶ συναρμολογεῖ εἰς ἓν τὰ μέλη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, τοῦ ὁποίου κεφαλὴ εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός. Ἡμεῖς δὲν ἀφαιροῦμεν τοῦ μακαριωτάτου κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων τὴν τιμὴν, ὅπου τοῦ ἔδωκεν ὁ Χριστός, διατι δὲν εἴμεσθεν Πετρομάχοι· ἀλλὰ πάλιν δὲν δίδομεν αὐτῷ μόνῳ, ἐκεῖνο ὅπου εἶχον ὅλοι κοινῶς, δηλαδὴ τὴν ἐπιστάσιαν καὶ κυβέρνησιν τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας. Ὅπου θέλει νὰ εἰπῆ εἰς ὀλίγα λόγια, καθὼς τοῦ δίδομεν τὸ πρωτεῖον τῆς τιμῆς, ἔτι ἀρνούμεθα τὸ πρωτεῖον τῆς ἐξουσίας. Πρῶτος εἰς τὴν ἐξουσίαν εἶναι, ἢ ὡς πατὴρ ἀναμέσον τῶν υἱῶν του, ἢ ὡς διδάσκαλος ἀναμέσον τῶν μαθητῶν του, ἢ ὡς αὐθέντης ἀναμέσον τῶν ὑπηκόων του· ἀλλὰ τέτοιας λογῆς πρωτεῖα ἐσήκωσεν ὀλότελα ὁ Χριστός ἀπὸ τὸν χορὸν τῶν Ἀποστόλων καὶ μαθητῶν του· «ὕμεις μὴ κληθῆτε Ῥαββί, εἰς γὰρ » ἐστὶν ὁ καθηγητὴς ὑμῶν ὁ Χριστός, πάντες ὑμεῖς ἀ- » δελφοί ἐστε· καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ἐπὶ τῆς γῆς, » εἷς γὰρ ἐστὶν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οἶ- » δατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐ- » τῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν, οὐχ οὐ- » τω δὲ ἐστὶ ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὅς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας » γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος, κτλ.» Ταῦτα τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ ἀναιροῦσι βέβαια πᾶσαν μοναρχικὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν του, εἰς τὴν ὁποίαν θέλει νὰ φυλάττεται ἡ ἰσότης, καὶ διὰ τοῦτο ἐξίσου τοῖς πᾶσιν ἔδωκε τὴν κυβέρνησιν· καὶ συμφῶως μὲ τὸν σκαπὸν τοῦ Χρι-

στοῦ οἱ ἅγιοι πατέρες ὀνομάζουσιν ἐξίτου ὄλους τοὺς Ἀποστόλους ποιμένας, ἐπισκόπους οἰκουμενικοὺς, ἐπιτρόπους τοῦ Χριστοῦ, καὶ θεμέλια τῆς πίστεως. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι τοῦτο ἔδειξαν ἐμπράκτως· πρῶτον μὲν αὐτὸς ὁ ἴδιος Πέτρος εἰς τὴν καθολικὴν του πρῶτην ἐπιστολὴν, παρακαλῶν τοὺς πρεσβυτέρους, ὀνομάζει τὸν ἐκυτόν του συμπρεσβύτερον, ὄχι ἀρχιπρεσβύτερον, καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ ποιμαίνωσι τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ, (τὸν ὁποῖον μόνον καλεῖ ἀρχιποίμενα) μὲ ἐπιείκειαν, μὴ ὡς κατακυριεύοντες, λέγει, τῶν κλήρων, ἀλλὰ τύποι γενόμενοι τοῦ ποιμνίου, καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος κομιεῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον κ.τ.λ. Δεύτερον, ἀφ' οὗ ἀνελήφθη ὁ Χριστός, καὶ ἔμειναν μόνοι οἱ Ἀπόστολοι, θέλοντες νὰ ἐκλέξωσι τινὰ εἰς τὸν τόπον τοῦ προδότου Ἰούδα, ὄλοι κοινῶς ἔβαλον κλήρους, καὶ ἔστησαν δύο, Ἰωσήφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, καὶ Μαθθίαν, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ὁ κληρὸς ἔπεσε. Τρίτον, τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν τῶν ἐπτὰ διακόνων ἔκαμαν ὄλοι κοινῶς. Τέταρτον, ὅταν ὁ Βαρνάβας ἐπορεύθη εἰς Ἀντιόχειαν, ἐπέμφθη κοινῶς ἀπὸ ὄλους τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἀπὸ ὄλην τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἱερουσαλήμ. Πέμπτον, τὸ ζήτημα ἐκεῖνο ὅπου εἶχον οἱ Ἀντιοχεῖς περὶ τῆς περιτομῆς τῶν ἐθνικῶν ὅπου ἔβαπτίζοντο, ἐλύθη κοινῶς ἐπὶ συνόδου, παρόντων πάντων τῶν Ἀποστόλων ἔδοξε (ἔτσι ἔγραφον πρὸς ἐκείνους) τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ ἡμῖν. Καὶ πῶς ἔκαμαν ταῦτα πάντα κοινῶς, ἂν ὁ Πέτρος μόνος εἶχε τὴν ἐπιστασίαν τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας; Ναὶ τὴν ἐπιστασίαν τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας εἶχον ὄλοι κοινῶς, ὅθεν κατὰ τόπους καὶ χώρας ἐχειροτονοῦσαν ἐπισκόπους, τῶν ὁποίων ἕκαστος ἐκυβέρνα τὴν παροικίαν του, καὶ ἐγνώριζε διὰ κεφαλὴν τὸν πρῶτον τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ὄχι τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον. Ἰδοὺ ὁ λόγος κανὼν τῶν αὐτῶν Ἀποστόλων. «Τοὺς » ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναί χρεὴ τὸν ἐν αὐτοῖς » πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι » πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ

» μόνον πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροιμία ἐπι-
 » θάλλει καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις, ἀλλὰ μηδ' ἐκεῖνος
 » ἄνευ τῆς κοινῆς γνώμης ποιεῖτω τι, οὕτω γὰρ ἡ ὁμό-
 » νοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεός, διὰ Κυρίου ἐν
 » ἀγίῳ Πνεύματι.» Ὡστε ὁποῦ εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀ-
 ποστόλων καὶ μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, τοιαύτη ἦτο ἡ
 ἀρχαία τῆς Ἐκκλησίας κυβέρνησις· οἱ ἐπίσκοποι πάσης
 ἐπαρχίας ἐγνώριζαν κεφαλὴν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης τὸν
 πρῶτον ἐπίσκοπον· μήτε ἐκεῖνοι οἱ πολλοὶ ἕκαμνάν τι χω-
 ρίς τῆς ἐκείνου γνώμης, μήτε οὗτος ὁ ἕνας χωρὶς τὴν
 γνώμην ἐκείνων τῶν πολλῶν· καὶ αὕτη εἶναι κυβέρνησις
 ὄχι μοναρχικῆ, ἀλλ' ἀριστοκρατορικῆ τῆς Καθολικῆς ἐκ-
 κλησίας· καὶ τέτοιας λογῆς ἐφυλάττετο εἰς τὴν ἐκκλη-
 σίαν ἐκείνη ἡ ὁμόνοια, περὶ τῆς ὁποίας λέγει ὁ κανὼν.
 Ἄλλ' ἐξ ἐναντίας πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ φυλάττεται καμ-
 μία ὁμόνοια, ἂν τινὰς ἐπίσκοπος ἐναντίον τοῦ Εὐαγγε-
 λίου, τῶν κανόνων, καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς πρά-
 ξεως θελήσῃ νὰ σηκώσῃ τὴν κεφαλὴν ὑπεράνω πάντων,
 καὶ νὰ γένη πάντων ὑπέρτατος αὐθέντης καὶ κύριος;
 Τοιοῦτος θέλει νὰ ἦναι ὁ Πάπας Ῥώμης, καὶ διὰ τοῦτο
 καθὼς ἐσημείωσα παραπάνω, εἶναι τόσον τῆς Ἐκκλησίας
 τὸ σκάνδαλον. Ἄλλ' ἐκεῖνο ὁποῦ θέλει ὁ Πάπας ἤδη τὸ
 ἐκατέρωθωσεν εἰς πολὺ μέρος τῆς οἰκουμένης· καὶ ἡμεῖς
 εἰς τὸ παρὸν, εἰς τὴν κατάστασιν ὁποῦ εὕρισκόμεθα, δὲν
 ἤμποροῦμεν νὰ τοῦ εἰπῶμεν ἄλλο, παρὰ ἐκεῖνο ὁποῦ ἐ-
 γραφε πρὸς ἕνα Πάπαν Εὐγένειον ὁ ζηλωτὴς μοναχὸς
 Βερνάρδος, Λατῖνος διδάσκαλος καὶ ἄκρος θεολόγος εἰς
 τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν, ὅστις ἐζῆ θρυλλούμενος ἐν σοφίᾳ
 καὶ ἀγιότητι κατὰ τὸ ἀριδ'. ἔτος «*Esto ut haec tibi κτλ.*»
 Ὅπου θέλει νὰ εἰπῇ· «Ἔστω νὰ ἔχῃς ταῦτα διὰ κάθε
 » ἄλλον λογαριασμὸν καὶ ὄχι κατὰ τὸ Ἀποστολικὸν
 » ἔθος, μήτε ὁ Πέτρος ἐδύνετο νὰ σοῦ δώσῃ ἐκεῖνο,
 » ὁποῦ δὲν εἶχε, σοῦ ἔδωκεν ἐκεῖνο ὁποῦ εἶχε, τὴν μέ-
 » ριμναν τῶν Ἐκκλησιῶν· τάχα τὴν κυριότητα; ἄκουε
 » αὐτοῦ· οὐ κατακυριεύοντες (λέγει) τῶν κλήρων, κτλ.
 » καὶ διὰ νὰ μὴν λογιάσῃς, πῶς τοῦ τὸ λέγει διὰ τα-

» πεινοφροσυνην, ὄχι κατὰ ἀλήθειαν, φωνή κυρίου ἐξί-
 » οί Βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, οὐχ
 » οὕτω δὲ ὑμεῖς φανερόν εἶναι, ἢ κυριότης ἀπαγορεύε-
 » ται τοῖς Ἀποστόλοις· ὑπαγε τώρα ἐσὺ, καὶ τόλμησον
 » νὰ πάρῃς ἢ τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα, ἢ τὴν κυριότητα,
 » βέβαια, καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἐμποδίζεσαι·
 » ἂν θέλῃς νὰ ἔχῃς καὶ τὰ δύο, θέλεις τὰ χάσῃς.» Πλὴν
 ὁ Πάπας ἀνέβη πολλὰ ὑψηλὰ, καὶ οὔτε τότε ἤκουε τοῦ
 μοναχοῦ τούτου τοὺς ἐλέγχους, οὔτε τώρα, μάλιστα ὁ-
 ποῦ κάθεται εἰς ὑψηλοτάτην περιοπὴν, δὲν ἀκούει ἄλλους
 παρὰ ἐκείνους, ὁποῦ τὸν βαστοῦσι ἐπάνω εἰς τὰς κεφα-
 λὰς των, καὶ ὡς ἐπίγειον Θεὸν τὸν λατρεύουσιν.

9. Ἄλλ' ἄς ἐλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον, δὲν εἶναι
 χρεῖα νὰ ἐξετάσωμεν ἡμεῖς, τί λογῆς νὰ ἦτον ἀνάμεσα
 τῶν ἄλλων Ἀποστόλων ὁ Πέτρος· ἄς ἦτον, καθὼς θέ-
 λουσιν οἱ Λατῖνοι, καὶ ἀκόμη περισσότερον, τί πρὸς τοῦ-
 το; τί ὠφέλειαν ἔχει ἐκ τούτου ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος; Ὁ
 Πέτρος μόνον ἦτον ἐπίτροπος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁσην ἐ-
 ξουσίαν εἶχεν ὁ Χριστὸς συναναστροφόμενος ἀναμέσον
 τῶν Ἀποστόλων του, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ,
 τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν εἶχεν ὁ Πέτρος. Ἀπὸ τοῦτο τί ἐπε-
 ται; πῶς δηλαδὴ ὁ Πάπας, ὁποῦ εἶναι τοῦ Πέτρου διά-
 δοχος, ἔχει τὴν αὐτὴν ὁμοίως ἐξουσίαν ἀναμέσον τῶν
 ἄλλων ἀρχιερέων; Δὲν εἶναι ὁμοίως ἔτσι· διατὶ κάθε Ἀ-
 πόστολος, τῆ δυνάμει τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπαγγέλματος
 ἦτον ἐπίσκοπος ὡς παράνω ἐσημειώσαμεν, τῆς ἐκκλησί-
 ας ἀορίστως ὄχι ὀριστῶς, δηλαδὴ εἰς μίαν πόλιν καὶ
 χώραν· ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα ἀορίστως τοὺς
 ἀπέστειλεν ὁ Χριστὸς· ὥστε ὁποῦ ὁ Πέτρος λόγου χάριν
 δὲν ἦτον ὀριστῶς καὶ ἰδίως τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος· ἐπί-
 σκοπος Ῥώμης δύναται νὰ ὀνομασθῇ κατὰ πλατύτερον
 καὶ καθολικώτερον τρόπον, ὡσὰν δηλαδὴ ὁποῦ ἐθεμελίω-
 σεν ἐκείνην τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐκεῖ ἐμαρτύρησεν· ὁ διά-
 δοχος ἐκάστου τῶν Ἀποστόλων, ἐπίσκοπος εἶναι ἀλη-
 θινὰ ὀριστῶς καὶ ἰδίως ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης,
 τὴν ὁποίαν ἔλαβε γὰ κυβερναῖ· καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ διαφορα

Ἀποστόλου καὶ ἐπίσκοπου, ὅτι ὁ Ἀπόστολος εἶναι τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, ὁ δὲ ἐπίσκοπος μιᾶς μερικῆς· ἐκεῖνος ὅλης τῆς οἰκουμένης, οὗτος ἐνὸς μέρους, ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον, τῆς οἰκουμένης· καὶ ἕκαστος μὲν ἐπίσκοπος εἶναι διάδοχος τῶν Ἀποστόλων κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, πῶς δηλαδὴ ἔλαβεν ἓνα μέρος ἐκείνης τῆς Καθολικῆς καὶ οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνηουν καὶ ἐπιστάτευον κοινῶς ἀορίστως οἱ Ἀπόστολοι· ἀλλ' οὐδεὶς ἐπίσκοπος εἶναι διάδοχος ἐνὸς μόνου Ἀποστόλου, διατὶ καὶ οὐδεὶς Ἀπόστολος ἦτον μιᾶς μόννης ἐκκλησίας ἢ ἐνὸς μέρους τῆς οἰκουμένης ἐπίσκοπος· Ἔτι κατὰ τῆν λόγον θέλει ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος νὰ ᾔνοι ἰδίως διάδοχος τοῦ μακαρίου Πέτρου; καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ τῆς διαδοχῆς νὰ ᾔνοι τοιοῦτος ἀναμέσον τῶν ἄλλων ἀρχιερέων, οἷος ἦτον ἀναμέσον τῶν Ἀποστόλων ὁ Πέτρος, ὅστις ἰδίως καὶ ὀριστῶς δὲν ἦτον τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος; Διατὶ τάχα ἐθεμελίωσε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης; Ἀλλὰ πρῶτον μὲν αὐτοὶ ὁμολογοῦσι, πῶς ὁ Ἰδιος Πέτρος ἐθεμελίωσε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας· καὶ λοιπὸν διατὶ ὁ Μάρκος καὶ Εὐόδιος, ὡς διάδοχοι τοῦ Πέτρου νὰ μὴν ἔχωσι τὰ ἴδια πρεσβεῖα ὅπου θρυλλεῖ διὰ λόγου τοῦ μόνου ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος; Δεύτερον δὲ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εἰρηναίου, τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης λέγεται νὰ ἐθεμελίωσαν Πέτρος καὶ Παῦλος ὁμοῦ· «θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, Λίνῳ » τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν.» ὥστε ὅπου συμπεραίνεται, πῶς ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος εἶναι ἰδίως διάδοχος τοῦ Λίνου, ὅστις ἦτον τῆς Ῥώμης ἰδίως ἐπίσκοπος, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ Εὐσεβίου πρῶτος τίθεται εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐν Ῥώμῃ ἐπισκόπων· μετὰ τὴν μαρτυρίαν Πέτρου καὶ Παύλου, πρῶτος τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας κληροῦται τὴν ἐπισκοπὴν Λίνος. Ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ καὶ διάδοχος τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ κατὰ πλατύτερον λόγον καὶ ὄχι ἰδίως ὀνομάζεται Ῥώμης ἐπίσκοπος. Καὶ ἀληθινὰ Ῥώμης ἐπίσκοπον ὀνομάζει τὸν Πέτρον ὁ Ἐπι-

φάνιος, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ τὸν Παῦλον. « Ἐν Ῥώμῃ πρῶτον γεγόνασι Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ Ἀπόστολοι, αὐτοὶ καὶ ἐπίσκοποι, εἶτα Λίνος. Ἀλλὰ κατὰ πλατύτερον τοῦτον λόγον, ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος δὲν ἤμπορεῖ εὐλόγως· νὰ ζητῇ τὰ πρεσβεῖα, ὅπου θέλουσιν οἱ Δυτικοὶ νὰ εἶχεν οὗτος ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων· διατὶ μὲ τὸν αὐτὸν λόγον ἤμποροῦσι νὰ ζητοῦσι καὶ οἱ τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοποι. Καὶ λοιπὸν, ἢ καλῶς ἐφανερώσαμεν παραπάνω, ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι ἐξίσου εἶχον τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, καὶ λέγονται ἐπίτροποι τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ῥητῶς τοὺς ὀνομάζει ὁ Ἰλᾶριος καὶ Χρυσόστομος, ἐξηγῶν τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο, ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν καὶ τέτοιας λογῆς οὐδὲν ἔχει ὑπεράνω τῶν ἄλλων ἐπισκόπων ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος· ἢ καὶ ἂν ὁ Πέτρος εἶχεν ὅλα τὰ πρεσβεῖα καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐξουσίας, ὅπου θρυλλοῦσιν οἱ Δυτικοὶ, οὐδὲν ἐκ τούτων ὠφελεῖται ὁ Πάπας.

10. Πλὴν τοῦτο εἶναι ἀληθινὸν καὶ ἀναντιρρήτον, πῶς ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης καὶ ὁ ταύτης ἐπίσκοπος νὰ ἐστάθῃ πάντοτε καὶ ἀπ' ἀρχῆς εἰς μίαν ἐξαιρετον τιμὴν. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ ῥητὰ τῶν ἀγίων πατέρων, καὶ ἀπὸ τὴν παλαιάν πράξιν τὴν ἐκκλησιαστικὴν, διατὶ καὶ βασιλεῖς καὶ σύνοδοι ἐξαιρέτως μεγαλύνουσι τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης. Τοῦτο τάχα ὄθεν προήρχετο, ἃς τὸ ἰδοῦμεν.

11. Οὔτε ὁ Χριστὸς ἐδιώρισέ τινα τῶν Ἀποστόλων ἢ ἀρχιεπίσκοπον, ἢ μητροπολίτην, ἢ πατριάρχην, οὔτε τις Ἀπόστολος ἐδιώρισεν ὁμοίον τι εἰς κάμμίαν πόλιν τοῦ κόσμου· αὐτὰ τὰ ὀνόματα μετὰ καιρὸν ὕστερον ἠκούσθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ μὲν κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὅλους τοὺς Ἀποστόλους κοινῶς ἐχειροτόνησεν ἐπισκόπους οἰκουμενικοὺς, διατὶ ὅλους ἀδιαφόρως ἐπεμφεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον· οἱ δὲ Ἀπόστολοι κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ πέμψαντος αὐτοὺς θεοῦ διδασκάλου, διεσπάρησαν εἰς ὅλην τὴν γῆν, ἐπῆραν συντρόφους εἰς τὸ ἔργον, οἳοὶ ἐστάθησαν Παῦλος, Βαρνάβας, Κρήσκης καὶ Τιμόθεος· καὶ ἐκεῖνοι, καὶ ἐτούτοι ἐχειροτόνησαν ἀναριθμήτους ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους

κατὰ πόλεις καὶ χώρας. Καὶ ἀγκαλὰ καὶ ἡργοπόρησαν οἱ μὲν εἰς ἓνα τόπον, διατι ἔτζι ἐπέζητει ἡ χρεία τοῦ τόπου ἐκείνου, ἢ διατι ἦτον ὑπέρογγοι, καθὼς ὁ Ἰωάννης ἔως ἐσχάτου γήρατος, ἐκάθισεν εἰς τὴν Ἐφεσον κυβερνῶντας τὰς ἐν Ἀσίᾳ ἐκκλησίας· οἱ δὲ ἐδιάλεξαν ἓνα τόπον εἰς τὸν ὁποῖον ἠῶ ἐλήσαν νὰ ἀποθάνωσι μαρτυρήσαντες διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος τὴν Ῥώμην· ἀλλὰ δὲν φαίνεται οὔτε εἰς τὴν θείαν γραφὴν, οὔτε εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, πῶς τις τῶν Ἀποστόλων ἢ τις τῶν συντρόφων αὐτῶν νὰ ἐχάρισαν κάμμιας ἐκκλησίας ἀπ' ἐκείνας ὁποῦ ἐθεμελιώσαν, κἀνένα προνόμιον ἐξαιρετον τιμῆς ἢ ἐξουσίας ἀρχιεπισκοπικοῦ, ἢ μητροπολιτικοῦ, ἢ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος. Τὰ προνόμια καὶ ἀξιώματα ταῦτα ἀρχισαν μετέπειτα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ δι' εὐλογον ἀφορμὴν, ἣτις ἐστὶ τοιαύτη. Καθ' ἓνας ἠξέυρει πῶς ἡ βασιλεία τῶν Ῥωμαίων ἦτον διηρημένη εἰς χώρας καὶ ἐπαρχίας, καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἦσαν πόλεις τινὲς ἐπίσημοι, πρὸς τὰς ὁποίας πολλοὶ τῶν κατωτέρων πόλεων ἐσύντρεχον δι' ὄλας τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις. Ὅθεν μέλλοντες ἢ νὰ χειροτονήσουν τινὰ ἐπίσκοπον, ἢ νὰ ἐξετάσωσι καὶ νὰ διωρίσωσιν ἄλλο τι ἐκκλησιαστικόν, ἐπειδὴ καὶ νὰ ἠκολούθησαν τοῦ καιροῦ ἐκείνου οἱ χριστιανοὶ ταύτην τὴν συνήθειαν καὶ εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, ἐπειδὴ δὲν ἐζούσαν οἱ Ἀπόστολοι, οἵτινες ἐκυβερνοῦσαν τὰ τοιαῦτα ἀποστολικῆ ἐξουσία χρώμενοι, ἐσύντρεχον πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐπισήμου πόλεως, ὅστις μὲ τὴν βουλήν πάλιν τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐγγύς ἐπαρχίας ἔκαμνε τὴν πρέπουσαν κυβέρνησιν, καὶ καθὼς ἡ πόλις ἐκείνη εἰς τὰ πολιτικὰ ἦτον ὡσὰν μήτηρ τῶν ὑπ' αὐτῇ πόλεων, οὕτω καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ, καὶ ὁ ταύτης ἐπίσκοπος πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν λοιποὺς ἐπισκόπους ἦτον μητροπολίτης ἢ ἀρχιεπίσκοπος ἢ ἐξαρχος καὶ ὕστερον πατριάρχης. Κατὰ τὸ μέτρον ὁποῦ γύξανεν ἡ τιμὴ τῆς μητροπόλεως ἐκείνης ἢ διὰ βασιλικοῦ θεσπίσματος ἢ διὰ συνοδικῆς διαταγῆς, ἔτζι γύξανε καὶ ἡ τιμὴ τοῦ μητροπολίτου, εἰς τρόπον,

ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ μητροπολίτου καὶ τὸ προνόμιον ἤ-
 ξανε κατὰ τὸ προνόμιον τῆς πόλεως, ὅπου εἶχε τὸν θρό-
 νον. "Ἀπειρά εἶναι τὰ παραδείγματα εἰς τὴν ἐκκλησιαστι-
 κὴν ἱστορίαν, τὰ ὅποια δὲν εἶναι χρεῖα νὰ φέρωμεν κατὰ
 τὸ παρόν· οἷδασιν οἱ ἔμπειροι. Καὶ τέτοιας λογῆς, κα-
 θὼς λέγω, ἢ συνήθεια ἐπεκράτησε, καὶ μὲ συνοδικούς κα-
 νόνας ἐστερεώθη.

12. Τρεῖς ἦτον αἱ πλέον ἐπίσημοι πόλεις τῆς Ῥωμαί-
 κῆς βασιλείας· ἡ Ῥώμη εἰς τὴν Δύσιν, θρόνος βασιλικός·
 ἡ Ἀντιόχεια εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια εἰς
 τὴν Μεσημβρίαν· ὅθεν καὶ αἱ ἐν αὐταῖς ἐκκλησίαι εἶχον
 ἀνάμεσα εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τὴν ἐξαιρετον τιμὴν. Με-
 τέπειτα ἐτιμήθη ἡ Κωνσταντινούπολις ἀφ' οὗ μετετέθη-
 σαν τὰ βασίλεια· δηλαδὴ γενομένη νέα Ῥώμη καὶ θρό-
 νος βασιλικός. Ἐτιμήθη καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ, ὅχι διὰ τὸ
 μεγαλεῖον καὶ ἐπίσημον, ἀλλὰ διὰ τὸ σεβάσμιον τοῦ τό-
 που, ἐν ᾧ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ὁ λυτρωτῆς τοῦ κόσμου,
 καὶ ἐθεμελιώθη τὸ πρῶτον ἡ ἐκκλησία τῶν πιστῶν, καὶ
 ἄρχισε νὰ κηρυχθῇ τὸ Εὐαγγέλιον. Ταῦτα πάντα εἶναι
 πρόδηλα ἐκ τῆς παλαιᾶς ἐκκλησιαστικῆς πράξεως καὶ
 ἐκ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων· καὶ πρῶτον ὁ κανὼν τῶν
 ἱερῶν ἀποστόλων, τὸν ὅποιον ἐφέραμεν παραπάνω, λέγει
 οὕτω. «Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναί χρεῖ τὸν
 ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν κτλ.»
 Ὅθεν συναγομέν ἐκεῖνο, ὅπου παραπάνω ἐσημειώσαμεν,
 ὅτι οἱ ἀπόστολοι δὲν ἐχειροτόνησάν τινα πρῶτον μητρο-
 πολίτην ἢ πατριάρχην τῶν λοιπῶν· διατὶ ἂν ἤθελον δώ-
 ση τοιοῦτο προνόμιον κάμμιας πόλεως μόνης, ἢ τῆς Ῥώ-
 μης, ἢ τῆς Ἀντιοχείας, ἢ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἤθελον τὸ
 φανερώσῃ εἰς τοῦτον τὸν κανόνα, καὶ ἤθελον εἰπῆ. «Τοὺς
 » ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναί χρεῖ τὸν Ῥώμης,
 » τὸν Ἀντιοχείας ἢ τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, καὶ
 » τοῦτον ἡγεῖσθαι ὡς κεφαλὴν κτλ. ἀλλ' εἶπον ἀδιορί-
 στως τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον· ἀλλὰ τοῦτος ὁ ἐν αὐτοῖς
 πρῶτος ἐνομιζέτο ἐκεῖνος, ὅπου ἦτον ἐπίσκοπος εἰς τινα
 πόλιν πρῶτην τῆς ἐπαρχίας, ἢτοι Μητρόπολιν, καὶ τοῖ-

οὗτον ἐνομοθέτησαν οἱ ἀπόστολοι, ὅτι οἱ λοιποὶ τῆς ἐ-
 παρχίας ἐπίσκοποι νὰ γνωρίζωσιν ὡς κεφαλὴν. Ἀλλὰ
 φανερώτερα ὁ κανὼν τῆς πρώτης ἐν Νικαίᾳ συνοδου· « τὰ
 » ἀρχαῖα ἔλεγχε κρατεῖσθω τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ
 » Παντεπόλει, ὡς τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, πάντων
 » τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ἐπεὶ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ
 » ἐπισκόπῳ τοῦτο σὺνήθές ἐστι· ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν
 » Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα
 » σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις. » Ἰδοὺ πῶς ἡ σύνοδος ἐ-
 στερέωσε τὴν ἐξουσίαν ὅπου εἶχον αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀ-
 λεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας· τὴν δὲ ἐξουσίαν ταύτην πό-
 λιν τὴν ἔλαβον αἱ ἐκκλησίαι ἐκεῖναι; ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν
 συνήθειαν, ἡγούρ ἐσυνειθίσθη ἐξ ἀρχῆς, διατὶ ἦτον ἐπίση-
 μοι πόλεις, καὶ λοιπὸν ὥρισεν ἡ σύνοδος νὰ φυλάττεται
 αὕτη ἡ παλαιὰ συνήθεια εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξαν-
 δρείας καὶ Ἀντιοχείας, καθὼς φυλάττεται εἰς τὴν ἐκκλη-
 σίαν τῆς Ῥώμης, ἣτις ἦτον ὡς κεφαλὴ τῶν ὑπ' αὐτὴν
 ἐκκλησιῶν διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς βασιλευούσης ἐκείνης
 πόλεως· ἡ αὕτη σύνοδος ἐτίμησε τὸν Αἰλίας· ἡ δὲ τετάρ-
 τη ἐν Χαλκηδόνι συμμα εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἔδωκε καὶ τὴν
 ἐξουσίαν καὶ συνηριθμήθη πέμπτος πρὸς τοῖς ἄλλοις τέτ-
 ταρσι. Πάλιν ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος τὸν Κων-
 σταντινουπόλεως ἐπίσκοπον διώρισεν ἔχειν τὰ πρεσβεῖα
 τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον διὰ τὸ εἶναι αὐ-
 τὴν νέαν Ῥώμην· ὁ κανὼν τῆς συνοδου ταύτης ἐβεβαιώ-
 θη ἀπὸ τὴν τετάρτην οἰκουμενικὴν σύνοδον τέτοιαις λο-
 γῆς. « Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἀγίων ὅροις ἐπόμενοι καὶ τὸν
 » ἀρτίως ἀναγνωσέντα κανόνα τῶν ρν'· θεοφιλεστάτων
 » ἐπισκόπων γνωρίζοντες καὶ ἡμεῖς, ὀρίζομέν τε καὶ ψη-
 » φίζομεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλη-
 » σίας Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης· καὶ γὰρ τῷ
 » θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν
 » πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρε-
 » σβεῖα, καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ρν'· θεοφιλέ-
 » στατοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς
 » νέας Ῥώμης ἀγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίνοντες τὴν

» βασιλεία καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν
 » ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρα βασιλίδι
 » Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνη μεγα-
 » λύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχου-
 » σαν.» Βλέπετε σαφέστατα ἀπὸ τοῦτον τὸν κανόνα
 ποῖος ἐτίμησε τὴν παλαιὰν Ῥώμην; οἱ πατέρες δηλαδὴ.
 Βλέπετε τὴν αἰτίαν δι' ἣν τὴν ἐτίμησαν; διατί, λέγει, ἦ-
 τον βασιλεύουσα πόλις· οἱ αὐτοὶ πατέρες ἀναλόγως ἐ-
 τίμησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς τιμηθεῖσαν βασι-
 λεία καὶ συγκλήτῳ· καὶ ὡσὰν ὁποῦ ἔγεινε θρόνος βασι-
 λικὸς, ἔτι ἔγεινε καὶ θρόνος πατριαρχικὸς, δεύτερος
 μετὰ τὸν Ῥώμης, καὶ πρῶτος ἐπάνω τῆς Ἀλεξανδρείας
 καὶ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων· καθὼς ὑστερώτερα
 ὦρισεν ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος. Σημειώσατε καὶ τὴν Νεα-
 ρὰν τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, ὁποῦ λέγει. «Θεσπίζο-
 » μεν κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὄρους τὸν ἁγιώτα-
 » τον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Πάπαν πρῶτον εἶναι
 » πάντων τῶν ἱερέων, τὸν δὲ μακχριώτατον ἀρχιεπί-
 » σκοπον Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, δευτέραν
 » τάξιν ἐπέχειν μετὰ τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας, τῶν
 » δ' ἄλλων προτιμᾶσθαι.» Ὡστε ὁποῦ τὸ πρωτεῖον τοῦ
 Πάπα ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους, ὁποῦ εἶναι
 πρωτεῖον τιμῆς, δέδοται παρὰ τῶν πατέρων διὰ τὸ πρω-
 τεῖον τῆς βασιλευούσης πόλεως Ῥώμης· καὶ παρὰ τῶν
 αὐτῶν πατέρων διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν οἱ Ἀλεξανδρείας
 καὶ Ἀντιοχείας ἐπίσκοποι ἐτιμήθησαν, ἔπειτα ὁ Ἱεροσο-
 λύμων, καὶ ὑστερώτερα ὁ Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλὰ
 καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ἐτιμήθη ὁ Ἀχρι-
 δῶν· καὶ μετὰ τὸ αὐτὸ παράδειγμα οἱ κραταιότατοι βασι-
 λεῖς Μοσχοβίας ἐτίμησαν τὸν πρόεδρον τῆς βασιλευούσης
 ἐκείνης πόλεως μετὰ τὸν πατριάρχου, συνευδοκοῦντος
 τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

13. Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν δευτέραν πρότασιν τῶν
 παπιστῶν. Αὐτοὶ λέγουσι, πῶς ὁ Πάπας εἶναι ὑπέρτιμος
 τῶν συνόδων καὶ τῶν κανόνων, ἄκρος κριτὴς πασῶν τῶν
 ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἀλάθαστος, ὁποῦ δηλαδὴ εἰς

τὰ τῆς πίστεως δὲν ἠμπορεῖ νὰ σφάλῃ. Αὐτὴ ἡ πρότασις κρέμαται ἀπὸ τὴν πρώτην, διατι ἂν ὁ Πάπας εἶναι μονάρχης καὶ αὐτοκράτωρ τῆς ἐκκλησίας, μόνος λαβὼν παρὰ Χριστοῦ ὅλην τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν ὡς τοῦ Χριστοῦ ἐπίτροπος, παρ' αὐτοῦ δὲ τὴν λαμβάνουσιν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀρχιερεῖς, ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι ὑπέρτερος τῶν συνόδων, ὅπου ἐξουσιάζουσι τὴν Καθολικὴν ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας ὁ Πάπας εἶναι ἡ βασιλεύουσα κεφαλὴ, καὶ διὰ τοῦτο νὰ ἦναι ἀλάθαστος· διατι ἂν ἦναι ὁ ἄκρος διδάσκαλος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον μυσταγωγεῖται ἡ ἐκκλησία τὰ τῆς πίστεως δόγματα, καὶ ὡς ἂν τῆς ἀληθείας ὁ κανὼν, πρέπει ἀναγκαιῶς νὰ ἔχη αὐτὸ τὸ ὑψηλὸν καὶ ἐξαιρέτον προνόμιον τῆς ἀναμαρτησίας, νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ σφάλῃ· διατι ἂν ὁ διδάσκαλος καὶ κανὼν τῆς ἐκκλησίας ἠμπορεῖ νὰ σφάλῃ, πόθεν δύναται ἡ καθολικὴ ἐκκλησία νὰ ἔχη τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀσφαλοῦς ἀληθείας τὰ δόγματα; Ἄλλ' ἡμεῖς εἶδομεν παράνω, πῶς ὁ Χριστὸς πρωτεῖον ἐξουσίας δὲν ἠθέλησε παντελῶς εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων του· πῶς ἡ κυβέρνησις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας δὲν εἶναι μοναρχικὴ, ἀλλ' ἀριστοκρατικὴ· πῶς ἡ ἄκρα ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, καὶ τοῦ ποιμαίνειν ἡ καθολικὴ ἐπιστοασία εἰς τὸ πρόσωπον πάντων τῶν ἀποστόλων κοινῶς ἐδόθη τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ· ποῦ μένει πλέον ἡ τυραννικὴ ἐκείνη ἐξουσία, ἡ μοναρχία, ὅπου ζητεῖ ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος; Ὅχι, ὄχι, λέγω πάλιν μὲ τὸν Αὐγουστίνον. «Ὅχι τῷ ἐνί, ἀλλὰ τῇ ἐνότητι δέδωκεν ὁ Χριστὸς τὴν ἐξουσίαν ταύτην.» Ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία συμφωνοῦσα εἰς μίαν ἐνότητα πίστεως εἶναι τὸ ἄμεσον ὑποκείμενον ὅλης τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας, τῆς ὁποίας τὴν μὲν ρίζαν καὶ δύναμιν ἔχει αὐτὴ, τὴν δὲ χρεῖαν οἱ παρ' αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ χειροτονοῦμενοι ἀρχιερεῖς, οἱ ὅποιοι εἶναι μέλη τοῦ μυστικοῦ τούτου σώματος. Καὶ τούτων τῶν μελῶν τὰ μὲν εἰσι κατώτερα, τὰ δὲ εἰσιν ἀνώτερα, ἀνάμεσα εἰς τὰ ὅποια εἶναι ἓνας καὶ ὁ Πάπας, ὅταν εὐχαριστῆται νὰ μείνῃ εἰς τὸν βαθμὸν ὅπου τὸν ἔβαλαν οἱ ἅγιοι πατέρες, ὄχι νὰ εὐγαίνῃ ἔξω τῶν ὁρίων

του διὰ πλεονεξίαν, θέλωντας νὰ ἦναι ὁ κύριος τῶν δούλων, ὄχι ὁ πρῶτος τῶν ἀδελφῶν.

14. Λέγομεν λοιπόν, πῶς καθὼς ὅλον τὸ σῶμα τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ζωογονούμενον καὶ κυβερνώμενον ἀπὸ τὴν κεφαλὴν του, δηλαδὴ τὸν Χριστὸν, ἔχει ὅλην τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν, τῆς δὲ Καθολικῆς ἐκκλησίας πρόσωπον ἐπιφέρει ἡ γνησίως καὶ κανονικῶς συγκροτούμενη οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ σύνοδος εἶναι ὑπερτέρα πάντων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Πάπα· ὥστε ὁποῦ οἱ πάντες καὶ μετὰ πάντων ὁ Πάπας, χρέος ἀπαραίτητον ἔχουσι νὰ ὑπακούωσι τῇ συνοδῷ, καὶ νὰ φυλάττωσι τοὺς κανόνας αὐτῆς. Ἐδῶθεν ἀκολουθεῖ πῶς ἡ σύνοδος μόνη, πρῶτον μὲν ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ἀναφρείστης τινὸς αἰρέσεως, νὰ ἀναθεματίζη καὶ νὰ ἀφορίζη τοὺς αἰρετικούς. Δεύτερον δὲ ὅταν ὀρίζη τι περὶ πίστεως, ἔχουσα τὴν ἀνώθεν ἐπιστασίαν τῆς κεφαλῆς, δηλαδὴ τὸν Χριστὸν, δὲν δύναται νὰ σφάλῃ. Καὶ τὰ δύο ταῦτα συνάγομεν ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, ὅστις λέγει ὁμιλῶν πρὸς τοὺς μαθητάς του « Ἐάν »
 » ἀμαρτήσῃ εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε, ἔλεγξον αὐ-
 » τὸν μεταξὺ σοῦ καὶ ἐκείνου μόνου· εἴαν σου ἀκούσῃ ἐ-
 » κέρδησας τὸν ἀδελφόν σου, εἴαν δὲ μὴ σοῦ ἀκούσῃ, πα-
 » ράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο
 » μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα· εἴαν δὲ παρακούσῃ
 » εἰπέ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἡγοῦν τοῖς πολλοῖς, τῇ συνοδῷ, οὐ-
 » χι τῷ ἐνὶ ἀλλὰ τῇ ἐνότητι· εἴαν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας
 » παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης,
 » ἡτοὶ ἀφωρισμένος, ὡς τῆς ἐκκλησίας παρήχοος. Καὶ
 » προσθέτει εὐθύς, ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσαι δε-
 » δεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς,
 » ἔσαι λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἐν τῷ ἅμα ἀκολου-
 » θεῖ λέγων· ὅτι εἴαν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς
 » γῆς, περὶ παντὸς πράγματος οὗ εἴαν αἰτήσωσιν, γε-
 » νήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς·
 » οὗ γὰρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα συνηγμέ-
 » νοι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.» Ἴδου ὁποῦ ὑπόσχεται ὁ ἀψευδὴς λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι παρῶν ἐκεῖ, ὅπου

συναχθῶσι δύο ἢ τρεῖς εἰς τὸ ὄνομά του, ἤγουν εἰς τὴν σύνοδον. Τὰ λόγια λοιπὸν τῆς συνόδου εἶναι λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἀληθείας· ὅθεν εἶναι λόγια ἀψευδῆ καὶ ἀσφαλῆ, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ὑπακούωσι καὶ νὰ πείθωνται πάντες, καὶ μετὰ τάντων ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος, ἂν θέλη νὰ ᾖναι ἡνωμένος μετὰ τοῦ λοιποῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὄχι κεχωρισμένος ὡσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης.

15. Ὅτι δὲ ἡ ἐκκλησία καὶ ὄχι ἓνας μόνος ἔλαβε καὶ ἔχει τὸ προνόμιον τοῦτο, τὸ ἀποδείχνει καὶ ὁ λογαριασμός. Διὰ τὴν ἂν ὁ Πέτρος μόνος εἰδικῶς εἶχε τὸ λάβη, ἠκολούθει πρῶτον τοῦτο τὸ ἄτοπον, πῶς δὲν τὸ ἔλαβον οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι, διὰ τὴν ἐκεῖνο ὁποῦ λαμβάνει ἓνας δὲν τὸ ἔχουσιν οἱ πολλοί· καὶ δεύτερον ἄλλο ἄτοπώτερον, πῶς ὡσὰν ἀπέθανεν ὁ Πέτρος, τοῦτο τὸ προνόμιον ὁποῦ ἦτο δεδομένον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου δὲν ἔμεινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Λοιπὸν τὸ ἔλαβον ὅλοι οἱ ἀπόστολοι, καὶ αὐτοὶ πάλιν δὲν τὸ ἔλαβον εἰδικῶς καὶ προσωπικῶς, ἤγουν εἰς τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ ὡς αὐτοί· διὰ τὴν ἠκολούθει ὁμοίως, πῶς μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν πλέον δὲν ἔμεινε. Καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῆ τις, πῶς αὐτοὶ ἀποθνήσκοντες τὸ ἄφησαν εἰς ἄλλους, ἤτοι εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν· διὰ τὴν ἐπίσκοπος ἀποθνήσκων δὲν κάμνει τὸν διάδοχον αὐτοῦ ἐπίσκοπον, ἀλλὰ τὸν κάμνει ἡ ἐκκλησία· οὔτε ὁ Πάπας ἀποθνήσκων κάμνει τὸν διάδοχον αὐτοῦ Πάπαν, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ διάδοχον κάμνει ἡ τῶν Καρδιναλέων σύναξις, ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῆ ἡ ἐκκλησία. Κατὰ τίνα τρόπον λοιπὸν ἔλαβον οἱ ἀπόστολοι τὸ προνόμιον τοῦτο; ὄχι ὡς πρόσωπα διωρισμένα, ἤγουν ὡς Πέτρος, ὡς Ἀνδρέας, ὡς Φίλιππος, ἀλλὰ ὅλοι κοινῶς ὡσὰν λειτουργοὶ καὶ ὑπηρέται τῆς ἐκκλησίας, ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῆ εἰς τὰ πρόσωπα αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔλαβεν ἡ ἐκκλησία, ἢ τότε, ἢ νῦν, καὶ ἢ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Καὶ διὰ τὴν ἡ τοιαύτη ἐκκλησία δὲν ἀποθνήσκει ποτὲ, ὁμοίως καὶ ἡ ἐξουσία αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν δὲν λείπει· ἀποθνήσκει ἓνας μερικὸς ἐπίσκοπος; μένει ἡ ἐπι-

σκοπική ἐξουσία, τὴν ὁποίαν ἡ ἐκκλησία ὁποῦ τὴν ἔχει ἀδιαλείπτως τὴν μεταδίδει εἰς τὸν διάδοχον διὰ χειρὸς ἄλλων ψηφίζόντων καὶ χειροτονούντων ἀρχιερέων, ὥστε ὁποῦ τὸ ἄμεσον καὶ μόνον ὑποκείμενον ὁποῦ βραστᾷ ὄλην τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν εἶναι ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία καὶ οὐδεὶς μερικὸς ἐπίσκοπος, καὶ ἀκολούθως ὁ Πάπας. Ἐτζι δοξάζουσιν οἱ πλέον ἔμπειροι τῶν σχολαστικῶν παρὰ Λατίνοις.

16. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὰ δύο ταῦτα προνόμια, τὰς κλεῖς ὄλης τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας, καὶ τὸ ἀψευδὲς καὶ ἀναμάρτητον, αὐτὴ ἐστάθη ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τὸ μέγα κριτήριον εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις. Ἄν ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος ἦτο παράνω τῶν συνόδων, κριτῆς ἄκρος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, καὶ κριτῆς ἀλάνθαστος, ὅσαις φοραῖς ἐφάνησαν αἰρέσεις ὁποῦ τόσον ἐτάραξαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, τί χρεῖα ἦτο νὰ γίνωσι σύνοδοι; νὰ κραγῶσι τόσοι ἀρχιερεῖς καὶ σοφοὶ ἄνδρες ἐκ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης μὲ τόσους κόπους καὶ ὁδοιπορίας, μὲ τόσους κινδύνους, μὲ τόσα ἐξοδα καὶ τόσας λογομαχίας; ἐφθανε μόνον νὰ ἐρωτηθῇ ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος, ὡσάν τρίποδος ἐκ χρυσηλάτου, τοῦτο νὰ κρατῶσι καὶ νὰ πιστεύωσιν ὅλοι οἱ Χριστιανοί. Ἄλλ' ἡμεῖς βλέπομεν, πῶς διὰ κάθε μεγάλῃν ἐκκλησιαστικὴν ὑπόθεσιν, μάλιστα ὅταν ἐμελλε νὰ ἐξεταχθῇ ἓνα δόγμα πίστεως, ἔγεινον σύνοδοι καὶ τοπικαὶ καὶ οἰκουμενικαὶ ὁποῦ ἔδωκαν θεοπνεύστως τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν· καὶ τὸ περισσότερον, ἔγεινον σύνοδοι οἰκουμενικαὶ, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Πάπας δὲν εὐρέθη παρὼν, οὔτε ἐμπροστίως, οὔτε διὰ τοποτηρητῶν, καθὼς ἐσυνέβη εἰς τὴν δευτέραν καὶ πέμπτην οἰκουμενικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Σημεῖον φανερόν, πῶς ἡ σύνοδος καὶ χωρὶς τοῦ Πάπα, ὡσάν ὁποῦ παρῆρσιάζει ὄλην τὴν Καθολικὴν ἐκκλησίαν, ἔχει τὴν ἐξουσίαν ταύτην τοῦ κρίνει καὶ ἀνακρίνει πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν ὑπόθεσιν, καὶ τοῦτο τῇ ἐπιπνοίᾳ τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἢ γρον ἀψευδῶς καὶ ἄσφαλῶς· καὶ

διὰ τοῦτο ὅποιος δὲν ὑποτάσσεται εἰς τοὺς κανόνας, ἀντιλέγει τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ἐτζι παλαιόθεν οἱ θεοφόροι πατέρες ἔχοντες συμβοητοὺς τοὺς ὀρθοδόξους βασιλεῖς, μὲ τῶν ὁποίων τὴν προσταγὴν συνεκροτεῖτο ἡ σύνοδος, ἐκυβέρνησαν τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸν καιρὸν τῶν κατὰ τῆς ἐκκλησίας μαινομένων αἰρετικῶν, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν ἱερῶν ἀποστόλων, ὅπου, καλῶς φαίνεται εἰς τὰς πράξεις αὐτῶν, ὅλα συνοδικῶς ἐδιώρισαν «ἐδοξε (λέγοντες) τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν.»

17. Ἐδῶ δὲν εἶναι χρεῖα ἐπιχειρημάτων καὶ λογαριασμῶν· φθάνει νὰ ἀναγνώσῃ τινὰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ὅπου θέλει εὖρη ἄπειρα παραδείγματα τῶν Ῥώμης ἀρχιερέων, ὅπου ἔπεσαν εἰς μύρια σφάλματα καὶ ἐκρίθησαν ὑπὸ τῶν συνόδων. Αὐτὸς ὁ μακάριος Πέτρος ἐλέγχθη παρὰ τοῦ ἁγίου Παύλου, (λέγει κατεγνωσμένος ἦν) ὡσὰν ὅπου ἐσυνήσθιε μετὰ τῶν ἐθνῶν· ὅταν δὲ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ Ἰουδαῖοι ὑπέστειλε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς. Καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦτο τοῦ Πέτρου πολλοὶ ἐπιπτον εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόκρισιν μὴ ὀρθοδοεῦντες εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου. Σφάλμα μεγάλο, διατὶ μὲ τοῦτο ἐλάμβανον ἀφορμὴν καὶ Ἰουδαῖοι καὶ ἐθνικοὶ νεόφυτοι νὰ πιστεύωσι πῶς ἀκόμη χρεὸς εἶχον νὰ φυλάττωσι τὸν νόμον τὸν Μωσαϊκόν. Λιβέρτιος ὁ Πάπας ὑπέγραψε κατὰ Ἀθανασίου, συνευδοκῶν τοῖς Ἀριανοῖς· Βιγίλιος ἐκρίθη καὶ ἐξωρίσθη ἀπὸ τὴν πέμπτην σύνοδον. Ὠνόριος ἀνεθεματίσθη ὡς μονοθελήτης ἀπὸ τὴν ἕκτην, καὶ ἄλλα πολλά, τὰ ὅποια δὲν εἶναι χρεῖα νὰ ἐπαριθμήσωμεν ὅλα ἐδῶ, διατὶ περὶ τούτου ἡμεῖς δὲν κάμνομεν μίαν μερικὴν πραγματείαν· ἀρκετῶς ἔγραψαν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης διδάσκαλοι Λατῖνοι, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς καιροὺς μας ὁ πατὴρ Μαϊμβούργ, Ἰησοῦίτης, ὅστις ἐσύνθεσεν ἓνα βιβλίον, οὗ ἡ ἐπιγραφή Γαλλιστί. «*Traité historique de l'établissement, et des prerogatives de l'église de Rome et de ses evesques*· ἡγοῦν πραγματεία ἱστορικὴ τῆς σεπρώτεως καὶ προνομίῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης καὶ

ητῶν ἐπισκόπων αὐτῆς.» καὶ Ludovicus Ellias Dupin, sacrae facultaris Parisiensis Theologiae Doctor, ὅστις ἐ-
 σύνθεσεν ὁμοίως βιβλίον ἐπιγραφόμενον de antiqua κτλ.»
 «ἤγουν περὶ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς πράξεως δια-
 λέξεις ἱστορικὰς, ὅπου ἀποδείχνουσιν ἐκ γεγονότων ἀ-
 ναντιρρήτων, πῶς ὁ Πάπας εἶναι ὑποκείμενος ταῖς συ-
 νόδοις, καὶ πῶς δύναται νὰ σφάλῃ καὶ νὰ πέσῃ εἰς αἵ-
 ρεσιν, καὶ ἐτζι δογματίζει φανερὰ ἡ ἐκκλησία καὶ ἀκαδη-
 μία τῆς Φραγκίας. Εἰς τοὺς παλαιούς καιροὺς δὲν ἦτο
 καμμία ἀμφιβολία εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν· οἱ ἀγιώτεροι
 καὶ σοφώτεροι τῆς Ῥώμης ἐπίσκοποι, θερμότατοι ὑπερα-
 σπισταὶ τῶν προνομίων τῆς ἐκκλησίας τῶν, ὁμολογοῦσιν
 εἰλικρινῶς τὸ σέβας ὅπου πρέπει νὰ ἔχη κάθε ἀρχιερεὺς
 εἰς τοὺς κανόνας τῶν ἀγίων συνόδων, διατὶ οἱ τοιοῦτοι
 κανόνες εἶναι διαταγαὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ὅπου ἐμλεῖ
 ἐν ταῖς συνόδοις· «ἔδοξε τῷ ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν.»
 Ὅθεν λέγει εἰς μίαν τοῦ ἐπιστολῆν πρὸς Ἀναστάσιον
 Θεσσαλονίκης, Λέων ὁ μέγας Πάπας Ῥώμης, Sancto-
 rum patrum κτλ. ἦτοι τῶν ἀγίων πατέρων τοὺς κανόνας
 ἔκαμε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἱεροπρεπῶς σέβεται ὁ
 κόσμος ὅλος. Καὶ ὁμοίως Γρηγόριος Πάπας Ῥώμης,
 καὶ αὐτὸς εἰς μίαν τοῦ ἐπιστολῆν πρὸς Ἰωάννην τὸν νη-
 στευτὴν, πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, λέγει οὕτως·»
 Dum concilia κτλ. ἤγουν ἐπειδὴ αἱ σύνοδοι ἔγειναν μὲ
 τὴν κοινὴν συμφωνίαν πάντων, ἐαυτὰν καὶ ἄχι ἐκείνας
 ἀνατρέπει, ὅστις λογιάζεται ἢ νὰ λύσῃ ἐκείνους ὅπου δέ-
 νουσιν, ἢ νὰ δέσῃ ἐκείνους ὅπου λύνουσιν. Ὅπου θέλει
 νὰ εἰπῇ πρῶτον οἱ συνοδικοὶ κανόνες εἶναι διαταγαὶ τοῦ
 ἀγίου Πνεύματος, καὶ καλῶς τῷ ἀγίῳ Πνεύματι ὑποκεί-
 μενοι ἦσαν ὁ Πέτρος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος καὶ οἱ
 λοιποὶ, ὁμοίως πρέπει νὰ ὑπόκεινται καὶ ὅλοι αἱ ἐπίσκο-
 ποι, διάδοχοι τῶν ἀποστόλων· δεύτερον πῶς οἱ κανόνες
 τῶν συνόδων εἶναι ὄρος τοῦ Χριστοῦ· ὅθεν τὸ μέρος, μί-
 μερικὴ πόλις, μία μερικὴ ἐκκλησία, πρέπει ἀναγκαίως
 νὰ ὑποτάσσεται· τοῦτο θέλει νὰ σημειώσῃ ὁ Αὐγουστῖνος
 ἔτσι λέγει· «Universum κτλ.» ἤγουν τὸ ὅλον οὐλόγησεν

προτιμᾶται τῶν μερῶν· καὶ ὁ Ἱερώνυμος ἤγουν «ἐὰν ζητῆται ἡ ἐξουσία ἡ οἰκουμενικὴ, μείζων ἐστὶ τῆς πόλεως.» Ἡ οἰκουμενικὴ ἐκκλησία εἶναι πολλῶ μείζων τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ ἀσυγκρίτως τιμιωτέρα, ὡς ἂν εἶναι τὸ ὅλον τοῦ μέρους, ἡ οἰκουμένη μιᾶς μερικῆς πόλεως. Ταῦτα ὅλα ὁποῦ εἶπομεν ἐν συντόμῳ, βεβαιώνει ὁ ἀγγλινοῦστατος Τερτυλλιανὸς λέγων οὕτω. «Duodecimi prae-»
 » cīrius κτλ. ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῆ, δώδεκα ἀνθρώπους
 » ἔκλεξεν ὁ Χριστὸς, τοὺς ὁποίους ἐδώρισε διδασκά-
 » λους εἰς τὰ ἔθνη· οἷτινες, εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἰούδα,
 » βάλλοντες κλήρους κατὰ τὴν αὐθεντίαν τῆς θείας γρα-
 » φῆς, ἦται τῶν ψαλμῶν, ἔκλεξαν τὸν Μαθίαν· πορευ-
 » θέντες εἰς τὴν οἰκουμένην ἐδίδαξαν τὰ ἔθνη τὴν αὐτὴν
 » διδασκαλίαν· ἔπειτα κατὰ πόλιν ἐθεμελίωσαν ἐκκλη-
 » σίας, ἐξ ὧν ὅλαι αἱ ἐκκλησῖαι ἐφεξῆς ἔλαβον τὰς ρί-
 » ζας τῆς πίστεως καὶ τὰ σπέρματα τῆς διδασκαλίας,
 » καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐταὶ ἀποστολικαὶ νομίζονται, καὶ
 » θρέμματα τῶν ἀποστολικῶν ἐκκλησιῶν· οὕτω πᾶσαι
 » πρῶται καὶ πᾶσαι ἀποστολικαί, ὅταν πᾶσαι μίαν ἀπο-
 » δεῖχνουσιν ἐνότητα· » παρακάτω· «τί δὲ ἐκήρυξαν οἱ
 » ἀπόστολοι, ἢ τί νὰ τὰς ἀπεκάλυψεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς,
 » δὲν πρέπει νὰ ἀποδειχθῆ ἀπὸ ἄλλον τόπον παρὰ δι'
 » αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας ἐθεμελίωσαν οἱ ἀ-
 » πόστολοι διδάξαντες αὐτάς καὶ διὰ φωνῆς ζωῆς καὶ
 » δι' ἐπιστολῶν ἔπειτα· ταῦτα εἰ οὕτως ἔχει, πρόδηλον
 » ὅτι ἐκεῖνη ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ νομίζεται ἀληθῆς, ἢ
 » ὅποια συμφωνεῖ μὲ τὰς ἐκκλησίας ἐκεῖνας ὁποῦ εἶναι
 » μητέρες καὶ πρωτότυποι τῆς πίστεως.» Καὶ πάλιν πα-
 » ρακάτω. «Ἄγε λοιπὸν ἐσὺ ὁποῦ θέλεις νὰ πληροφορήσῃς
 » τὴν περιέργειάν σου εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς σωτηρίας
 » σου, περιόδευσον τὰς ἐκκλησίας τῶν ἀποστόλων, ἐν
 » αἷς εἰσιν αἱ καθέδραι αὐτῶν τῶν ἀποστόλων, ὅπου ἀ-
 » κούονται αὐτῶν αἱ φωναὶ καὶ ἀναγινώσκονται, καὶ ὡ-
 » σάν φαίνονται αὐτὰ τὰ πρόσωπα· ἐγγὺς σοί ἐστὶν ἡ
 » Ἀχαΐα· ἔχεις τὴν Κόρινθον· ἂν δὲν εἶσαι μακρὰν ἀπὸ
 » τὴν Μακεδονίαν, ἔχεις τοὺς Φιλίππους καὶ Θεσσαλο-

» νικεῖς· εἰ δύνασαι πορευθῆναι εἰς τὴν Ἀσίαν, ἔχεις τὴν
 » Ἔφεσον· ἂν ἦσαν πλησίον τῆς Ἰταλίας, ἔχεις τὴν Ῥώ-
 » μην· ὅθεν καὶ ἡμῖν ἐστὶν ἐγγὺς ἡ αὐθεντία.» Ὁ μέγας
 οὗτος διδάσκαλος εἶναι παλαιότατος, διατι ἔζη εἰς τοὺς
 σκ'. χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄνωθεν μαρτυ-
 ρίαν φαίνεται, πρῶτον, πῶς ὅλοι οἱ ἀπόστολοι κοινῶς ἴ-
 σσοις τοῖς πρεσβείοις ἦσαν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι·
 δεύτερον, πῶς αἱ θεμελιωθεῖσαι παρ' αὐτῶν ἐκκλη-
 σίαί μία ἐκκλησία νομιᾶται ὡς κέντρον τῆς ἐνότητος·
 ὅθεν καὶ αἱ λοιπαὶ ἐκκλησῖαι συμφωνοῦσαι μετ' ἐκείνης
 νομιᾶονται ἐκκλησῖαι ἀποστολικαὶ καὶ ἀληθιναί, καὶ ὄχι
 μόνη ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, τὴν ὁποίαν οἱ Λατῖνοι μό-
 νην λέγουσιν ἀποστολικήν· τρίτον, πῶς ὄχι ἡ ἐκκλησία
 τῆς Ῥώμης μόνη, ἀλλ' ἀπλῶς πᾶσαι αἱ παρά τῶν ἀπο-
 στόλων ἐκκλησῖαι εἶναι μῆτέρες τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν·
 τέταρτον, πῶς ὁ θέλων πληροφορηθῆναι εἰς τὴν ὑπόθεσιν
 τῆς σωτηρίας του, δὲν ἔχει νὰ προσδράμῃ πρὸς μόνην
 τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, ὡτὰν πρὸς θεόπνευστον χρη-
 σμὸν, ἀλλὰ πρὸς ἐκάστην τῶν ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν· ὁ
 Ἄγιος δηλαδὴ πρὸς τὴν Κόρινθον· ὁ Μακεδὼν πρὸς
 τοὺς Φιλίππους· ὁ ἐξ Ἀσίας πρὸς τὴν Ἔφεσον, καθὼς
 ὁ Ἰταλὸς πρὸς τὴν Ῥώμην. Ὅθεν συνάγεται τὸ πρεσβεῖ-
 ον τῆς ὑπερτάτης πνευματικῆς ἐξουσίας καὶ ἀναμαρτη-
 σίας νὰ ἦναι κοινόν, ὄχι ἐνὸς μόνου ἰδίου, καὶ ἀκολούθως
 νὰ ἦναι ἀριστοκρατικὴ καὶ ὄχι μοναρχικὴ ἢ κυβέρνησις
 τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Αὕτη ἦτον ἡ
 δόξα τῶν παλαιῶν Παπῶν καὶ διδασκάλων τῆς Δυτικῆς
 ἐκκλησίας. Περὶ τοῦ αὐ'. ἔτος ἄρχιτεν ἡ διάλεξις, πότε-
 ρον δηλαδὴ ἡ σύνοδος εἶναι ὑπεράνω τοῦ Πάπα, ἢ ὁ Πά-
 πας ὑπεράνω τῆς συνόδου; μετὰ τὴν ἀφορμὴν τοῦ μεγά-
 λου ἐκείνου σχίσματος ὁποῦ ἐστάθη εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν
 ἐκκλησίαν, τριῶν Παπῶν ὄντων ἐπὶ τῷ αὐτῷ, Βενεδί-
 κτου γ'. Γρηγορίου ιβ'. καὶ Ἀλεξάνδρου ε'. Διὰ νὰ σβέ-
 σῃ τὸ σχίσμα τοῦτο ἔγεινεν ἡ ἐν Πίσσᾳ σύνοδος μετὰ τὴν
 συνδρομὴν ὄλων τῶν βασιλέων καὶ μεγιστάνων τῆς Δύ-
 σεως· καὶ ἐπειδὴ τῆς συνόδου ταύτης ἡ ἀπόφασις ἐπιπτε

κατὰ τοῦ Βενεδίκτου καὶ Γρηγορίου, τινὲς τούτων ὑπερασπισταὶ ἐβίων κατὰ τῆς συνόδου πῶς δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ κρίνῃ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον· ὅλοι συμφώνως καὶ Καρδηνάλιδες καὶ ἐπίσκοποι καὶ θεολόγοι ὁποῦ ἦσαν πολυάριθμοι, ἀντεβόησαν ἐναντίον τοιοῦτου νεωτερίσματος· Καὶ ἡ μὲν σύνοδος μὲ ὑπερτάτην κρίσιν κατέκρινεν ὡς σχισματικοὺς τοὺς δύο Πάπιδας Βενέδικτον καὶ Γρηγόριον, ἐψήφισε δὲ ἄλλον τρίτον, Ἀλέξανδρον ἑ. τὸν ὁποῖον ὡς γνήσιον Πάπαν ἐγνώρισεν ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία, καὶ ὠρίσεν ὅτι ἡ σύνοδος εἶναι τὸ ἀνώτατον κριτήριον, ᾧ ὑπόκειται πᾶς ἐπίσκοπος καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας. Ἡ σύνοδος ἐσυνήχθη τὸ δεύτερον ἐν Κωνσταντία καὶ τὸ τρίτον ἐν Βασιλείᾳ, καὶ ταῖς τρεῖς φοραῖς ἀπεφάσισεν, ὅτι ὁ Πάπας εἶναι ὑποκείμενος ταῖς συνόδοις, καὶ ὅτι δύναται νὰ σφαλῆ ὡς οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι. Τὰ δὲ παρὰ τῶν συνόδων τούτων ἀποφασισθέντα ἐβεβαίωσαν τρεῖς Πάπιδες· ὁ ἄνωθεν Ἀλέξανδρος ἑ. Μαρτίνος ἑ. καὶ Εὐγένειος δ'. ὥστε ὁποῦ καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἀνάμεσα τῶν Λατίνων οἱ φιλαλήθεις καὶ ἔμπειροὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας δὲν κρατοῦσιν ἀλλέως. Τὴν δόξαν ταύτην μόνοι διδάσκουσιν οἱ ἐκ προλήψεως διδασκαλεμένοι οὕτως, καὶ οἱ τῆς Ῥωμαϊκῆς τραπέζης παράσιτοι.

18. Περὶ τῆς τρίτης προτάσεως εἰς τὴν ὁποίαν λέγουσιν οἱ Παπισταὶ πῶς ὁ Πάπας, ὄχι μόνον νὰ ἔχη ἐπάνω εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς ὅλην τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν, μὰ ἀκόμη ὅλην τὴν κοσμικὴν ἐπάνω εἰς τοὺς βασιλεῖς· δὲν εἶναι χρεῖα νὰ κάμωμεν πολλὰ λόγια. Εἰς τοὺς παλαιούς καιροὺς δὲν ἠκούσθη ποτὲ μία τοιαύτη ἐξουσία· οἱ τραγέλαφοι καὶ ἵπποκένταυροι δὲν εἶναι τέρατα τόσο φοβερά εἰς τὴν φύσιν, ὅσον εἶναι φοβερὸν τέρας μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἑνας ἀρχιερεὺς ὁμοῦ καὶ βασιλεὺς, ὁποῦ μὲ τὸ ἓνα χέρι νὰ κρατῇ τὸν σταυρὸν, καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὴν μάχαιραν. Ὁ Χριστὸς δὲν ἔδωκε τῇ ἐκκλησίᾳ ἄλλην ἐξουσίαν παρὰ τὴν πνευματικὴν, τὴν κοσμικὴν τελείως ἐξωστράχισεν. «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμῆ, εἶπεν, οὐκ ἐστὶν » ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· Οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἑ-

» θνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑ-
 » μῖν. Πέτρε, «βάλλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην.»
Μάλιστα ὅσον εἰς τὰ κοσμικὰ, ἠθέλησεν ὁ Κύριος, καὶ
 οἱ ἀρχιερεῖς τῆς ἐκκλησίας του νὰ ἦναι ὑποκείμενοι τοῖς
 βασιλεῦσι τοῦ κόσμου. «Ἀπόδοτε, εἶπε, τὰ τοῦ Καίσα-
 ρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.» τὸ ὅποιον ἐβε-
 βαίωσε καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ νὰ δοθῇ ὁ παραδόξως
 ἐν τῇ θαλάσῃ εὔρεθεις παράδοξος στατήρ διὰ λόγου του
 καὶ διὰ τὸν Πέτρον, ὅταν τοῦ ἐζήτησαν τὰ δίδραχμα. Ὁ-
 θεν ὁ μακάριος Παῦλος συμφωνεῖ τῷ διδασκάλῳ καὶ νου-
 ρετῶν λέγει πρὸς Ῥωμαίους· «Πᾶσα ψυχὴ (οὐδεμιᾶς ἐξαι-
 ρουμένης) ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω.» καὶ
 λέγει τὴν ἀφορμὴν· «Οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ
 » Θεοῦ· αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι·
 » εἰσίν.» Ὁ Θεὸς ὁποῦ ἔβαλε τοὺς ἀρχιερεῖς μὲ τὴν
 πνευματικὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν του, ἔταξε τοὺς
 βασιλεῖς ὅποιοι καὶ ἂν ἦναι, μὲ τὴν κοσμικὴν διὰ νὰ
 ἐξουσιάζωσι τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἐπειδὴ τοιαύτη ἐξου-
 σία ἐδόθη τοῖς βασιλεῦσι παρὰ Θεοῦ, «Ὁ ἀντιπαιδευόμε-
 » νος τῇ ἐξουσίᾳ αὐτῶν, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέ-
 » στηκεν, οἱ δὲ ἀνθεστηκότες κρίμα ἑαυτοῖς λήφονται.»
Καὶ ἀνίσως τάχα κανεῖς ἀρχιερεὺς δυσφορῆ πῶς ἔχων
 ὑψηλοτέραν ἐπιστάσιαν, δηλαδὴ τὴν πνευματικὴν, ὑπό-
 κειται κοσμικοῖς ἀρχουσιν, ἄς ἀκούσῃ τὸν μέγαν Χρυσό-
 στομον, ὅστις ἐξηγῶν τὸ ῥητὸν τοῦτο· «Πᾶσα ψυχὴ ἐ-
 ξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑπότασσέσθω.» λέγει οὕτως. «Εἰ
 » γὰρ Ἑλλήνων ὄντων τότε τῶν ἀρχόντων, ταῦτα (ὁ ἀ-
 » πόστολος) ἐνομοθέτησε, πολλῶ μᾶλλον νῦν ἐπὶ τῶν
 » πιστῶν τοῦτο γίνεσθαι χρή· εἰδὲ λέγεις, ὅτι σὺ μείζονα
 » ἐμπεπίστευται, μάθε ὅτι οὐκ ἔστι σου νῦν ὁ καιρὸς· ξέ-
 » ννος γὰρ εἶ καὶ παρεπίδημος· ἔσται καιρὸς, ὅτε λαμπρό-
 » τερος πάντων φανήσῃ· νῦν ἡ ζωὴ σου κέκρυπται σὺν τῷ
 » Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, τότε καὶ
 » ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ· μὴ ζῆτει τοίνυν
 » ἐν τῷ ἐπικλήρῳ τούτῳ βίω τὴν ἀμοιβὴν, ἀλλὰ κἂν μετὰ
 » φόβου δέῃ παρεστᾶναι τῷ ἀρχόντι, μὴ νομίσῃς ἀνάξιον

«εἶναι τοῦτο τῆς σῆς εὐγενείας.» Αὐτὸ εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπου εἶχον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς καρδίας οἱ μεγάλοι ἅγιοι καὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας μας· παραβάλλετε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Παύλου, τοῦ Χρυσοστόμου, μὲ ἐκεῖνο ὅπου κάμνουσιν οἱ νῦν Ῥώμης ἐπίσκοποι, καὶ θέλετε ἰδῆ τὸ ἐναντίον ἐκ διαμέτρου.

19. Τί θέλει νὰ εἰπῆ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς μας Χριστός, ὅταν ἤθελον οἱ ὄχλοι νὰ τὸν κάμωσι βασιλέα, αὐτὸς ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον; τί θέλει νὰ εἰπῆ, καὶ ὅταν δύο ἀδελφοὶ διαφωνοῦντες εἰς τὴν πατρικὴν κληρονομίαν ἐζήτησαν νὰ τοὺς συμφωνήσῃ ὁ Χριστός, αὐτὸς δὲν ἠθέλησε νὰ μεσολαβήσῃ εἰς τοιαυτὴν ὑπόθεσιν; θέλει νὰ εἰπῆ πῶς ἡ πνευματικὴ ἐξουσία δὲν προχωρεῖ εἰς τὰ κοσμικά· θέλει νὰ εἰπῆ πῶς ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Οἱ τῆς Ῥώμης ὑπερασπισταὶ καὶ κόλακες «non monstrabunt puero» λέγω ἐκεῖνα ὅπου ἔγραφε, πρὸς Εὐγένειον Πάπαν ὁ ἄνωθεν ζηλωτῆς καὶ θεολογικώτατος Βερνάρδος, «non monstrabunt puero,» κ.τ.λ. ἤγγουν αὐτοὶ δὲν θέλουν μᾶς δεῖξει ποτὲ πῶς τινὰς τῶν ἀποστόλων ἐκάθησεν ἢ νὰ κρίνῃ ἀνθρώπους, ἢ νὰ χωρίσῃ ὄρια, ἢ νὰ διαμοιράσῃ χώρας γῆς. Καὶ μετ' ὀλίγον αὐτὰ τὰ κάτω καὶ γῆνα ἔχουσι τοὺς ἰδίους κριτάς, ἦτοι τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τοὺς ἄρχοντας· μὰ ἐσεῖς τί ἀπλώνετε τὸ δρεπάνι σας εἰς ξένον θερισμόν; δηλαδὴ ἐσεῖς οἱ ἄρχιερεῖς τί ἀπλώνετε τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν σας εἰς τὰ κοσμικά τῶν ἀνθρώπων;

20. Καὶ λοιπὸν, αὐτὰ ὅπου θρυλλοῦσι περὶ τοῦ Πάπα οἱ Δυτικοί, πρῶτον δὲν ἀποδείχονται ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν· δεύτερον, εἶναι ἐναντία τῇ παλαιᾷ καὶ ἀρχαίᾳ ἐκκλησιαστικῇ πράξει καὶ συνθειᾷ· τρίτον, εἰ ἀπὸ τὰ ῥητὰ τῶν διδασκάλων συμπεραίνουσί τι, ἐν τούτῳ μάλιστα οἱ ἱεροὶ διδάσκαλοι ἀντιλέγουσι. Καὶ ἂν ἦναι καὶ τινὰς τῶν ἁγίων πατέρων γράφων πρὸς τὸν Ῥώμης Ἐπίσκοπον, ἠθέλησε νὰ τὸν ἐγκωμιάσῃ μεγαλύνωντάς τον ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, καθὼς ἔλεγεν εἰς τὴν ἐν Φλωρεντία σύνοδον Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς, τὰ ἐγκώμια τῶν πατέρων πρέπει νὰ

νομιζῶνται δόγματα; ὄχι. Ἡ πόλις τῶν Ἱεροσολύμων δὲν ὀνομάζεται παρὰ πολλῶν μήτηρ τῶν ἐκκλησιῶν; δὲν ὀνομάζει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος μητέρα τῶν ἐκκλησιῶν τὴν Καισάρειαν, καὶ κέντρον τῆς χριστιανικῆς πολιτείας; ὁ Χρυσόστομος πάλιν δὲν λέγει διὰ τὴν Ἀντιόχειαν πῶς εἶναι κεφαλὴ τῆς οἰκουμένης; Ἐκ τούτων συνάγεται τὸ ἐπίσημον τῆς ἐπαινουμένης πόλεως, ἢ τοῦ προσώπου ὁποῦ ἀρχιερατεύει εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν, ἀλλὰ δὲν ἀποδείχεται ἡ ὑπερτάτη ἐκείνη μοναρχία ὅπου ζητεῖ ὁ Ῥώμης Ἐπίσκοπος. Ὅθεν πάλιν λέγω, ὡς ἄνωθεν, πῶς τὸ πρεσβεῖον τῆς ὑπερτάτης πνευματικῆς ἐξουσίας καὶ ἀναμαρτυρίας, συνάγεται νὰ ᾖναι κοινὸν, ὄχι ἐνὸς μόνου ἱδίου, καὶ ἀκολούθως νὰ ᾖναι ἀριστοκρατικὴ, ὄχι μοναρχικὴ ἢ κυβέρνησις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΔΙΑΦΩΡΑΣ.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Β΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ

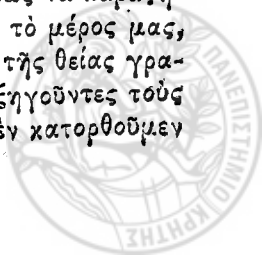
ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ.

Ι.

Δογματίζει ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται, ἡγουν ἔχει τὴν ὕπαρξιν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ὅθεν εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον τῆς πίστεως, εἰς τὸ ὄγδοον ἄρθρον ὁποῦ λέγομεν, «καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιδόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον,» οἱ Λατῖνοι ἐπρόσθεσαν, «filio-que» καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ἡ δὲ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία ὁποῦ κρατεῖ ἀπαραλλάκτως τὰ παλαιὰ ἔθη καὶ δόγματα, ἀποβάλλουσα κάθε καινοτομίαν, δογματίζει πῶς καθὼς ὁ Πατὴρ εἶναι ρίζα καὶ πηγὴ τῆς θεότητος, ὡς θεολογεῖ ἐν τῷ περὶ θείων ὀνομάτων ὁ Ἀρεοπαγίτης, τέτοιας λογῆς ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἔχουσι τὴν ὕπαρξιν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ μὲν γεννᾶται, τὸ δὲ ἐκπορεύεται. Δεύτερον εὐκολα δύναται νὰ εὔρη τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων ἐκεῖνος, ὁποῦ ζητεῖ μὲ ἀπλότητα πνεύματος φιλαλήθους· μὰ ὅταν ἡ τὸ πάθος μᾶς σκοτίση ἢ ἡ ἔρις μᾶς θερμαίνῃ τὸν νοῦν, καὶ τότε ὅτε βλέπομεν τὸ φανερόν καὶ παρατρέχομεν ἔξω τῆς εὐθείας καὶ δὲν ζητοῦμεν ἀπλῶς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐμπαθῶς ἐρευνῶμεν πῶς νὰ παρασήσωμεν τὴν γνώμην μας, σύροντες πρὸς τὸ μέρος μας, ὄχι μόνον τοὺς πατέρας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς θείας γραφῆς διαστρέφοντες τὴν ἔννοιαν, καὶ παρεξηγοῦντες τοὺς λόγους, διὰ τοῦτο μὲ τὰς λογομαχίας δὲν κατορθοῦμεν τίποτε.

2. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ὅταν ἔχη ἄδειαν νὰ διαλέγεται εἶναι ὡς ἂν εἰς ἓνα εὐρύχωρον κάμπον, ὅπου τρέχει ἐλεύθερα, παρατρέχει ἀνεμπόδιστα, καὶ δὲν πιάνεται ἐν εὐκολίᾳ. Ἡ διαλεκτικὴ ἔχει δύναμιν νὰ κατασκευάσῃ καὶ νὰ ἀνασκευάσῃ ἐξ ἴσου τὴν ἀλήθειαν. Μὲ τὴν σχολαστικὴν θεολογίαν οἱ Ὀρθόδοξοι πολεμοῦσι τοὺς αἵρετικούς, καὶ πάλιν μὲ τὴν αὐτὴν θεολογίαν οἱ αἵρετικοὶ ἀντιπολεμοῦσι τοὺς Ὀρθόδοξους. Μὲ τὰ αὐτὰ ἄρματα, ὅπου ὁ ἓνας λαβώνει, λαβώνεται, καὶ ἀφ' οὗ τελειώσῃ ὁ πόλεμος, καὶ τὰ δύο μέρη λογιάζουσι πῶς ἐνίκησαν τὸν ἐχθρόν· μὰ ὡς τόσον ὕστερα ἀπὸ μίαν μακρὰν λογομαχίαν ἡ ἀλήθεια μένει κρυμμένη, ὡς ἦν ἐν ἀρχῇ, μάλιστα περισσότερον περιπλεγμένη. Εἰς τὰς περὶ πίστεως ὑποθέσεις, ἐγὼ δὲν εὐρίσκω ἄλλον ἐπιτηδειότερον τρόπον, διὰ νὰ εὐρωμεν τὴν ἀλήθειαν, ὡσάν νὰ ἐξετάσωμεν ἱστορικῶς, τί νὰ ἐκράτει ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία, πρὶν νὰ χωρισθῶσιν εἰς ἐναντίας γνώμας τὰ μέρη. Καὶ λοιπὸν ἄς ἐξετάσωμεν, ποία νὰ ἦτον ἡ παλαιὰ παράδοσις καὶ ὁμολογία τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφίνωντας τοὺς τετριμμένους ἐκείνους λογαριασμοὺς, καὶ τὰς περὶ δόγματος σοφιστικὰς διαλέξεις, τὰ ῥητὰ τῆς θείας γραφῆς καὶ τῶν πατέρων, τὰ ὅποια προφέρονται ἢ κολοβά ἢ διεστραμμένα, καὶ δέχονται ἐξηγήσεις πολλὰς, διατι μὲ τὰ αὐτὰ οὐδὲν ἐκατορθώσαμεν ἕως τῶρα οὐδὲ θέλομεν κατορθώσει τίποτε.

3. Εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα, τότε ὅταν ὁ Πνευματομάχος Μακεδόνιος ἐβλοσφήμει λέγωντας, πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν εἶναι Θεὸς, ἀλλὰ κτίσμα, ἔγεινε καὶ οἰκουμένην δευτέρα σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ βασιλέως Θεοδοσίου μεγάλου καὶ Γρηγορίου μεγάλου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Τότε ἀρχιεράτευον εἰς τὴν Ῥώμην Δάμασος, ἀλλ' οὔτε προσωπικῶς οὔτε διὰ τοποτηρητῶν εὐρέθη εἰς τὴν σύνοδον ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν συνήλθον Πατέρες ρν'. ὅλη ἡ ὑπόθεσις ἦτο περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ λοιπὸν αὕτη ἦτο μία ἐπιτηδαιοτάτη ἀφορμὴ νὰ ἐξηγηθῇ ἡ φύσις τοῦ ἁγίου Πνεύ-

ματος, καὶ νὰ δογματισθῶσιν ὅσα ἀνήκουσι τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, διὰ νὰ παύσῃ εἰς τὸ ἐρχόμενον πᾶσα κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος βλασφημία· καὶ ἔτι ἐγένετο, διατὶ ἡ σύνοδος τὸν Μακεδόνιον ἀναθεμάτισε, καὶ ἐκήρυξεν εὐσεβῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πῶς εἶναι Θεὸς ὡσάν ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, καὶ πῶς ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ συνδοξάζεται μετὰ τὸν Πατέρα καὶ μετὰ τὸν Υἱόν, ὡς Πατρί καὶ Υἱῷ ὁμοούσιον, καὶ πῶς αὐτὸ ἐλάλησε διὰ τῶν προφητῶν. Ὅθεν ἐκεῖ ὁποῦ εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον ἐγένετο εἰς τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ, ἦτο μόνον «πιστεύω εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα» οἱ Θεοφόροι πατέρες τῆς συνόδου ταύτης ἐπρόσθεσαν· «τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ » Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν » προφητῶν.» Τώρα ἀνίσως καὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία ἐδόξαζε πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διατὶ ἡ σύνοδος δὲν τὸ ἐσαφήνισε; μάλιστα ὁποῦ ὁλος ὁ λόγος ἔστικε καὶ ἦτο περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὲν ἐδιώρισε νὰ λέγεται εἰς τὸ Σύμβολον· «τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς » καὶ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον» ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον; Καὶ μὴ εἶπῃ τινὰς, πῶς ἐδῶ ἡ σύνοδος δὲν ἐδιώρισε ῥητῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον ἐκπορευόμενον ἀλλ' ἀπλῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς· διατὶ καὶ ἡ πρώτη ἐν Νικαίᾳ, ὅταν ἐθεολόγησε περὶ τοῦ Υἱοῦ, δὲν ἐδιώρισε ῥητῶς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου γεννηθέντα, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ μὴ ὁλον τοῦτο τινὰς δὲν ἀμφιβάλλει, πῶς ἡ ἐκκλησία τότε νὰ ἐπίστευε τὸν Υἱόν καὶ Λόγον γεννηθέντα ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς. Ὅμοίως δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλῃ τινὰς, πῶς ἡ ἐκκλησία τότε νὰ ἐπίστευε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευόμενον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, ἀγκαλὰ καὶ ῥητῶς δὲν εἶπαν «ἐκ μόνου.» Οἱ ῥν' Θεοφόροι Πατέρες ἐπίστευον, πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ· καὶ διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσαν εἰς τὸ ἅγιον Σύμβολον, τὸ «σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συγδο-

ξαζόμενον.» λοιπὸν ἀνέπίστειον πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, καὶ ἔπρεπε νὰ τὸ προσθέσουν, διατὶ ἂν τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ αὐτοὶ ἔτι ἐπίστειον, καὶ ἔτι δὲν τὸ ἐφάνερωσαν, πολλὰ ἀτελῶς ἐξήγησαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν φύσιν, μάλιστα εἰς ἓνα καιρὸν, ὅπου ἔπρεπε τελειότατα νὰ τὴν ἐξηγήσωσι, διὰ νὰ ἠξεύρωσιν οἱ Ὀρθόδοξοι, τί πρέπει νὰ πιστεύωσιν εἰς ἓνα ὁμοίον ἄρθρον πίστεως, διὰ νὰ μὴ μείνη εἰς τὸ ἐρχόμενον κάμμία ἀμφιβολία. Μὰ ἂν ἔτι δὲν ἐπρόσθεσαν, ἀνάγκη εἶναι νὰ εἰπῶμεν, πῶς ἔτι δὲν ἐπίστειον. Ὡστε ὅπου κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τοιαύτη ἦτον ἡ δόξα τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας.

4. Μετὰ δὲ ρμγ'. χρόνους εἰς τὸν ἕκτον αἰῶνα, ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος, τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐπρόσταξε νὰ πεμφθῇ τὸ ἅγιον Σύμβολον εἰς ὅλην τὴν Καθολικὴν ἐκκλησίαν, Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν, ἀπαράλλακτον καθὼς ἔγεινεν εἰς τὴν ἀνωθεν οἰκουμενικὴν δευτέραν σύνοδον, καὶ ψάλλεται ἀπὸ τὸν λαὸν πρὸ τῆς Κυριακῆς εὐχῆς. Καὶ πάλιν βασιλεύοντος εἰς τὴν Ἰσπανίαν Ῥηκαρέδου, ἔγεινεν ἡ τρίτη ἐν Τωλήτῳ σύνοδος, ἡ ὁποία ὠρίσεν, ὅτι εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἰσπανίας καὶ Γαλλίας νὰ ἀναγινώσκεται αὐτὸ τὸ ἅγιον Σύμβολον ἀπαράλλακτως secundum formam orientalium ecclesiarum, ἤτοι κατὰ τὸν τύπον τῶν Ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν· ἀλλ' ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς ἐκκλησίαις, βέβαια τὸ ἅγιον Σύμβολον ἀνεγινώσκετο χωρὶς τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» λοιπὸν ὁμοίως ἀνεγινώσκετο καὶ ἐν ταῖς Δυτικαῖς ἐκκλησίαις.

5. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐνάτου αἰῶνος διὰ προσάγματος τοῦ βασιλέως τῆς Δύσεως, Καρόλου τοῦ μεγάλου, ἔγεινε σύνοδος ἐν Ἀκουίσγράνοις τῆς Φραγκίας, ὅπου συνήλθον μὲ τοὺς Δυτικοὺς πολλοὶ Ἀνατολικοὶ, ἐν οἷς καὶ ἓνας κάποιος μοναχὸς Ἰωάννης Ἱεροσολυμίτης, ὅστις ἀκούων τὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ προσθήκην, γενομένην νεωστί, ἐδημηγόρησε δυνατὰ κατὰ τῆς καινοτομίας ταύτης. Ὡθεν ὁ βασιλεὺς Κάρολος, διὰ νὰ πληροφορηθῇ τὴν ἀ-

λήθειαν ἐπεμφεν εἰς Ῥώμην πρέσβεις, δύο ἐπισκόπους καὶ ἓνα Ἀββᾶν πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα τρίτον, καὶ γενομένης σκέψεως μακρᾶς περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ὁ Πάπας κατέχρινε καὶ ἀπέβαλε τὴν προσθήκην, καὶ ὤρισεν νὰ ἀναγινώσκεται τὸ ἅγιον Σύμβολον ἀπαράλλακτον καὶ διὰ νὰ μὴ τολμήσῃ τις εἰς τὸ ἐρχόμενον ἢ νὰ προσθήσῃ τι, ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ, ἐπρόσταξε καὶ ἐγείναν δύο πλάκες ἀργυραῖ, καὶ τὸ ἔγραψε μὲ ἀνεξαλείπτους χαρακτῆρας, εἰς τὴν μίαν μὲν ἑλληνισί, εἰς τὴν ἄλλην δὲ λατινιστί, χωρὶς κάμμιᾶς προσθήκης, καὶ ἐβάλθησαν αἱ πλάκες εἰς τὸν ναόν, καὶ συμμὰ εἰς τὸ μνήμα τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου, ὡς ἂν εἰς φύλαξιν. Τοῦτο μαρτυροῦσιν αὐτοὶ οἱ Δυτικοὶ ἱστορικοὶ, Ἀναστάσιος βιβλιοθηκᾶριος εἰς τὸν βίον Λέοντος τρίτου, ὁ καρδινάλης Βαρώνιος εἰς τὰ χρονικά του, καὶ Διονύσιος Πetaύτιος Ἰησουίτης εἰς τὴν δογματικὴν του θεολογίαν, τόμος β'. περὶ Τριάδος βιβλ. ζ'. Μὲ τὸσον σέβας ἢ μία καὶ ἡ ἄλλη ἐκκλησία, Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ ἐκράτει τῶν ἱερῶν συνόδων τοὺς ὄρους. Δὲν θέλω νὰ εἰπῶ διὰ τὴν σύνοδον, ὅπου ἐγείνεν ἐπὶ Βασιλείου Μακεδονίου τῷ δεκάτῳ τρίτῳ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, παρόντων αὐτοῦ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, παρόντων τῶν τοποτηρητῶν τῶν τριῶν πατριαρχικῶν θρόνων, καὶ τῆγ' ἐπισκόπων, παρόντων αὐτῶν τῶν λεγάτων τοῦ Πάπα Ἰωάννου, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἀναγνωσθέντος τοῦ ἁγίου Συμβόλου χωρὶς προσθήκης, ἐξεφωνήθη ἐκ μέρους τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν τὸ ἀνάθεμα ἐναντίον ἐκείνων, ὅπου ἤθελαν ἢ ἀφαιρέσῃ τι ἢ προσθήσῃ.

6. Τοῦτων οὕτως ἐχόντων, ἀφίπωντας εἰς ἓνα μέρος αὐτὸ τὸ δόγμα, χωρὶς νὰ διαλεχθῶμεν, πότερον, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου, ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, περὶ οὗ πολὺς εἶναι ὁ λόγος, λέγω μόνον, πῶς ἡ ἀρχαία Καθολικὴ ἐκκλησία, Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ διὰ τὸσους χρόνους ἐπίστευον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς, χωρὶς τῆς προσθήκης

«καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» καὶ ἔτι ἐμολογεῖ εἰς τὸ ἅγιον Σύμβολον. Τὸ ἅγιον Σύμβολον εἶναι ὁ κανὼν καὶ ὁ γνώμων τῆς πίστεως, ἀλλ' ὁ κανὼν καὶ γνώμων πρέπει νὰ ᾖναι ἀσάλευτος· ὅθεν καὶ κατ'οὐδένα τρόπον (εἶναι λόγια τοῦ μεγάλου Κυρίλλου) «κατ'οὐδένα τρόπον σαλεύεσθαι χρὴ
 » τὸ τῆς πίστεως Σύμβολον, παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων
 » συναρμοσθέν.» καὶ λέγει τὴν ἀφορμὴν· «οὐ γὰρ ᾗσαν
 » αὐτοὶ οἱ λαλοῦντες, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ
 » Πατρός; ὃ ἐκπορεύεται μὲν ἐξ αὐτοῦ, ἔστι δ' οὐκ ἀλλό-
 » τριον τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον.» Πλὴν σα-
 » λεύεται κάμμιν φορὰν καὶ αὐτὸς ὁ κανὼν καὶ γνώμων
 ὅταν εἶναι ἀνάγκη δηλαδὴ νὰ ἐξηγηθῆ καὶ νὰ σαφηνισθῆ καλλίτερον, πρὸς κατάληψιν αὐτῶν τῶν Ὁρθοδόξων ἕνα ἄρθρον πίστεως· ἀγκαλὰ καὶ τοῦτο δὲν λέγεται ἰδίως σάλευσις ἢ ἀλλοίωσις, ἀλλὰ σαφήνεια καὶ ἐξήγησις, καθὼς ἐν τῇ πρώτῃ οἰκουμενικῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ ἐξηγήθη τὸ ὁμοούσιον κατὰ τῶν Ἀρειανῶν, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐσαφηνίσθη ἡ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεολογία κατὰ τῶν Πνευματομάχων· ἀλλὰ ὅταν δὲν εἶναι ἀνάγκη, ὁ κανὼν καὶ γνώμων μένει ἀσάλευτος, καθὼς σοφώτατα λέγει ὁ μέγας Βασιλεῖος ῥητῶς· «Ὁ κανὼν καὶ ὁ γνώμων ἕως ἂν μηδὲν ἐνδέη τοῦ
 » κανὼν εἶναι καὶ γνώμων, οὐδεμίαν προσθήκην εἰς ἀ-
 » κρίβειαν ἐπιδέχεται.»

7. Ἦώρα ἃς μᾶς εἶπωσιν οἱ Λατῖνοι, ποία ἀνάγκη ἦτο καὶ ἐσάλευσαν τὸ ἅγιον Σύμβολον, τὸ ὁποῖον διὰ τόσους αἰῶνας ἐφύλαξεν ἀβλαβῶς ἀσάλευτον καὶ ἀπαράλλακτον ἢ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ; διὰ ποίαν ἀφορμὴν ἔκαμον μὲ τόσον σκάνδαλον τῆς ἐκκλησίας τὴν προσθήκην ἐκείνην; ἃς μὴ ᾗναι προσθήκη, ἃς ᾗναι ἐξήγησις, καθὼς αὐτοὶ λέγουσιν. Ἦξεύρω πῶς ὁ λατινόφων Μαυνοῦλ ὁ Καλέκας εἰς τὸ βιβλίον ὁποῦ ἐσύνεσε καθ' ἡμῶν, λέγει πῶς τὴν προσθήκην τὴν ἔκαμον ὁ Πάπας Δάμασος διὰ τὴν ἀφορμὴν ταύτην· οἱ μὲν φασιν, ὅτι μετὰ τὴν πρώτην σύνοδον ἢ τῆς Υἱοπατρίας λεγομένη αἰρεσις ἐφάνη, λέγουσα τὸν μὲν Υἱὸν πατέρα τοῦ Πνεύμα-

τος, αὐτὸ δὲ τοῦ Πατρὸς Υἱωνόν· καὶ τηνικαῦτα, διὰ τοῦτο Δάμασος ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος, σύνοδον συναθροίσας τῷ Συμβόλῳ προσέγραψεν ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πρὸς τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ γεννᾶσθαι ἀνθιστάμενος, φέρει δὲ καὶ μάρτυρα τούτου ἱστορικόν τινα Σκυλίτζην. Ὁ δὲ Μεθώνης Ἰωσήφ λατινόφρων καὶ αὐτὸς, εἰς τὴν ἀντίρρῃσιν τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς Μάρκου τοῦ Ἐφέσου, τὸν ἱστορικὸν τοῦτον ὀνομάζει Γεώργιον Ἀριστινόν, ὁ ὁποῖος παρέδωκε, πῶς ὁ Δάμασος διὰ τὴν ἀνωθεν ἀφορμὴν ἔκαμε τὴν προσθήκην. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὁ Δάμασος ἔζη εἰς τοὺς τν'. εἰς δὲ τοὺς φμέ. ἕως τοὺς ωθ'. καθὼς εἶδομεν παραπάνω, χωρὶς κάμμίας προσθήκης ἀνεγινώσκετο τὸ ἅγιον Σύμβολον· δευτέρον δὲ ἡ αἰτία τῆς προσθήκης ὁποῦ φέρει ὁ Καλέκας δὲν εἶναι εὐλογος, διατὶ μὲ τὸ νὰ διορίσῃ ὁ Δάμασος, πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, μὲ τοῦτο δὲν ἀποδείχνει πῶς δὲν γεννᾶται ἀπὸ τὸν Υἱόν, καθὼς ἔλεγον οἱ Υἱοπατρίται· αὐτοὶ ἤμποροῦσαν νὰ εἰπῶσιν ὡς καὶ ὁ Υἱὸς ἐκπορεύεται « ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον » λέγει αὐτὸς εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, μ' ὅλον τοῦτο γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς· μάλιστα ὁ Δάμασος ἔπρεπε νὰ διορίσῃ, πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐδ' ὅλως ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὸ ἅγιον Σύμβολον, διὰ νὰ σηκώσῃ κάθε ἀφορμὴν τοῖς Υἱοπατρίταις, οἵτινες πλέον δὲν εἶχον λόγον διὰ νὰ εἰπῶσι, πῶς τὸ Πνεῦμα ἔχει τι ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Πάλιν Ἀλουίτιος Μαῖμποῦργος Ἰησουίτης εἰς τὸ βιβλίον ὁποῦ ἐσύνθεσε γαλλιστὶ καθ' ἡμῶν, ἐπιγραφόμενον *Histoire du schisme des Grecs*. Ἱστορία τοῦ σχίσματος τῶν Γραικῶν· λέγει πῶς ἕνας κάποιος Τουρίβιος ἐπίσκοπος τῶν Ἀστουριῶν (αὕτη εἶναι ἐπαρχία τῆς Ἰσπανίας), ἐπεμψεν ἕνα του διάκονον εἰς Ῥώμην πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα τὸν μέγαν μὲ μίαν ἀναφορὰν παρακαλῶν νὰ λάβῃ ἱατρειάν τινα κατὰ τῶν αἰρετικῶν Πρισκυλλιανιστῶν. Δεκαεξ ἄρθρα ἦτον εἰς τὴν ἀναφορὰν, ὁποῦ εἶχον τὰς βλασφημίας τῶν αἰρετικῶν τούτων· τὸ πρῶτον ἄρθρον ἦτο πῶς δοξάζουσι τὰ τοῦ Σαβελλίου λέγοντες, πῶς ὁ

Πατήρ και ὁ Υἱὸς και τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἓνα μόνον πρόσωπον μετὰ τρία ὀνόματα· ἀντέγραψεν ὁ Πάπας, και διὰ τὸ ἀνατρέψῃ τοῦτο τὸ ἄρθρον, αὐτὸς πρῶτος ἐδογματίσεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ ἐκπορεύεται ἐξ ἀμφοῖν, ab utroque, ἐκ Πατρὸς δηλαδὴ και Υἱοῦ. Ἄλλὰ και τοῦτο πίπτει εἰς τὴν αὐτὴν δυσκολίαν, ὅπου ἐσημειώσαμεν ἄνωθεν· ἔτι ἐδογματίσεν ὁ Λέων ὁ μέγας εἰς τοὺς ὠθ'. ἀλλέως ἔκρινε Λέων ὁ τρίτος, και τὴν προσθήκην εἰς τοὺς καιροὺς μόνον ἐκείνους νεοφανείσαν ἀπέβαλε· μὰ πῶς ἀναιρεῖται τοῦ Σαβελλίου τὸ δόγμα, ὅπου ἐκρατοῦσαν οἱ Πρισκυλλιανοί, μετὰ τὸ νὰ διορισθῇ, πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον και ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται; τὴν αἵρεσιν ταύτην πολὺ προτιήτερα ἀνέτρεψαν οἱ ἅγιοι Πατέρες, δογματίζοντες τρία πρόσωπα εἰς τὸν Θεόν, Πατέρα, Υἱόν, και ἅγιον Πνεῦμα. Ἄλλ' ἰδοὺ τοῦ ψεύδους τῶν Λατινοφρόνων περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἓνας ἔλεγχος σαφῆς. Γελασίος Πάπας Ῥώμης ἔζη εἰς τοὺς υμβ'. αὐτὸς πρὸς τοὺς ἄλλοις ἐσύνθεσεν ἓνα βιβλίον ἐπιγραφόμενον Codex sacramentarius, ἦτοι κώδῃξ περὶ μυστηρίων, περιέχων τρία κεφάλαια· πρῶτον, περὶ τοῦ ἐτησίου κύκλου· δεύτερον, περὶ γενεθλίων τῶν ἁγίων· τρίτον, περὶ Κυριακῶν ἑορτῶν και ὁμοίων. Τοῦτο τὸ βιβλίον διὰ 900 χρόνους ἦτο κεκρυμμένον ὀλίγοις μόνον γνωστὸν, εἰς δὲ τοὺς ἀφξβ'. εὐρέθη εἰς μίαν βιβλιοθήκην παρὰ Παύλου Πεταβίου ἐκ τῆς συγκλήτου τῶν Παρισίων τῆς Φραγκίας και ἐκατήντησεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην Χριστινῆς, Ῥηγίσσης Σουεκῶν· πρῶτος δὲ τὸ ἔδωκεν εἰς φῶς μετὰ τοὺς τύπους Ἰωσήφ Μαρία Θωμάσιος ἐν Ῥώμῃ εἰς τοὺς ἀχπ'. Τώρα εἰς τὸν ἄνωθεν κώδῃχα τοῦ Γελασίου εὐρίσκειται τὸ ἅγιον Σύμβολον χωρὶς τῆς προσθήκης. Ταῦτα ἔγνω ἀναγιώσκων Γουλιέλμου Κάβε, θεολόγου Βρετανοῦ, τὴν ἱστορίαν περὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, τόμ. α'. φύλ. τοέ. ὅπου γράφει περὶ τοῦ ἄνωθεν Γελασίου Πάπα, και περὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἄνωθεν κώδῃχος, ὅστις λέγει, διὰ τοῦτο μάλιστα ἀποδειχναί, νὰ ᾖναι γνήσιος και παλαιὸς, διατὶ ἔχει τὸ Σύμβολον χωρὶς

τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» ἢ ὁποῖα ἐφάνη εἰς τὸν ἑβδομον αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν ἑννατον τὴν ἐδέχθη ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης· αὐτὰ εἶναι τὰ ἰδικά του λόγια, *Venerandum huius codicis* κτλ. Ὡστε ὁποῦ εἰς τοὺς καιροὺς ἐκείνους ὁποῦ λέγει ὁ Καλέκας ἐπὶ Δαμάσου, καὶ ὁ Μαίμπουρτος ἐπὶ Λέοντος, ἡ προσθήκη δὲν ἐγένετο, ἢ δὲν ἐγένετο μὲ εὐλογον ἀφορμὴν· καὶ μὴ οὕσης ἀνάγκης δὲν ἔπρεπε νὰ σαλευθῆ τὸ ἅγιον Σύμβολον, ὁ κανὼν καὶ γνώμων τῆς ὀρθοδοξίας. Ἐνα πρᾶγμα τόσον πολὺ καὶ μέγαλον, ὡς ἂν ἦναι μία προσθήκη ἢ ἐξήγησις εἰς τὸ ἅγιον Σύμβολον, ἔπρεπε νὰ φαίνεται πολλὰ παστρικά εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, νὰ φαίνεται ὁ καιρὸς, ὁ τόπος, ἡ ἀφορμὴ καὶ τὸ πρόσωπον· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἴδιον τῆς πλάνης, νὰ ἦναι δηλαδὴ πρᾶγμα ποικίλον, καὶ πολυειδές, καὶ συγκεχυμένον, καθὼς λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος.

8. Μὰ ὄχι μόνον ἡ ὑπόθεσις αὕτη τῆς προσθήκης φαίνεται συγκεχυμένη, ἀλλ' οὔτε ὁλότελα φαίνεται. Διονύσιος ὁ Πετᾶβιος ὁποῦ εἶναι Λατῖνος, ὁποῦ εἶναι Ἰησοῦτις, ὁποῦ εἶναι φανερός ἀντίμαχος τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὁποῦ κρατεῖ μὲ ὄλην του τὴν δύναμιν τὸ δόγμα, πῶς δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ὅσον διὰ τὴν προσθήκην εἰλικρινῶς ὁμολογεῖ καὶ λέγει, πρῶτον, πῶς ἐκεῖνα ὁποῦ φέρουσιν ὅ,τε Καλέκας καὶ Ἰωσήφ καὶ οἱ ἄλλοι, εἶναι γελοῖα· καὶ δεύτερον, ἐξετάσας ἀκριβῶς νὰ εὔρη, ποῖος ἔκαμε τὴν προσθήκην ταύτην, καὶ ποῦ, καὶ πότε, καὶ διατί, οὐδὲν εὔρε, καὶ συμπεραίνει μὲ μαρτυρίας πολλῶν, πῶς ὁ τόπος, ὁ καιρὸς, καὶ ἡ ἀφορμὴ, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς προσθήκης ἕως τῆς σήμερον εἶναι ἀδελγός· ἐρωτηθέντες εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον οἱ Δυτικοὶ περὶ τῆς προσθήκης ταύτης, οἰκονομικῶς ἀπεκρίθησαν πῶς τὴν ἔκαμαν, καὶ οἰκονομικῶς, τοὺς ἀνταπεκρίθη ὁ Ἐφέσου, ἔπρεπε νὰ τὴν εὐγάλωσιν, ἐπειδὴ καὶ προξενεῖ τόσον σκάνδαλον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Λοιπὸν ἡμεῖς ἔχομεν μέγαλον δίκαιον νὰ ἐγκαλῶμεν τοὺς Λατίνους «πῶς οὐδεμιᾶς προκειμένης ἀνάγκης ἐσάλευσαν τὰ

«τῆς πίστεως Σύμβολον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Κύριλλον, «κατ' οὐδένα τρόπον σαλεύεσθαι χρῆ, καὶ ἕως ἂν μηδὲν κένδῃ τοῦ κανὼν εἶναι καὶ γνώμων, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, οὐδεμίαν προσθήκην εἰς ἀκρίβειαν ἐπιδέχεται.»

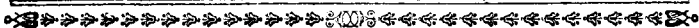
9. Τοῦτο εἶναι πρᾶγμα νὰ στοχασθῆ πᾶς νουνεχῆς, ὁποῦ δὲν ὀρέγεται τὰς περὶ πίστεως ὀχληρὰς διαλέξεις, πῶς δηλαδὴ τὸ ἅγιον Σύμβολον, ὁποῦ ἐσύνθεσαν τὸ πρῶτον οἱ ἀπόστολοι, καὶ συμφώνως τοῖς ἀποστόλοις ἐν διαφόροις οἰκουμενικαῖς συνόδοις οἱ θεοφόροι πατέρες, εἶναι πρῶτον, καθὼς λέγομεν παράνω, κανὼν καὶ γνώμων τῆς πίστεως, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τοῦτον τὸν κανόνα καὶ γνώμονα, πρέπει νὰ ἀρμόζωνται ὅλα ἐκεῖνα τὰ ῥητὰ τῆς θείας γραφῆς, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ὀλοτελῶς σαφῆ, ἀλλ' ἐπιδέχονται μίαν κάποιαν ἐξήγησιν. Λόγου χάριν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡμεῖς οἱ Ἀνατολικοὶ προφέρομεν διάφορα ῥητὰ τοῦ Εὐαγγελίου διὰ νὰ παραστήσωμεν, πῶς ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ῥητὰ φανερά, λέγουσιν οἱ Λατῖνοι, διατὶ ἀληθινὰ δὲν λέγουσι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς ἐκεῖνο· «Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν «παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ «τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται κτλ.» Οἱ Δυτικοὶ πάλιν διὰ νὰ ἀποδείξωσι τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐπιχειροῦνται κάποια ῥητὰ, τὰ ὁποῖα ῥητῶς δὲν λέγουσι τοῦτο, ὡς τὸ ἄνωθεν «ὅταν δὲ «ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν· ἐκ τοῦ ἐμοῦ «λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν· ἐνεφύσησε καὶ λέγει αὐ- «τοῖς, λάβετε Πνεῦμα ἅγιον.» Ἐκ τούτου φαίνεται, πῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πέμπεται, λαμβάνει, δίδεται παρὰ τοῦ Υἱοῦ· λέγομεν ἡμεῖς· καὶ συνάγεται, πῶς ἡ χρονικὴ πέμφσις, καὶ χορηγία, καὶ δωρεὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ἀλλὰ δὲν φαίνεται μετὴν λέξιν ταύτην, δηλαδὴ ἐκπορεύεται, ὁποῦ, καθὼς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὥστε ὁποῦ τὰ ῥητὰ

τοῦ Εὐαγγελίου ὁποῦ ἐκατέρωθεν προφέρονται, δὲν εἶναι σαφῆ, ἀλλὰ δέχονται ἐξηγήτην, καὶ μὲ τοῦτο δὲν συμφωνοῦσι τὰ μαχόμενα μέρη. Ἄλλὰ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ θεόπνευστος κριτῆς, καὶ ἀψευδῆς ἐρμηνεὺς, ὁποῦ δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τῶν ἀφανῶν τούτων ῥητῶν τὴν κεκρυμμένην ἔννοιαν; ἡ ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν παρῤῥησιάζει ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος· ἀλλ' ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος, καὶ ἄλλαι τοπικαὶ σύνοδοι, ὁποῦ ἐσημειώσαμεν παραπάνω, ἢ ἀπόφασις τοῦ Πάπα Λέοντος τρίτου (ὅστις· κατὰ τοὺς Λατίνους εἶναι ἀψευδῆς, ὅταν δογματίζη τι περὶ πίστεως) ἔκαμαν τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως χωρὶς τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» καὶ τὴν προσθήκην ταύτην κατέκριναν. Λοιπὸν ἡ ἐκκλησία ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἐκ τῶν ῥητῶν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἐννοεῖ, πῶς προκαταρκτικῶς καὶ αἰδιῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὄχι ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Λοιπὸν τὰ ἄνωθεν ῥητὰ πρὸς τὸ Σύμβολον, ὡς πρὸς κανόνα πρέπει νὰ ἀρμόζονται· καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸ Σύμβολον δὲν λέγεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, τὴν αὐτὴν ἔννοιαν περιέχουσι καὶ τὰ ῥητὰ ταῦτα.

10. Τὸ ἴδιον λέγω καὶ περὶ τῶν ῥητῶν τῶν ἁγίων πατέρων, τόσον Ἀνατολικῶν, ὡς ἂν καὶ Δυτικῶν, πῶς δηλαδὴ πρέπει νὰ συμφωνῶσι μὲ τὸ ἅγιον Σύμβολον, διατι τὸ ἅγιον Σύμβολον εἶναι διδασκαλία καθολικὴ τῶν ἁγίων πατέρων εἰς σύνοδον συνελθόντων, ὁποῦ δὲν δύνανται νὰ σφάλωσι, διατι οὐκ εἰσὶν αὐτοὶ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίων πατέρων κατ' ἰδίαν εἶναι διδασκαλία μερικὴ ἀνθρώπων, ὁποῦ ἐνδέχεται νὰ σφάλωσιν ὡς ἄνθρωποι, ἐπειδὴ πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης· ἀλλ' ἡ μερικὴ διδασκαλία, διὰ νὰ ᾗναι ὀρθή, πρέπει νὰ συμφωνῆ μὲ τὴν καθολικὴν, ἡγουν μὲ τὴν γνώμην τῆς ἀληθείας, ὁποῦ εἶναι τὸ ἅγιον Σύμβολον. Ἡμεῖς ἐν τῷ ἁγίῳ Συμβόλῳ πιστεύομεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὄχι ἐκ τοῦ Υἱοῦ· λοιπὸν κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην πρέπει νὰ ἐξηγῶμεν καὶ τὰ ῥητὰ τῶν πατέρων. Ἡμεῖς λοιπὸν ὁποῦ

πιστεύομεν κατὰ τὸν παλαιὸν ὄρον τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας δὲν εἴμεσθην εἰς κίνενα τρόπον μεμπτοί, διατὶ δὲν ἐσαλεύσασμεν ἰῶτα ἐν ἀπὸ τὸ ἅγιον Σύμβολον, ἀπὸ τὸν κανόνα δηλαδὴ τῆς πίστεως, ὄντινα χωρὶς ἀνάγκης οὐ σαλεύεσθαι χρῆ, καὶ ὅστις οὐδεμίαν προσθήκην εἰς ἀκρίβειαν ἐπιδέχεται.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ,

ΗΤΟΙ

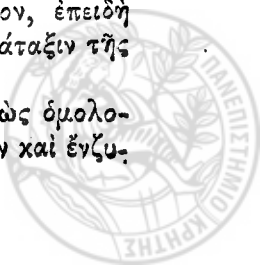
ΠΕΡΙ ΑΖΥΜΟΥ.

1.

Εἰς τὸ ἄχραντον τῆς θείας εὐχαριστίας μυστήριον οἱ μὲν Δυτικοὶ ἐπιχειροῦνται τὸν ἄζυμον, ἡμεῖς δὲ οἱ Ἀνατολικοὶ τὸν ἐνζυμον ἄρτον, καὶ αὕτη εἶναι ἡ τρίτη διαφορά. Ἀγκαλιὰ καὶ τῶν Λατίνων οἱ σχολαστικοὶ θεολόγοι δογματίζουσι, πῶς τὸ μέγα τοῦτο καὶ φρικτὸν μυστήριον τελεῖται ἐξ ἴσου εἰς ἄζυμον καὶ ἐνζυμον καὶ λέγουσι πῶς ἓνας ἱερεὺς, εἰ μὲν ἐστὶν Ἀνατολικὸς, ἅμαρτάνει, ἐὰν λειτουργήσῃ εἰς ἄζυμον· εἰ δὲ Λατίνος ὁμοίως ἅμαρτάτει ἐὰν λειτουργήσῃ εἰς ἐνζυμον ἄρτον, ἐπειδὴ καὶ χρέος ἔχει κάθε ἱερεὺς νὰ ἀκολουθῇ τὴν διάταξιν τῆς ἐκκλησίας του.

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ μυστήριον τοῦτο, καθὼς ὁμολογοῦσιν οἱ Λατῖνοι, ἐπίσης γίνεται εἰς ἄζυμον καὶ ἐνζυ-

μον, χωρίς νά πέσωμεν εἰς τὰς συνειθισμένας καὶ παρ' ἄλλοις τετριμμένας λογομαχίας, πότερον δηλαδὴ, ὁ Χριστὸς εἰς τὴν παράδοσιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐπεχειρίσθη ἐνζυμον ἄρτον, ἢ ἄζυμον, καὶ χωρίς νά φέρωμεν εἰς τὸ μέσον συλλογισμοὺς ἢ μαρτυρίας ἀγίων, ἓνα μόνον πρᾶγμα ἔχομεν νά ἐξετάσωμεν, τὴν παλαιὰν καὶ ἀρχαίαν παράδοσιν, διὰ νά μάθωμεν ποία ἐστὶν οἰκειότερα καὶ πρεπωδεστέρα χρῆσις, τοῦ ἀζύμου ἢ τοῦ ἐνζύμου εἰς τὸ μυστήριον; Δὲν σφάλλει ποτὲ ὁποῖος κρατεῖ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας δὲν δύναται τινὰς νά τὴν ἀλλάξῃ χωρίς μέγαν κίνδυνον. «Τίς δύναται (λέγει ὁ ἱερός Ἐπιφάνειος) θεσμὸν μητρὸς καταλύειν, ἢ νόμον πατρὸς, ὡς τὰ παρὰ Σολομῶντι εἰρημένα; ἄκουε υἱὲ λόγους πατρὸς σου, καὶ μὴ ἀπίωσῃ θεσμοὺς μητρὸς σου· δεῖξας ὅτι ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἐδίδασκεν ὁ Πατήρ, τοῦτέστιν ὁ Θεός, ὁ Μονογενὴς Υἱός, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἡ δὲ μήτηρ ἡμῶν ἢ Ἐκκλησία εἶχε θεσμοὺς ἐν αὐτῇ κειμένους ἀλύτους, μὴ δυναμένους καταλυθῆναι.» Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος γράφει πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ ἐγγράφων νομίμων, «Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παραδεξάμεθα, ἅπερ ἀμφοτέρα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν.» Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῶν ἀρχαίων καὶ παλαιῶν, νά ἦναι πλέον αἰδέσιμα ἀπὸ τὰ καινούργια καὶ πρόσφατα, διὰ τὴν παλαιὰ πλησιάζουσι περισσότερο τοὺς παλαιοὺς, ὅπου ἦτον ἅγιοι καὶ εἰς τὴν ζωὴν, καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν, ὅθεν αὐτὸς ὁ Ἱεροφάντωρ. «Δυσωπητικᾶ γάρ πως τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, οἶονεὶ πολλᾶ τινι τῇ ἀρχαιότητι τὸ αἰδέσιμον ἔχοντα.» καὶ πάλιν «πᾶν τὸ ἀρχαιότητι διαφέρον, αἰδέσιμον.» Ὡστε ὅπου ἡ καινοτομία ἄλλο δὲν δύναται νά κάμῃ, παρὰ ἢ νά βλάβῃ τὸ ἀκέραιον τῆς ἀρχαιότητος, ἢ νά μιάνῃ τὸ καθαρὸν· τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύει ἓνας ἅγιος Πάπας, ὁ Καιλεστῖνος εἰς μίαν του ἐπι.

στολήν πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Γαλλῶν, *definat incessere novitas vetustatem*, ἤγουν· παυσάσθω ἡ καινοτομία μιαινέειν τὴν ἀρχαιότητα.

3. Τώρα ἄς ἰδῶμεν ποῖς ἐκκλησία ἐκαινοτόμησε τὴν ὕλην τοῦ Μυστηρίου· καὶ διὰ τοῦς Λατίνους μὲν, ἡμεῖς ἠξεύρωμεν πῶς εἰς τὸν ἔννατον αἰῶνα, ὁ σοφώτατος πατριάρχης Φώτιος, ὅστις ἐμέμφετο τοῦς Δυτικούς καὶ λόγῳ καὶ πράγματι, δι' ἄλλας καὶ μεγαλητέρας καὶ μικροτέρας καινοτομίας, δὲν τοὺς φέγει διὰ τὰ ἄζυμα· ὥστε ὁποῦ ἐνδέχεται κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, καθὼς στοχάζονται πολλοὶ Λατῖνοι, νὰ μὴ τὰ εἶχον εἰς χρῆσιν. Ἐξεύρομεν πῶς περιπλέον ὁ πρῶτος, ὁποῦ ἐμέμφθη τοῦς Λατίνους διὰ τὰ ἄζυμα ἐστάθη Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος, ὅς τις ἐπατριάρχευσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μονομάρχου, καὶ ἐπρόσταξε Νικήταν τὸ ἐπίκλης Πεκτωράτον, ἱερομόναχον τοῦ Στουδίου, νὰ γράψῃ κατὰ τῶν παρὰ Λατίνους διαφόρων ἐθῶν, καὶ ἐξόχως κατὰ τῶν ἄζύμων· ὅθεν ἴσως τότε ἄρχισαν τὸ πρῶτον νὰ συνειθίζωνται εἰς τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν τὰ ἄζυμα. Ἀλλὰ Πλατῖνας συγγραφεὺς τῶν βίων τῶν Πάπιδων, ἱστορικὸς Λατῖνος, γράφει πῶς ὁ Πάπας Ἀλέξανδρος ὁ πρῶτος, ὅστις ἔζη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δευτέρου αἰῶνος, ἐδιάταξε τὰ ἄζυμα· ἐκ τῶν ὁποίων συναγομεν ὅτι ἀγκαλὰ καὶ νὰ μὴ ἦναι γνωστὸς καὶ σεσημειωμένος ὁ χρόνος, ἐν ᾧ ἄρχισαν τὰ ἄζυμα εἰς τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν, ὁμῶς φανερόν εἶναι πῶς ἄρχισαν εἰς ἓνα κάποιον καιρὸν, καὶ ἂν ἄρχισαν ἐν καιρῷ, λοιπὸν δὲν ἦτον ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς, ὅθεν ἐλέγχεται προφανῶς καινοτομία.

4. Ὅσον δι' ἡμᾶς τοὺς Ἀνατολικούς· οἱ ἀντικείμενοι ἡμῖν Λατῖνοι, ποτὲ δὲν ἐμέμφθησαν καὶ παρ' ἡμῖν χρῆσιν τοῦ ἐνζύμου ἄρτου ὡς νέαν καὶ πρόσφατον, οὔτε φαίνεται πῶς νὰ ἄρχισεν ἐν καιρῷ τινι· σημεῖον φανερόν πῶς εἶναι παλαιὰ καὶ ἀρχαία. Ἄν κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν τῶν Λατίνων θεολόγων εἶναι ἀγία, διατι, καθὼς εἶπον παραπάνω, αὐτοὶ λέγουσι πῶς πρεπόντως ἡμεῖς ἱερούρ-

γούμεν εἰς ἐνζύμον· λοιπὸν πρῶτον μὲν οἰκειοτέρως καὶ πρεπωδέστερως συνειθίζομεν τὸν ἐνζύμον ἄρτον· δεύτερον δὲ, οὔτε ὁ Πάπας Ἀλέξανδρος, οὔτ' ἄλλος τις ἔπρεπε νὰ κάμῃ τὴν καινοτομίαν ταύτην, νὰ διατάξῃ δηλ. ἀντὶ τῶν ἐνζύμων τὰ ἄζυμα, οὔτε μιᾶς προκειμένης ἀνάγκης ἢ ἀφορμῆς· ἡ καινοτομία ἂν δὲν εἶναι ἄλλο, προξενεῖ σχίσμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἔχει ἐξαιρετὸν χαρακτηριστικὸν τὴν ἐνότητα. Ὅθεν ἡμεῖς μὲ δίκαιον λόγον ἠμποροῦμεν μὲ τὸν Ἐπιφάνειον νὰ λέγωμεν πρὸς τοὺς Λατίνους τὸ Σολομόντιον ἐκεῖνο· «ἄκουε » υἱὲ λόγους πατρός σου, καὶ μὴ ἀπώσῃ θεσμοὺς μητρός σου.» Καὶ μὲ τὸν Πάπαν Καίλεστῖνον· *Definat incessere, novitas vetustatem.* » ἤγουν παυσάσθω ἡ καινοτομία μιαίνειν τὴν ἀρχαιότητα.» ἢ διὰ νὰ εἰπῶ καλῆτερα μὲ τὸν προφήτην Ἰερεμίαν, ὁμιλῶν πρὸς ὅλους τοὺς Ὀρθοδόξους διὰ κάθε ἐκκλησιαστικὴν ὑπόθεσιν· «τάδε λέγει Κύριος, ἴδετε καὶ ἐρωτήσατε τρίβους Κυρίου αἰωνίου,» ἤγουν τὰς ἀρχαίας καὶ παλαιάς, καὶ ἴδετε ποία ἐστὶν ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΜΠΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΠΟΛΑΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ
ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟΥ ΠΥΡΟΣ.

— ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ —

1.

Εἰς ἓνα μόνον κεφάλαιον ἐγὼ περιγράφω τὰς δυο ταύτας διαφορὰς, διατι ἡ μία ἐπιτετα ἀπὸ τὴν ἄλλην. Διὰ τὰς ψυχὰς τῶν κεκοιμημένων λέγουσιν οἱ Λατῖνοι, πῶς τρεῖς τόπους ἐδιώρισεν ὁ Θεός· αἱ μὲν τῶν δικαίων ψυχαι, ἡγουν ἐκείνων ὅπου ἔζησαν καλὴν ζωὴν, καὶ ἐν ὥρᾳ θανάτου εὐρέθησαν εἰς τὴν θείαν χάριν με μίαν καλὴν μετάνοιαν, πορεύονται εὐθὺς εἰς τὴν οὐράνιον πατρίδα, ὅπου ἀπολαμβάνουσι τὴν αἰώνιον μακαριότητα· αἱ δὲ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀμετανοήτων ἀμαρτωλῶν εὐθὺς πορεύονται εἰς τὸν ἄδην καὶ κολάζονται αἰωνίως εἰς τὸ ἐξώτερον πῦρ· καὶ αἱ ψυχαι πάλιν ἐκείνων ὅπου ἐμετανόησαν, πλὴν δὲν ἔφθασαν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην νὰ κάμωσι τὸν κανόνα τους, καὶ νὰ πληρώσωσι τὴν θείαν δικαιοσύνην, πηγαίνουσι εἰς ἓνα τρίτον τόπον, ὅπου κολάζονται πρὸς καιρὸν, ἡγουν εὐρίσκουσιν ἓνα κάποιον πῦρ, ὅχι ἐκεῖνο τὸ αἰώνιον καὶ ἀσβεστον, ἀλλὰ ἄλλο, με τὸ ὅποιον ἐκεῖ, ἕως ἓνα καιρὸν καθαρίζονται, καὶ οὕτω κεκαθαρμένα ἀναβαίνουσι καὶ αὐταὶ εἰς τὸν οὐρανόν. "Οθεν ἐκεῖνο τὸ πῦρ λέγεται Purgatorium, ἡγουν καθαρτήριο.

2. "Ὡστε ὅπου αὐτοὶ δογματίζουσι· πρῶτον, πῶς πρὶν τῆς δευτέρας παρουσίας καὶ τῆς μελλούσης τελευταίας ἐκείνης κρίσεως, γίνεται τώρα μία μερικὴ κρίσις ψυχῶν, τῶν ὁποίων αἱ μὲν τελείως ἀπολαμβάνουσι τὴν αἰώνιον βόξαν, αἱ δὲ τελείως τὴν αἰώνιον κόλασιν, καὶ ἄλλα πύ-

λιν καθαρίζονται εἰς τὸ καθαρτήριον πῦρ, ἕως νὰ τελειώσωσι τὸν κανόνα τους· καὶ δεύτερον, πῶς ὁ Πάπας, ὁποῦ κατ'ἐκείνους εἶναι ὁ μόνος ἄκρος οἰκονόμος τῶν θησαυρῶν τῆς ἐκκλησίας, καὶ μόνος ἔχει τὰς κλεῖς, δύναται νὰ ἀνοίξη τὸν καθαρτήριον τοῦτον τόπον, καὶ νὰ εὐγάλη τὰς ἐκεῖ καιομένας ψυχὰς, δίδοντας τὰς λεγόμενας indulgentias, ἤτοι συγκαταβατικὰ γράμματα, ἰ. κ'. ν'. καὶ ρ'. χρόνων· ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῇ, ἂν ἓνας ἄνθρωπος, διὰ τὰς ἁμαρτίας ὁποῦ ἔκαμεν, εἶναι χρεώστης νὰ κάμη ἓνα κανόνα τόσων καὶ τόσων χρόνων, κατὰ τὰ ἐπιτίμια τῆς ἐκκλησίας, καὶ διὰ τὸν κανόνα, ὁποῦ ἔπρεπε νὰ κάμη καὶ δὲν ἔκαμεν εἶναι ἔνοχος νὰ καίεται εἰς τὸ καθαρτήριον πῦρ τόσους καὶ τόσους χρόνους, αὐτὸς πέρνωντας ἐκεῖνο τὸ συγκαταβατικὸν τοῦ Πάπα καὶ κάμνωντας ἐκεῖνο ὁποῦ τὸ συγκαταβατικὸν διαλαμβάνει, εἶναι ἀπὸ τὴν ποινὴν τῶν τόσων καὶ τόσων χρόνων ἐλεύθερος, καὶ ἀπολελυμένος τοῦ πταίσματος καὶ τῆς ποινῆς, καὶ ὄχι μόνον αὐτὸς λαμβάνει τὴν ὠφέλειαν τοῦ συγκαταβατικοῦ διὰ λόγου του, ἀλλ' ἂν θέλῃ τὴν πέρνει, διὰ τὸν ἀποθανόντα πατέρα του, ἢ ἀδελφόν, ἢ φίλον του. Μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶναι καὶ indulgentia plenaria, ἤτοι συγκατάβασις πληρεστάτη, ὁποῦ δηλαδὴ ὅποιος τὴν λάβῃ, εἶναι πληρέστατα συγχωρημένος ἀπὸ ὅλην τὴν ποινὴν τῶν τόσων ἢ τόσων χρόνων, ὁποῦ ἔπρεπεν ἢ ἐδῶ, ἢ εἰς τὸ καθαρτήριον. Ὅμοιόν τι εἶναι ὁ λεγόμενος Iubileus, Ἰουβιλαῖος, τὸ ὁποῖον ἐδιάταξε κίλε ρ'. χρόνους ὁ Πάπας Βονιφάτιος ὄγδοος, ἔπειτα διὰ ν'. Κλήμης ἕκτος, καὶ πάλιν διὰ κέ. Γρηγόριος ἕννατος, καὶ τώρα δίδεται ὅταν θέλῃ ὁ Πάπας μάλιστα ὅταν λάχῃ καιρὸς ἀνάγκης, καὶ θεομηνίας τινός. Τοῦτο τὸ δόγμα εἶναι τόσον ριζωμένον εἰς τὰς καρδίας τῶν Λατίνων, καὶ μάλιστα τῶν ἀπλουτέρων, ὡσὰν τὸ πλῆεν οὐσιῶδες δόγμα τῆς πίστεως. Οἱ πνευματικοὶ εἰς τὴν ἐξομολόγησιν, καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐπ' ἄμβωνος τοῦτο ἐξαίρετως μὲ ὅλην τὴν σπουδὴν κατηχοῦσι τοὺς χριστιανούς, οἵτινες δίδουσι τόσον πλουσιοπάροχον τὴν ἐλεημοσύνην διὰ νὰ ἐξαγοράσωσι τὰς ψυχὰς των

καὶ τὰς ψυχὰς τῶν γονέων των καὶ συγγενῶν καὶ φίλων ἀπὸ τὸ καθαρότηριον πῦρ, ὅπου ἤμποροῦμεν μὲ ἀλήθειαν νὰ εἴπωμεν, πῶς ὁ τρίτος τοῦτος τόπος εἶναι ἓνα πλουσιώτατον μεταλλεῖον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εὐγαίνει τόσος πλοῦτος, ὅπου ὑπηρετεῖ τῇ τροφῇ καὶ τῇ τρυφῇ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας.

3. Ἡμεῖς εἰς τοῦτο τὸ δόγμα ὁμοίως λέγομεν τὸ *«definat incessere novitas vetustatem, ἤγουν παυσάσθω ἡ καινοτομία μιαίνειν τὴν ἀρχαιότητα.»* Ἡμεῖς εὐλαβούμεθα τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας, ὅπου πρέπει τόσον πλέα νὰ ἦναι αἰδέσιμος, ὅσον εἶναι παλαιὰ περυσιότερον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δεχόμεθα κάμμίαν καινοτομίαν. Εἰ μὲν καὶ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν τεθνεώτων πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τόπους, δύο τόπους σημαδεύει ἡ θεία Γραφή, τόπον δηλαδὴ ἀναπαύσεως, καὶ τόπον ἀτελευτήτου κολάσεως· τρίτον τόπον οὔτε ἠκούσαμεν· ὁμολογοῦμεν ὅμως τρεῖς διαφόρους ψυχῶν καταστάσεις. Ἡ πρώτη εἶναι ὅπου ἀποθνήσκουσι δίκαιοι εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· ἡ δευτέρα εἶναι ἐκείνων, ὅπου ἀποθνήσκουσι χωρὶς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀσεβεῖς, ἡ αἰρετικοί, ἡ μὲ θανάσιμα ἁμαρτήματα ἀμετανόητοι. Ἐῶν πρώτων αἱ ψυχαὶ εἶναι διωρισμέναι διὰ τὴν αἰώνιον δόξαν, τῶν ἄλλων διὰ τὴν αἰώνιον κόλασιν· ἀλλ' ἡ αἰώνιος δόξα ἐκείνων, καὶ ἡ αἰώνιος κόλασις τούτων εἶναι μέλλουσα, ὕστερα δηλαδὴ ἀπὸ τὴν μέλλουσαν δευτέραν παρουσίαν καὶ τελευταίαν κρίσιν τοῦ κριτοῦ τῶν αἰώνων Χριστοῦ, τότε ὅταν ἀπελεύσωνται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

4. Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχαία διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας. Ὁ ἀγγιχούσατος Τερτυλλιανὸς, διδάσκαλος τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ὅστις ἐξῆ ἔτη σκ'. ἀπὸ Χριστοῦ, γράφει εἰς τὸ περὶ ψυχῆς. *De inferis, et an illuc* κ.τ.λ. ἤγουν «περὶ ἁδου καὶ πότερον ἐκεῖσε πᾶσαι ψυχαὶ συνάγονται· ἐ»
 »χεις προσέτι περὶ Παραδείσου παρ' ἡμῶν βιβλιάριον
 »(ὅπου κατὰ τὸ παρὸν δὲν εὐρίσκεται·) ἐν ᾧ ἐδιωρίσαμεν
 »πᾶσαν ψυχὴν ἐν τῷ ἁδῇ κρατεῖσθαι ἕως ἡμέρας Κυρίου.»

Ἐδῶ ἄδης ἐννοεῖται ὁ τόπος ὁ ἔξω ταύτης τῆς ζωῆς· καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐξηγῶν τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο· «τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἤλθες ᾧδε πρὸ καιροῦ βρυσανίσαι ἡμᾶς,» ὁμιλῶν ἐναντίον τινῶν γοητευσόμενων, ὁποῦ κακῶς ἔλεγον πῶς αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπολαμμένων γίνονται δαίμονες, καὶ περιπατοῦσιν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ ἀποδείχνωντας ἐκ τῶν θείων γραφῶν πῶς τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, συμπεραίνει τέτοιαις λογῆς· «ὄθεν δῆλον ὅτι μετὰ πτῆν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν εἰς χώραν τινὰ ἀπάγονται αἱ ψυχαί, οὐκ ἔτι κύριαι οὔσαι ἐπανελθεῖν, ἀλλὰ τὴν φθεράν ἐκείνην ἡμέραν τῆς μελλούσης κρίσεως ἀναμένουσαι·» περὶ τῆς ὁποίας λέγει ὁ Παῦλος· «ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτῆς, οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.»

5. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ καιρῷ ποία νὰ ἦναι ἡ κατάστασις τῶν ἀγίων ψυχῶν, τὸ λέγει φανερά ὁ θεῖος Γρηγόριος. «Πεῖθομαι σοφῶν λόγοις, ὅτι ψυχὴ πᾶσα καλὴ τε καὶ θεοφιλῆς, ἐπειδὴν τοῦ συνδεδεμένου λυθεῖσα σώματος ἐνλένδεν ἀπαλλαγῇ, εὐθύς μὲν ἐν συναισθήσει καὶ θεωρίᾳ τοῦ μένοντος αὐτὴν καλοῦ γενομένη, ἅτε τοῦ ἐπισκοποῦντος ἀνακαθαρθέντος ἢ ἀποτιθέντος, ἢ οὐκ οἶδα ὅ,τι γρηὶ καὶ λέγειν, θαυμασίαν τινὰ ἡδονὴν ἡδεταὶ καὶ ἀγάλλεται, καὶ ἴλεως χωρεῖ πρὸς τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην, ὡσπερ τι δεσμοτήριον χαλεπὸν τὸν ἐνταῦθα βίον ἀποφυγοῦσα, καὶ τὰς περικειμένας ἀποσεισαμένη πέδας, ὑφ' ὧν τὸ τῆς διανοίας πτερόν καθείλκετο, καὶ ποῖον ἤδη τῇ φαντασίᾳ καρποῦται τὴν ἀποκειμένην μακαριότητα. Μικρὸν δ' ὕστερον καὶ τὸ συγγενὲς σαρκίον ἀπολαβοῦσα, ᾧ τὰ ἐκεῖθεν συνεφιλοσόφησε, παρὰ τῆς δούσης καὶ πιστευείσης γῆς, τρόπον ὃν οἶδεν ὁ ταῦτα συνδῆσας καὶ διαλύσας Θεός, τούτῳ συγκληρονομεῖ τῆς ἐκεῖθεν δόξης, καὶ καθάπερ τῶν μοχθηρῶν αὐτοῦ μετέσχε διὰ τὴν συμφυίαν, οὕτω καὶ τῶν τερπνῶν ἑαυτῆς μεταδίδωσιν, ὅλον εἰς ἑαυτὴν ἀναλώσασα, καὶ γενομένη

καὶ τούτω ἐν Πνεῦμα, καὶ Νόσ, καὶ Θεός, καταποθέν-
 »τος ὑπὸ τῆς ζωῆς τοῦ θνητοῦ τε καὶ ῥέοντος.» Δὲν εἶ-
 ναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ καλλίτερα ἢ ὑπόθεσις αὕτη, ἢ
 κατάστασις δηλαδὴ τῶν ψυχῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅταν
 κληρονομῶσιν ὁμοῦ μὲ τὸ σῶμα τὴν ἐκεῖθεν δόξαν, καὶ
 πρὸ τῆς ἀναστάσεως ὅταν ἤδωνται τὴν θαυμαστὴν ἐκεί-
 νην ἀγαλλίασιν καὶ ἡδονῇ, γενόμεναι ἐν συχαιοσθῆσει καὶ
 θεωρίᾳ τοῦ ἀρρήτου ἐκείνου μέλλοντος καλοῦ, ὅπου τὰς
 ἀναμένει, τὴν ὁποίαν πρὸ τῆς ἀναστάσεως κατάστασιν
 ἡ θεία γραφὴ καὶ ἡ ἐκκλησία σημειώνει μὲ διάφορα με-
 ταφορικὰ ὀνόματα, λέγωντάς τὴν χεῖρα Θεοῦ κατὰ τὸ
 εἰρημένον· «δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἄ-
 φηται αὐτῶν βασάνες.» κόλπον Ἀβραάμ, τόπον φωτει-
 νόν, τόπον γλαυρὸν, τόπον ἀναμύθεως, ἐνθα ἀπέδρα πά-
 σα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός. Κατ'ἀναλογίαν ἐννοού-
 μεν μίαν διαφορετικὴν κατάστασιν τῶν ψυχῶν, ὅπου ἐν
 ἀσθεΐᾳ ἢ ἐν θανασίμοις ἀμαρτήμασιν ἀπεδήμησαν, πῶς
 δηλαδὴ μέλλουσα εἶναι ἢ ἐν τῇ γεννῇ καὶ ἀσθέσῳ πυρὶ,
 αἰώνιος κόλασις, μετὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν καὶ δευτέ-
 ραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ λέγει φανερὰ ὁ Ἀδύου-
 στίνος εἰς τὸ περὶ πόλεως Θεοῦ πολλαχοῦ, ἐξόχως ἐκεῖ,
 ὅπου ἐξηγεῖ τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου· «φοβήθητε μάλ-
 λον τὸν δυνάμενον ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεννῇ.»
 ὅπου λέγει πῶς τοιοῦτος θάνατος σώματος καὶ ψυχῆς
 λέγεται θάνατος δεύτερος, ὅστις οὐκ ἔσται εἰ μὴ ἀφ' οὗ
 ἡ ψυχὴ εἰς τὴν κοινὴν ἀνάστασιν ἀναλάβῃ τὸ σῶμα, καὶ
 μετ' αὐτὸ θέλει πέσει εἰς τὰς βασάνους τῆς γεννῆς, αἰ-
 τινες ἔσονται μετὰ τὴν ἀνάστασιν· εἰς αὐτὸν τὸν δεύτε-
 ρον θάνατον θέλουσι πέσει (λέγει ὁ αὐτός) καὶ οἱ ἀπο-
 σάται ἄγγελοι μετὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν. Καὶ Λακτάν-
 τιος Φιρμιανὸς ῥητῶς λέγει· μὴ νομίση τις πῶς αἱ
 ψυχαὶ εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον κρίνονται, ἀλλ' ὅλαι κρα-
 τοῦνται εἰς μίαν κοινὴν φυλακὴν, ἕως ὅπου νὰ ἔλθῃ ὁ
 μέγιστος κριτὴς νὰ ἐξετάσῃ τὰ κατ' ἀξίαν· αὐτὰ εἰσι τὰ
 λόγια του. Nec tamen quisquam putet κ.τ.λ. Καὶ βέβαια
 ἂν τῶρα γενομένης τῆς μερικῆς κρίσεως, ὅπου θέλουσιν

οἱ Λατῖνοι, αἱ μὲν τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαὶ ἀπῆλθον εἰς κόλασιν αἰώνιον, τῶν δὲ δικαίων εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἔλαβον ὀφθαλμῶν τὴν τελευταίαν ἀνταπόδοσιν, τίς χρεῖα νὰ γένη ἡ τελευταία κρίσις;

6. Τρίτη κατάστασις τῶν ψυχῶν εἶναι ἐκείνων, ὅπου ἡμαρτηκότες ἐμετανόησαν, ἀλλὰ ἢ μὴ φθάσαντες ἐδῶ διὰ τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου, ἢ ἀμελήσαντες διὰ ῥαθυμίαν, δὲν ἔκαμαν τὸν κανόνα τους, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπλήρωσαν ἐδῶ τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, πρέπει νὰ τὴν πληρώσουν ἐκεῖ· κανονίζονται λοιπὸν ἐκεῖ, τιμωροῦνται, κολάζονται, ἕως νὰ κάμωσι τὴν πληρωμὴν. Ἀλλὰ μὲ ποῖον τρόπον νὰ κολάζονται; μὲ φωτῖαν, ἢ μὲ ὕδωρ; (διὰ τὰ εἰρη-
τι(ς) ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν· διατὶ δὲν τὸ ἤξεύρομεν ἐκ τῶν θεῶν γραφῶν, οὔτε παρὰ τῶν θεῶν πατέρων, παρὰ τῶν ὁποίων ἓνα μόνον πῦρ ἤξεύρομεν, ὀφθαλμῶν τὸ ἄσβεστον τῆς αἰωνίου κολάσεως· Ἄν ἡ τιμωρία αὕτη ὅπου λαμβάνουσιν αἱ τοιαῦται ψυχαί, μεταφορικῶς ἐννοεῖται πῦρ καθαρτήριον, ὡσάν ὅπου καθὼς τὸ χρυσάφι καθαρίζεται εἰς τὸ πῦρ, τοιοῦτοτρόπως ἐκεῖναι αἱ ψυχαὶ μὲ τὴν τιμωρίαν ἐκείνην ἀγνίζονται καὶ δικαιοῦνται τέλος πάντων ἐνώπιον Κυρίου, κατὰ τὴν ἐννοίαν ταύτην ἡμποροῦμεν ἡμεῖς νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, καθὼς ὁ θεολόγος Γρηγόριος πῦρ καθαρτήριον ὀνομάζει ἐκεῖνο ὅπου λέγει ὁ Χριστός «πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς,» ἡγοῦν ἀναλωτικὸν τῆς ὕλης καὶ τῆς πονηρᾶς ἐξέως· μὰ πῦρ· νὰ ἦναι ὕλικόν, αὐτὸ δὲν ἦτο δόγμα βεβαιωμένον οὔτε εἰς τὴν Δουτικὴν ἐκκλησίαν. Οἱ νεωτερικοὶ τῶν Λατίνων τοῦτο θεμελιονοοῦσιν ἐπάνω εἰς τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο τοῦ Ἀποστόλου· «αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτω δὲ ὡς διὰ πυρός.» Ἀλλὰ τοῦτο τὸ πῦρ, ὃ μὲν ἱερὸς Αὐγουστίνος εἰς τὸ περὶ πόλεως Θεοῦ, ἐξηγεῖ μεταφορικῶς, ἐννοῶν, τὸ πῦρ τῶν βιωτικῶν πειρασμῶν· διὰ δὲ τὸ ὕλικόν πῦρ τὸ καθαρτήριον, τὸ ὁποῖον τινὲς τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐδόξαζον ὡς μερικὴν γνώμην, καὶ ὄχι ὡς δόγμα πίστεως, ὁ μέγας οὗτος διδάσκαλος φανερῶναι τὴν γνώμην του μὲ δισταγμὸν, λέγωντας· «non redarguo, quia forfitan verum est· ἡγοῦν

ἢ δὲν τὸ μέμφομαι, διατί ἴσως ἀληθές ἐστι.» Καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ λέγῃ ἴσως, ἂν τοῦτο ἦτο δόγμα τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, ἢ καὶ μόνῃς τῆς Δυτικῆς. Καὶ ὁ Χρυσόστομος πάλιν, τὸ πῦρ ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος, ἐννοεῖ διὰ τὸ πῦρ τῆς κολάσεως· ὥστε ὁποῦ οὔτε ἐκ τῶν θείων γραφῶν, οὔτε ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων, ἐναργῶς δύνανται οἱ Δυτικοὶ νὰ συστήσουν τὴν δόξαν τους περὶ τοῦ καθαρτηρίου ὑλικοῦ πυρός.

7. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὐρισκόμεναι αἱ ψυχαί, αὐταὶ μὲν τιμωροῦνται οἷω τρόπῳ καὶ τόπῳ οἷδεν ὁ Κύριος, καὶ μὲ τὴν τιμωρίαν ἐκείνην πληρώνουσι τὸ χρέος ὁποῦ ἔχουσι μὲ τὴν θείαν δικαιοσύνην· ἡμεῖς δὲ οἱ ζῶντες, εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ χρέους ἐκείνου συντρέχομεν μὲ τὰς ἐλεημοσύνας, μὲ τὰς προσευχάς, καὶ ἄλλας εὐποιίας ὁποῦ κάμνομεν διὰ τὰς ψυχὰς ἐκείνας ὅσαις φοραῖς γίνεται τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. Ἐξόχως δὲ ὅταν προσφέρεται δι' αὐτὰς ἡ ἀναίμακτος θυσία τῶν ἀχράντων Μυστηρίων, ἄμετρον ἔχουσι τὴν ἄνεσιν, καὶ ὡσὰν κατ' ὀλίγον λύονται τοῦ χρέους τὰ δεσμὰ, καὶ ἐλεύθεραι ἀπερνοῦσι τέλος πάντων εἰς τὸν χορὸν τῶν δικαίων· πότε δὲ τοῦτο γίνεται; ἡμεῖς δὲν ἠξεύρομεν καιρὸν διωρισμένον, τῶν λεγομένων παρὰ Λατίνοις ἐν τοῖς συγκαταβατικοῖς γράμμασιν, οὔτε ἵχνος βλέπομεν εἰς τὴν παλαιὰν πράξιν τῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο ἠξεύρομεν, πῶς ἡ ἁγία μας ἐκκλησία εἶναι τὸ κειμήλιον τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν, καὶ τῶν θησαυρῶν τούτων οἰκονόμοι κοινῶς εἶναι ὅλοι οἱ ἀπόστολοι, ἡγουν οἱ ἐπίσκοποι, καὶ ὄχι μόνος ὁ Πάπας. Ὅθεν ὅλοι κοινῶς καὶ ἕκαστος πάντων δύναται νὰ προσφέρῃ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸ πολυτίμιον αἷμα τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, τὰ πάθη του, καὶ ὅλον τὸν ἀπειρον καὶ ἀδαπάνητον μισθὸν τῶν ἀρετῶν του, ὁμοῦ καὶ τὰς πρεσβείας τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν μαρτύρων τὰ αἵματα, ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων ἀδελφῶν, καὶ τούτων τὰς ψυχὰς νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τῶν ἀνιαρῶν ὁποῦ πάσχουσιν· ὁ δὲ Θεὸς, καθὼς ἐπιζητεῖ ἡ θεία του δικαιοσύνη ἢ ἡ εὐσπλαγχνία, ὅταν θέλῃ τὰς ἐλεεῖ καὶ ἀφίνει, ἢ

τὰς κρατεῖ ἀκόμη ἕωσοῦ νὰ πληρώσωσι τὸν ὑστερον κοδράντην, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνήν.

8. Θεόπνευστος εἶναι καὶ θεάρεστος ἡ διάταξις τῆς ἀγίας μας ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἰς τὰς καθ' ἡμέραν ἀκολουθίας, ἐξόχως εἰς τὴν ἱερουργίαν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων, πάντοτε μνημονεῦει τοὺς τεθνεώτας Χριστιανούς, ἐξόχως ὅπου κάμνει τὴν μνηαὶν αὐτῶν δις τοῦ ἐνιαυτοῦ κοινῶς καὶ καθ' ὅλου. Καὶ τοῦτο οὐ μάρτην λέγει, ὁ θεὸς Χρυσόστομος, ὅστις περὶ τούτου γράφει πολλὰ εἰς τὸ ιε'. τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους. « Πνεύματος γὰρ » διατάξει ταῦτα γίνεται· εἴωθε γὰρ ὁ Θεὸς καὶ ἑτέροις » ὑπὲρ ἑτέρων χαρίζεσθαι, ὡς, τοὺς πατέρας σου. Ἡ εὐχὴ » ἀθαιρεν ἢ τοῦ πατρὸς θυσιά· μάλιστα, λέγει, ὅπου τὸ » κοινόν τῆς οἰκουμένης κείται καθάρσιον, ὁ Ἄμνός τοῦ » Θεοῦ, ὁ ἐν τῇ ἀγίᾳ τράπεζῃ κείμενος καὶ λαθὼν τὴν » ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. »

ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΧΑΡΙΣ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

τῶν φιλοχρίστων συνδρομητῶν.

— ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ —

ΑΦΙΟΝ ΟΡΟΣ.

Ὁ Σεβασμιώτατος Αρχιμανδρίτης Κύριος Βενιαμίν, ὁ Λαυριώτης.	Σωμ.	6
Ἡ Ἱερά καὶ Σεβασμία Μονὴ τῶν Ἰζήρων, μετὰ τῆς ἀδελφότητος		20
Ὁμοίως οἱ ἐν αὐτῇ σεβασμιώτατοι Αρχιμανδρίται Κύριοι Σεραφεῖμ, καὶ Δανιὴλ		20
Ὁ ἐν Καρυαῖς ἀντιπρόσωπος αὐτῆς Κύριος Γεράσιμος		1
Ἡ Ἱερά καὶ Βασιλικὴ Μονὴ τοῦ Ξηροποταμοῦ		6
Ὁ Γραμματεὺς αὐτῆς Ἀλέξανδρος Εὐμορφόπουλος Ἀνδριανουπόλιτης		1
Σάββας, Μοναχὸς Ξηροποταμίνος		1
Νικόλαος Κύρου ἐκ Βώλου, ἔμπορος εἰς Καρυαῖς		1
Τὸ Ἱερόν Κοινόβιον τοῦ Ῥωσσικοῦ		10
Ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, Κ. Εὐγένιος		1

ΟΙ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῃ.

φιλομαθεῖς συνδρομηταί.

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἐπίτροπος τοῦ Ἁγίου Ὄρους Κύριος Δανιὴλ Βατοπαιδινός		1
Ὁ Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης τοῦ Σ. Γέροντος ἁγίου Θεσσαλονίκης Κύριος Φιλάρετος		1
Ὁ τῆς αὐτοῦ Παναγιότητος δευτερευόν Κ. Σεραφεῖμ		1
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Κύτρου Κύριος Θεόκλητος		1
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Πλαταμῶνος Κ. Ἰερεμίας		1
Ὁ Πανιερώτατος ἅγ. Καμπανείας Κύριος Ἰάκωβος		1
Ὁ Πανιερώτατος ἅγ. Ἀδραμερίων Κύριος Ἰγνάτιος		1
Ὁ τοῦ ἁγίου Τουρνόβου πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης Κ. Μελέτιος		1
Ὁ ἐφημέριος τῆς Λαοδηγίτριας Κύριος Γρηγόριος		1
Ὁ ἐφημέριος τῆς Μονῆς τῶν Βλαταίων Κύριος Μόδεστος		1
Ὁ ἐφημέριος τῆς Ἰπαπαντῆς Κ. Ἀναστάσιος Φραγκόπουλος.		1
Ὁ ἐφημέριος τοῦ ἁγίου Ἰπατίου Κύριος Ἰωάννης		1
Ὁ ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μακρυράχης ἐφημέριος Κ. Νεόφυτος		1

Κατάλογος τῶν συνδρομητῶν.

	Σωμ.
Ὁ Ἱερομόναχος Κύριος Γρηγόριος Γαδεύς	1
Ὁ Ἱερομόναχος Κύριος Ἀνθίμος ἐκ Νεγρίτης	1
Ὁ Κύριος Νικόλαος Σεργιάδης Μ. Τουρναβίτης	1
Ἡ Κυρία Περσοφώνη Μιχαήλ	1
Ὁ Κύριος Γεώργιος Δημητριάδης	1
Ὁ Κύριος Δημήτριος Παράσχου	1
Ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Ν. Κωτζάνης Λιανγκωβινός	1
Ὁ Κύριος Ἰωάννης Κ. Βαφανός	1
Ὁ Κύριος Νικόλαος Πέτρου Γαδεύς	1
Ὁ Κύριος Γεώργιος Δημητρίου Κρίδας	1
Ὁ Κύριος Χρῆστος Γεωργίου ἐκ χωρίου Κρίδας	1

Μὴ λαβόντες μέχρι τοῦδε τὰ λοιπὰ ὀνόματα τῶν φιλοχρίστων συνδρομητῶν, ἂν καὶ ἐπεριμείναμεν ἄρκετὰ, ἀναγκαζόμεθα νὰ δημοσιεύσωμεν ὅσα ἀνὰ χεῖρας ὀνόματα εἶχομεν. Τούτου ἕνεκα ζητοῦμεν συγγνώμην διὰ τὴν ἀκουσίαν ταύτην παράλειψιν.

